

CENZÚRA

Arisztoteléstől a Facebookig

GOSZTONYI GERGELY

CENZÚRA

Arisztotelésztől a Facebookig

A közösségi média
tartalomszabályozási gyakorlatának
komplexitása

Gondolat Kiadó • Budapest, 2022

A kötet megjelenését a Frank Ignác Alapítvány támogatta.

© Gosztonyi Gergely, 2022

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás
a kiadó előzetes, írásbeli hozzájárulásához van kötve.

*www.gondolatkiado.hu
facebook.com/gondolat*

A kiadásért felel Bácskai István
Szöveggondozó Gál Mihály
Tördelő Lipót Éva

DOI: <https://doi.org/10.24362/cenzura.gosztonyi.2022>

ISBN 978 963 556 224 4

TARTALOM

Ajánlás	13
I. Bevezetés	15
II. Tartalomszabályozás vagy cenzúra?	25
II. 1. A cenzúra tipizálása	26
II. 2. Tartalomszabályozás vagy cenzúra az interneten	38
II. 3. Az internetes tartalomszabályozás eszközei	40
III. Pillanatképek a politikai cenzúra európai és amerikai történetéből	44
III. 1. Ókori esetek	44
III. 2. A könyvnyomtatás elterjedése és a könyvek cenzúrázása	46
III. 3. A 17–18. század cenzúrahelyzete	50
III. 4. Változások a 19–20. században	55
III. 5. „Agyamban kopasz cenzor ül”, avagy a politikai cenzúra áttekintő története Magyarországon napjainkig	58
IV. A közösségi média elterjedése és a tartalommoderálás újfajta megjelenése	71
IV. 1. A közösségi média fogalma	71
IV. 2. A Web 1.0 és a Web 2.0 megjelenése	72
IV. 3. A Web 2.0 problémái, avagy a jogmentes tér mítosza szertefoszlik	84
IV. 4. A Web 2.0 és a szabályozási kérdések	90
IV. 5. Az összekapart amerikai és európai szuverenitás	95

V. Szabályozási lehetőségek az Amerikai Egyesült Államokban	123
V. 1. A platformszolgáltatók álláspontja	123
V. 2. Szemfényvesztés vagy a jövő?	127
V. 3. „Az internettel problémák vannak, szabályozás jön”	134
VI. Az Európai Unió 2020. évi digitális rendeletcsomagjának irányai	141
VI. 1. A Digitális Szolgáltatásokról szóló rendeletjavaslat	143
VI. 2. Digitális Piacokról szóló rendeletjavaslat	151
VI. 3. Konklúzió	155
VII. A kínai modell	157
VII. 1. A tartalomszabályozás kezdetei	157
VII. 2. A kínai internet szabályozása	159
VII. 3. „A régi stílusú cenzúrát a megfigyelés hatalmas, mindenütt jelen lévő architektúrája váltja fel: az Arany Pajzs”	163
VIII. A tartalomszabályozás emberi és technikai vonatkozásai	172
VIII. 1. A Facebook moderálási irányelvei avagy a kérdéses tartalmak	175
VIII. 2. Moderálás a mesterséges intelligencia használatával	177
VIII. 3. Az ember általi moderálás	179
VIII. 4. Megoldás a moderálás gyakorlatára: együttes használat	181
IX. Az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Unió Bírósága gyakorlata a felelősségi kérdések alaposabb megértéséhez	184
IX. 1. Mérföldkönek számító esetek az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt	185
IX. 2. Mérföldkönek számító esetek az Európai Unió Bírósága előtt	196
IX. 3. A nemzetközi bíróságok jogfejlesztő tevékenységének összefoglalása	210

X. Az internet-hozzáférés korlátozásának gyakorlata az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt, avagy a politikai cenzúra új eszközei	213
X. 1. „A szűrés, a blokkolás és a hekkelés váltotta fel az ollót és a fekete tintát”	213
X. 2. Mérföldkőnek számító esetek az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt	216
X. 3. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának jogfejlesztő tevékenysége	223
XI. Cenzúra a nagyvilágban a 2020-as évek elején	226
XII. A jövő lehetséges irányai	241
XII. 1. A problémák	241
XII. 2. Megoldási javaslatok	245
XII. 3. A kabát valódi újragombolása	253
XIII. Rövidítések jegyzéke	261
XIV. Irodalom	263

„Ööö... globalizálódó világ, öö, nem, nem, ez nem jó, ö... a 21. század technikai... nem, nem, ez se, akkor meg, a digitális fényképezés térhódításával, az analóg szinte teljes eltűnésével együtt, a múltba vesznek a képek, amelyek nem sikerültek. A DELETE gomb uralkodik, és megnyomásával eltűnik a kudarc, rossz kép soha nem is volt.

Pedig.”¹

¹ https://bestofsemmi.blog.hu/2015/02/18/cim-nelkul_633907#more7185797.

*Ajánlom ezt a könyvet
[REDACTED]nek,
[REDACTED]nek,
és a cenzúra összes áldozatának.*

AJÁNLÁS

1989 után egy darabig azt hihettük, hogy a sajtócenzúráról szóló értekezéseknek legfeljebb a jogtörténet művelése keretében lehet létjogosultságuk Magyarországon. Hamar világossá vált azonban, hogy a cenzúra jelensége örök. A technológiai fejlődés globálissá tette a kommunikációt, ezért az érdekességen túl számunkra fontossá is lett, hogy távoli autokratikus államokban miként korlátozzák a szólás szabadságát. Ezen fejlődés pedig azt is eredményezte, hogy olyan új szereplők bukkantak fel, és lettek egyre befolyásosabbak a nyilvános kommunikáció ökoszisztémájában, amelyek képesek a beszéd korlátozására, és amelyeknek olykor érdekükben is áll azt megtenni.

A cenzúra fogalmát ma már jóval szélesebb körben használja a közbeszéd, mint az előző századokban: nem csupán az előzetes – és önkényes – korlátozásokat, és nem csak az állami szervek által alkalmazott efféle korlátozásokat nevezzük cenzúrának. Ebből eredően a „cenzúra” jogi kategóriaként ma már aligha értelmezhető, ellenben a köznyelvben – nem utolsósorban az erőteljes történelmi áthallások miatt – szimbólumerejű, és így igencsak hasznos lehet.

A nyilvános beszéd korlátozásának jelensége messze nem korlátozódik csupán az autoriter kormányzattal rendelkező államokra. A modern cenzúra élharcosai éppenséggel amerikai technológiai óriáscégek, hangoztatott önképük szerint a szabadság és az emberek közötti együttműködés hírnökei. A nyugati világ ezzel párhuzamosan egyre több tabut állít önmaga elé, így az öncenzúra jelensége is gyakoribbá vált, egyetemeken, a kultúra és a szórakoztatóipar területén, a közéleti vitákban. A sajtó szabadságát pedig, amely a romantikus felfogás szerint az újságíróké, vagy azon túl legfeljebb a szerkesztőké, egyre inkább veszélyeztetik az üzleti érdekek, a tulajdonosi akarat, a piaci viszonyok átalakulása, az internetes közvetítő szolgáltatóknak való kiszolgáltatottság. A beszélőt tehát korlátozhatja szabadságában az internetes infrastruktúra szolgáltatója, a

közösségimédia-platform, a munkáltató vagy a közvélemény ereje, ősi ellenségként pedig természetesen továbbra is maga az állam, ha pedig az újságírókra gondolunk, előbbieken felül médiumának tulajdonosa vagy az azt finanszírozó hirdető is. Kész csoda, hogy ilyen körülmények között a szólásszabadság még létezik, ha nincs is feltétlenül ereje teljében világszerte.

Jelen kötet értékes történeti áttekintést is tartalmaz, de a fókusz – helyesen – az új technológiákra helyezi. Az online platformok kiterjesztették a véleményformálás és az információhoz jutás lehetőségét, de komoly veszélyeket is magukkal hoztak: elsősorban a platformok döntenek arról, hogy mit engednek a saját felületeiken megjelentetni és mit nem. Ez látszólag világos jogi normák mellett történik, hiszen magántulajdonú vállalkozásokról lévén szó, ők határozhatják meg a beszéd kereteit a platformokon. Ezen túlmenően a platformok ráadásul szerkesztői szerepbe is kerültek. Ugyanis jelentős mértékben a platformok döntenek el, hogy mit lát a felhasználó, hogy a nyilvánosság mekkora szeletéhez juthat hozzá. Nehéz ebben nem meglátni a manipuláció veszélyét. A nagy platformok olyan nyilvánosságbefolyásoló erővel bírnak, amit súlyos hiba lenne érintetlenül hagyni: világos, hogy Európában ma már nem elsősorban az állami szervektől kell félni a szólás- és sajtószabadságot.

Gosztonyi Gergely a szólás- és sajtószabadság elkötelezett híve, egész eddigi munkásságából a beszéd szabadságának féltése tükröződik. Ez a kötet újabb értékes hozzájárulás tőle a már-már eltemetni tervezett, de valójában megnyugtatóan soha nem magunk mögött hagyható probléma, a cenzúra kérdéséhez, amely a '48-as márciusi ifjak szellemében íródott, de a mai technológiai környezetben magabiztosan eligazodó kutató tolalából született.

Koltay András

Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, elnök
Pázmány Péter Katolikus Egyetem, egyetemi tanár
Nemzeti Közszolgálati Egyetem, kutatóprofesszor

I. BEVEZETÉS

*„Whether long-range weapon or suicide bomber
Wicked mind is a weapon of mass destruction
Whether you're soaring away Sun or BBC One
Misinformation is a weapon of mass destruction”²*

Az Audiovizuális Médiaszolgáltatásokról szóló irányelv (AVMS) módosítása kapcsán jelent meg egy internetes újságcikk, amelyben a következő szerepelt: „Tizenöt európai parlamenti képviselő tíz ellenében szerda délelőtt elfogadott egy javaslatot, ami a jövőben arra kötelezheti a nagy internetes tartalommegosztókat, mint a YouTube és a Facebook, hogy automatikusan szűrjék a tartalmakat, amiket felteszünk rájuk. A szerzői jogokat szeretné védeni a javaslat, de benne van a veszély, hogy ha rosszul alkalmazzák, cenzúrázhatják vele az internetet.”³ A Magyar Tudomány Ünnepeére tervezett ünnepségek kapcsán a Magyar Tudományos Akadémia vezetősége két előadás megtartását nem engedélyezte, emiatt számosan kiáltottak öncenzúrárt, míg az MTA elnöke szerint „az Akadémia nem cenzúráz, különösen nem tilt”.⁴ Az iráni közszolgálati televízióban vízből kimászó bölények hátsó felét sikerült cenzúrázni.⁵ Kínában

² FAITHLESS: *Mass Destruction*. 2004, <https://www.youtube.com/watch?v=uzgBD2wysuI>.

³ KUGYELA Tamás: Most gyilkolja meg az EU az internetet? *index.hu*, 2018. június 20., https://index.hu/kulfold/eurologus/2018/06/20/eu_internet_jogdij_szabalyozas/.

⁴ N/A: Az Akadémia nem tilt és nem cenzúráz. *mta.hu*, 2018. október 4., https://mta.hu/mta_hirei/az-akademia-nem-tilt-es-nem-cenzuraz-109053.

⁵ SHAHBAZIAN, Armen – YIN LEE, Tse: Buffalo bottoms prove too much for Iranian TV censors. *BBC News*, 2018. szeptember 5., <https://www.bbc.com/news/blogs-news-from-elsewhere-45421865>.

a Disney Róbert Gida-filmjét,⁶ mivel Micimackó figurája az országban a hatalmon lévők kritizálásának jelképe lett. Romániában a rendőrök az aktuális kormánypártot trágárul gúnyoló egyedi rendszámot, amely Svédországban legalísan került fel az adott gépkocsira.⁷ Egyiptomban 2018 szeptemberében „Abdel-Fattáh esz-Szíszi egyiptomi elnök aláírta, és ezzel hatályba lépett az a törvény, amelynek keretében a hatóságoknak jogukban áll az esetleges jogsértések esetén zárolni egy felhasználó fiókját a közösségi oldalakon és büntetéssel sújtani az újságírókat álhírek minősített tartalom terjesztéséért”.⁸ De ugyanígy megjelent az is, hogy „a Megafon megelégedte, hogy a Facebook Trump létezését már visszamenőleg is cenzurázza”,⁹ vagy a pandémia járvánnyal¹⁰ kapcsolatos oltási program kapcsán, hogy „A lakosság tájékoztatása hiányos, gyakran téves, vagy félrevezető, totális cenzúra van”.¹¹ De ugyanez az Amerikai Egyesült Államok katonáiának afganisztáni kivonulása után is felmerült, miszerint: „A tálibok azt mondják, hogy biztosítani akarják az internet-hozzáférést Afganisztánban, de jelentős technikai és pénzügyi kihívásokkal szembesülhetnek annak működtetése érdekében. Az afgánok azt mondják, hogy félnek a nagyobb megfigyeléstől és a cenzúrától.”¹²

⁶ VERHOEVEN, Beatrice: China Snubs Disney's 'Christopher Robin' Amid Long-time Winnie the Pooh Ban. *The Wrap*, 2018. augusztus 3., <https://www.thewrap.com/china-snubs-disneys-christopher-robin-amid-longtime-winnie-the-pooh-ban/>.

⁷ SZILY László: Leszerelték a román rendőrök a kormánypártot trágárul gúnyoló egyedi rendszámot. *444.hu*, 2018. július 31., <https://444.hu/2018/07/31/leszerelték-a-roman-rendorok-a-kormanypartot-tragarul-gunyolo-egyedi-rendszamot>.

⁸ N/A: Nagyon durva médiatörvényt vezet be Egyiptom. *24.hu*, 2019. szeptember 27., https://24.hu/kulfold/2018/09/02/egyiptom_net_cenzura/.

⁹ N/A: A Megafon megelégedte, hogy a Facebook Trump létezését már visszamenőleg is cenzurázza. *888.hu*, 2021. április 1., <https://888.hu/censored/a-megafon-meglegelte-hogy-a-facebook-trump-letezeset-mar-visszamenoleg-is-cenzurazza-4307090/>.

¹⁰ CENDIC, Kristina – GOSZTONYI Gergely: Freedom of expression in times of Covid-19: chilling effect in Hungary and Serbia. *Journal of Liberty and International Affairs*, 2020, 6. évf., 3. sz., 14–29. o.

¹¹ KIRÁLY András: „A lakosság tájékoztatása hiányos, gyakran téves, vagy félrevezető, totális cenzúra van”. *444.hu*, 2021. március 16., <https://444.hu/2021/03/16/a-lakossag-tajekoztatasa-hianyos-gyakran-teves-vagy-felrevezeto-totalis-cenzura-van>.

¹² TANGEN JR, Ole: Will the Taliban restrict internet access in Afghanistan? *DW*, 2021. augusztus 30., <https://www.dw.com/en/will-the-taliban-restrict-internet-access-in-afghanistan/a-59029364>.

Fentiek csupán gyors bemutatók a 2010-es évek végéről és a 2020-as évek elejéről, de nyilvánvalóan bővíthető lenne a sor. Bárki olvashat az orosz hatóságok módszereiről, Észak-Korea gyakorlatáról vagy Irán, illetve Dél-Amerika problémáiról. Azt azonban jól szemléltetik a fentiek, hogy e nagyon sokféle ágazó kérdést mind egy szó köt össze: cenzúra. Kevés könnyebb vád létezik a következő mondatnál: cenzúráznak! Értelmes vitákban is használják, sokszor érdem- és értelemtelenül. „Frederick Schauer nyomán megállapíthatjuk, hogy a »cenzúra« fogalmának túlzottan széles használata parttalanná teheti a fogalom hatókörét, ezáltal devalválhatja azt.”¹³ Mégis, ha egy gyors keresést végeztünk az interneten, azt láthatjuk, hogy a cenzúra szó és a cenzúrázni ige, mind magyarul, mind más nyelveken jelen van az életünkben. A gyakorlat azt mutatja, ami mellett Derek Jones majdnem 3000 oldalas cenzúra-világenciklopédiájában érvel: nem csupán az előzetes tartalomengedélyezés minőségül cenzúrának, és a fogalmat minél tágabb módon szükséges értelmezni ahhoz, hogy a szólásszabadság teljes körű védelme megvalósulhasson.¹⁴

A kérdés így az, hogy a szólásszabadság hol hajol meg és milyen akaratok, igények előtt. Hogyan érvényesül és milyen mértékben a médiapluralizmus. 2017-ben találkozhattunk a hírrel, hogy az orosz Igazságügyi Minisztérium tiltólistára tette az „államfő arcmását sminkkel ábrázoló képeket”, magyarul a csókos szájú Putyintól készült gúnyrajzokat,¹⁵ s e tiltás megsértőit terrorváddal (sic!) akár bíróság elé is állíthatják. A 2021 júliusában publikált 2021-es World Press Freedom Index¹⁶ felmérés szerint pedig egyre több olyan ország van a világon, ahol a szólásszabadság¹⁷

¹³ KOLTAY András: A médiatartalmak közzététel előtti korlátozásának lehetőségei: engedélyezés, regisztráció, cenzúra, végzések. *Iustum Aequum Salutare*, 2014, 10. évf., 1. sz., 78. o.

¹⁴ JONES, Derek (szer.): *Censorship. A world encyclopedia*. London – New York, 2015, Routledge, xi. o.

¹⁵ NYUSZTAY Máté: Betiltották a csókos szájú Putyint. *hvg.hu*, 2017. április 5., https://hvg.hu/vilag/20170405_Betiltottak_a_csokos_szaju_Putyint.

¹⁶ <https://rsf.org/en/ranking>.

¹⁷ Koltay Andrásal és a magyar jogi hagyományokkal egyetértve a vizsgálat, azaz a cenzúra kérdéskörével összefüggésben főképpen a szólásszabadság kifejezést fogom alkalmazni. Ugyanakkor megjelenhet a véleménynyilvánítási szabadság vagy a kifejezés szabadsága (és ezek tetszőleges kombinációja) is, hiszen „a jogtudomány képviselői e három kategóriát felváltva, egymás megfelelőiként használják”. KOLTAY András:

egyre szigorúbb jogi keretek között gyakorolható, vagy ahogy a köznyelv fogalmaz: egyre több ország sötétedik be a világ térképén.¹⁸

Az Európai Bizottság által társfinanszírozott Mapping Media Freedom projekt¹⁹ keretében bárki névtelenül felviheti egy virtuális térképre azon újságcikkeket és tartalmakat, amelyek a cenzúrával lehetnek összefüggésben. 2014 és 2021 között 5843 bejelentés történt az oldalra.²⁰ Átfutva a bejelentett tartalmakat, ugyanazt érezni, mint a fentiek során: mintha nem lenne egységes annak kezelése, hogy hol húzódnak a kimondhatóság határai. És ebben semmi meglepő nincs: a különböző kontinensek, országok társadalmi, gazdasági, politikai berendezése és története ugyanúgy befolyásolja ezt, mint az egyes emberek szocializációja, belső értékei és aktuális értelmezési keretei. Ahogy Jonathon Green – Nicolas J. Karolidesszel közös – hatalmas méretű, majdnem 800 oldalas cenzúra-enciklopédiájában megfogalmazta: „a cenzúra nemzetközi, folyamatos és átható, de nem kiszámíthatóan monolit. Az egyik nemzet számára legfontosabbnak tűnő aggodalmak értelmetlenek egy másik számára.”²¹

Ráadásul az sem egységes, hogy a cenzúrának milyen kereteket adunk. Cenzúra-e újságírók meggyilkolása? Egyrésztől természetesen nem, hanem annál sokkal súlyosabb bűncselekmény, másrészt viszont Julian Petley amellet érvel, hogy ez a cenzúra legdirektebb és legegyszerűbb formája.²² Ebben a keretben is értelmezhető az az adat, hogy az Európai Sajtó- és Médiaszabadság Központ 2017. évről szóló Mapping Media Freedom beszámolója²³ szerint hat újságíró gyilkoltak meg a

A szólásszabadság alapvonalai – magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban. Budapest, 2009, Századvég Kiadó, 120. o.

¹⁸ E megfogalmazás oka, hogy a World Press Freedom Index a világossárgától a vörösrősig és a feketéig terjedő színékel jelzi az országok helyzetét a felmérésben: minél sötétebb a szín, annál hátrébb található az ország az adott évi rangsorban.

¹⁹ <https://mappingmediafreedom.org/>.

²⁰ Hasonló projekt működik magma néven is: <https://magma.lavafeld.org/guide/>.

²¹ GREEN, Jonathon – KAROLIDES, Nicholas J.: *Encyclopedia on Censorship*. New York, 2005, Facts on File, Inc., xx. o.

²² PETLEY, Julian: *Censorship. A Beginner's Guide*. Oxford, 2009, Oneworld Publications, 17–32. o.

²³ EUROPEAN FEDERATION OF JOURNALISTS – INTERNATIONAL PRESS INSTITUTE – EUROPEAN CENTRE FOR PRESS AND MEDIA FREEDOM: *Mapping Media Freedom annual report 2017*. 2018, <https://mappingmediafreedom.org/index.php/2018/03/16/mapping-media-freedom-annual-report-2017/>.

munkájával összefüggésben. Az UNESCO 2020/2021-es World Trends in Freedom of Expression and Media Development jelentése²⁴ tovább cizellálja a képet azzal az adattal, hogy 2016 és 2020 vége között négyszáz²⁵ újságíró vesztette életét munkavégzés közben.²⁶ Ugyanez a kérdés feltehető enyhébb formában is: cenzúrának számít-e a fizikai bántalmazás? A megfélemlítés? A bírósági eljárások? A büntető- és polgári perek sokasága? A közérdekű információk elzárása? A politikusok félrebeszélése vagy nem válaszolása az újságírói kérdésekre? Hol húzódik a határ a tartalomszabályozás és a cenzúra között?

Ha e fentieket mind a szólásszabadság elleni támadásnak tekintjük – amire jó okunk van –, akkor az Európai Sajtó- és Médiaszabadság Központ kiemelt öt olyan országot a világból, amelyekre külön érdemes e téren odafigyelni, hiszen 2017-ben több mint 60 eset történt a határainkon belül.²⁷ Ha száz embert megkérdeznénk, hogy találja ki a fenti országokat, nagy valószínűséggel az alábbiak hangzanának el: Kína, Oroszország, Törökország, Észak-Korea, Kuba, Egyiptom, Irán, Szaúd-Arábia, Venezuela, Argentína. Persze a sort hosszan lehetne sajnos folytatni. Ám meglepetést a valódi listán mégsem ez okoz. A lista ugyanis a következőképpen néz ki: Oroszország, Törökország, Fehéroroszország, Ukrajna és Spanyolország. Egy ország, ami az Európai Unió tagja, egy ország, ami határos hazánkkal, és három olyan, amire manapság az illiberális jelzőt szokás használni.²⁸ Természetesen valós listát szinte lehetetlen összeállítani: a kínai ügyek kapcsán meg lehetünk győződve, hogy nem mindegyike jut a nyugati közvélemény tudomására, és ugyanez állítható az afrikai

²⁴ UNESCO: *World Trends in Freedom of Expression and Media Development. Global Report 2021/2022*. Paris, 2021, UNESCO, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf00000379826>, 17. o.

²⁵ UNESCO, 2018, 130. o.

²⁶ Itt természetesen kiolvasható lenne egy csökkenés az elmúlt évekhez képest, ha a két adatot összehasonlítjuk, de míg a Mapping Media Freedom csak a hivatásos újságírókat számolta össze, addig az UNESCO – a változó médiakörnyezetnek megfelelően – a félprofesszionális és civil tudósítók (például a bloggerek) is számba vette.

²⁷ EUROPEAN FEDERATION OF JOURNALISTS – INTERNATIONAL PRESS INSTITUTE – EUROPEAN CENTRE FOR PRESS AND MEDIA FREEDOM, 2018, 17. o.

²⁸ MUDDE, Cas: When illiberal forces win, the answer is more – not less – democracy. *The Guardian*, 2018. június 6., <https://www.theguardian.com/commentis-free/2018/jun/06/when-illiberal-forces-win-the-answer-is-more-not-less-democracy>.

és Öböl-menti államok vonatkozásában is. De ha nem pusztán adatokat, hanem trendeket figyelünk és vizsgálunk, számtalan nagyon nyugtalanító kérdésre irányulhat a figyelmünk. A számok ugyanis évről évre növekednek. Akármelyik fenti újságírók elleni támadás- vagy befolyásolástípus vizsgáljuk, mindegyiknél nyugtalanító emelkedést tapasztalhatunk. És ez a nyugtalanság átszövi a világ hálóját is. Átszövi a politikai cselekvéseket, átszövi a hozzánk elérő híreket, átszövi az életünket.

És ennek kapcsán egyre többen érzik, hogy tehetetlenek és eszköztelenek. Hogy algoritmusok, láthatatlan Nagy Testvérek, elérhetetlen politikusok, bankvezérek és milliárdos üzletemberek irányítják a világot. És a tehetetlenség, a félelem, a pánik rossz válaszokat szül: bezárkózást egy alapvetően kinyílt világban, a végletekig leegyszerűsített, 'egy bites' válaszokat, felesleges és sokszor kierőszakolt belföldi és nemzetközi konfliktusokat, egyes kiválasztott személyek vagy csoportok (általában kisebbségek) hibáztatását, növekvő korrupciót, gazdasági befolyásolást, öncenzúrát, a társadalmi bizalom csökkenését a hivatalos szervek irányába, a gazdasági olló nyílását és számos egyéb tényezőt. „Ma egy demokratikus paradoxonnal állunk szemben. Sok szempontból a véleménynyilvánítás szabadságának aranykorát éljük, mivel soha nem volt még ilyen könnyű nyilvánosságra hozni egy gondolatot, és azt lehetőleg több emberhez eljuttatni. Ugyanakkor soha nem volt még ilyen könnyű korlátozni, szűrni és blokkolni a beszédet, és a beszéd megakadályozása még soha nem összpontosult ilyen kevés magánszereplő kezében.”²⁹ Az információhiány ráadásul megölheti a valódi társadalmi diskurzust. Az információhiányos társadalom nem valódi demokrácia többé. És ugyanez a helyzet áll fenn a másik oldallal összefüggésben is, amikor a társadalmakat elöntik a hamis információk, a fake news „szép új világa”. Az infokommunikációs hadviselés új szintjét látjuk napjainkban. Ellene pedig csakis egyféleképpen küzdhetünk: „az igazat mondd, ne csak a valódit”.³⁰

A Riporterek Határok Nélkül (RSF) nemzetközi újságíró szervezet 2011-ben ironikus kampányt indított a cenzúra ellen, „A cenzúra hasz-

²⁹ BADOUARD, Romain: *Les nouvelles lois du web. Modération et censure*. Paris, 2020, Le Seuil, 11–12. o.

³⁰ JÓZSEF Attila: Thomas Mann üdvözlése. In SZABOLCSI Miklós (szerk.): *József Attila összes versei*. Budapest, 1975, Szépirodalmi Kiadó, 351. o.

nálata rossz üzenetet közvetít” címmel.³¹ A(z eredeti) képeken a világ – akkori – vezető politikusai voltak láthatóak teljes mértékben ártalmatlan, veszélytelen és problémamentes környezetben. Az alábbi képeken azonban más látszik: szexualitás és agresszió.

1. kép. *Hillary Clinton és Barack Obama, RSF plakátkampány*

Forrás: <https://designyoutrust.com/2011/07/censorship-tells-the-wrong-story/>.

A pimasz „trükk” a cenzúra használata volt. És a képek ezer szónál jobban rávilágítanak arra, hogy miért is problematikus a szólás indokolatlan korlátozása...

E széles és sokszor beláthatatlan problémakör ismertetésére tesz kísérletet e könyv. Bemutatja a cenzúra történetét, elemzi a cenzúra típusait és megjelenési formáit, és természetesen kísérletet tesz arra, hogy a cenzúra mai helyzetét is bemutassa a világban, feltárva azon összefüggéseket, amelyek felett a hírverseny okozta szövegkáoszbán talán elsiklik a

³¹ <https://designyoutrust.com/2011/07/censorship-tells-the-wrong-story/>

2. kép. *David Cameron, RSF plakátkampány*

Forrás: <https://designyoutrust.com/2011/07/censorship-tells-the-wrong-story/>

figyelmünk. A vizsgálódás tárgya főképp emberi jogi alapokon áll, így a szerzői és szomszédos jogokkal, illetve a versenyjoggal, adatvédelemmel, reklámjoggal kapcsolatos kérdéseket tudatosan nem tárgyalja.

A történelmi tapasztalat vizsgálata talán segíthet abban, hogy megértsük, a 17–18. század erőteljes cenzúrájától miként jutottunk el a 21. századig, amikor is a politikai cenzúra mint fogalom már szinte értelemzhetetlenné válik, és helyette új típusú (magán)ellenőrzési mechanizmusok vannak kiépülében. Hogyan és miért „privatizálták” az államok a tartalomszabályozás kérdéskörét, és miért látunk teljesen más típusú kérdéseket napjainkban az interneten. Hogy ez az alapvetően szabadnak teremtett kommunikációs forma milyen módon került – szinte értelemszerűen – a jogi szabályozás hatálya alá, és hogy hol vesztetett el a szabadság. Ahogy Bruce Sterling fogalmazott 1992-ben: „Miért akarnak az emberek »az interneten« lenni? Az egyik fő ok az egyszerű szabadság. Az internet ritka példa az igazi, modern, funkcionális anarchiára. Nincs »Internet Rt.« Nincsenek hivatalos cenzorok, nincsenek főnökök, nincs

3. kép. *Vlagyimir Putyin, RSF plakátkampány*

Forrás: <https://designyoutrust.com/2011/07/censorship-tells-the-wrong-story/>

igazgatótanács, nincsenek részvényesek.”³² Ma ez már rég nem igaz. A cenzúra, vagy ahogy ma sokan szívesebben nevezik, a tartalomszabályozás – így vagy úgy – a mindennapjaink része. A cenzúra a velünk élő történelmi jelenidő. Ismét Jonathon Green szavait kölcsönvéve: „hatalmas, széles körű téma, sokkal összetettebb, mint egyszerűen a »huncut részek« kivágása a filmekből, a felnőtt könyvesboltok bezárása, vagy a közérdekű bejelentők (whistleblower) elhallgattatása. A cenzúra befolyásolja minden élet minőségét – esztétikailag, érzelmileg, társadalmilag és politikailag.”³³

³² STERLING, Bruce: A Short History of the Internet. *The Magazine of Fantasy & Science Fiction*, 1993, 84. évf., 2. sz., <http://www.usask.ca/art/a352/short.htm>.

³³ GREEN–KAROLIDES, 2005, xxi. o.

II. TARTALOMSZABÁLYOZÁS VAGY CENZÚRA?

*„Nem az a kérdés, ki hozza a labdát,
hanem az, hogy ki jelöli ki a pályát, amelyen focizunk.”³⁴*

A cenzúra története egyidős lehet a kommunikáció történetével. Bár forrásaink az ősidőkről nincsenek ebben a kérdésben, biztosak lehetünk benne, hogy a véleménynyilvánítást – a társadalom és az állam korai kialakulási szakaszaiban is – megpróbálták az uralmon lévő elitek kontrollálni. Jonathon Green mindezt a következőképpen fogalmazta meg összefoglaló jelleggel: „A kommunikációt mindig is ellenőrzés alatt tartották. A két jelenség kölcsönös viszontagságokban kapcsolódik egymáshoz, és ahogy a kommunikáció elterjedt, úgy nőtt a cenzúra is.”³⁵

Maga a cenzúra szó a latin *censura*, azaz vizsgálat szóból származik. A Magyar Etimológiai Nagyszótár a következőképpen fogalmaz: „(Ez) az ókori Rómában a *sensor* hivatalát, méltóságát jelentette, azét a főtisztviselőét, aki (másodmagával) az ötévenkénti adóbecslést, a *censust* végezte; ennek nyelvi forrása a *censere* (»felbecsül, vél«) ige.”³⁶ A két *sensor* az adózási listák összeállítása után megkapta például a szenátusválasztási listák összeírásának a feladatát is, azaz kvázi annak megállapításának a jogát, hogy ki érdemes arra, hogy magas tisztséget betöltsön a Birodalomban. Innen csak egy apró ugrás volt, hogy a *sensorok* a római polgárok magánéletének és közéletének legfőbb őreivé váljanak, azaz a régi római erkölcsök és értékek (*mos maiorum*)³⁷ betartásának felelősségét

³⁴ NAGY Gergely: *Angst. A városi harcok kézikönyve*. Budapest, 2007, Ulpius-ház Könyvkiadó, 245. o.

³⁵ GREEN–KAROLIDES, 2005, xxviii. o.

³⁶ TÓTFALUSI István: *Magyar Etimológiai Nagyszótár*. Budapest, 2001, Arcanum, <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szo-tar-F14D3/c-F1A43/cenzura-F1A75>.

³⁷ HEGYI W. György: *Mos és res publica*. Budapest, 2018, Gondolat Kiadó, 125. o.

vették a vállukra. A célból speciális hatalommal is bírtak, ami a források alapján a hagyományos igazságszolgáltatási rendszer mellett, azt szinte kiegészítve létezett és működött. Ezen intézkedések meghozatala, az erkölcsök felügyeletének biztosítása és az azokat megsértőkkel szembeni intézkedéseik vezettek a cenzúra szó újkori értelmezéséhez, és ahhoz a használathoz, ahogy a mai napig nyelvünk részét képezi.

II. 1. A CENZÚRA TIPIZÁLÁSA

Általánosan elfogadott tény, hogy a szólásszabadság alapvető emberi jog. Ez a demokrácia sarokköve,³⁸ kulcsfontosságú minden emberi jog védelméhez, és az egyik alapfeltétele annak fejlődésének és emellett – ahogy az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) több ítéletében megfogalmazta – minden ember fejlődésének.³⁹ Le kell ugyanakkor szögezni, hogy hiába az évszázados küzdelem a véleménynyilvánítás minél teljesebb szabadságáért,⁴⁰ ha a cenzúra megakadályozza bizonyos vélemények közzétételét. A cenzúra pontos mibenlétére számtalan definíció létezik, ám egységes, széles körben elfogadottról nem tu-

³⁸ MENDEL, Toby: *Restricting Freedom of Expression: Standards and Principles*. Halifax, 2010, Centre for Law and Democracy, <http://www.law-democracy.org/wp-content/uploads/2010/07/10.03.Paper-on-Restrictions-on-FOE.pdf>.

³⁹ *Engel and Others v. The Netherlands* App nos 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72 (ECtHR, 8 June 1976) [41.]–[42.], [100.]; *Handyside v. The United Kingdom* App no 5393/72 (ECtHR, 7 December 1976), [49.]; *Association Ekin v. France* App no 39288/98 (ECtHR, 17 July 2001), [56.]; *Perna v. Italy* App no 48898/99 (ECtHR, 6 May 2003), [39.].

⁴⁰ A szakirodalomban összefoglalóan lásd magyarul: HALMAI Gábor: *Kommunikációs jogok*. Budapest, 2002, Új Mandátum Könyvkiadó; KOLTAY, 2009; MOLNÁR Péter: *Gondolatbátorság – Szólásszabadság és közbeszélgetés az Egyesült Államokban és Magyarországon*. Budapest, 2002, Új Mandátum Könyvkiadó. Angolul: BARENDT, Eric: *Freedom of Speech*. Oxford, 2007, Oxford University Press; STEPHEN, Smith: *Freedom of Expression. Foundational Documents and Historical Arguments*. Oxford, 2019, Oxbridge Research Associates; GARTON ASH, Timothy: *Free Speech: Ten Principles for a Connected World*. London, 2016, Atlantic Books; HARGRAVES, Robert: *The First Freedom: A History of Free Speech*. Stroud, 2003, Sutton Publishing; SORABJI, Richard: *Freedom of Speech and Expression: Its History, Its Value, Its Good Use, and Its Misuse*. Oxford, 2021, Oxford University Press. A művészetben pedig megkerülhetetlen: BRADBURY, Ray: *Fahrenheit 451*. New York, 1991, Ballantine Books.

dunk beszélni. Sophia Rosenfeld állítja, hogy: „A cenzúra jelenleg nem egy könnyen megtárgyalható téma. (...) Úgy tűnik, hogy az elméletek szintjén többé már nincs egyetértés abban, hogy mit is tekinthetünk cenzúrának.”⁴¹ Ráadásul a cenzúrárt nehéz empirikusan vizsgálni, mert gyakran szeretne észrevétlen maradni.⁴² A cenzúra fogalma alá tartozó lehetséges eszközök tipizálása ugyanakkor talán közelebb vihet minket a fogalom megértéséhez. A lehetséges csoportosítások közül a legfontosabbak az alábbi táblázatban láthatók.

Külön kiemelésre érdemes a cenzúra „szélessége” szerinti csoportosítás, azaz annak a kérdése, hogy szűken vagy tág értelemben értelmezzük a fogalmat. Mindkettő mellett szólnak érvek. A szűk értelmezés mellett szól Eric Barendt megfogalmazása – aki amúgy tág értelemben használja írásaiban a fogalmat –, miszerint „a cenzúra kifejezésnek nincs valódi jelentése, ha olyan társadalmi konvenciókra vagy gyakorlatokra alkalmazzák, amelyek csupán megnehezítik a kommunikációt egyes személyek számára”.⁴³ Ugyanerről Matthew Bunn kijelenti, hogy sok történész fél a fogalom túlzott kitágításától, hiszen ebben az esetben az eredeti értelme veszne el. A tágabb értelmezés melletti érvként ugyanő ugyanakkor egy „Új Cenzúraelmélet”⁴⁴ bevezetése mellett tör lándzsát, amely „a kommunikáció formáját és tartalmát alakító gyakorlatok és struktúrák növekvő hányadát”⁴⁵ foglalná magában. Eszerint a klasszikus liberális cenzúra-definíció és az ezt megkérdőjelező marxista koncepciók után tudomásul kell venni, hogy a 2010-es évekre a cenzúra „egy olyan diffúz, mindenütt jelen lévő jelenség, amelyben számos szereplő (beleértve a személytelen, strukturális feltételeket is) hatékony cenzorként működik”.⁴⁶ És bár

⁴¹ ROSENFELD, Sophia: Writing the History of Censorship in the Age of Enlightenment. In GORDON, Daniel (szerk.): *Postmodernism and the Enlightenment. New Perspectives in eighteenth-century French intellectual history*. New York – London, 2001, Routledge, 117. o.

⁴² ROBERTS, Margaret E.: *Censored. Distraction and Diversion Inside China's Great Firewall*. Princeton, 2018, Princeton University Press, 7. o.

⁴³ BARENDT, 2007, 151. o.

⁴⁴ Az elmélet összefoglalását lásd FRESHWATER, Helen: Towards a Redefinition of Censorship. In MÜLLER, Beate: *Censorship & Cultural Regulation in the Modern Age*. Critical Studies, 22. sz., Amsterdam – New York, 2004, Rodopi, 225–246. o.

⁴⁵ BUNN, Matthew: Reimagining repression: New Censorship Theory and after. *History and Theory*, 2015, 54. évf., 1. sz., 26. o.

⁴⁶ Uo., 27. o.

1. Cenzúra <i>elvégzője</i> szerinti csoportosítás	a) Politikai, azaz az állam általi cenzúra		
	b) Gazdasági cenzúra, azaz (elsődlegesen) gazdasági magánérdek által vezérelt cenzúra		
	c) Öncenzúra		
2. Cenzúra <i>intézményrendszere</i> szerinti csoportosítás	a) Állami cenzúrahivatal		
	b) Egyéb állami hivatalok részvételével		
	c) Gazdasági szereplő az állam által 'privatizált' módszerrel		
3. A cenzúra „szélessége” szerinti csoportosítás	a) A szűken vett értelmű cenzúra csak az önkényes és előzetes engedélyezési eljárásokat tekinteti cenzúrának ¹		
	b) A tág értelemben vett cenzúra ennél szélesebb körben vonja meg a fogalom használatának körét ²		
4. Cenzúra <i>ideje</i> szerinti csoportosítás	a) Előzetes cenzúra, amikor a nyilvánosságra hozatalhoz / megjelentetéshez kapcsolódik az engedélyezés		
	b) Utólagos cenzúra, amikor a nyilvánosságra hozottak / megjelentettek terjesztéséről határoznak	i) terjesztés megkezdése előtt ii) A terjesztés megkezdésével egyidejűleg	
5. A cenzúra <i>hatása</i> szerinti csoportosítás	a) Közvetlen		
	b) Közvetett		
6. A cenzúra <i>célja</i> szerinti csoportosítás	a) A szólás megakadályozása érdekében végzett cenzúra		
	b) Az információkhoz való hozzájutás érdekében végzett cenzúra		

¹ KOLTAY, 2014, 71. o.

² BARENDT, 2007, 151. o.

7. A cenzúra tárgya szerinti csoportosítás	a) Könyvcenzúra		
	b) Sajtócenzúra		
	c) Zenecenzúra		
	d) Filmcenzúra		
	e) Színházcenzúra		
	f) Videójáték-cenzúra		
	g) Képregénycenzúra		
	h) Internetes cenzúra		
	i) Öltözködési cenzúra (ruha, hajviselet stb.)		
8. Cenzúra gyakorisága szerinti csoportosítás	a) Állandó		
	b) Alkalmi		
9. Cenzúra következménye szerinti csoportosítás	a) Tartalom eltávolítása	i. Szerző felelősségre vonása mellett	1) Jogi
			2) Fizikai
	b) Tartalom megsemmisítése	ii. Szerző felelősségre vonása nélkül	
		i. Szerző felelősségre vonása mellett	1) Jogi
		ii. Szerző felelősségre vonása nélkül	2) Fizikai

természetesen elfogadva, hogy a túl tág értelmezési keretek ronthatják a jogi szabályozás hatékonyságát, a cenzúra tág értelmű használata vezethet el a szólásszabadság teljesebb körű védelméhez.

A cenzúratörténetben ugyanis mindegyik fentebbi típus létezett, ám a különféle csoportosítások nem jelentik azt, hogy ne létezne átjárás a tipizálások között. A kommunikációtörténelemben az állam által végzett előzetes cenzúra volt a leggyakoribb (és jogilag a legszigorúbb) forma, ezért a legtöbbször és a legtöbbször ezt azonosítják a cenzúra fogalmával. Ugyanakkor Doris Lessig is felhívja a figyelmet arra a nehézségre, hogy „az állami ellenőrzés részét képező közvetlen és egyértelmű cenzúra könnyebben leküzdhető, mint annak közvetett eredményei”.⁴⁷ A cenzúrával kapcsolatos legfontosabb problémákat Eric Barendt az alábbiakban foglalta össze:

- a cenzor – a pozíciójából adódóan – gyanakvó az elé kerülő tartalommal kapcsolatban;
- ütköző alapjogok esetében bíróságnak és nem cenzornak kellene döntenie;
- szankció kiszabása alapjogsérelem esetén szintén a bíróságok feladata lenne;
- titkos működés;
- védekezési lehetőség hiánya;
- a kiszámíthatóság és a standardok hiánya, azaz az önkényes döntések megvalósulása.⁴⁸

⁴⁷ LESSIG, Doris: *Censorship and the Climate of Opinion*. In JONES, 2015, vii. o.

⁴⁸ BARENDT, 2007, 122–123. o.

A különféle tartalmak korlátozása alatt⁴⁹ ugyanakkor mind jogszerű, mind jogellenes eseteket is találhatunk.⁵⁰ Természetesen a jogellenes (terrorista, gyermekpornográfiával, gyűlöletbeszéddel stb. kapcsolatos) tartalmak eltávolítása egy jól működő társadalom immanens érdeke, a jogszerű tartalmak eltávolítása vagy azok elérésének megakadályozása ugyanakkor problematikus is lehet. Így állíthatjuk, hogy a cenzúra alá tartozhatnak az „olyan cselekvések, amelyeket egy állami vagy privát szervezet szelektív, önkényes módon tesz a tartalom eltávolítása vagy annak megakadályozása érdekében, hogy a beszélők tovább gyakorolhassák szólásszabadságukat. A cenzúra tehát magában foglal bizonyos dicséretes helyzeteket (például a nem beleegyezésen alapuló pornográfia eltávolítását), valamint gyakorlatokat, amelyek politikailag elnyomónak tekinthetők.”⁵¹

A sokféleség a definícióalkotás mögött jól érezhető, így talán Charles Oppenheim és Victoria Smith fogták meg legjobban a kérdést, amikor azt írták, hogy „a legtöbb definíció mögött meghúzódó általános érzés az, hogy valamit valaki más elzár a tartalomhoz való hozzáféréstől”.⁵²

⁴⁹ Természetesen ide nem értve az internet olyan jellegű korlátozását, amikor emberi hibáról vagy természeti problémáról van szó. Ilyen volt, amikor 2008-ban két földközi-tengeri kábel sérült meg véletlenül, ami azután 14 országban okozott hosszabb-rövidebb ideig, de szinte teljes internetleállást. ZETTER, Kim: Undersea Cables Cut; 14 Countries Lose Web – Updated. *Wired*, 2008. december 19., <https://www.wired.com/2008/12/mediterranean-c/>. A nagyobb országok általában két főkábelrel biztosítják az internetelérést, ám a kisebb, fejlődő országokban ez nem mindig lehetséges. 2022-ben Tonga lakói voltak öt hétre elvágyva az internettől, amikor egy vulkánkitörés nyolcvan kilométernyi kábelt rongált meg. BATEMAN, Tom: Tonga is finally back online. Here's why it took 5 weeks to fix its volcano-damaged Internet cable. *Euronews*, 2022. február 23., <https://www.euronews.com/next/2022/02/23/tonga-is-finally-back-online-here-s-why-it-took-5-weeks-to-fix-its-volcano-damaged-interne>.

⁵⁰ RIORDAN, Jaani: *The liability of intermediaries*. Oxford, 2016, Oxford University Press, 463–473. o.

⁵¹ LANGVARDT, Kyle: Regulating Online Content Moderation. *Georgetown Law Journal*, 2017, 106. évf., 5. sz., 1353–1388. o.

⁵² OPPENHEIM, Charles – SMITH, Victoria: Censorship in Libraries. *Information Services & Use*, 2004, 24. évf., 4. sz., 160. o.; Vö. „A cenzúra bizonyos nézetek elnyomása más nézetek javára (...)” BAJOMI-LÁZÁR Péter: Manipulál-e a média? *Média-kutató*, 2017, 18. évf., 4. sz., 63. o.

II. 1.1. Politikai cenzúra⁵³

A közvélemény szemében a leggyakoribb képzettársítás a cenzúrához bizonyosan egy szuszogú, kövér, kopasz hivatalnok, aki egy olló és fekete tinta segítségével vagdossa ki egy szűk szobában az újságokból a nem támogatott tartalmakat. De ahogy Benett és Naim összegyűjtötték, ma már jóval több lehetőség áll az államok rendelkezésére, hogy a szólás-szabadságot korlátozzák vagy befolyásolják.⁵⁴ Az eszközöket a két szerző egy négyosztatú mátrixban helyezte el, amely szerint léteznek közvetlen és közvetett, illetve látható és lopakodó eszközök. Kiemelik, hogy ezen eszközöket nem csupán a nem demokratikus kormányzatok használják, ugyanakkor „a lopakodó cenzúra a tekintélyelvű kormányokra jellemző, amelyek demokráciának akarnak tűnni – vagy legalábbis nem akarnak régi stílusú diktatúrákhoz hasonlítani”.⁵⁵ Nem könnyű ugyanakkor eldönteni, hogy a szubvenciók és támogatások tendenciózus elosztása⁵⁶ vagy a papírhány, amelyre a történelemben számos példát láthattunk, cenzúrának minősül-e. A szerzőpáros az ilyen típusú eszközöket is annak tekinti:

⁵³ A politikai cenzúra történetét lásd részletesen a III. fejezetben.

⁵⁴ A Közép-kelet-európai helyzetről részletesen lásd CODREANU, Ionut – GANEA, Liana – GODÁRSKY, Ivan – HANÁKOVÁ, Eva – KLÍMA, Michal – KUŽEL, Rasťo – MRAČKA, Marek – POLYÁK Gábor – TOMA, Mircea – URBÁN Ágnes – ZAMFIRESCU, Irina: *Four Shades of Censorship: State Intervention in the Central Eastern European Media Markets*. Budapest, 2021, Mérték Médiaelemző Műhely.

⁵⁵ BENNETT, Philip – NAIM, Moises: 21st-century censorship. *Columbia Journalism Review*, 2015, 14. évf., 1. sz., https://archives.cjr.org/cover_story/21st_century_censorship.php.

⁵⁶ Vö. BALKIN, Jack M.: The American system of censorship and free expression. In PELEG, Ilan (szerk.): *Patterns of censorship around the world*. London – New York, 2019, Routledge, 159–162. o.

	<i>Közvetlen</i>	<i>Közvetett</i>
Látható	<ul style="list-style-type: none"> • Újságírókkal szembeni közvetlen erőszak/megfélemlítés/letartóztatás/zaklatás • A kormányzati információkhoz és a közhivatalnokokhoz való hozzáférés korlátozása/ellenőrzése/korlátozása • Szájkosár-törvények / rágal-mazásellenes jogszabályok / a vezető kormánytisztviselők és a hadsereggel kapcsolatos ellenvélemények kriminalizálása • A médiavállalatok és újságírók állami engedélyeztetése • Perek vagy perrel való fenyegetés 	<ul style="list-style-type: none"> • A bemeneti anyagokhoz való hozzáférés ellenőrzése: újságpapír, importált berendezések és alkatrészek • A kormányzati támogatásokhoz, kedvezményes árfolyamokhoz és hitelekhez való diszkriminatív hozzáférés • Pénzügyi nyomás: adók, bírságok, ellenőrzések • A külföldi hírműveletek korlátozása: vagy a hírgyűjtés vagy a helyi médiavállalatok külföldi tulajdonlása/befektetése tekintetében • Az újságírók „önkéntes” ígéreteinek kikényszerítése, hogy nem tudósítanak a történetekről (öncenzúra)
Lopakodó	<ul style="list-style-type: none"> • Szerkesztők, újságírók, médiavállalatok megvesztegetése • Tartalmak blokkolása vagy szűrése • Újságírók elektronikus állami megfigyelése • Rejtett nyomásgyakorlás egyes szerkesztők, újságírók, rovatvezetők, televíziós műsorvezetők stb. elbocsátása érdekében 	<ul style="list-style-type: none"> • Az állami hirdetések visszavonása és a magánhirdetőkre gyakorolt nyomás, hogy visszatartsák vagy korlátozzák a hirdetéseket a „nem baráti” médiában • A független médiavállalatok titkos felvásárlása a kormány rejtett megbízottjai által • Az online hírmédia állami támogatással történő feltörése a független oldalak megzavarása vagy bezárása érdekében • Lopakodó/hamis hírforrások létrehozása • Internetes aktivizmus a kormány által ellenőrzött oldalak, bloggerek, netezők, chat-szobák résztvevői, cikkek kommentátorai stb. által

4. kép. Állami eszközök a véleménynyilvánítás ellenőrzésére vagy befolyásolására

(BENNETT–NAIM, 2015.)

Ezen mátrix tehát nem más, mint a cenzúra fogalmának tág értelmezése: a politika kezében minden olyan eszköz cenzúrájának minősül, amely a szólásszabadság megvalósulásának útjában áll.

II. 1.2. Gazdasági cenzúra

E második csoport esetén nem az állam határoz a megjelenítésre váró (vagy megjelent) tartalmak sorsáról, hanem egy magánérdekek által vezérelt magánvállalat. Nyilvánvalóan lehetetlen általános megállapításokat tenni ebben a kérdésben, hiszen ahogy Margaret E. Roberts fogalmaz: „ha egy könyv hiányzik egy könyvtári polcra, az elveszett, nem rendelték meg vagy a kormány távolította el? Ha egy közösségimédia-poszt nem jelenik meg a hírfolyamban, az azért van, mert az algoritmus azt jósolja, hogy (az olvasót)⁵⁷ nem fogja érdekelni, vagy a kormány manipulációja miatt?”⁵⁸ Vagy például egy könyv kéziratának visszautasítása esetén szerkesztői (szakmai) döntés születik, vagy esetleg felmerülhet annak a vádja, hogy az esetleges hátrányos következményektől való félelem miatt, kvázi „előcenzúrát” alkalmaznak. De Matthew Bunn kérdésén mindenképpen érdemes elgondolkozni: „cenzúráznak valóban egy szerzőt bármikor és bármilyen eszközzel, amikor ő cenzúrázva érzi magát?”⁵⁹ A háttérben természetesen (főleg) gazdasági érdekek állhatnak, azaz a magánvállalat a saját bevételszerző érdekeit az alapjogok elé helyezi.⁶⁰ Mindez az internet és az óriásplatformok megjelenésével vált kézzelfoghatóvá, hiszen a fejlődés korai szakaszaiban – mint az később látni fogjuk – az állam kiszorította (vagy ahogy a nemzetközi szakirodalom fogalmaz: „privatizálta”) a tartalommoderálást, azaz teljes egészében a szolgáltatókra⁶¹

⁵⁷ A szerző értelmező beszúrása.

⁵⁸ ROBERTS, 2018, 9–10. o.

⁵⁹ BUNN, 2015, 40. o.

⁶⁰ A platformok gazdaság-hatalmi kérdéseiről lásd részletesen: BUSCH, Christoph – GRAEF, Inge – HOFMANN, Jeanette – GAWER, Annabelle: *Uncovering blindspots in the policy debate on platform power*. Bruxelles, 2021, Observatory on the Online Platform Economy, European Commission, 15–17. o.

⁶¹ A szakirodalom nem egységes abban a kérdésben, hogy milyen fogalmat is kellene használni: még az azonos szervezetek által kiadott dokumentumok is többféleképpen nevezik meg és definiálják az internetes szolgáltatókat (online platfor-

bízta a tartalom közzétételéről való döntést. Ahogy Jack M. Balkin megfogalmazta: „a digitális véleménynyilvánítás (speech) magánkézben lévő, kifinomult kommunikációs infrastruktúrán keresztül folyik. Napjainkban a magánkézben lévő infrastruktúrák tulajdonosainak döntései határozzák meg a tényleges lehetőségeinket a megnyilvánulásra, ők irányítják azokat a digitális tereket, amelyekben az emberek egymással kommunikálnak. Ez a véleménynyilvánítás magánszabályozásának (private governance) problémája.”⁶²

Mivel napjainkban már a tartalmak jelentős része ezen óriásvállalatokon keresztül zajlik, így mindenképpen „jelentős befolyást gyakorolnak (...) a közönség számára elérhető tartalomválaszték alakításában”.⁶³ Helberger és munkatársai mindennek két típusát különböztetik meg: „egy részük a tartalomra gyakorolt közvetlen újságírói és szerkesztői befolyására, másik részük pedig az információáramláshoz nélkülözhetetlen erőforrások, közvetítő eszközök és szolgáltatások fölött rendelkezés lehetőségére vezethető vissza.”⁶⁴ Jól látható ebből tehát, hogy ez a típus nem csupán az internet korában jelent meg, de ekkor vált kiemelkedő jelentőségűvé. Korábban is léteztek befolyásolási kísérletek a kiadóvállalatok részéről bizonyos tartalmak meg nem jelentetése kap-

mok, kapuőrök, közvetítő szolgáltatók stb.), hiszen rendkívül széles körű típusokról és szerteágazó tevékenységekről beszélhetünk. A klasszifikáció kapcsán az Európai Parlament kiemelte, hogy „nagyon nehéz lenne az online platformok egységes, jogilag releváns és jövőbiztos uniós szintű meghatározását kialakítani, olyan tényezők miatt, mint a létező online platformok típusainak és tevékenységi területeiknek nagyfokú változatossága, valamint a digitális világ gyorsan változó környezete”. European Parliament resolution of 15 June 2017 on online platforms and the digital single market [2016/2276(INI)], 6.; A klasszifikációra egy friss példa: BERTOLINI, Andrea: *Liability of online platforms*. Brussels, 2021, European Parliamentary Research Service, European Union, 7–23. o.

⁶² BALKIN, Jack M.: Szólasszabadság az algoritmos társadalomban. A big data, a magánszabályozás és a véleménynyilvánítás szabályozásának új iskolája. In *Medias Res*, 2018a, 7. évf., 2. sz., 199. o.

⁶³ POLYÁK Gábor: A forgalomirányító szolgáltatások médiaszabályozási kérdései. In POLYÁK Gábor (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog: A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, 2020, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 132. o.

⁶⁴ HELBERGER, Natali – KLEINEN-VON KÖNIGSLÖW, Katharina – VAN DER NOLL, Rob: Regulating the new information intermediaries as gatekeepers of information diversity. *info*, 2015, 17. évf., 6. sz., 50–71. o. Idézi: POLYÁK, 2020, 132. o.

csán az újságírók és a szerkesztők felé, de az online világ az ilyen típusú befolyásolásnak vadonatúj lehetőségeit hozta el. „Ma a közösségi média felhasználói egy olyan magáncenzúra áldozatai, amely csak nemrég vált elképzelhetővé.”⁶⁵

Feltehetjük persze a kérdést, hogy miért foglalkozunk egyáltalán a magánvállalatokkal, hiszen a szólás kiterjesztésével járó előnyök sokak szemében eltörpülnek bizonyos tartalmak meg nem jelenésével szemben. Benjamin F. Jackson három pontban foglalta össze⁶⁶ az ilyen típusú gondolatokkal kapcsolatos problémákat:

- a felhasználóknak nincsen alternatívájuk manapság, hogy a szólásszabadságukkal máshol éljenek,⁶⁷
- a modern kommunikációs eszközök kommunikációs csomópontok köré csoportosulnak, amely azt jelenti, hogy amennyiben egy bizonyos típusú szólást megakadályoznak, az az adott típusú üzenetre végzetes hatással lehet,
- (főleg a politikai üzenetek terén) az online cenzúra könnyen válthat ki a való életben is zaklatást vagy megfélemlítést.

Az ilyen cselekvéseket Jack M. Balkin járulékos cenzúrájának hívja, amely – álláspontja szerint – a klasszikus cenzúra korszakából elvezette a kommunikáló emberiséget egy új korszakba, amelyet ő a szólásszabadság új iskolájának nevez:⁶⁸ „Az állam egy magánfelet (A) von felelősségre egy másik magánfél (B) beszédéért, és (A) jogosult blokkolni, cenzúrázni vagy más módon ellenőrizni (B) beszédhez való hozzáférést. Ez ahhoz vezet, hogy (A) blokkolja (B) beszédét, vagy megvonja az infrastrukturális támogatást (B)-től. Valójában, mivel (A) saját beszéde nem érintett,

⁶⁵ LANGVARDT, 2017, 1355. o.

⁶⁶ JACKSON, Benjamin F.: Censorship and Freedom of Expression in the Age of Facebook. *New Mexico Law Review*, 2014, 44. évf., 1. sz., 132–133. o.

⁶⁷ A felhasználói érzésekről és gondolatokról lásd West, Sarah Myers: Censored, suspended, shadowbanned: User interpretations of content moderation on social media platforms. *New Media & Society*, 2018, 20. évf., 11. sz., 4366–4383. o.

⁶⁸ BALKIN, Jack M.: Old-School/New-School Speech Regulation. *Harvard Law Review*, 2014, 127. évf., 8. sz., 2306–2307. o.

(A) inkább az óvatosság kárára fog tévedni és korlátozza még a teljesen védett beszédet is a felelősség elkerülése érdekében.”⁶⁹ Ennek számos példáját fogjuk látni a későbbiekben...⁷⁰

II. 1.3. Öncenzúra

Talán állíthatjuk, hogy a legnehezebben körülhatárolható területű cenzúráról van szó e harmadik típus esetében,⁷¹ bár ahogy Julian Petley fogalmaz: „a cenzúra minden formája közül a leghatékonyabb”.⁷² Már a 19. századi angol filozófus és közgazdász, John Stuart Mill felveti a *Szabadságról*⁷³ című könyvében, hogy a szólásszabadságot nem csupán a jogszabályok, hanem a társadalmi nyomás is fenyegetheti.⁷⁴ Gondolatait Pierre Bourdieu munkássága folytatta, aki kifejtette, hogy az öncenzúra vagy a személytelen cenzúra erősebb és jelentősebb, mint a nyílt, formális elnyomás.⁷⁵

A jelenséget a legplasztikusabban talán John Keane írta le *Média és demokrácia* című könyvében: „A cenzúra (...) ott visszhangozhat a bensőkben, befészkelheti magát a lényünkbe, kémkedhet utánunk ez a magántitkár, aki mindig figyelmeztet, ha túl messzire akarnánk menni.

⁶⁹ Uo., 2309. o.

⁷⁰ Már a könyv elején érdemes kiemelni, hogy a tech-cégek felelőssége jogi értelemben másodlagos a tartalmat készítő elsődleges felelőssége mellett, de mivel az interneten nem mindig egyértelmű a tartalom készítőjének személye, ezért sok dokumentumban ezen felelősségi szinten összekeverednek. Az egyszerűség és átláthatóság kedvéért ezt a különbségtételt a tech-cégek felelősségének további tárgyalása során mellőzöm. A másodlagos felelősség előnyeiről és hátrányairól lásd SARTOR, Giovanni: *Providers Liability: From the eCommerce Directive to the future*. In-depth analysis for the Directorate-General for Internal Policies. Strasbourg, 2017, European Parliament, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/614179/IPOL_IDA\(2017\)614179_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/614179/IPOL_IDA(2017)614179_EN.pdf), 10–12. o.

⁷¹ SCHIMPFÖSSL, Elisabeth – YABLOKOV, Ilya – ZEVELEVA, Olga – FEDIRKO, Taras – BAJOMI-LÁZÁR Péter: Self-censorship narrated: Journalism in Central and Eastern Europe. *European Journal of Communication*, 2020, 35. évf., 1. sz., 3–4. o.

⁷² PETLEY, 2009, 33. o.

⁷³ MILL, John Stuart: *On Liberty*. London, 1859, John W. Parker.

⁷⁴ THREET, Dan: Mill's Social Pressure Puzzle. *Social Theory and Practice*, 2018, 44. évf., 4. sz., 539–565. o.

⁷⁵ BOURDIEU, Pierre: *Language and Symbolic Power*. Cambridge, MA, 1991, Harvard University Press, 77–79. o.

A belső cenzor figyelmeztet rá, hogy túl sok forog kockán: jó hírünk, családunk, karrierünk, munkahelyünk, a cégünk ellen indított per. Mosolyogva tesz lakatot a szánkra, remegni kezdünk, és kétszer is meggondoljuk.⁷⁶ Ezen helyzetekben tudatosan (vagy sokszor akár öntudatlanul) visszafogjuk a saját véleményünket, mert tartunk egy valós vagy valótlan következménytől, büntetéstől. Ez persze óhatatlanul elvezet a 'dermesztő hatás' (*chilling effect*),⁷⁷ amely következtében hezitálunk szólásszabadságunk törvényes gyakorlásában.⁷⁸ Hayes és munkatársai egy skálát⁷⁹ is készítettek azzal kapcsolatban, hogy ki mennyire hajlamos öncenzúrázni a saját szólását, amelyet úgy fogalmaztak meg, hogy „a valódi vélemény elhallgatása a véleményünkkel egyet nem értő közönség elől”.⁸⁰

II. 2. TARTALOMSZABÁLYOZÁS VAGY CENZÚRA AZ INTERNETEN

A cenzúra kapcsán érdemes megvizsgálni, hogy mindez miként is jelenik, jelenhet meg az interneten. Általánosan elfogadott, hogy az internet különféle módon hat az életünkre, és nemcsak elképesztő mennyiségű

⁷⁶ KEANE, John: *Média és demokrácia*. Budapest, 1999, Helikon Kiadó, 36. o.

⁷⁷ PECH, Laurent: *The Concept of Chilling Effect. Its untapped potential to better protect democracy, the rule of law, and fundamental rights in the EU*. Brussels, 2021, Open Society European Policy Institute, <https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/c8c58ad3-fd6e-4b2d-99fa-d8864355b638/the-concept-of-chilling-effect-20210322.pdf>; BAUMBACH, Trine: Chilling Effect as a European Court of Human Rights' Concept in Media Law Cases. *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 2018, 6. évf., 1. sz., 92–114. o.; TOWNEND, Judith: Freedom of Expression and the Chilling Effect. In TUMBER, Howard – WAISBORD, Silvio (szerk.): *The Routledge Companion to Media and Human Rights*. Abingdon – New York, 2017, Routledge, 73–82. o.; UNHRC: *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*. 2011, UN Doc A/HRC/17/27, 26., 28.

⁷⁸ Itt érdemes megjegyezni, hogy mindez összefüggésbe hozható Elisabeth Noëlle-Neumann hallgatási spirál elméletével is. Részletesen lásd BAJOMI-LÁZÁR, 2017, 72. o.

⁷⁹ HAYES, Andrew F. – GLYNN, Carroll J. – SHANAHAN, James: Willingness to Self-Censor: A Construct and Measurement Tool for Public Opinion Research. *International Journal of Public Opinion Research*, 2005, 17. évf., 3. sz., 306–307. o.

⁸⁰ Uo., 299. o.

információhoz biztosít azonnali hozzáférést, hanem átalakította az államról, a gazdaságról és az oktatásról alkotott fogalmainkat, valamint kihatott emberi kapcsolatainkra és napjaink világával kapcsolatos szorongásainkra is.⁸¹ Zaryn Dentzel erről így ír: „Az internet által megnyitott kommunikációs lehetőségek tárháza közül én a közösségi média kialakulását emelném ki, valamint azt, ahogyan összetett módon a mindennapi életünk részévé vált. A közösségi média megváltoztatta a személyes terünket, a szeretteinkkel, barátainkkal és szexuális partnereinkkel folytatott interakcióinkat, továbbá szükségessé tette, hogy újrarendeljük az olyan alapvető napi folyamatokat is, mint a tanulás vagy a bevásárlás. Emellett az üzleti startupok kultúrájának és az elektronikus kereskedelemnek megágyazva hatást gyakorolt a gazdaságra, továbbá új utakat nyitott a széles bázisú politikai mozgalmak kialakítására.”⁸²

Az EJEb a Cengiz és mások kontra Törökország ügyben a következő megállapítással élt: „Mára az internet vált az elsődleges eszközzé, amelyen keresztül a személyek az információk és ötletek fogadásához és átadásához fűződő szabadságukat gyakorolják.”⁸³ És valóban, az internet nemcsak az elsődleges kommunikációs eszközünké vált, hanem olyan platformmá is, ahol – legalábbis első ránézésre úgy tűnt – valósággá válhatnak John Stuart Mill által a *Szabadságról* című könyvében felvetett gondolatok.⁸⁴ Ismét az EJEb-et idézve: „az internet fontos szerepet játszik a nyilvánosság hírekhez való hozzáféréseinek és általánosságban az információk terjesztésének előmozdításában. Az interneten a felhasználók által generált kifejező jellegű tevékenységek példa nélküli platformot jelentenek a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlására.”⁸⁵

⁸¹ BADOUARD, Romain: Ce que peut l'État face aux plateformes. *Pouvoirs – revue française d'études constitutionnelles et politiques*, 2021, 177. sz., 49–58. o.

⁸² DENTZEL, Zaryn: How the Internet Has Changed Everyday Life. In CASTELLS, Manuel et alii. (szerk.): *Change: 19 Key Essays on How Internet Is Changing our Lives*. Madrid, 2014, Turner, 242–243. o.

⁸³ *Cengiz and Others v. Turkey* App nos 48226/10 and 14027/11 (ECtHR, 1 December 2015), [29.].

⁸⁴ GORDON, Jill: John Stuart Mill and the „Marketplace of Ideas”. *Social Theory and Practice*, 1997, 23. évf., 2. sz., 235–249. o.

⁸⁵ *Cengiz and Others v. Turkey* App nos 48226/10 and 14027/11 (ECtHR, 1 December 2015), [52.].

Azonban mára már egyre jobban látni, hogy ezen új médiummal kapcsolatban milyen újfajta kihívásokkal kell szembenéznünk még a demokratikus berendezkedésű államoknak is. Ha Jack M. Balkin fenti gondolatmenetét követjük, kimondhatjuk, hogy az internet megjelenésével és elterjedésével a klasszikus politikai cenzúra mellett számos olyan eset merült fel, amikor szintén nehézkes eldönteni, hogy valóban cenzúráról beszélhetünk-e. Ugyanő íásaiban a cenzúra kifejezés alkalmazása helyett konzekvensen az internetes 'szólásszabályozás' kifejezés használata mellett teszi le a voksát,⁸⁶ ami jól mutatja, hogy némely nézetek szerint mennyire megváltozott a szólás- és az ebből eredő tartalomszabályozás kérdésköre. „A hagyományos, »old-school« szólásszabályozási technikák általában büntetőjogi szankciókat, polgári kártérítést és tiltást alkalmaztak az egyes beszélők és kiadók szabályozására”,⁸⁷ ám a 21. század ezeket alapjaiban írta át. Mindez – ahogy mindjárt látni lehet majd – jelentősen megnehezíti annak megállapítását, hogy tartalomszabályozásról vagy cenzúráról beszélhetünk az egyes esetek kapcsán.

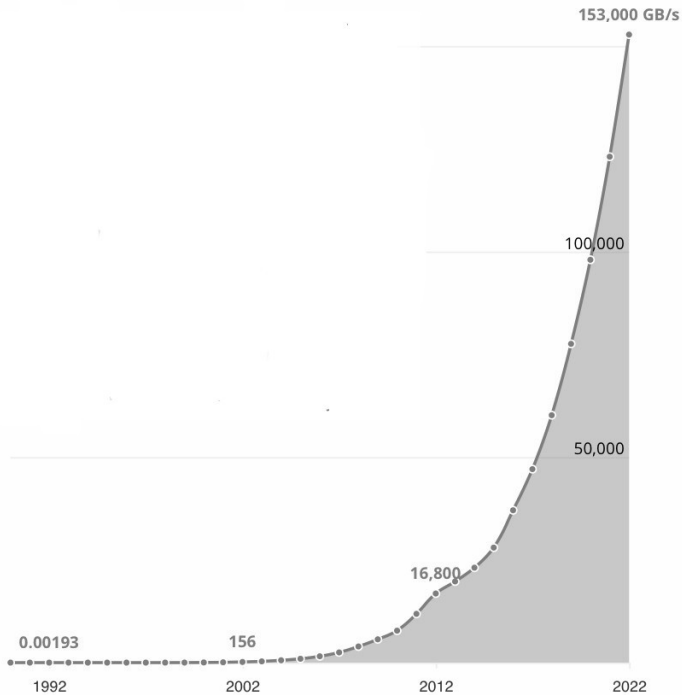
II. 3. AZ INTERNETES TARTALOMSZABÁLYOZÁS ESZKÖZEI

Az internetszabályozáson belül tárgyalandó tartalomkorlátozások alatt a szakirodalom többféle megoldást említ: tartozhatnak ide is jogszerű és jogellenes esetek egyaránt. A legegyszerűbb eset, amikor egyszerű forgalomkezelési vagy hálózatbiztonsági okból történik a korlátozás, ez természetesen – főszabály szerint – jogszerű. Ahhoz ugyanis, hogy az egyre nagyobb mennyiségű adatforgalom optimálisan legyen kezelhető az internetes hálózatokon, óhatatlanul szükséges a forgalom valamiféle menedzselése.⁸⁸ Az adatforgalom szinte elképzelhetetlen exponenciális nö-

⁸⁶ BALKIN, 2014, 2299. o.; Vö. Judith Butler a cenzúra kifejezés helyett a Heidegger munkásságán alapuló 'kizárás' kifejezés általános használatát javasolja. BUTLER, Judith: Ruled Out: Vocabularies of the Censor. In POST, Robert C. (szerk.): *Censorship and silencing: practices of cultural regulation*. Los Angeles, 1998, Getty Research Institute for the History of Art and the Humanities, 255. o.

⁸⁷ Uo., 2299. o.

⁸⁸ SETHI, Purna Chandra – BEHERA, Prafulla: Network Traffic Management using Dynamic Bandwidth on Demand. *International Journal of Computer Science and Information Security*, 2017, 15. évf., 6. sz., 369–375. o.

5. kép. A globális internetforgalom növekedése az elmúlt 30 évben⁸⁹

vekedésére egy példa: „2022-re várhatóan másodpercenként (!) 150 000 gigabyte adatforgalom keletkezik a világban, ami húsz évvel korábban, 2002-ben másodpercenként 156 gigabyte volt, míg 1992-ben csupán 100 naponta (!) gigabyte.”⁹⁰

Ugyanakkor léteznek olyan beavatkozások is, amelyek megítélése már nem ennyire egyértelmű. Azokat az esetek, amikor a magánpiaci cégek

⁸⁹ WORLD BANK: *World Development Report 2021: Data for Better Lives*. 2021, <https://wdr2021.worldbank.org/stories/crossing-borders/>.

⁹⁰ Uo.

korlátoznak, lassítanak bizonyos tartalmakhoz való hozzáférést, főszabály szerint – az internetes forgalom egyenlő és megkülönböztetéstől mentes kezeléséről szóló európai uniós (hálózatsemlegességi) rendelet⁹¹ alapján – jogellenes, ám létezhetnek jogszerű esetek is. Ugyanakkor kérdéses, hogy melyik kategóriába soroljuk például az (indokolt vagy indokolatlanul tűnő) árdrágítást, vagy a közösségimédia-felhasználók által leginkább látogatott kezdőképernyőin megjelenő tartalmak vagy a keresőmotorok találati sorrendjét meghatározó algoritmusok módosítását. Ezen esetekben egységes és egyértelmű választ nem lehetséges adni, esetről esetre kell vizsgálni a felmerülő kérdéseket. Harmadikként, az állam által végzett tartalomkorlátozásnak is két részét lehet azonosítani: egyrészt, amikor az állam (bíróság vagy jogszabály általi) kötelezésére az internet-hozzáférés-szolgáltatók korlátoznak bizonyos tartalmakat,⁹² másrészt, amikor az államok a saját hatalmuk fenntartása érdekében – cenzurális jelleggel – korlátozzák vagy teszik elérhetetlenné az internet-hozzáférést bizonyos szolgáltatásokhoz, vagy akár teljesen alternatív szolgáltatási portfóliót építenek ki. Nils Muižnieks, az Európa Tanács akkor hivatalban lévő emberi jogi biztosa azt írta 2017-ben: „az internet (állam általi,

⁹¹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2120 rendelete (2015. november 25.) a nyílt internet-hozzáférés megteremtéséhez szükséges intézkedések meghozataláról, továbbá az egyetemes szolgáltatásról, valamint az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról szóló 2002/22/EK irányelv és az Unión belüli nyilvános mobilhírközlő hálózatok közötti barangolásról (roaming) szóló 531/2012/EU rendelet módosításáról, Hivatalos Lap L 310, 26.11.2015, 1–18. o.

⁹² Lásd például: 1) egy brazil bíróság arra utasította a Facebookot és a Twittert, hogy függesszék fel olyan személyek közösségimédia-fiókjait, akik „hamis hírek, hamis vádak, fenyegetések terjesztése” és egyéb jogellenes magatartások miatt vizsgálat alatt állnak, és amely hírek „befolyásolják a Legfelsőbb Bíróság tagjainak és családjainak becsületét és biztonságát”. *Inquérito 4.781, Distrito Federal* (2020. május 26.), <http://www.stf.jus.br/portal/autenticacao/autenticarDocumento.asp> (Código: C590-092D-642E-AD62, Senha: F3F1-04CE-2194-E5D3) vagy 2) egy német bíróság úgy ítélte meg, hogy a Facebook letilthatja a platformjaihoz való hozzáférést olyan egyesületek elől, amelyeket 'gyűlölet-szervezeteknek' minősítenek. *Ein Prozent v. Facebook Ireland Ltd*, Oberlandesgericht Dresden, 4 U 2890/19, 2020. június 16.

cenzurális jellegű⁹³) korlátozása elterjedt jelenség az Európa Tanács tag-államainak körében.”⁹⁴ Bár az államok többsége megpróbálja nem használni a weboldalak korlátozásának lehetőségét, hiszen ez nagyban hasonlít és sok esetben nehezen választható el a cenzúra megvalósításától, „ugyanakkor nem feltétlenül emelnek kifogást az ISP-k általi önkéntes szűrés elé, amellyel azok a felhasználók számára szeretnének biztonságos online környezetet teremteni”.⁹⁵

Kiegészítésképpen – a kérdés komplexitását érzékeltetve – meg kell jegyezni, hogy internet-hozzáférés nélkül bármely társadalom marginalizált csoportjainak helyzete tovább romlik, és ez a kevésbé fejlett államokra is érvényes. „Az internet kulcsfontosságú eszköze annak, hogy egy csoport információhoz jusson, érvényesíthesse a jogait, és helyzete javítása érdekében részt vehessen a szociális, gazdasági és politikai változásokat érintő nyilvános vitákban.”⁹⁶ A világ államai (és az egyes államokban élő különböző csoportok) közötti digitális szakadék kezelése sokat vitatott kérdés, és a világ vezetőinek figyelmét is felkeltette – példaként szolgál erre a 2003. évi Genfi Információs Társadalmi Világ-csúcstalálkozón elfogadott elvi nyilatkozat és cselekvési terv (Declaration of Principles and Plan of Action),⁹⁷ valamint a 2005. évi Nemzetközi Távközlési Unió Fórumán elfogadott „Connect the World” terv.⁹⁸

⁹³ A szerző értelmező beszúrása.

⁹⁴ COUNCIL OF EUROPE: *Arbitrary Internet blocking jeopardises freedom of expression*. 2018, Commissioner for Human Rights, <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/arbitrary-internet-blocking-jeopardises-freedom-of-expression>.

⁹⁵ KOLTAY András: *Az új média és a szólásszabadság. A nyilvánosság alkotmányos alapjainak újragondolása*. Budapest, 2019, Wolters Kluwer, 137. o.

⁹⁶ UNHRC, 2011, 62. o.

⁹⁷ PYATI K., AJIT: WSIS: Kinek a víziója az információs társadalomról? *Információs Társadalom*, 2005, 5. évf., 4. sz., 73. o.

⁹⁸ INTERNATIONAL TELECOMMUNICATION UNION: *Connect the World*. 2005, https://www.itu.int/dms_pub/itu-s/opb/gen/S-GEN-CTW-2005-PDF-E.pdf.

III. PILLANATKÉPEK A POLITIKAI CENZÚRA EURÓPAI ÉS AMERIKAI TÖRTÉNETÉBŐL

„A cenzúra rövid története korántsem lenne rövid.”⁹⁹

III. 1. ÓKORI ESETEK

A tabuk, az elfojtások, a ki nem mondható gondolatok valószínűleg nagyon hamar megjelentek a társadalmakban: szinte bizonyosan pont olyan hamar, mint ahogy a beszéd kialakult.¹⁰⁰ „Mások elhallgattatásának kényszere olyan régi, mint a vágy, hogy beszéljünk” – írja erről könyvében 2021-ben Eric Berkowitz.¹⁰¹ Természetesen a források relatív szűkössége miatt minden esetről nincs tudomásunk, de a kezdeteket valószínűleg az ókori Görögországban kell keresni, ahol talán a leghíresebb Szókratész esete, amely kapcsán i. e. 399-ben az ifjúság megrontásáért és istentelenségért mérget itattak vele, amelyet ő inkább önként elfogyasztott, mintsem engedje gondolatainak cenzúrázását. Platón, akinek írásaiból mestere, Szókratész híres perének történéseit ismerjük „nyilvánvalóan eszményíti Szókratész perbeli és ítélet utáni viselkedését és halálát”,¹⁰² az *Állam* című művében így vélekedik a kérdésről: „Platón államában (...) nincs a szó politikai értelmében vett szabadság. A modern bálványok:

⁹⁹ „A brief history of censorship would by no means be brief.” ATWOOD, Margaret: Don't tell us what to write. *Index on Censorship*, 2010, 39. évf., 4. sz., 59. o.

¹⁰⁰ Vö. „Az írás feltalálása előtt az emberiség akusztikus térben élt: határtalanul, irány és horizont nélkül, az elme sötétjében, az érzelmek világában, ősi ösztönöktől és rettegéstől vezérelve. Ennek az ingoványnak a társadalmi térképe a beszéd.” McLuhan, Marshall – Fiore, Quentin: *Médiamasszázs. Egy rakás hatás*. Budapest, 2012, Typotex Kiadó, 48. o.

¹⁰¹ BERKOWITZ, Eric: *Dangerous Ideas. A Brief History of Censorship in the West, from the Ancients to Fake News*. Boston, 2021, Beacon Press, 10. o.

¹⁰² HORVÁTH Barna: *A génusz pere. Szókratész – Johanna*. Budapest, 2003, Attraktor, 12. o.

a sajtószabadság, a szólásszabadság, a gyülekezési szabadság stb. Platón szemében a politikai ügyefogyottság származó eltévelyedései lennének. Államában szigorú cenzúra, mindenre kiterjedő felügyelet van.”¹⁰³ Ennek alátámasztására erkölcsi, vallási és politikai érveket hoz fel, így formalizálva az érvelési láncot:

1. Ahhoz, hogy jó társadalmunk legyen, jó polgárokkal kell rendelkez-nünk.
2. Ahhoz, hogy jó polgáraink legyenek, a gyermekeknek jól képzettnek kell lenniük.
3. Ahhoz, hogy a gyermekek jól képzettek legyenek, meg kell őket ismer-tetni hasznos tartalmakkal, és védeni kell őket a káros tartalmaktól.
4. Tehát ahhoz, hogy jó társadalmunk legyen, a gyerekeket meg kell is-mertetni hasznos tartalmakkal, és védeni kell őket a káros tartalmaktól.
5. Az állam kötelessége, hogy oktassa polgárait.
6. Tehát az államnak csak hasznos tartalmat kell engedélyeznie, és el kell nyomnia a káros tartalmat.
7. Az állam cenzúrája a művészetre is vonatkozik.
8. Tehát az államnak csak a hasznos művészetet kell engedélyeznie, és el kell nyomnia a rossz művészetet.¹⁰⁴

Álláspontja szerint az ókori görög közösség véleményét a törvények for-málhatták, és a közösség tagjait megbüntethették, ha olyan dolgokat mondtak ki, amelyek sértették a köz érzékenységét, aláásták a közös er-kölcsöt, vagy felforgatták az intézményrendszert.¹⁰⁵ Mindezek kapcsán Mester Béla megjegyzi, hogy „az athéni bölcselő némely munkájában ellentmondásba kerül a saját maga követelte cenzúrával, hiszen gyakran idéz egyetértően olyan művekből, amelyeket másutt betiltani rendel.”¹⁰⁶

¹⁰³ HUSZTI József: Platon eszményi állama. *Széphalom*, 1927, 1. évf., 1. sz., 40. o.

¹⁰⁴ HICKS, Stephen: Plato on censoring artists. 2012, <http://www.stephenhicks.org/2012/01/21/plato-on-censoring-artists-a-summary/>.

¹⁰⁵ NADDAFF, Ramona: *Exiling the poets: the production of censorship in Plato's Republic*. Chicago, 2002, University of Chicago Press.

¹⁰⁶ MESTER Béla: A cenzúra és az elmék fölötti uralom. Elmetartalmakra vonatkozó metaforáink gondolat szabadságot érintő következményeiről. *Világosság*, 2003, 44. évf., 5–6. sz., 58. o.

A Római Birodalom kapcsán Maros Andor így ír: „Aelius Saturninus-t néhány merészebb verse miatt a capitoliumi hegyről vetették le, Pacunianus-t a börtönben fojtották meg, Scaurus-t pedig egyik tragédiája miatt Tiberius császár ítélte halálra.”¹⁰⁷ I. e. 12-ben valószínűleg politikai okokból könyveket is égettek, amely okot eltagadták, és vallásinak állították be.¹⁰⁸ A vallás és a közösség erkölcsi ugyanis mindig is külön védelem alatt álltak, és megsértőiket szigorúan szankcionálták. Nem volt ez másképpen a kereszténység ókori megjelenésekor sem: egyrészt a keresztényüldözések mind fizikai, mind szellemi síkon zajlottak, majd a vallás megerősödésével az ókeresztény vezetők számára vált létfontosságúvá az eretnek fenyegetések elleni fellépés. Ennek egyik fontos állomása a nikaia–konstantinápolyi hitvallás,¹⁰⁹ amely az eretneknek tekintett ariánus mozgalom tanai ellen lépett fel.¹¹⁰

III. 2. A KÖNYVNYOMTATÁS ELTERJEDÉSE ÉS A KÖNYVEK CENZÚRÁZÁSA

Még a könyvnyomtatás feltalálása előtti időszakban egyre több írott tartalom jelent meg, és ezzel egyre nagyobb veszélyforrássá vált a szó: szélesebb körben terjedhettek a veszélyesnek, eretneknek, nem kívánatosnak ítélt tartalmak. Ám amíg egy könyv írnokok általi lemásolása bő háromnegyed évig tartott, minden megváltozott Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberggel.¹¹¹ A mozgatható betűelemekkel és a betűfémmel történő nyomtatás¹¹² olyan technikai innovációnak számított a 15. század

¹⁰⁷ MAROS Andor: *A cenzúra*. Budapest, 1947, Népszava Könyvkiadó, 12. o.

¹⁰⁸ CRAMER, Frederick H.: Bookburning and Censorship in Ancient Rome: A Chapter from the History of Freedom of Speech. *Journal of the History of Ideas*, 1945, 6. évf., 2. sz., 167. o.

¹⁰⁹ A köznyelv – kicsit pontatlanul – nicaei hitvallásnak nevezi. *A szerző*.

¹¹⁰ MAXWELL, David R.: The Nicene Creed in the Church. *Concordia Journal*, 2015, 41. évf., 1. sz., <https://scholar.csl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1113&context=cj>.

¹¹¹ Marsall McLuhan plasztikus megfogalmazásával: „Létrejött a Gutenberg-galaxis”. Szűts Zoltán: *A világháló metaforái*. Budapest, 2013, Osiris Kiadó, 40. o.

¹¹² Ma már általánosan elfogadott, hogy a könyvnyomtatás elődjét, a táblanyomtatást Kínában találták fel. Minderről részletesen lásd CARTER, Thomas F.: *The*

derekán,¹¹³ amellyel az előző példában szereplő könyvből ugyanannyi idő alatt nagyjából százszoros mennyiséget lehetett előállítani.¹¹⁴ Bátran állíthatjuk, hogy a média fejlődésének ezen állomása máig élő hatással van a mindennapjainkra. Ugyanakkor ez nagymértékben elősegítette a protestáns reformáció gondolatainak terjedését is, amely meggátolására mind a római katolikus egyház, mind a kormányzatok mindent megtettek. 1529-ben Angliában megjelent az első olyan lista, amely VIII. Henrik utasítására a kormányzat által betiltott könyvek felsorolását tartalmazta,¹¹⁵ majd a 16. század közepére Angliában azt is megszabták, mely nyomdák (London, Oxford és Cambridge) nyomtathatnak állami engedéllyel.¹¹⁶ Franciaországban 1535-ben I. Ferenc adta ki a tiltott könyvek listáját, majd a chateaubriant-i ediktumban (1551) megtiltották minden olyan könyv értékesítését, importálását vagy nyomtatását, amelyet a Párizsi Egyetem Hittudományi Kara nem hagyott jóvá.

A cenzúrát Európában egészen a 18. századig – a könyvnyomtatás teljes körű ellenőrzésének és cenzúrázásának vágya mellett – olyan fogalmak jellemezték, mint az inkvizíció és a máglyán elégetés. A római katolikus egyház IV. Pál pápa utasítására 1559-től adta ki az Index Librorum Prohibitoriumot¹¹⁷ (vagy röviden az Indexet¹¹⁸), mely a tiltott könyvek listáját tartalmazta.¹¹⁹ A listának három része volt:

Invention of Printing in China and Its Spread Westward. New York, 1955, Columbia University Press.

¹¹³ BARBIER, Frédéric: *Histoire du livre*. Paris, 2012, Armand Colin (Collection U).

¹¹⁴ Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a korabeli papírhiány, illetve a technológia relatív újdonsága és fejletlensége miatt a híres Gutenberg-bibliából mindössze 180 darab készült el. ANDREWS, Evan: 7 Things You May Not Know About the Gutenberg Bible. *History*, 2015. február 23. (kiegészítve: 2018. augusztus 22.), <https://www.history.com/news/7-things-you-may-not-know-about-the-gutenberg-bible>.

¹¹⁵ GREEN–KAROLIDES, 2005, 603. o.

¹¹⁶ 1662-ben engedélyezési törvényt is elfogadtak Angliában, ám 1695-ben hagyták azt elévülni. BRIGGS, Asa – BURKE, Peter: *A média társadalomtörténete. Gutenberg-től az internetig*. Második, bővített, átdolgozott kiadás. Budapest, 2012, Napvilág Kiadó, 58. o.

¹¹⁷ NEWTH, Mette: *Index Librorum Prohibitorium. Beacon for Freedom of Expression*, 2010, http://www.beaconforfreedom.org/liste.html?tid=415&art_id=556.

¹¹⁸ Ebből kialakulva az „indexre tesz” kifejezés betiltás, cenzúrázás jelentéssel mára átment a köznyelvbe is.

¹¹⁹ Az utolsót 1948-ban (!) jelentették meg, majd VI. Pál pápa 1966-ban hivatalosan is megszüntette a kiadványt. SCHWENK, Kim: *Lifting the Veil: Abolishing*

- azon írók nevei, akiknek minden műve betiltásra került;¹²⁰
- egyes művek, a szerzők megnevezésével;
- névtelen szerzők és műveik.

1564-ben a trienti¹²¹ zsinaton kiadták azt a tíz alapelvet is, amely alapján a könyvek cenzúráját végezték. E tíz szabály összefoglalásából alább kitérünk, hogy melyek voltak a katolikus egyház által leginkább félt írásművek.

- „Minden olyan könyv, amelyet 1515 előtt ítélték el a pápák vagy tanácsok, továbbra is tiltott marad.
- Minden eretnek vezető könyve és eretnek által írt teológiai könyv tiltott.
- Az eretnekek bibliafordítása tilos; más szöveg eretnekek általi fordítása jóváhagyást igényel.
- A Biblia katolikus tudósok által készített népies nyelvű fordításai jóváhagyást igényelnek.
- Az eretnekek által szerkesztett korábbi művek összeállításai javítást és jóváhagyást igényelnek.
- A népis nyelvű teológiai írások javítást és jóváhagyást igényelnek.
- Tilos az obszcén vagy erkölcstelen mű. A klasszikus műveket felnőttek olvashatják.
- Az általában elfogadható, de részleteiben eretnekségeket tartalmazó könyveket ki kell javítani.
- Tilos minden olyan könyv, amely mágiát, babonát, asztrológiát vagy okkult gyakorlatokat tartalmaz.
- A püspök és az inkvizítor megköveteli, hogy minden könyvet a kiadás előtt engedélyeztessenek.”¹²²

Censorship at the Vatican. *San Diego State University Library*, 2020, <https://library.sdsu.edu/scua/new-notable/lifting-veil-abolishing-censorship-vatican>. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy bár sem egyházi jogi, sem pedig kánonjogi hatásokat ezután nem tulajdonítottak neki, erkölcsi iránymutatásként továbbra is figyelembe vehették egyházi körökben. PETLEY, 2009, 35. o.

¹²⁰ 1596 után ezt a kategóriát megszüntették, így ezután „csak” műveket tiltottak be, szerzőket nem.

¹²¹ Más írásmód szerint tridenti vagy trentói zsinat.

¹²² BUSÄUS, Johann: *Sacros. Concilium Tridentinum: Editio reformata cum indice librorum prohibitorum ex praescripto Concilii*. Cologne, 1664, Johann Busäus.

A könyvek listáját a fenti szabályok alapján az 1571-től rendszeresen összegyűlő Szent Indexkongregáció – amelynek tagja volt a pápai udvar hivatalos teológusa (*Magister Sacri Palatii*) is – vizsgálta át újra és újra,¹²³ amelynek eredményeképpen kiadták a megsemmisítésre váró, azaz különösen veszélyes könyvek listáját, az Index Expurgatoriust. A kiadványt Thomas James, az Oxfordi Egyetem Bodleian könyvtárának könyvtárosa ironikusan ekképpen jellemezte: „felbecsülhetetlen értékű referenciamunka, amelyet a Bodleian könyvtár kurátorai használhatnak azoknak a műveknek a felsorolására, amelyeket különösen érdemes gyűjteni.”¹²⁴ Ennek következtében Thomas James 1627-ben kiadta az Index Generalist, amely azon könyveket sorolta fel, amelyeket az angliai könyvtáraknak az Index Expurgatorius listájából bizonyosan be kell szerezniük.¹²⁵

De a helyzet messze nem volt ennyire könnyű: a római katolikus egyház listája mellett Spanyolországban, Angliában, Németalföldön és a Német-római Birodalomban különféle listák készültek, amelyekre a kibocsátó álláspontja szerinti eretnek gondolatokat vagy ideológiailag veszélyes tanokat hirdető művek kerülhettek.¹²⁶ A kiadványok sorsa jó esetben az elérhetetlenné tétel, rosszabb esetben a megsemmisítés, legkínzóbb alkalmakkal pedig a szerző (akár fizikai) megbüntetése volt. Így „arra vonatkozóan, hogy az elmúlt 500 év során hány könyv, hány egyéb írásmű és műalkotás esett az inkvizíció működésével összefüggésben vagy a később tőle függetlenül szorgoskodó cenzúra áldozatául, összegző felmérés természetesen soha nem készülhetett, már azért sem, mivel nagyon sok jegyzőkönyvet és ítéletet az ügyek lezárása után hivatalból megsemmisítettek”.¹²⁷ A korabeli cenzúra így az állam és az egyház ha-

¹²³ PILLARI, Anthony: *The Current Juridic and Moral Value of the Index of Forbidden Books*. 2017, <http://www.valtorta.org.au/JCL-Thesis-on-the-Index-and-Valtorta.pdf>, 11. o.

¹²⁴ GREEN–KAROLIDES, 2005, 257. o.

¹²⁵ A csak „James Index”-nek nevezett listát még a 20. században is használta az Oxfordi Egyetem. GREEN–KAROLIDES, 2005, 257. o.

¹²⁶ Csak a példálódzó felsorolás végett pár szerző, akik bekerültek a különféle Indexekbe: Luther, Erasmus, Boccaccio, Galilei, Machiavelli, Descartes, Malebranche, Spinoza, Montaigne, Bacon, Hobbes, Voltaire, Rousseau, Hume, Bentham, Mill.

¹²⁷ PRUZSINSZKY Sándor: *Halhatatlan cenzúra*. Budapest, 2014, Médiatudományi Intézet, 9. o.

talmának „közös gyakorlásával” vagy együttműködésével működött, sok esetben elfedve az utókor előtt, hogy valóban valláskülönbözeti, ideológiai vagy pusztán politikai okokból történtek meg az események.

III. 3. A 17–18. SZÁZAD CENZÚRAHELYZETE

A változás a 17. század környékén figyelhető meg először, amikor az egyre fontosabbá váló könyvnyomtatás és nyomtatott sajtó szabadságáért folytatott küzdelem összefonódik a cenzúra elleni harccal. Ez „elsőként és legélelnekben Nagy-Britanniában jelentkezett (innen terjedt át gyors ütemben Amerikára és – kevésbé intenzíven – a kontinensre.”¹²⁸ John Keane a cenzúra elleni korabeli érveket négy csoportba osztotta:¹²⁹

1. A teológiai érvelés alapja, hogy az Isten az egyéneknek megadta a józan ész képességét, hogy éljenek vele, így ennek cenzurális korlátozása elfojtja az Isten által biztosított gondolati és ítélkezési szabadságot. E gondolatkörben Henry Burton, Henry Robinson vagy William Walwyn írásait érdemes kiemelni. A legteljesebben ugyanakkor John Milton foglalta össze a gondolatait, aki 1644-ben beszédet mondott az angol parlamentben az engedély nélküli (könyv)nyomtatás szabadságáért. Ez volt a híres *Areopagitica*, amelyben – az ókori retorika szabályai használatával¹³⁰ – arról győzködi a parlament két házát, hogy „a könyvek cenzúrája (1) keresztyényietlen dolog ...; ebből következően (2) létezése csakis valamiféle pápai ármány révén magyarázható; hiszen (3) sem a biblikus, sem a pogány antik hagyományban nincs ilyesmiről szó, ezen az alapon tehát nem legitimálható.”¹³¹

Milton álláspontja ráadásul az, hogy a cenzúra ellen nem csupán a hagyományokban nem létezése okán szükséges fellépni, hanem azért is, mert a könyvek olvasása során a befogadó, azaz az olvasó műveltsége vagy műveletlensége is szerepet játszik, azaz nem csupán a szavakra, ha-

¹²⁸ KEANE, 1999, 15. o.

¹²⁹ Uo., 17–24. o.

¹³⁰ BLASI, Vincent: Milton's *Areopagitica* and the Modern First Amendment. *Yale Law School Occasional Papers*, 1995, https://digitalcommons.law.yale.edu/ylsop_papers/6/, 5. o.

¹³¹ MESTER Béla: Néhány sajátos szókép John Milton *Areopagiticájában*. *Világosság*, 2003, 44. évf., 11–12. sz., 33–34. o.

nem azok értelmezési tartományaira is figyelemmel kell lenni. Mindez azt jelentené, hogy nem csupán a könyveket, hanem az értelmezési módokat is be kellene tiltani, ami nyilván lehetetlen vállalkozás: „...a vallási vitákról szóló „könyvekből származó” fertőzés kétséget ébresztőbb és veszedelmesebb a műveltek, mint a tudatlanok számára; mégis, ezeket a könyveket úgy kell engedélyeznie az ellenőrzést végzőnek, hogy hozzájuk sem ér. Nehéz példát találunk arra, hogy bármely tudatlan embert elcsábított egy angol nyelvű pápista könyv, hacsak nem ajánlotta és magyarázta el neki valaki a papságból. Bizony, az összes ilyen értekezés, akár hamis, akár igaz ...: nem érthető útmutatás nélkül.”¹³²

2. A második érvrendszer fő gondolata az, hogy a polgárosodással az egyének különféle szabadságjogokat szereztek meg maguknak, és ez feljogosítja őket arra, hogy politikai síkon álljanak ki az érdekeikért, illetve gyakorolják természetes jogaikat az állammal szemben is. A sajtó szabadsága és a gondolatok megjelenésének minél teljesebb körű érvényesülése –, azaz a cenzúra tilalma – hozhatja el azt a kort, amelyben a kiszámíthatatlannak tekintett középkori jogrendszert követően megvalósulhat a jó kormányzás és a jog uralma. Ezen elmélet képviselői közé sorolhatjuk John Lockot, John Asgillt vagy a „Cato” néven publikáló John Trenchardot és Thomas Gordont ugyanúgy, mint Matthew Tindallt. Az utóbbi a cenzúra tilalmával kapcsolatban kiemelte, hogy a sajtó feladata az, hogy „hűséges őr”¹³³ módjára megelőz minden meglepetést, és időben figyelmeztet minden közeledő veszélyre.”¹³⁴

3. Harmadikként a haszonelvűség érvrendszerét érdemes kiemelni, amely szerint a kormányok legfontosabb célja, hogy a lehető legtöbb ember számára legyenek képesek boldogságot nyújtani. A sajtónak és a benne megjelenő tartalmaknak ezen elmélet képviselői (William Godwin, James Mill, Jeremy Bentham) szerint a legfontosabb célja a zsarnoki kor-

¹³² MILTON, John: Areopagitica. Beszéd Anglia Parlamentjéhez az engedélyhez nem kötött nyomtatás jogáért. In REMÉNYI Édua – KOLTAY András (szerk.): *A szólás-szabadság káprázata. A szólásszabadság brit, amerikai és francia klasszikusainak szöveggyűjteménye*. Budapest, 2017, Wolters Kluwer, 55–56. o.

¹³³ Vö.: „A sajtó ... dolga, hogy mindig gyanakodjon, és ... a »demokrácia őrkutyájaként« (*public watchdog*) veszélyt jelezve »csaholjon«, ha hatalmi visszaéléseket vél tapasztalni” Bajomi-Lázár Péter: *Média és társadalom*. Budapest, 2006, PrintXBudavár Zrt. – Médiautató Alapítvány, 51. o.

¹³⁴ KEANE, 1999, 20. o.

mányzás ellensúlyaként való megjelenés, mivel a nyilvánosság erejével olyan jogi normák megalkotását tudja elérni, amelyekkel megtörténhet az emberek boldogságának kormány általi maximalizálása. Ehhez természetesen elengedhetetlen, hogy minél kevesebb kontroll és ellenőrzés alatt tevékenykedjenek a sajtó munkatársai, így pedig az állampolgárok az információk és – mai kifejezéssel – közérdekű adatok minél szélesebb köréhez férjenek hozzá.

4. A negyedik érvcsokor az igazságosság fogalomköréhez kötötte a sajtószabadság kiteljesedését és a cenzúra eltörlését. Bár az érvelés alapjait Leonard Busher és Josph Priestley fektette le, a legmaradandóbb hatást John Stuart Mill a *Szabadságról* című könyvében kifejtett gondolatok jelentették.¹³⁵ Mill álláspontja az, hogy a sajtó feladata a társadalomban létező összes vélemény bemutatásának biztosítása, hiszen e nézetek ütközése esetén az igazságot tartalmazó álláspont győzedelmeskedni fog a hibás gondolatok felett. Frivaldszky János rámutatott arra, hogy Mill álláspontja szerint „a társadalmilag káros a tévesnek vagy hamisnak tűnő véleményeket betiltani, egyrészt azért, mert lehet, hogy mégis igazak és helyesek, ahogy arra a történelemből eklatáns példák kínálkoznak, másrészt, mert ha tévesek is, akkor is jót tesz a helyes vagy annak tartott tan számára az, ha vitában megvédve edzik az azt alátámasztó érveket a helytelen tanokéival szemben. Továbbá a helytelen tanokban is lehetnek részigazságok, amelyek hozzájárulhatnak a ... társadalmi igazságkereséshez.”¹³⁶

Mindez már előképe volt azon gondolatoknak, amelyek a véleménynyilvánítás szabadságát alapvető jogként tételezték, és amelyek szerint az emberi jogokat, a szabadságot és az emberi méltóságot nem szabad csupán kevesek számára lehetővé tenni, mint a korábbi korokban. A véleménynyilvánítás szabadságáért küzdők (Paine, Tindall, Burke stb.) e korban így egyszerre támadták a korábban fennálló állami-egyházi cenzúra rendszerét, és helyezték e küzdelmet egy nagyobb ívű küzdelem ernyője alá.

¹³⁵ MILL, 1859.

¹³⁶ FRIVALDSZKY János: A politikai véleménynyilvánítás szükségessége, joga és felőssége a közjó és a jó kormányzás szemszögéből. In *Medias Res*, 2016, 5. évf., 2. sz., 300. o.

1753-ban V. Piusz pápa a „Sollicita ac Provida” bullában elrendelte a Szent Indexkongregáció számára, hogy kezdje meg a cenzúra rendszerének jelentős felülvizsgálatát. Az eredmény „az egyházi cenzúra két évszázad utáni első jelentős módosítása, és az egyház első felismerése, hogy nem tudja és nem is szabad megpróbálnia ellenőrizni a nyomtatás teljes spektrumát szerte a világban”.¹³⁷ Patrizia Delpiano ugyanakkor megjegyzi, hogy mindez nem az ellenőrzés (mai szóval tartalomszabályozás) vágyának megszűnését jelentette, hanem pusztán a módszer finomodását: a cenzúrázó döntés után lehetővé tette egy újabb cenzori döntés kérését (fellebbezési fázis) és akár a szóbeli védekezést is. A rendszer ugyanakkor erősen épített az öncenzúra intézményére, hiszen a két döntési pont között lehetőséget adtak a szerzőknek, hogy „javítsák a szövegeiket”.¹³⁸ Mindezen folyamatok vezettek el oda, hogy a világon elsőként 1766-ban Svédország,¹³⁹ majd 1770-ben Dánia-Norvégia¹⁴⁰ hozott törvényt a cenzúra betiltásáról és a sajtó jogvédelme szabadságáról. Ahogy Képes György idézi az indoklást: „a társadalmi vita elősegíti az észszerű döntések meghozatalát.”¹⁴¹

A felvilágosodás elméleti alapjain állva, az 1789-es Emberi és polgári jogok nyilatkozata volt az első jogi dokumentum, amely a XI. pontban egyértelműen kimondta, hogy „A gondolatok és vélemények szabad közlése az embernek egyik legértékesebb joga; ennél fogva minden polgár szabadon szólhat, írhat s nyomtathat ki bármit, felelősséggel tartozván viszont e szabadsággal való visszaélésért a törvény által meghatározott

¹³⁷ GREEN–KAROLIDES, 2005, 258. o.

¹³⁸ DELPIANO, Patrizia: *Church and Censorship in Eighteenth-Century Italy. Governing Reading in the Age of Enlightenment*. London – New York, 2018, Routledge, 56. o.

¹³⁹ NORDIN, Jonas: The Swedish Freedom of Print Act of 1776 – Background and Significance. *Journal of International Media & Entertainment Law*, 2017–2018, 7. évf., 2. sz., 137–144. o.; LAURSEN, John Christian: Censorship in the Nordic Countries, Ca. 1750–1890: Transformations in Law, Theory, and Practice. *Journal of Modern European History*, 2005, 3. évf., 1. sz., 100–121. o.

¹⁴⁰ KÉPES György: Felvilágosult abszolutizmus Dániában. In TEVESZ László (szerk.): *Államhatalom és társadalmi autonómia viszonya a nyugati keresztény civilizációban*. Budapest, 2015, ELTE Eötvös Kiadó, 48. o.

¹⁴¹ KÉPES György: *A Dán Királyság alkotmánytörténete a kezdetektől 1848-ig*. Budapest, 2019, ELTE Eötvös Kiadó, 223–224. o.

esetekben.”¹⁴² 1791-ben az Amerikai Egyesült Államok is módosította az 1787-ben elfogadott és 1789-ben hatályba lépett alkotmányát, és az Első Alkotmánykiegészítés kimondta, hogy „[a] Kongresszus nem alkot törvényt vallás hivatalossá tétele vagy a vallás szabad gyakorlásának eltiltása tárgyában, nem korlátozza a szólás- vagy a sajtószabadságot, sem az embereknek a békés gyülekezéshez való jogát, sem azt, hogy petícióval a kormányhoz forduljon panaszok orvoslása céljából.”¹⁴³ Mindezzel a legmagasabb szintű jogi dokumentumban tiltották meg, hogy az állam cenzurális szabályokat fogadjon el, és legfőképpen ezzel, illetve a cenzúra évszázados „hagyományának” hiányával lehet magyarázni az eltérő európai és amerikai szabályozási utakat. Ráadásul, ahogy Smuk Péter megjegyzi: „az amerikai bírósági érvelés gyakran visszatérő fordulata, amely Oliver Wendell Holmes bíró különvéleményéből vált sikeressé (Abrams v. United States), és meghatározza a vélemények versengésének és az állami közbeavatkozás feltételeinek, mechanizmusának alaptételét: inkább a piac, semmint az állam szabályozzon.”¹⁴⁴

Mindez elvezetett ahhoz, hogy egyre több országban tiltották be az előzetes cenzúrát – természetesen nem függetlenül a nyomtatott (napi) sajtó jelentőségének növekedésétől. Ahogy William Blackstone megfogalmazta: „A sajtószabadság valóban elengedhetetlen a szabad állam természetéhez: ez azonban abból áll, hogy nem korlátozzák előzetesen a kiadványokat, és nem abból, hogy (a kiadók)¹⁴⁵ mentesülnek közzététel után az esetleges következmények alól. Minden szabad embernek kétértelműen joga van a nyilvánosság elé tárni, hogy milyen érzései vannak: ennek megtiltása a sajtószabadság megsemmisítését jelenti; de ha közlést az, ami helytelen, csintalan vagy jogellenes, akkor vállania kell vakmerősége következményeit.”¹⁴⁶

¹⁴² <http://mek.oszk.hu/00000/00056/html/228.htm>.

¹⁴³ https://btk.ppke.hu/uploads/articles/17353/file/USA%20alkotmány_magyar_PKjav.pdf.

¹⁴⁴ SMUK Péter: A kormány beszéde. Az Első Alkotmánykiegészítés paradigma és a „government speech” alkotmányos korlátai az Egyesült Államokban. *Iustum Aequum Salutare*, 2019, 15. évf., 4. sz., 48–49. o.

¹⁴⁵ Értelmező beszúrás a szerző által.

¹⁴⁶ BLACKSTONE, William: *Commentaries on the laws of England: In one volume, together with a copious glossary of legal terms employed; also, biographical sketches*

III. 4. VÁLTOZÁSOK A 19–20. SZÁZADBAN

A francia forradalom, az amerikai demokrácia, a városiasodás és az iparosodás – több más mellett – együttesen elhozta a forradalmak, majd a polgári jogrendszerek megjelenését szerte Nyugat-Európában. Mindez együtt járt az információhoz való hozzáférés szabadságának növekedésével, az oktatási rendszerek változásával és az írni-olvasni tudás fejlődésével. A korszak politikai, társadalmi, szociális, kulturális és jogi változásai elhozták a cenzúrahelyzet ideiglenes javulását: a 19. század második felére szerte Európában tiltották az előzetes cenzúrát. Ez már egy másik „háború” volt: a lelkekért. Ahogy a hamburgi *Echo* című lapban megjelent: „Háborúnk során nem dobunk bombákat. Ehelyett az újságjainkat dobjuk a dolgozó nép tömegei közé. A nyomdafesték a robbanóanyagunk.”¹⁴⁷ És ezt a háborút vívták a kormányok és politikai ellenzékeik is. Robert Justin Goldstein táblázata nyomán jól látható, hogy Európában szépen lassan beköszöntött egy klasszikus, előzetes cenzúrától mentes korszak:

<i>Ország</i>	<i>Alkotmányos vagy egyéb jogi tilalom megszüntetése az előzetes cenzúra vonatkozásában</i>
Nagy-Britannia	1695
Svédország	1809
Norvégia	1814
Hollandia	1815
Belgium	1830
Portugália	1834
Spanyolország	1837
Németország (1870 előtt Poroszország)	1848
Olaszország (1860 előtt Piemont)	1848

of writers referred to; and a chart of descent of English sovereigns. St. Paul, 1897, West Publishing Co, 636. o.

¹⁴⁷ Idézi: GOLDSTEIN, Robert Justin: Introduction. In GOLDSTEIN, Robert Justin (szerk.): *The War for the Public Mind: Political Censorship in Nineteenth-Century Europe.* Westport, 2000, Praeger Publishers, 1. o.

Ország	Alkotmányos vagy egyéb jogi tilalom megszüntetése az előzetes cenzúra vonatkozásában
Svájc	1848
Dánia	1849
Oroszország	1865 (részleges), 1905
Románia	1866
Ausztria	1867
Magyarország	1867
Szerbia	1869
Bulgária	1879

6. kép. A könyvnyomtatásra és a nyomtatott sajtóra
vonatkozó előzetes cenzúra jogszabályi tilalmának bevezetése
egy európai államokban¹⁴⁸

A helyzetet ugyanakkor bonyolította, hogy számos – sokszor egymásnak azonos országon belül is ellentmondó – jogszabály született a sajtó kapcsán a korszakban: „Spanyolországban 1810 és 1883 között legalább tizenöt jelentős sajtótörvényt és rendeletet hirdettek ki, míg 1851-re a francia törvények annyira bonyolulttá váltak, hogy két bíró kiadott egy kézikönyvet segítségül.”¹⁴⁹ Fel kell hívni ugyanakkor arra a figyelmet, hogy bár az előzetes cenzúra jogszabályi tilalma számos országban megjelent, sok helyütt a kinyomtatott lapokat be kellett mutatni az állami hivatalok felé a terjesztés megkezdése előtt vagy azzal egy időben (például Ausztria, Németország, Oroszország, Franciaország). Ezzel – bár papíron cenzúramentes sajtóról beszélhetünk – a sajtószabadság valódi megvalósulása még messze járt a realitásoktól.¹⁵⁰

Igy bár igaz, hogy a 19. század végének (szinte) általános fejlődése nem tökéletes, de jó hatással volt a szólásszabadság helyzetére, a 20. századi történelmi események jelentős változásokhoz vezettek. A 20. század

¹⁴⁸ GOLDSTEIN, Robert Justin: *Political Censorship of the Arts and the Press in Nineteenth-Century Europe*. New York, 1989, Palgrave Macmillan, 38. o.

¹⁴⁹ GOLDSTEIN, 1989, 39. o.

¹⁵⁰ Rádásul néhány országban magas összegű lapalapítási kauciót állapítottak meg és speciális adókat is kivetettek, amelyeket rosszabb esetben indirekt cenzúrának, jobb esetben a publikálás megnehezítésének foghatunk fel.

általános európai sajtóhelyzetét nehéz megvonni, de az bizonyos, hogy a két világháború és a számos kisebb-nagyobb európai konfliktus jelentősen megehezítette a szólásszabadság teljes körű érvényesülését.¹⁵¹ A két nagy totalitárius birodalom, a náci¹⁵² és a szovjetek¹⁵³ is élenjártak a vélemények politikai elnyomásában. Mindezt tetézte az új médiumok megjelenése, és ahogy Jürgen Wilke megfogalmazta: „az átmeneti haladást többször is visszaesések követték. A 20. században az újonnan megjelenő médiát (film, rádió és televízió) is cenzúrázták és ellenőrizték.”¹⁵⁴

Ahogy fentebb röviden vázoltuk, az Amerikai Egyesült Államok más szabályozási utat járt be,¹⁵⁵ mint az öreg kontinens: jogszabályok helyett inkább a bírói gyakorlat alakította ki a szólásszabadság terjedelmét, határait és korlátait. Anélkül, hogy mélyre ásnánk a jogtörténet e fejezeteiben,¹⁵⁶ érdemes Ken Wachsbergert idézni: „A szexuális cselekmények ábrázolásának cenzúrája könyvekből – legyen a választott szó »pornográfia«, »erotika« vagy »obszcenitás« – lenyűgöző utazás hazánk bírósági rendszerén keresztül.”¹⁵⁷ Így tehát bár a klasszikus sajtócenzúra jelentősen nem befolyásolta az amerikai mindennapokat,¹⁵⁸ egyéb típusú korlátozásokra bőségesen találni példát. A jól ismert McCarthy-érában

¹⁵¹ A háborús cenzúráról lásd EGGLESTON, Wilfrid: *Press Censorship. The Canadian Journal of Economics and Political Science*, 1941, 7. évf., 3. sz., 313–323. o.

¹⁵² MERZIGER, Patrick – BALBI, Gabriele – BARRERA, Carlos – SIPOS Balázs: *Crises, Rise of Fascism and the Establishment of Authoritarian Media Systems*. In ARNOLD, Klaus – PRESTON, Paschal – KINNEBROCK, Susanne (szerk.): *The Handbook of European Communication History*. Hoboken, 2019, Wiley Blackwell, 135–152. o.

¹⁵³ KRUGLIKOVA, Olga – ALEXEEV, Konstantin: *The Russian Revolution and the Establishment of the Authoritarian Media System*. In ARNOLD–PRESTON–KINNEBROCK, 2019, 153–171. o.

¹⁵⁴ WILKE, Jürgen: *Censorship and Freedom of the Press*. Mainz, 2013, Leibniz Institute of European History, 1. o.

¹⁵⁵ A szólásszabadság abszolutista és mérlegelő védelmével kapcsolatos amerikai vitákról lásd TÖRÖK Bernát: *A szólásszabadság védelmének dinamikája. Magyar Jog*, 2017, 64. évf., 12. sz., 722–725. o.

¹⁵⁶ Részletesen lásd BEATTIE, Scott: *Community, Space and Online Censorship: Regulating Pornotopia*. London – New York, 2009, Routledge, 22–27. o.

¹⁵⁷ Idézi STEELE, Jennifer Elaine: *A History of Censorship in the United States. Journal of Intellectual Freedom & Privacy*, 2020, 5. évf., 1. sz., 7. o.

¹⁵⁸ Természetesen a háború hadicenzúra kivételt jelent ebben a kérdésben, lásd PRICE, Byron: *Governmental Censorship in War-Time. The American Political Science Review*, 1942, 36. évf., 5. sz., 837–849. o.

a kommunista tartalom került célkeresztbe, majd később filmek, képregények és erőszakosnak tartott zeneszámok is elvérezhettek az állami hivatalok szűrőin.¹⁵⁹

Európában az egész századon átívelő politikai turbulencia a sajtót és a szólásszabadságot sem kímélte, így javulást csak a század második felétől megjelenő európai együttműködés hozott. Az 1989-es rendszerváltások az addigi szovjet befolyás után a kelet-európai államok számára is jobb helyzetet teremtettek, így – ahogy később látni fogjuk – az internet megjelenése Európában és Amerikában már egy politikai cenzúrától mentes helyzetben történt. A szólás „privatizált” szabályozása így már egy másik történet...

III. 5. „AGYAMBAN KOPASZ CENZOR ÜL”,¹⁶⁰ AVAGY A POLITIKAI CENZÚRA ÁTTEKINTŐ TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON NAPJAINKIG

Hazánk a nemzetközi változásoknak megfelelően jutott el a 17–18. század erőteljes cenzúrájától a 21. századig, amikor is a politikai cenzúra mint fogalom már értelmezhetetlenné válik, és helyette új típusú (gazdasági vagy annak álcázott) ellenőrzési mechanizmusok vannak kiépülőben.

III. 5.1. A magyarországi cenzúra rövid története 1848 előtt

Magyarországon 1524-re tesszük az első cenzurális típusú rendeletet, amikor II. Lajos levelet írt Nagyszeben városának, miszerint – jószágvesztés terhe mellett – Luther Mártonnak „a veszedelmes iratait senki se merészelje olvasni”.¹⁶¹ Bár a források nem egyértelműek abban a tekintetben, hogy a levélben foglaltaknak milyen hatása volt, egy évről rá, 1525-ben Sopronban bizonyíthatóan történtek már könyvégeté-

¹⁵⁹ STEELE, 2020, 12–13. o.

¹⁶⁰ ULTRA ROCK HIRÜGYNÖKSÉG: *Szabadíts meg a gonosztól!* 1980, <https://www.youtube.com/watch?v=mIsLQgALmiI>.

¹⁶¹ MAROS, 1947, 35. o.

sek.¹⁶² A cenzúra a következő kétszáz évben¹⁶³ Magyarországon is szinte végig vallásvédő intézményként funkcionált, amelyben a bécsi püspöknek, majd a bécsi egyetemnek, legvégül pedig a mai Eötvös Loránd Tudományegyetem jogelőd intézményének volt kulcsszerepe. 1572-től ugyanis a bécsi püspökhöz kellett cenzúrára küldeni minden Magyarországon megjelenő könyvet, akit 1623-tól a bécsi egyetem, majd 1688-tól a nagyszombati egyetem jezsuita teológia tanára, Szentiványi Márton¹⁶⁴ vált fel a kvázi főcenzori székben.¹⁶⁵ Őt 1726-tól a nagyszombati egyetem mindenkorai kancellárja váltja fel, aki fontos szerepet játszott a magyar Index (hivatalos nevén: Index et Catalogus Librorum Prohibitorum) kiadásában is. Itt érdemes megemlíteni azt az érdekes epizódot, amikor 1777-ben az Index bekerült az Indexbe, „nehogy abból a rossz emberek a rossz és az okos emberek az okos emberek az okos könyveket megismerjék”.¹⁶⁶

Bár II. József uralkodása alatt jelentős enyhülés következett be¹⁶⁷ amiatt, hogy a cenzúrárt a katolikus egyház helyett világi felügyelet alá helyezte – amiért maga a pápa üzent az uralkodónak, a szabályozás visszavonását követelve –, ezen engedmények nem voltak hosszú életűek. „II. Lipót 1790. szeptember 13-án kiadott rendelete (...) ismét a tiltásra helyezve a hangsúlyt a sajtótermékekben.”¹⁶⁸ A cenzúra-ügyosztály ülésein gyakran a nádor is megjelent személyesen, ezzel jelezve a kérdés

¹⁶² SCHERMANN Egyed: *Adalékok az állami könyvcenzúra történetéhez Magyarországon Mária Terézia haláláig*. Budapest, 1928, Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó Rt., 5. o.

¹⁶³ Vö. „Mivel pedig ő felsége tévelygő könyvek kiadásáról és nyomtatásáról is megemlékezett, e tárgyban a karok és rendek a maguk részéről azért nem végezhetek semmit, mert nincsen tudásuk róla, hogy fekvő jószágaikban valahol ilyenek lennének.” 1553. évi XXIV. törvénycikk az eretnek könyvek kiadása és nyomtatása tárgyában.

¹⁶⁴ Szentiványi nevéhez fűződik 1696-ban a magyar törvények és dekrétumok *Corpus Iuris Hungarici* néven való megjelentetése is.

¹⁶⁵ SCHERMANN, 1928, 17–18. o.

¹⁶⁶ Az eredetiben „nehogy abból a rossz emberek a rossz és az okos emberek az okos könyveket megismerjék”. BALLAGI Géza: *A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig*. Budapest, 1888, Franklin-Társulat, 60. o.

¹⁶⁷ KAPRONCZAY Katalin: Cenzúrai reformok a felvilágosodás szellemében. *Orvostörténeti Közlemények*, 1998, 43–44. évf., 158–165. sz., 245. o.

¹⁶⁸ DÖBÖR András: Sajtó és cenzúra a 18. és a 19. század fordulóján Magyarországon. *Médiakutató*, 2014, 15. évf., 2. sz., 21. o.

fontosságát, emellett pedig immár a vámcenzúrát is bevezették, azaz átvizsgálták minden könyvet, ami az országba érkező utazóknál megtalálható volt. Így jutunk el a Habsburg abszolutisztikus kísérletek idejében a magyarországi cenzúra addigi mélypontjáig, amikor is Sándor Lipót nádor a következőket vetette papírra: „A falusi kocsmákban a parasztoknak felolvassák az újságokat, ami tűrhetetlen állapot, ezért az a véleményem, hogy magyar újságok egyáltalán ne jelenjenek meg.”¹⁶⁹ A folyamatosan változó (romló) cenzurális helyzet, az egyre több és több betiltott mű és a cenzorok vakbuzgalma egyértelműen csak odavezethetett, hogy a cenzúra minden fajtája elleni küzdelem a polgári átalakulásért harcolók egyik első számú kívánalmává vált.¹⁷⁰

III. 5.2. „Az előző vizsgálat eltöröltetvén örökre”

Táncsics Mihály 1844-ben *Sajtószabadságról nézetei egy rabnak* címmel álnéven megjelentetett vékony kötetében így jellemezte a cenzúrát: „A' censura legnagyobb bűn. Akár egyes ember gyakoroltása, akár a népnek hatalmasabjai tartják fen a' censurát, eredménye mindegy. Nincs tett, melly mind a' természettel, mind a' keresztény vallással homlok-egyenest ellenkeznek mint a' censura, mi a' fölebbiekből kiviláglik, tehát nincs is bűn, melly vele nagyságra mérkőzhetnek.”¹⁷¹ Kijelentette, hogy az emberi szabadságot csak a tökéletesen szabad sajtó elégítheti ki, és felszólította honfitársait, hogy hozzanak törvényt a sajtó szabadságáról, és így a cenzúra eltörléséről.¹⁷² E kívánalmának megvalósulására nem is kellett sokat várni, hiszen az 1848-as áprilisi törvények között megtalálhatjuk a sajtótörvényt (1848. évi XVIII. törvénycikk),¹⁷³ amely preambulumában leszögezi, hogy „Az előző vizsgálat eltöröltetvén örökre, s a

¹⁶⁹ MÁLYUSZ Elemér (szerk.): *Sándor Lipót főherceg nádor iratai 1790–1795*. Budapest, 1926, Magyar Történelmi Társulat.

¹⁷⁰ Vö. Tizenkét pont 1. pontja „Kivánjuk a' sajtó szabadságát, censura eltörlését”.

¹⁷¹ TÁNCICS Mihály: *Sajtószabadságról nézetei egy rabnak*. 1844, Amyotnál, Párisban, 13. o.

¹⁷² SÜKÖSD Miklós: A cenzúra: gondolatgyilkosság. Táncsics Mihály a sajtószabadságról és a társadalmi nyilvánosságról. *Médiakutató*, 2021, 22. évf., 2. sz., 91–104 o.

¹⁷³ KOLTAY András: „A cenzúra éj...” – Gondolatmorzszak a sajtó előzetes korlátozásáról. *Infokommunikáció és jog*, 2007, 4. évf., 3. sz., 77. o.

sajtószabadság visszaállítatván”, „gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti, és szabadon terjesztheti”.¹⁷⁴

A forradalom és szabadságharc leverése után rövid úton visszaállították a cenzúrát, amely egy olyan bürokratikus szervezetet eredményezett, amelyet Pruzsinszky Sándor „sok-karú óriáspoliphoz”¹⁷⁵ hasonlított. Az 1848-as állapotokhoz való visszatérést csak a kiegyezés jelenthette,¹⁷⁶ amikor is a neoabszolutizmus éveit maga mögött hagyva, az Andrássy Gyula vezette kormány mindössze öt nappal a hivatalba lépése után, 1867. február 25-én újra hatályba léptette az 1848. évi XVIII. törvény-cikket („A ministerium kötelességének tartja az 1848. évi XVIII. törvény-cikket, mely a sajtó vétségekről szól, mielőbb tetteleg életbeléptetni”).¹⁷⁷ Mindazonáltal már ekkoriban is el-elhangzottak olyan vélemények, hogy az ideiglenes jellegű sajtótörvény helyett egy modernebb, átgondoltabb, kiforrottabb törvényt kellene megalkotni, ami hosszabb távon szolgálhatja a magyar sajtó fejlődését. Rábel László, a *Soproni Napló* szerkesztője így fogalmazott: „Olyan e törvénynek a lapja, mint a szabadságharcból fennmaradt zászló, mely a csaták tüzeiben elrongyolódott s színét hagyta, de mindennél drágább ereklyéje a nemzeti kegyeletnek.”¹⁷⁸ Mindez azt a kettősséget támasztja alá, hogy bár a többség tisztában volt az akkor hatályban lévő 1848-as sajtótörvény hiányosságaival, az érzelmek felülkerekedtek a reális, jogi érveken.¹⁷⁹

¹⁷⁴ 1. §.

¹⁷⁵ PRUZSINSZKY, 2014, 135. o.

¹⁷⁶ A '48-as sajtótörvény „hatályosítása” körüli vitákról lásd részletesen RÉVÉSZ T. Mihály: A sajtószabadság „örömnünnepe” 1867 Magyarországon. In *Medias Res*, 2017, 6. évf., 1. sz., 92–104. o.

¹⁷⁷ Ministeri előterjesztés 1867. febr. 25-ről, a sajtóügyben, az 1848. évi XVIII. törvény cikk életbeléptetése, az esküdtszékeknek Pesten, Debreczenben, Eperjesen, Nagyszombatban és Kőszegen felállítására, s a sajtó ügyekben a királyi, illetőleg a kerületi táblák bíraskodása tárgyában. – Az előterjesztést a Képviselőház március 9-én, a Főrendiház március 12-én határozattal fogadta el.

¹⁷⁸ Idézi BUZINKAY Géza: *A magyar sajtó és újságírás története a kezdetektől a rendszerváltásig*. Budapest, 2016, Médiatudományi Intézet, 310. o.

¹⁷⁹ Ennek alátámasztására: „Az 1848-as törvény nimbusza miatt a képviselők és a kormányok inkább kiegészítő törvényeket, rendeleteket hoztak (az esküdtszékről, a lapterjesztésről többször is, a sajtófogollyal való bánásmódról stb.), majd megszülettek a modern polgári állam nagy kódexei (büntető törvénykönyv, polgári törvénykönyv), a büntető, illetve polgári perrendtartás. Ezek után 1900-ra az 1848. évi XVIII. törvény cikk 45 cikkelyéből már 23 nem volt érvényben.” BUZINKAY Géza: *Sajtóreform*

És ugyanígy elvázott 1898-ban a Kenedi Géza-féle sajtótörvény-tervezet is, amely előrevetítette azt a politikai tiltakozáshullámot is, amely a második magyar sajtótörvény, az 1914. évi XIV. törvénycikk megszületését előzte meg.¹⁸⁰ A sajtó nagyfokú és egyhangú tiltakozása ellenére – melynek alapja a helyreigazítási perek és nem vagyoni kártérítések újfajta szabályozása volt – a második Tisza-kormány által benyújtott tervezet az 1848-as sajtótörvény „születésnapján”, 1914. április 11-én hatályba lépett. A törvény 1. §-a a korábbi törvény szabályozását szó szerint, ám kicsit módosított formában vette át: „Sajtó útján mindenki szabadon közölheti és terjesztheti gondolatait.” A politikai jellegű cenzúra árnyéka így tehát továbbra sem vetült a magyar sajtópiacra.

Ám hogy a gyakorlatban a törvény miként vizsgázott volna, sosem tudjuk már meg. A történelem közbeszólt, és kitört az I. világháború, amelynek hatására a kormány – főleg az 1912. évi LXIII. törvénycikk 11. §-ban¹⁸¹ foglalt jogosítványaiával élve – életbe léptette a hadicenzúrát.¹⁸² Emellett említést kell tenni a háromórás cenzúra intézményéről¹⁸³ és a „Tájékoztató a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről. A magyar

1914-ben. In *Medias Res*, 2013, 2. évf., 1. sz., 2. o. Fentiek kapcsán a korszakban Kenedi így lamentált: „A sajtótörvényen nem csak az idők vasfoga rongált, de egész korszakok próbálták ki rajta törvényrongáló képességüket.” KENEDI Géza: A sajtójog reformja. *Jogtudományi Közlöny*, 1906, 41. évf., 52. sz., 448. o.

¹⁸⁰ A vitákról lásd részletesen: BUZINKAY, 2013, 1–21. o.

¹⁸¹ 1912. évi LXIII. törvénycikk a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.

^{11.} § A ministerium elrendélheti, hogy az időszaki lapoknak és más sajtótermékeknek a sajtótügyi közbádlóhoz benyújtandó sajtórendészeti köteles példányait a szétküldés előtt kell a legközelebbi kir. ügyészségnek, illetőleg rendőrhatságnak kézbesíteni és hogy a szétküldés, a mennyiben a kir. ügyészség vagy a rendőrhatság korábban meg nem engedik, időszaki lapoknál csak a sajtórendészeti köteles példány kézbesítésétől számított három óra múlva, más sajtótermékeknel a kézbesítés napjától számított egy hét múlva veheti kezdetét.

^{Ha} az első bekezdés értelmében kijelölt kir. ügyészség vagy rendőrhatság arról győződik meg, hogy valamely sajtótermékkel oly bűncselekmény követtetnék el, a mely a hadviselés érdekeit érinti, a sajtóterméknek szétküldését megtilthatja.

¹⁸² Részletesen lásd KELEMEN Roland: Sajtórendészet különleges jogrend idején. In *Media Res*, 2020, 9. évf., 2. sz., 302–306. o.

¹⁸³ KELEMEN Roland: A háromórás cenzúra és azt enyhíteni hivatott objektív és szubjektív sajtótiltalom elhatárolása – sajtótiltalmak az első világháború éveiben. In GERGELY András (szerk.): *Magyarország 1918. Az Osztrák-Magyar Monarchia és a történelmi Magyarország utolsó éve*. Budapest, 2020, Ifjabb Gróf Andrássy Gyula Alapítvány, 20–38. o.

szent korona országai területére, J-25, b” elnevezést viselő jogszabálygyűjteményről is, amelyet a kormány 1914. július 23-án fogadott el, és „a belügyminiszter július 26-án kelt átiratával valamennyi főispánnak, a törvényhatóságok első tisztviselőinek (alispánoknak, polgármestereknek), továbbá a fővárosi főkapitánynak és a határszéli rendőrkapitányságok vezetőinek megküldött”.¹⁸⁴ Ez a csomag tartalmazta a sajtóval kapcsolatos jogosítványokat, amelyeket Kelemen Roland három típusba sorol: „(1) felhatalmazás időszakos lapok előzetes ellenőrzésére és bűncselekmény esetén történő szankcionálására; (2) belföldi lapoknak kormány általi betiltása, amennyiben a hadviselés érdekeit veszélyeztetik; (3) külföldi lapok előzetes ellenőrzése és eltiltása, amennyiben hadiérdeket veszélyeztetnek.”¹⁸⁵

A háború alatt ráadásul a cenzúra egy nem egyértelmű formáját, a papírkorlátozást is alkalmazták, ami miatt a Miniszterelnökségen belül 1916-ban, a 734/1916. M. E. számú rendelettel felállították az Újságpapír Központot. A másnapi *Népszava* így tudósított erről a helyzetről: „A szöveg oldalterjedelme a 6 filléres lapoknál heti 49 oldal, a 12 filléres lapoknál heti 98 oldal. Intézkedik továbbá a rendelet a hirdetési oldal terjedelem-kiszámítása iránt és egyúttal megállapítja, hogy a legkisebb napi egész oldal terjedelem, amelynél kisebbet a központ nem rendelhet el a 12 filléres lapoknál 8 oldal, a 8 filléres lapoknál 6, a hatfilléres lapoknál 4, a 4 filléreseknél 2 és az ennél is olcsóbb lapoknál szintén 2 oldal. A rendelet megsértője kihágást követ el és a büntetőeljárás során elköbzásnak is helye van. A rendelet már érvénybe lépett.”¹⁸⁶

¹⁸⁴ TÓTH Árpád: A kivételes hatalom jogi szabályozása Magyarországon az első világháború előestéjén. *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*, 1996, 50. évf., 13. sz., 51. o.

¹⁸⁵ KELEMEN Roland: Sajtószabadság vagy hadiérdek? – Az első világháború dilemmája. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2014, 2. évf., 2. sz., 92. o.

¹⁸⁶ *Népszava*, 1916. március 3., 8. o.

III. 5.3. Cenzúrahelyzet az I. világháború után és a Horthy-korszakban

A nagy viláégést követően sem enyhült a történelmi nyomás hazánkon, és újabb fordulatként aratott diadalt az őszirózsás forradalom, majd pedig 1918. november 16-án kikiáltották az első magyar köztársaságot. Az 1918. évi I. néphatározat IV. cikke alapján megszülető 1918. évi II. néptörvény a sajtó szabadságáról szólt. A néptörvény mindössze négy paragrafusból állt, és 1918. december 7-én adták ki az Országos Törvénytárban. Az 1. § az 1848. XVIII. törvénycikk preambulumatól mindössze egy vesszővel tért el, amikor a következőképpen fogalmazott: „Gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közzölheti és szabadon terjesztheti.” A cenzúra vonatkozásában a 2. § elrendeli az „előző vizsgálat” megszüntetését.

A Károlyi-kormány, majd a Tanácsköztársaság¹⁸⁷ bukása után következő Horthy-korszak témánk kapcsán három nagy, de nem egyenlő idejű részre osztható: az 1920–21-es időszakban még fenntartották a háború időszakára jellemző előzetes cenzúrát, az 1921–38 közötti időben eltörölték, majd 1938–39-től kezdve egy szigorú, háborús szabályozást léptettek életbe.¹⁸⁸ Az 1919-es restaurációt követően – nem függetlenül a hadi helyzettől – jó ideig nem volt egyértelmű, hogy hazánk milyen

¹⁸⁷ A Tanácsköztársaság diktatúrája június 23-i alkotmányában (A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmánya) nem finomkodott, a 8. §-ban ugyanis egyértelműen a sajtószabadsággal való leszámolást és egy új, szovjet típusú irányítás bevezetését jelölik ki irányként: „A Tanácsköztársaságban a dolgozók véleményüket írásban és szóban szabadon nyilváníthatják, de megszűnt a tőkének az a hatalma, amellyel a sajtót a kapitalista gondolkodásmód terjesztésének és a proletárröntudat elhomályosításának eszközévé alacsonyította. Megszűnt a sajtónak a tőkéstől való függése is. Minden nyomtatvány kiadásának joga a munkásságé és a Tanácsköztársaság gondoskodik arról, hogy a szocialista eszme az egész országban szabadon terjedjen.”

¹⁸⁸ A korszak szabályozásáról részletesebben lásd PAÁL Vince: Sajtószabályozás és sajtószabadság a Horthy-korszakban. In PAÁL Vince (szerk.): *Magyar sajtószabadság és -szabályozás, 1914–1989: előadások a magyar sajtószabadság történetéhez*. Budapest, 2013, Médiatudományi Intézet, 7–19. o.; KLEIN Tamás: *Sajtószabadság és demokrácia*. Budapest, 2020, Dialóg Campus, 42–56. o. A sajtó és a politika korabeli viszonyrendszeréről részletesen lásd SIPOS Balázs: *Sajtó és hatalom a Horthy-korszakban*. Budapest, 2011, Argumentum Kiadó.

politikai vonalon halad majd tovább, így a hatalmat ideiglenesen átvevő Friedrich-kormány „A sajtóról” címet viselő 5499/1919. M. E. rendelettel vezette be újra az előzetes cenzúrát. Az 1920-ban pár hónapig hivatalban lévő Simonyi-Semadam-kormány sem tétlenkedett: a 4578/1920. M. E. rendelet kimondta, hogy új időszaki lap alapításához miniszterelnöki engedély szükséges, míg a 6357/1920. M. E. rendelet alapján a belügyminiszter 1920. augusztus 3-tól azoknak a belföldi időszaki lapoknak, „amelyeknek közleményei az ország belső rendjének és közbiztonságának, valamint külső politikájának érdekeit veszélyeztetik, megjelenését és terjesztését eltilthatja”.¹⁸⁹

Itt érdemes megjegyezni, hogy mindkét rendelet hatályban volt a korszak egésze alatt. Így a Bethlen-korszak alatti enyhülő szabályokat ennek fényében érdemes értelmezni. 1921. december 10-én ugyanis a 10501/1921. M. E. rendelettel a korábbi kivételes sajtóellenőrzés, azaz a cenzúra megszűnt. Mindezt többször megerősítették, így például az 1922. évi XVII. törvénycikkben¹⁹⁰ is, ami a 6. §-ban többek között kimondta, hogy „Az 1912. évi LXIII. törvénycikk 11. §-ának 1., 2. és 3. bekezdésében foglalt felhatalmazás értelmében elrendelhető kivételes sajtórendészeti ellenőrzést (előzetes cenzúra), amelyet a 10501/1921. M. E. számú rendelet különben már megszüntetett, a jelen § felhatalmazása alapján a kormány nem léptetheti újból életbe”.

A korszak nagy részét így nem is feltétlenül a politikai cenzúra, hanem a szubvenciók és támogatások tendenciózus, kormánypárti véleményeket támogató elosztása jellemezte, így a kormány számára kedves sajtó jelentős anyagi forrásokhoz juthatott az ellenzéki véleményekkel szemben. Ezek mellett folyamatosan napirenden volt a sajtószabályozás egységes kódexbe foglalásának vágya, ami meghaladta volna az 1914. évi XIV. törvénycikk rendeletekkel történő módosítását. A tervezetek (1921, 1922, 1924, 1928) mindegyike átláthatóbb, ám szigorúbb kiadói és újságírói felelősségi rendszert vezetett volna be, de a cenzúra újbóli bevezetése ekkor még nem volt napirenden.¹⁹¹

¹⁸⁹ 1. §.

¹⁹⁰ 1922. évi XVII. törvénycikk az 1922/23. költségvetési év első hat hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról.

¹⁹¹ A cenzúra témájához kapcsolódik a filmcenzúra kérdése is. Erről részletesen lásd ZÁHONYI-ÁBEL Márk: Filmcenzúra Magyarországon a Horthy-korszak első év-

Mindez jelentősen megváltozott azonban a német befolyás erősödésével és a zsidó származású magyar állampolgárok helyzetének nehezedésével.¹⁹² Az 1938. évi XV. törvénycikk, amit az első zsidótörvényként ismerünk – és ami a „társadalmi és a gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról” eufemisztikus nevet viselte – felállította a Magyar Országos Sajtókamarát,¹⁹³ és kimondta, hogy „Akár időszakai, akár nem időszaki lapnál állandó munkaviszonyban álló munkatársul a 4. § első bekezdése alá eső személyeket¹⁹⁴ csak olyan arányban szabad alkalmazni, hogy számuk az állandó munkaviszonyban álló munkatársak számának húsz százalékát ne haladja meg; bármely címen kifizetett illetményük évi összege pedig nem haladhatja meg az ilyen munkaviszonyban álló összes munkatársak bármely címen járó illetményei évi összegének húsz százalékát”.¹⁹⁵

A fenti szabályok felvezetésül szolgáltak az 1938. évi XVIII. törvénycikk nem sokkal későbbi elfogadásához, amely alapján úgynevezett sajtórendészeti kötelességteljesítési feladatokat kellett a többszörözés befejezése után az illetékes királyi ügyészségnek megküldeni, aki engedélyezhette a terjesztést. Mindez tehát az utólagos cenzúra újbóli bevezetését jelentette Magyarországon, a tiltás megsértését egy évig terjedő szabadságvesztéssel, illetőleg újbóli elkövetés esetén az iparigazolvány elvesztésével és ilyen ipar űzésétől egy évtől öt évig időre terjedő eltiltással lehetett szankcionálni.

1938-tól kezdődően tehát folyamatosan szigorodó cenzurális szabályozást figyelhetünk meg, amelynek csúcspontja kétségtávan az úgyneve-

tizedében. *Médiakutató*, 2012, 13. évf., 2. sz., 91–101. o.; ELEKES Dóra – KELEMEN Roland: Különleges jogrend és a háború hatása a filmművészetre az első világháború idején. *Katonai jogi és Hadijogi Szemle*, 2021, 9. évf., 4. sz., 33–65. o.

¹⁹² Részletesen lásd LEHOTAY Veronika: *A jogszükités útján. A Horthy-korszak szabadságjog-megvonó intézkedéseinek jogtörténeti aspektusai*. Miskolc, 2020, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár.

¹⁹³ LEHOTAY, 2020, 79. o.; Kihangsúlyozandó, hogy a rossz emlékü magyar Országos Sajtókamara újbóli felállítása ötlet szinten jelen van a magyar közbeszédben a 2010-es évek végén is. *A szerző*. LŐRINCZ Tamás: Közös karámba terelnék az újságírókat. *Népszava*, 2018. január 27., https://nepszava.hu/1151315_kozos-karamba-terelnék-az-újságírókat.

¹⁹⁴ Azaz a zsidókat. *A szerző*.

¹⁹⁵ 5. §

zett honvédelmi vagy második felhatalmazási törvény¹⁹⁶ elfogadása volt. E törvény 151. §-a foglalkozott a sajtóellenőrzés kérdésével, miszerint: „A minisztérium a jelen §-ban foglalt rendelkezések szerint megteheti mindazokat az intézkedéseket, amelyek szükségesek avégből, hogy az időszaki lapok és más sajtótermékek a hadviselés érdekeinek vagy más fontos állami érdekek megóvása végett ellenőrzés alatt álljanak”. A szabályok a minisztérium hatáskörébe utalták, hogy akár előzetes, akár utólagos cenzúra bevezetésével gondoskodjon e fenti érdekek védelméről. A teljes körű cenzúra elrendelésére nem is kellett sokat várni: az 1840/1939. M. E. rendelet a gyakorlatban is érvénybe léptette a 151. §-ban foglaltakat, majd ezt a 10800/1939. M. E. rendelettel meg is erősítették. A folyamat betetőzése és minden sajtótermékre kiterjesztése az immár szavakban sem ideiglenesnek mondott 5555/1940. M. E. rendelettel történt meg, ezzel újból intézményesítve a hazai cenzúrát. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy mivel a cenzorok egyidejűleg több minisztériumból is kaphattak utasításokat, a gyorsan változó politikai helyzet miatt a cenzurális szabályok messze nem voltak egyértelműek a gyakorlatban, így jellemzően sokszor kijátszotta a sajtó a cenzorokat.

III. 5.4. A szovjet korszak előzményei és sajtószabályozása

A világháború és a sajtó éveken át tartó regulázása megtette a hatását: „1944. december 21-ig a megjelenő lapok száma nem érte el a tízet.”¹⁹⁷ Mindezen a második magyar köztársaság hároméves periódusa sem tudott érdemben változtatni, hiszen a plurális sajtó újbóli megerősödéséhez e rövid idő nem volt elegendő. Emellett ráadásul a koalíción kívüli erők sajtómegjelenését változatos adminisztratív módszerekkel próbálták megakadályozni. Így az úgynevezett sztálini alkotmány megalkotása

¹⁹⁶ 1939. évi II. törvények a honvédelemről.

¹⁹⁷ VASS Henrik – ZALAI K. László: A tájékoztatás intézményrendszere 1944–1948. *Múltunk*, 1992, 37. évf., 1. sz., 76. o. Idézi RÉVÉSZ T. Mihály: Sajtószabályozás Magyarországon (1945–1960). In PAÁL Vince (szerk.): *Magyar sajtószabadság és -szabályozás, 1914–1989: előadások a magyar sajtószabadság történetéhez*. Budapest, 2013, Médiatudományi Intézet, 56. o.

és a szovjet típusú diktatúra bevezetése valójában folytatta azon cenzurális gyakorlatokat, amelyek 1938–39-től jellemezték hazánkat.

Az 1949. évi XX. törvény az 55. § (1) bekezdésben deklarálta, hogy „A Magyar Népköztársaság a dolgozók érdekeinek megfelelően biztosítja a szólásszabadságot, a sajtószabadságot, a gyülekezési szabadságot”. Mindezzel természetesen semmiképpen sem a sokszínűség mellett törtek lándzsát, hanem pont ellenkezőleg, az intézményesített sajtókontroll további fenntartását tartották kívánatosnak. Az 1914-es sajtótörvényt hatályban tartották, és meglepő módon 1957-ben novelláris módosításokat kívántak rajta végezni, így ennek megfelelően az Igazságügyi Minisztériumban elkészült egy törvénytervezet,¹⁹⁸ amely azonban nem került az Országgyűlés elé. Ehelyett továbbra sem törvényi szinten, hanem rendeleti úton történt e szabadságjogokat érintő kérdés rendezése: a 26/1959. (V. 1.) Korm. rendelet 26. § (2) bekezdés a) pontja végül hatályon kívül helyezte az 1914-es sajtótörvényt. És bár hivatalosan semmiféle cenzúrahivatal nem működött a korszakban, a Központi Bizottság Agitációs és Propaganda Osztály olyan csúcsszervvé vált, amelynek a hatáskörébe került az összes megyei lap irányítása, a nem MDP-s lapok felügyelete, a vidéki sajtó cikkszolgálat, sőt még a rádióelosztály is. Számos ott dolgozónak volt feladata ekkoriban az úgynevezett lapolvasás, ami a gyakorlatban cenzúrázási szándékú vizsgálatot jelentett.¹⁹⁹

A Kádár-korszak folyamatos enyhülésének idejében a korábbi szabályok hatályban maradtak, és „bár hivatalosan nem volt cenzúra, a tömeg-kommunikáció irányítása számos közvetlen és közvetett beavatkozáson keresztül zajlott”.²⁰⁰ A sajtó törvényi szabályozás hatálya a csak 1986-ban, az 1986. évi II. törvénnyel került újra. A törvény kimondta, hogy „Mindenkinek jogában áll sajtóterméket előállítani és nyilvánosan közölni. Ezt a jogot törvény a feltétlenül szükséges és arányos mértékben – más alapvető alkotmányos jog érvényesülése érdekében – korlátozhat-

¹⁹⁸ MOL 38–43. 529/1957. I.M. II/1.

¹⁹⁹ A cenzúra gyakorlati példáiról lásd HORVÁTH Attila: A cenzúra működési mechanizmusa Magyarországon a szovjet típusú diktatúra időszakában. In PAÁL Vince (szerk.): *Magyar sajtószabadság és -szabályozás, 1914–1989: előadások a magyar sajtószabadság történetéhez*. Budapest, 2013, Médiatudományi Intézet, 93–95. o.; KLEIN, 2020, 60–66. o.

²⁰⁰ KÉKESDI-BOLDOG Dalma: A szovjet-kommunista sajtómodell sajátosságai és korszakai Magyarországon 1956 és 1990 között. *Jel-Kép*, 2021, 42. évf., 1. sz., 56. o.

ja.”²⁰¹ A rendszerváltásig hátralévő pár évben így továbbra is valamiféle bűjtatott cenzúra létezett hazánkban,²⁰² bár tudható volt, hogy az ereje és a figyelme évről évre gyengül. A szamizdatnyilvánosság egy másik kérdés...²⁰³

III. 5.5. A harmadik magyar köztársaság

A harmadik magyar köztársaság Alkotmányában garantálta a sajtó szabadságát, amelynek védelmét állami kötelezettséggé tette. Az azóta eltelt három évtizedben három törvény is született a sajtó, illetve a jelentősen kibővült értelemben használt média területén, ám mind az 1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról, mind pedig a jelenleg hatályos törvények (2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól, illetve 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról) a sajtószabadság és az ebbe beletartozó függetlenség mellett foglaltak állást. Mindazonáltal megjegyzendő, hogy bár a klasszikus, úgynevezett politikai cenzúra nincs jelen a harmadik magyar köztársaságban, a szakirodalomban gazdasági cenzúrának nevezett forma sok esetben jól körvonalazható 2014 óta.²⁰⁴ Sok esetben ugyanaz, a korábbi történelmi korszakokból ismerős szubvenciók politikai figyelhető meg, amelyet ugyan politikai cenzúrának nem lehet hívni, de a sajtó- és médiapiac befolyásolására és ellenőrzésére kiválóan alkalmas.²⁰⁵

²⁰¹ 12. § (1) bek.

²⁰² HALMAI Gábor: „Az előző vizsgálat eltöröltetvén örökre...”? *Fundamentum*, 1997, 1. évf., 1. sz., 57. o.

²⁰³ SÜKÖSD Miklós: A szamizdat mint tiposzféra. Földalatti nyomtatási kultúra és független politikai kommunikáció a volt szocialista országokban. *Médiakutató*, 2013, 14. évf., 2. sz., 7–26. o.; HARASZTI Miklós: Szamizdatok. *Élet és Irodalom*, 1993, 37. évf., 49. sz., 7. o.; BOZÓKI András: Cenzúra és sajtó Magyarországon az 1980-as években. *Korunk*, 1996, 3. f., 7. évf., 1. sz., 59–70. o.

²⁰⁴ E folyamatok értő összefoglalását lásd RÉNYI Pál Dániel: Ez nem újságírás, ez politikai nehézfegyverzet. *444.hu*, 2017. május 18., <https://tldr.444.hu/2017/05/18/fideszmedia>.

²⁰⁵ POLYÁK Gábor (szerk.): Bevált módszerek, új haverok. Lágycenzúra a magyar médiában – 2015. *Mérték Füzetek*, 2016, 8. sz., 9–11. o.

Biztathatjuk magunkat azzal, hogy a polgári forradalom, azaz 1848 óta eltelt százhetvennégy évből „csak” hetvenhat évben volt cenzúra Magyarországon, ami a harmadik magyar köztársasággal minden évben jobb és jobb arányt fog eredményezni a jelenlegi 44%-osnál, ám hátrádólni sosem szabad. A politikai cenzúra átalakulása adhat okot számunkra a szólásszabadság fejlődésével kapcsolatos (apróbb) optimizmusra, de messze még a teljeskörűen megvalósuló sajtószabadságért folytatott küzdelem vége.²⁰⁶

²⁰⁶ BÁTORFY, Attila – HAMMER, Ferenc – GALAMBOSI, Eszter: *Monitoring Media Pluralism in the Digital Era: Application of the Media Pluralism Monitor in the European Union, Albania and Turkey in the years 2018–2019. Country report: Hungary*. European University Institute, 2020, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f6e7a8bc-dd0a-11ea-adf7-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-170921035>.

IV. A KÖZÖSSÉGI MÉDIA ELTERJEDÉSE ÉS A TARTALOMMODERÁLÁS ÚJFAJTA MEGJELENÉSE

IV. 1. A KÖZÖSSÉGI MÉDIA FOGALMA

A közösségi média és a cenzúra kapcsolatának tárgyalása előtt érdemes egy fogalmi megkülönböztetéssel kezdeni. Ahogy pár éve írtam: „a magyar nyelvű médiakommunikációban (...) egy fogalom honosodott meg két különböző tárgyra: a klasszikus közösségi média és az új, Web 2.0-ás közösségi média megkülönböztetése angolul a *community media* és a *social media* kifejezésekkel történik. Nem véletlen, hogy a méltán népszerű angol Wikipedián két különböző szócikk²⁰⁷ foglalkozik velük, míg a magyar Wikipédia-inkarnáción a közösségi média szócikk²⁰⁸ az »újfajta« közösségi médiáról szól. Ennek a megkülönböztetésére magyarul talán a »fogyasztói/közönségi média« és a »közösségi média« distinkció lenne a legmegfelelőbb, ezzel is jelezve, hogy a technológiai alapú új médiánál a közönség bevonása nem a közösségépítést szem előtt tartva, hanem kereskedelmi alapon történik. (...) A tisztánlátást a témában jelentősen segítené, ha a valóságnak megfelelően inkább a felhasználó által létrehozott tartalom (UGC) vagy a fogyasztói / közönségi média (CGM) kifejezések terjednének el a Web 2.0 kapcsán.”²⁰⁹ Mindezen gondolatokat az idő egyrészt alátámasztotta, hiszen valóban szükségessé vált a két kifejezés szétszalazása, ám másrészt el is vetette, hiszen a közösségi média kifejezése nem a klasszikus médiaszabályozás alapján került be a közbeszédbe. Így – bár 2014-ben csak a könyv címadásával – magam is (magamnak is be nem vallott módon) óvatosan elindultam az alternatív

²⁰⁷ <http://en.wikipedia.org/wiki/Communitymedia>; <http://en.wikipedia.org/wiki/Socialmedia>.

²⁰⁸ http://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gi_m%C3%A9dia.

²⁰⁹ GOSZTONYI Gergely: *Alternatív (?) média – A közösségi média jogi szabályozásának vetületei*. Budapest, 2014, ELTE, 29. o.

média kifejezés használata felé, mára már egyértelműen el kell fogadnom Papp János Tamás 2021-es doktori értekezésének szavait, miszerint „a klasszikus, community media kategóriát érdemesebb közösségi fenn tartású vagy alternatív médiának nevezni,²¹⁰ és elfogadni, hogy a közösségi média fogalmi jelentése átalakult az utóbbi években. (...) ma már a legtöbb ember elsősorban a social média platformokat érti közösségi média alatt, és mára már valójában szinonimaként alkalmazzuk a közéleti diskurzusokban.”²¹¹ Jelen könyvben így a közösségi média fogalmát az internetes kommunikációval összefüggésben használom.²¹²

IV. 2. A WEB 1.0 ÉS A WEB 2.0 MEGJELENÉSE

Bár a közösségi média elterjedése az adatok alapján csak az elmúlt évtizedben történt meg, az online világ fejlődése nem velük kezdődött. A régi, egyirányú, úgynevezett Web 1.0-ás alkalmazások még csupán a hagyományos médiának újfajta környezetben való megjelenését jelentették.²¹³ „A Web 1.0, a »hőskor« – a web 2.0 szemszögéből (is) nézve – nem szólt másról, mint az online jelenlétről, a megmutatkozásról, cégek esetében a prospektus jellegű (ritkán frissülő) weboldalakról, egyes személyek esetében a portfólió és egyéb bemutatkozó oldalakról, a különböző híroldalakról, vagyis a papírvilág újfajta online leképezéséről, ahol a

²¹⁰ Mindez nyilvánvalóan izgalmas, bár jelen könyv témáján túlmutató kérdéseket vet fel a hatályos médiaszabályozás módosításával kapcsolatban.

²¹¹ PAPP János Tamás: *A közösségi média platformok szabályozása a demokratikus nyilvánosság védelmében*. Doktori értekezés, 2021, <https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12332/file/Papp%20Janos%20Tamasdolgozat.pdf>, 11–12. o.

²¹² A helyzetet nem könnyíti meg a magyar nyelvű médiakommunikációban, hogy többen az angol kifejezést – hibásan – ’szociális média’-ként fordítják. B. Klára: *Szociális média vagy közösségi oldalak, portálok – mennyire hasznosak nekem? network.hu*, 2010, <http://socialmedia.network.hu/blog/social-media-ahogy-mi-latjuk-hirei/szo-cialis-media-vagy-kozossegi-oldalak-portalok-mennyire-hasznosak-nekem>.

²¹³ Az internet korai történetéről lásd NAUGHTON, John: The evolution of the Internet: from military experiment to General Purpose Technology. *Journal of Cyber Policy*, 2016, 1. évf., 1. sz., 5–28. o.; CAMPBELL-KELLY, Martin – GARCIA-SWARTZ, Daniel D.: The History of the Internet: The Missing Narratives. *Journal of Information Technology*, 2013, 28. évf., 1. sz., 18–33. o.; GOSZTONYI Gergely: A közösségi média elterjedése és korai szabályozási kérdései. *Jogtörténeti Szemle*, 2021, 23. évf., 2. sz., 9–16. o.

visszajelzés magától értetődő formája az e-mail vagy a telefon.”²¹⁴ Ahogy az idézet is megmutatja, az internet 1990–2000 közötti időszaka nehezen hasonlítható mindahhoz a digitális világhoz, amiben ma élünk.²¹⁵ A hagyományos médiatermékek hagyományos megjelenítésének egyrészt nyilvánvalóan technológiai korlátjai is voltak, ám ennél fontosabb különbség, hogy a korábban évszázadok óta megszokott, egyirányú, azaz a tartalom készítőjétől a tartalom fogyasztójáig eljuttatott ellenőrzött és visszajelzésre igényt nem (vagy kevésbé²¹⁶) tartó információk egyenes vonaláról beszélünk. Egyértelmű, hogy a kulcs itt a fogyasztó passzivitása, azaz az információk befogadása az elsődleges „feladata”.

Mindezekkel szemben a technológiai fejlődés,²¹⁷ az első dotcom-lufi 2000-es kipukkanása²¹⁸ és az ezután következő bizalmi válság egy olyan irányba terelte az internetes cégeket, amelyben a felhasználó szerepe átalakult, és a közös tudás kialakítása, a közös alkotás és a közös cselekvés áll a középpontban. Bár vannak azon cégek közül, amelyek e változásoknak az éllovasai lettek, pár évvel korábban alapítottak (Google 1998, Napster 1999, Blogger 1999, Wikipedia 2001), a nagy durranásra még pár évet várni kellett.²¹⁹ Hiába alapították meg 2004-ben a Myspace-t, a Last.fm-et, a Picasát, a Facebookot, vagy egy évvel később, 2005-ben a Flickr-t, a del.icio.us-t vagy a YouTube-ot, a Web 2.0 valódi elterjedéséhez szükség volt egy olyan érezhető felhasználótömegre, ami valóban képes a közösséget közösségé tenni. „Valójában csak a Web 2.0-ban bővül ki drasztikusan a tartalomfeltöltők száma, a megváltozott és stabil infrastruktúrának és az egyszerű kezelői felület-

²¹⁴ HERENDY Csilla: A kereső, a dokumentumok és a user. *Médiakutató*, 2010, 11. évf., 1. sz., 41–55. o.

²¹⁵ SZÜTS, 2013, 59–60. o.

²¹⁶ Vö. FERENCZY L. Tibor: Sajtólevelezés régebben és ma. *Korunk*, 1971, 10. sz., 1610–1612. o.

²¹⁷ „2012-ben 20 (!) tipikus – széles sávú internettel ellátott – háztartás több információ-forgalmat generál, mint amennyi 2008-ban az egész interneten átfolyt.” HÁMORI Balázs: A Barnaby Rich-szindróma a XXI. században. A figyelem, mint szűkös jószág. *Köz-gazdaság*, 2015, 10. évf., 3. sz., 133. o.

²¹⁸ N/A: Így fújták fel 20 éve a dotcomlufit. *origo.hu*, 2019. március 30., <https://www.origo.hu/gazdasag/20190329-internet-nasdaq-reszveny-usa-buborek-tozsde.html>.

²¹⁹ SLUMKOSKI, Corey: History on the Internet 2.0: The Rise of Social Media. *Academics*, 2012, 41. évf., 2. sz., 153–162. o.

nek köszönhetően potenciálisan minden letöltő feltöltővé is válik.”²²⁰ Néhány éven belül (2007 decemberére) a világ lakosságának 20%-a fért már hozzá az internethez:

<i>Dátum</i>	<i>Felhasználók száma</i>	<i>A világ lakosságának %-ában*</i>
1995. december	16 millió	0,4%
1996. december	36 millió	0,9%
1997. december	70 millió	1,7%
1998. december	147 millió	3,6%
1999. december	248 millió	4,1%
2000. december	361 millió	5,8%
2001. augusztus	513 millió	8,6%
2002. szeptember	587 millió	9,4%
2003. december	719 millió	11,1%
2004. december	817 millió	12,7%
2005. december	1,018 milliárd	15,7%
2006. december	1,093 milliárd	16,7%
2007. december	1,319 milliárd	20,0%

* <https://www.internetworldstats.com/emarketing.htm>.

Mindez azután megtartotta exponenciális jellegét, és újabb négy éven belül 30%-ra, rá két és fél évre 40%-ra, majd 50 és 60%-ra is felkúszott, ahogy az alábbi táblázat mutatja.

<i>Dátum</i>	<i>Felhasználók száma</i>	<i>A világ lakosságának %-ában*</i>
2011. június	2,110 milliárd	30,4%
2013. december	2,802 milliárd	39,0%
2016. június	3,696 milliárd	49,5%
2020. június	4,833 milliárd	62,0%

* <https://www.internetworldstats.com/emarketing.htm>.

²²⁰ CSORDÁS Attila: A feltölthető világ – Web 2.0. *Magyar Narancs*, 2005. november 17., <https://magyarnarancs.hu/tudomany/afeltolthetovilag-web20-64804/?pageId=64>.

A 2022 eleji 66,2%-os adat ráadásul még hatalmas fejlődési lehetőségeket jelent Afrikában, Ázsiában, Latin-Amerikában és a Közel-Keleten is (Észak-Amerika és Európa lakosságának erre az időre már közel 90%-a hozzáféréssel bír, így itt a további növekedés nem várható reálisan).²²¹

<i>Régió</i>	<i>Lakosság</i>	<i>Felhasználók száma</i>	<i>A felhasználók aránya a teljes lakossághoz viszonyítva (%)</i> *
Afrika	1 394 588 547	601 327 461	43,1%
Ázsia	4 350 826 899	2 790 150 527	64,1%
Európa	841 319 704	743 602 636	88,4%
Észak-Amerika	372 555 585	347 916 694	93,4%
Közel-Kelet	268 302 801	205 019 130	76,4%
Latin-Amerika	663 520 324	533 171 730	80,4%
Óceánia és Ausztrália	43 602 955	30 549 185	70,1%
Összesen	7 934 716 815	5 251 737 363	66,2%

* <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>.

Idekapcsolódik még Manuel Castellsnek az információs társadalomról megfogalmazott híres tézise is, amely szerint a technológiai fejlődés következtében beköszönő felhasználói aktivitással igazából csak a közönség privilegizált csoportjai tudnak élni, hiszen ők birtokolják az ehhez szükséges erőforrásokat (számítógép, sávszélesség, jogi háttér stb.). Castells szavaival ők az interaktívak, akik képesek élni a számítógépes kommunikáció (CMC) eszközeivel.²²² Fentiekkel kapcsolatban így jelentős állami feladat képzelhető és várható el, hiszen mind a médiaműveltség fejlesz-

²²¹ Az internetelérésről szóló adatokat ugyanakkor jelentősen árnyalhatja a városi és a vidéki lakosság közötti különbség. ZANDT, Florian: 50 Percent Of Rural America Without Internet Access. *statista.com*, 2021. augusztus 17., <https://www.statista.com/chart/25549/households-with-internet-access-by-area-and-region/>.

²²² CASTELLS, Manuel: *The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture* 1. kötet. Oxford, 2010, Blackwell Publishing, 385–394. o.

tése,²²³ mind a megfelelő technológiához való hozzájutás biztosítása,²²⁴ mind pedig az álhírek elleni küzdelem²²⁵ során a nem-privilegizált társadalmi csoportokat jelentős hátrányok érik a mindennapokban, így ezzel a szociális integráció sem érheti el a szükséges mértéket.²²⁶

De a zárójeles gondolatok után vissza a Web 2.0 megjelenéséhez. Az immár érzékelhető mennyiségű felhasználó kétirányú²²⁷ kommunikációk végtelen mennyiségű folyamatába kapcsolódhatott, amelyek elsősorban a közösségre épültek, és a felhasználók által készített tartalom elsődlegességét hirdette. A folyamatos tartalommegosztás,²²⁸ a folyamatos tartalomvéleményezés (pl. kommentelés, ajánlás, linkelés) és a folyamatos tartalomosztályozás (pl. címkézés) olyan kommunikációs tér létrehozását tette lehetővé, amelyben az immár aktív fogyasztó képessé válhatott önálló szereplőként való megjelenésre. Bár egyértelmű és mindenki által elfogadott definíciója a Web 2.0-nak Tim O'Reilly 2004-es fogalomalkotása óta nincsen,²²⁹ az általa – Christopher Alexander munkásságára²³⁰

²²³ NAGY Krisztina: *Műveltség – Média – Szabályozás. A médiaműveltség média-politikai jelentősége és szabályozási keretei*. Budapest, 2018, Gondolat Kiadó, 187–222. o.

²²⁴ „2020-ban is folytatódott a korábbi évek tendenciája, az internethasználat aránya emelkedett a magasabb iskolai végzettségi szintek felé haladva, ugyanakkor az egyes szintek közötti különbség mértéke csak lassan csökken. Az internethasználókön belül az alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők részaránya 11, a középfokúaké 56%, a felsőfokú végzettségűek súlya egyharmad (33%) volt.” Lásd KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL: *A háztartások információs- és kommunikációs eszköz-használatának főbb jellemzői*. 2021, <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/ikt/2020/01/digitalis-tarsadalomviisszaforgatott.pdf>, 5–6. o.

²²⁵ N/A: Az álhírek ellen indított kampányt a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság. *hvg.hu*, 2020. szeptember 3., https://hvg.hu/tudomany/20200903_nemzeti_media_es_hirkozlesi_hatóság_nmhh_alhír_video_infografika.

²²⁶ HUNGLER Sára: Szociális integráció az autonóm szociális párbeszéd útján született keretmegállapodások révén. *Magyar Jog*, 2020, 67. évf., 12. sz., 718–724. o.

²²⁷ Majd még később akár többirányú (P2P) kommunikáció során. MILEFF Péter: P2P hálózatok. Miskolci Egyetem Általános Informatikai Tanszék, <https://users.iit.uni-miskolc.hu/~mileff/parh2/p2p.pdf>.

²²⁸ Ahogy az angol közmondás fogalmaz, amelyet e megosztás jellemzőjeként kezdtek el használni: „Sharing is caring.”

²²⁹ KARAMBIRI, Zakaria: Les responsabilités liées aux contenus postés dans les blogs. *Revue du Droit des Technologies de l'Information*, 2009, 36. sz., 30. o.

²³⁰ ALEXANDER, Christopher: *A Pattern Language. Towns, Buildings, Construction*. Oxford, 1977, Oxford University Press.

alapozottan – felállított hármas jellemzői csoport minden definícióalkotási kísérlet alapjává vált. O'Reilly szerint az új média főbb jellemzői:

- „A kicsiből bármikor nagy lehet – akár belső fejlődéssel, akár összeadódással (The Long Tail),
- Az adat, mint hajtóerő (Data is the Next Intel Inside),
- Részvételen alapuló tervezés (Users Add Value), Laza szervezeti struktúra (The Perpetual Beta),
- Együttműködésen alapul, és nem irányításon (Cooperate, Don't Control).”²³¹

Fentiek alapulvételével Jonathan Obar és Steve Wildman egy évtizednyi fejlődés ismeretével később az alábbiakban foglalták össze a korábbi évek definíciós kísérleteit:

- „A közösségi média Web 2.0-ás internetes alkalmazásokat jelent,
- A felhasználó által létrehozott tartalom a közösségi média működésének éltető eleme,
- A felhasználók a webhelyhez vagy alkalmazáshoz szolgáltatásspecifikus profilokat hoznak létre,
- A közösségi média megkönnyíti az online közösségi hálózatok fejlődését azáltal, hogy összekapcsolja a felhasználó profilját más egyének vagy csoportok profiljával.”²³²

Mindez azt is jelenti, hogy a Web 2.0-s alkalmazásoknak csak egy kicsi – bár a felhasználói számból adódóan mégis hatalmas – szeletét jelentik a közösségi oldalak. A magyar nyelvű Wikipédia-inkarnáció Web 2.0 szócikke alapján²³³ az alábbi típusok csoportosítására van lehetőség:

²³¹ O'REILLY, Tim: *What Is Web 2.0. Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software*. 2005. szeptember 30., <https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html>.

²³² OBAR, Jonathan – WILDMAN, Steven: Social Media Definition and the Governance Challenge: An Introduction to the Special Issue. *SSRN Electronic Journal*, 2015. <https://www.researchgate.net/publication/315455917SocialMediaDefinitionandtheGovernanceChallengeAnIntroductiontotheSpecialIssue>.

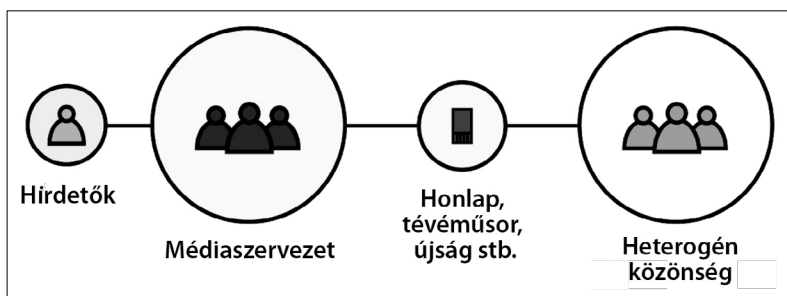
²³³ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Web2.0>.

- Közösségi oldalak (Facebook, LinkedIn, Orkut, MySpace)
- Képmegosztó oldalak (Instagram, Flickr, Indafotó, Picasa, Photo-bucket, SmugMug, Zoomr)
- Videómegosztó portálok (YouTube, Google Videos, IndaVideo)
- Blogok, mikroblogok (Twitter, Jaiku.com, Plurk)
- Online irodai alkalmazások (Google Calendar, Google Docs, Google Spreadsheets, Zoho, ThinkFree Online)
- Aukciós oldalak (Marketplace, eBay, Vatera)
- Podcastok
- Wikipédia és más wikik
- Fórumok
- Online tárhelyszolgáltatók (Dropbox, Google Drive, Box.net)
- Online térképalkalmazások (Waze, Google Maps, Yahoo! Maps)
- Online kiskereskedelemmel foglalkozó vagy azt támogató oldalak (PayPal, Abaqoos)
- Közösségi zeneajánló oldalak (Pandora.com, Last.fm)
- Előre megírt licencszerződések (Creative Commons, GPL)
- Linkmegosztó szolgáltatások (del.icio.us, Diigo, Linkzilla)
- Más oldalakat értékelő szolgáltatások (Digg)
- Hírforrások (feedek, RSS)
- Hírek újrameverését (remixelését) támogató egyéni kezdőlapok (iGoogle, Netvibes, Google Reader)
- Az internet-hozzáférés megosztását segítő közösségek (Fon, Meraki)
- Virtuális világok (Second Life) és online játékok (MMORPG)
- Egyesített beléptetőrendszerek (OpenID, TypeKey)
- Mashupok és a létrehozásukat támogató szolgáltatások
- Nyílt forráskódú szoftverek közös fejlesztését támogató ún. verziókezelő rendszerek (CVS, SVN, Git, Mercurial, Bazaar)
- Pastebinek
- Az internet felhasználásával futó tudományos programok (SETI@Home, Galaxyzoó) valamint meteorológiai közösségek (Metnet.hu, időkép.hu, Viharvadász.hu)²³⁴

²³⁴ A szócikkben szereplő példák között szelektáltam és a sorrendjüket is megváltoztattam, előrébb hozva a népszerűbb szolgáltatásokat. *A szerző.*

Mindezek közül egy átlagfelhasználó csak a legnépszerűbbeket ismeri és használja. De a felsorolás kiválóan mutatja az a potenciált, ami a Web 2.0-ban még mindig rejtőzik. „A tartalmat létrehozó felhasználók számának nagyságrendi növekedése az alkotás, a fogyasztás, a vélemény nyilvánítás és a kommunikáció demokratizálásához, valamint a világról szerezhető ismeretek minőségi változásához vezet.”²³⁵

Ha mindezt két ábrába foglalnánk össze, akkor Shayne Bowman és Chris Willis 2003-as művét érdemes alapul vennünk, akik megkülönböztették az általuk broadcast modelnek, illetve az intercast modelnek nevezett rendszereket. Az angol kifejezések magyarázata nem egyszerű, hiszen a broadcast a klasszikus műsorszolgáltatásokra vonatkozó kifejezés, azaz a hagyományos sugárzási modellt jelenti, míg az intercast egy ettől eltérő, internetalapú közvetítést jelent. A fordítás nehézsége miatt a továbbiakban az angol kifejezést használom. A fejezet témája szempontjából az első a klasszikus médiaszolgáltatásokra (televízió, rádió) ugyanúgy jellemző, mint a kilencvenes évek Web 1.0-ra, míg a második már a ma használatos internetes kommunikációt és a Web 2.0-t jellemzi.

7. kép. A broadcast modell²³⁶

²³⁵ CSERPES Attila: *Marketing és menedzsment a közművelődésben*. Zalaegerszeg, 2011, Keresztury Dezső Általános Művelődési Központ, 194. o.

²³⁶ BOWMAN, Shayne – WILLIS, Chris: *We Media. How Audiences are Shaping the Future of News and Information*. The Media Center at The American Press Institute, 2003, <https://www.hypertext.net/wemedia/download/wemedia.pdf>, 10. o.

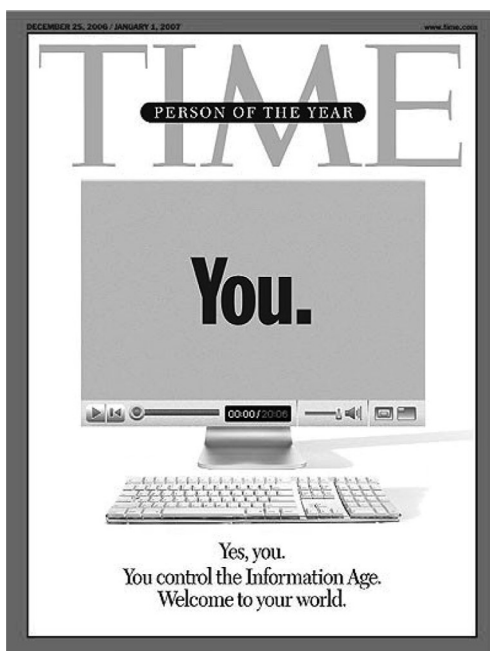
8. kép. Az *intercast modell*²³⁷

A kettő közötti alapvető különbséget a szerveződés módja jelenti, hiszen a broadcast típusú kommunikáció felülről alulra történő megszerveződést jelent, azaz ahol – mint fentebb láthattuk – a fogyasztó, a befogadó csupán passzív szereplőként jelenik meg, míg az intercast modellben egy önszerveződő, aktív típusú fogyasztóról, befogadóról beszélünk. Ebből egyértelműen következik a kommunikációs irányok eltérése, azaz a korábbi egyirányú kommunikációt felváltó két- vagy többirányú, immár valódi párbeszéd lehetősége. A két modell alapvető jellemzőit az alábbi táblázat tartalmazza:

	<i>Broadcast model</i>	<i>Intercast model</i>
	<i>Web 1.0</i>	<i>Web 2.0</i>
Szerveződési mód 1.	Hierarchikus	Hálózatos
Szerveződési mód 2.	Felülről alulra	Önszerveződő
Kommunikációs irány	Egyirányú	Kétirányú/többirányú
Kommunikáció típusa 1.	Monológos	Párbeszéd
Kommunikáció típusa 2.	Egytől sokaknak	Sokaktól sokaknak

²³⁷ Uo., 10. o.

Eljött tehát a szép új világ? A kétezres évek elején-közepén valóban sokan gondolták, hogy az internetes kommunikáció, a Web 2.0 elhozza azt a demokratizálódó, mindenki számára elérhető és átélhető kommunikációs formát, amely hozzájárul majd a világ jobb megismeréséhez és a tömegek indoktrinációmentes fejlődéséhez. 2006-ban a *Time* magazin az „Év embere” címet annak a több millió felhasználónak ítélte meg, akik szinte már újságíróként, szerkesztőként vesznek részt az internetes tartalomkészítés folyamatában. A megnevezés, amit használtak, a „Te” lett.²³⁸ Már az azóta ikonikussá vált címlap is egy Mac számítógépet és azon futtatott YouTube keretet imitált:

9. kép. A *Time* magazin 2006. december 25-i címlapja²³⁹

²³⁸ Angolul: „You”, ami ráadásul mind egyes, mind többes számú használatot enged, így a magyar kifejezésnél tágabb értelmezési keretet biztosít.

²³⁹ <http://content.time.com/time/covers/0,16641,20061225,00.html>.

Ahogy Lev Grossman írta a magazin szokásos szerkesztői magyarázó cikkében: „Web 2.0-nak hívják, mintha egy régi szoftver új verziója lenne. Pedig valójában forradalom. Tökéletes eszköz arra, hogy összerakja sok millió ember apró hozzájárulásait, és fontossá tegye őket.”²⁴⁰ Bár a döntést többen támadták,²⁴¹ abban bizonyosan igaza lett a magazinnak, hogy észrevette, a média, annak környezete és ökoszisztémája jelentősen meg fog változni a következő években. Grossman így folytatta: „A globális média megváltoztatásáért, egy új, digitális demokrácia alapköveinek letételéért, és a profik saját pályájukon való elkalapálásáért a 2006-os év embere Te vagy.”²⁴² Dan Glimour mindezt az „újságírás új hullámának” nevezte, így foglalva össze a lényegét:

- „Olvasóim többet tudnak, mint én.
- Ez nem fenyegetés, hanem inkább lehetőség.
- Ezt együtt felhasználhatjuk valamilyen alkotáshoz, ami valahol a szeminárium és a beszélgetés között helyezkedik el, és mindannyiunk oktatására és okulására szolgál.
- Mindezt interaktív kommunikációs technológiák — e-mail, webnaplók, vitafórumok, weboldalak és egyebek formájában – teszik lehetővé.”²⁴³

Könnyű lenne azt állítani, hogy tévedtek. Mert ez így nem lenne igaz. Az alapokban igazuk volt: valóban létrejött egy olyan vadonatúj kommunikációs forma, amellyel még nem találkozhatott az emberiség a története során. Valóban először vált lehetővé, hogy a kommunikáció, a valódi párbeszéd ne csupán a kisszámú kiváltságolt elitek, hanem a tömegek kezé-

²⁴⁰ GROSSMAN, Lev: You Yes, You Are TIME's Person of the Year. *Time Magazine*, 2006. december 25., [http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,1570\\$10,00.html](http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,1570$10,00.html).

²⁴¹ KEDROSKY, Paul: I Call „Market Top” on „You”. <https://web.archive.org/web/20080207013442/http://paul.kedrosky.com/archives/2006/12/16/icallmarkett.html> (az eredetiből archiválva az Internet Archive által).

²⁴² GROSSMAN, 2006.

²⁴³ GILLMOR, Dan: Journalistic Pivot Points. 2002. március 27. Idézi BOWMAN, Shayne – WILLIS, Chris: *We Media. How Audiences are Shaping the Future of News and Information*. The Media Center at The American Press Institute, 2003, https://www.hypergene.net/wemedia/download/we_media.pdf, 13. o.

be kerüljön.²⁴⁴ Ha a kommunikáció történetére²⁴⁵ gondolunk, mindig is volt egy belépési küszöb, amely megakadályozta, hogy a tömegek részt vegyenek a folyamatokban. Ha nem is megyünk vissza a média kezdetéig, elég csak a könyvnyomtatást megelőző kódexekre gondolnunk, ahol a papír, a speciális tinta, az írni-olvasni tudás mind-mind megakadályozta a részvételt.²⁴⁶ Természetesen a nyomtatás feltalálása jelentősen hozzájárul az információk terjesztésének fejlődéséhez, ahhoz még jó pár év szükséges volt, hogy újabb minőségi ugráshoz érkezzünk. A klasszikus sajtó és a havi-, heti-, majd napilapok megjelenése egy újabb (de még mindig zárt) kör számára tette lehetővé az információkhoz való hozzájutást.²⁴⁷ A 20. században azután a telefonálás,²⁴⁸ a rádiózás,²⁴⁹ majd a televíziózás²⁵⁰ elterjedése újabb és újabb rétegeket engedett be a kommunikációs folyamatokba, ám – mint fentebb láthattuk – csupán passzív befogadóként. Így hiába terjedtek el a mindennapokban a rádiók, a televíziók vagy a napilapok jelentős mértékben, az információk eljuttatásának lehetősége kibővült ugyan, de nem vált egy olyan fórummá, ahol a visszajelzés, azaz a párbeszéd megvalósulhatott volna.

²⁴⁴ SPEIER, Hans: International Political Communication: Elite vs. Mass. *World Politics*, 1952, 4. évf., 3. sz., 305–317. o.; FOLEY DABBARACCIO, Ashley: *Communication in History: The Key to Understanding*, <http://www.uwgb.edu/nationalhistoryday/files/pdf/2021%20Theme%20Narrative.pdf>.

²⁴⁵ BARBIER, Frédéric – LAVENIR, Catherine Bertho: *Histoire des médias de Diderot à Internet*. Paris, 2009, Armand Colin (Collection U).

²⁴⁶ GILES, Micheal W.: From Gutenberg to Gigabytes. Scholarly Communication in the Age of Cyberspace. *The Journal of Politics*, 1996, 58. évf., 3. sz., 613. o.

²⁴⁷ KING, Andrew – EASLEY, Alexis – MORTON, John: *The Routledge Handbook to Nineteenth-Century British Periodicals and Newspapers*. Abingdon – New York, 2019, Routledge.

²⁴⁸ BALNI, Gabriele – BERT, Christiane Berth: Towards a telephonic history of technology. *History and Technology*, 2019, 35. évf., 2. sz., 105–114. o.

²⁴⁹ MACLENNAN, Anne F.: Celebrating a Hundred Years of Broadcasting – An Introduction and Timeline, *Journal of Radio & Audio Media*, 2020, 27. évf., 2. sz., 191–207. o.

²⁵⁰ ELLIS, John: Television and History. *History Workshop Journal*, 2003, 56. évf., 1. sz., 278–285. o.

IV. 3. A WEB 2.0 PROBLÉMÁI, AVAGY A JOGMENTES TÉR MÍTOSZA SZERTEFOSZLIK

A valódi párbeszéd – vagy ahogy Stewart Dalzell bíró írta: „a soha véget nem érő, világméretű beszélgetés”²⁵¹ – lehetőségének megvalósulására a tömegkommunikációban egészen a Web 2.0 megjelenéséig kellett várni,²⁵² így nem csodálkozhatunk azon az optimista hangulaton, amely mindezt körülvette. Minderre ráerősített – a későbbi problémákat talán előrevetítve – az a mítosz,²⁵³ miszerint az internet egy ősi, szabályozástól mentes, jogmentes tér, ahol a kommunikációban részt vevők önszabályozó módon, az állami szabályozástól függetlenül képesek lesznek arra, hogy ezt a soha meg nem élt kommunikációs szabadságot érvényesítsék. Ahogy Zanathy Anna megjegyzi: „A kiberlibertarianizmus (*cyberlibertarianism*) – ahogy arra az elmélet neve is utal – elutasította bármely állam vagy nemzetközi szervezet beavatkozását, és a hangsúlyt kizárólag a felhasználók önszabályozására helyezte. Az elmélet képviselői abból indultak ki, hogy mivel az interneten nem érvényesülnek a fizikai, földrajzi határok, így a kibertér természeténél fogva *de facto* alkalmatlan a tradicionális értelemben vett jogi szabályozásra.”²⁵⁴ Még 2008-ban is elhangzott olyan nyilatkozat az angol politikus, a Liberális Demokraták korábbi elnöke, Paddy Ashdown részéről, miszerint „Az internet jogmentes tér? Természetesen. Valóban nincsenek ott törvények, kivéve olyan helyeken, mint Kína. Liberális vagyok, ezért hiszek az információ szabad áramlá-

²⁵¹ *ACLU v. Reno*, 929 F. Supp. 824 (E.D. Pa. 1996).

²⁵² A régi és az új média kapcsolódási pontjairól 2016-ban Olaszországban, Civitavecchia városában készítették egy érdekes projektet Web 0.0 néven: „A provokatív ötlet az, hogy megmutassuk, hogy a virtuális funkciók, amelyeket a lakosság nagy többsége szükségesnek és a mindennapi élethez nélkülözhetetlennek tart, az országban is léteznek, ahol a kapcsolat nehezen elérhető: ez afféle »való világ internet«.” <http://www.biancoshock.com/web-00.html>.

²⁵³ TAMBINI, Damian – LEONARDI, Danilo – MARSDEN, Chris: *Codifying Cyberspace. Communications Self-Regulation in the Age of Internet Convergence*. London – New York, 2007, Routledge, 294. o. Idézi KOLTAY András: Az internet szabályozása és a szólásszabadság alapkérdései. In BARNÁ Attila et alii. (szerk.): *A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvény cikk megalkotásának 150. évfordulója*. Budapest, 2019, HVG-ORAC, 111. o.

²⁵⁴ ZANATHY Anna: „Kiberjog” vagy Netikett: Az internet szabályozására vonatkozó jogtörténeti elméletek. *Jogtörténeti és jogtudományi szemle*, 2021, 26. évf., 1–2. sz., 44. o.

sában (...).²⁵⁵ Mindezt ráadásul egy olyan nemzeti jelentés²⁵⁶ elfogadása kapcsán, amely már akkor kijelentette, hogy az interneten növekszik a terrorista és erőszakos tartalmak száma.²⁵⁷

A kiberlibertarianizmus problémáira válaszul megjelent a kiberpaternalizmus (cyberpaternalism) gondolatrendszere, amely pont ellenkezőképpen fogta fel az internet szabályozási kérdéseit.²⁵⁸ Álláspontjuk szerint az internet nem más, mint fizikai számítógépek kábelekkkel összekötve, így az államok internetszabályozása az internet fizikai valójából levezethető, és nincs szükség államok feletti szabályokra. „A paternalista szabályozást pártolók szerint nem indokolt az internet szabályozását a szólásszabadságot övező vélelmek keretén belül kialakítani: ennek az igénynek nincs többé értelme számukra, a véleménynyilvánításnak nincs elsőbbsége, semmi különleges nincs benne.”²⁵⁹ Mindkettőtől eltérő álláspontot képviselt 1996-ban Frank H. Easterbrook, aki azt állította, hogy az internetnek nem szükséges külön, speciális jogrendszert kialakítani, hiszen ez csak a „ló joga”,²⁶⁰ és elég a már létező és hatályos szabályok kibertérben történő alkalmazása.

²⁵⁵ ESPINER, Tom: Internet is a 'lawless space', says expert. *ZDNet*, 2008. november 28., <https://www.zdnet.com/article/internet-is-a-lawless-space-says-expert/>.

²⁵⁶ INSTITUTE FOR PUBLIC POLICY RESEARCH: *Shared Destinies: Security in a globalised world. The interim report of the ippr Commission on National Security in the 21st Century*. 2008. november, <https://www.ippr.org/files/images/media/files/publication/2011/05/Security%20Commission%20Interim%20Report1666.pdf>.

²⁵⁷ Uo., 66. o.

²⁵⁸ MURRAY, Andrew D.: Nodes and Gravity in Virtual Space. *Legisprudence*, 2011, 5. évf., 2. sz., 195–221. o.

²⁵⁹ Sajó András – CLARE, Ryan: A bírói érvelés és az új technológiák – Gondolati keretek, újdonság, alapjogok és az internet. *Fundamentum*, 2016, 20. évf., 2–4. sz., 30. o.

²⁶⁰ A „ló joga” („The Law of the Horse”) kifejezés Gerhard Gaspertől származik, aki szerint a jogászképzésben felesleges a jogszabályi rendelkezések speciális esetekre történő alkalmazását külön tárgyként tanítani, azaz például egy ló által okozott kár kapcsán nem a „ló jogát” kell speciális tantárgyként a kurrikulumba bevezetni, hanem elégséges az általános polgári jogi szabályok tanítása. EASTERBROOK, Frank H.: Cyberspace and the Law of the Horse. *University of Chicago Legal Forum*, 1996, 1. sz., 207–216. o.; Részletesebben lásd GOSZTONYI Gergely: A ló joga, avagy szükséges-e internetjogot oktatni? *JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja*, 2021. november 2. <https://mtajogtortenet.elte.hu/blog/gosztonyi-gergely-internetjog-oktatasa>.

A jogmentes tér mítosza²⁶¹ nem volt sokáig fenntartható: évről évre, hónapról hónapra, sőt napról napra egyre jobban látszott, hogy ez az Aldous Huxley-féle szép új világ minden, csak nem szép és nem új. A jogmentes tér ráadásul sokáig nem is igazán jogmentes teret, hanem állami szabályozástól mentes teret jelentett, ahol a szabályokat magán-személyek és olyan magáncégek hozták meg, amellyel kapcsolatban méltán merültek fel kérdések és problémák.²⁶² A magáncégek és az államok, illetve a különféle alapjogok összeütközése – ahogy hamarosan látni fogjuk – nem váratott magára sokáig...

IV. 3.1. „Ha te is részese vagy a médiának, akkor végre sztár leszel?”²⁶³

A megváltozott médiakörnyezet és a belépési küszöb drasztikus csökkenése megváltoztatta mindazt, amit médiának nevezünk. Ha ma már egy internetkapcsolattal rendelkező mobiltelefonnal vagy számítógéppel részt vehetünk a globális kommunikációban, akkor valóban megszületett a Marshall McLuhan-féle „globális falu”.²⁶⁴ De ahogy Nádori Péter megfogalmazta, „a korábbi viszonyok közül felhívott analógiák elégtelennek bizonyultak: a komment, a reblog, a tweet, a Tumblr-poszt, a keresési találat egy-egy fix nézőpontból megfeleltethető az olvasói levélnek, a villanyoszlopra szögezett kiáltványnak, a magányos hordószónok beszédének, az adatbázis-lekérésnek, vagy éppen a barátok közti beszélgetésnek, de a perspektíva változásával megmutatkoznak azok a

²⁶¹ SUZOR, Nicolas P.: *Lawless. The Secret Rules That Govern our Digital Lives*. Cambridge, 2019, Cambridge University Press, 1–2. o.

²⁶² KLEIN Tamás: A web 2.0. egyes szabályozási kérdései – különös tekintettel az alkotmányjogi vonatkozásokra. In KLEIN Tamás (szerk.): *Tanulmányok a technológia- és cyberjog néhány aktuális kérdéséről*. Budapest, 2018, Médiatudományi Intézet, 41–50. o.

²⁶³ Dobó 'Doransy' Mátyás szíves közlése.

²⁶⁴ McLuhan, Marshall: *The Gutenberg Galaxy, The Making of Typographic Man*. Toronto, 1962, University of Toronto Press. Lásd még BAYER Judit: Between Anarchy and Censorship. Public discourse and the duties of social media. *CEPS Papers in Liberty and Security in Europe*, 2019, 3. sz., https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2019/05/LSE2019-03_Between-Anarchy-and-Censorship.pdf, 8. o.

tulajdonságok, amelyek szétfeszítik az odaerőltetett kereteket.”²⁶⁵ Sajnos mindazokkal a nehézségekkel, amelyeket akár a hírekből is jól ismerünk:

- Az internet és az internetes közösségek túlzott atomizáltsága;²⁶⁶
- A közösségi tudásslégtartás minőségének kérdése;²⁶⁷
- A megbízható információ megszerzésének nehezülése (fake news, deepfake);²⁶⁸
- Gazdasági kockázatok, amelyek akár egy második dotcomlufihoz is vezethetnek;²⁶⁹
- Az információs túlterhelés kérdése, amely kapcsán a korábban soha nem ismert és tapasztalt információbővség ütközik a felhasználók figyelmének szűkösségével;²⁷⁰
- A világháló forgalmát belassító „szemét” tartalom kérdése (adatszenyezés, digitális szennyezés);²⁷¹
- A korai internet egyik fontos jellemzője, az anonimitás volt, amely mára azonban visszaélések melegágyává lett (internetes zaklatás, online gátlástalanság, flame war, bosszúpornó);²⁷²

²⁶⁵ NÁDORI Péter: Megoldás a komment-dilemmára? *In Medias Res*, 2014, 3. évf., 2. sz., 306. o.

²⁶⁶ BROOKS, David: Can We Build Trust in Online Communities? *Weave*, <https://weareweavers.org/weavers/can-we-build-trust-in-online-communities/>.

²⁶⁷ GRABNER-KRÄUTER, Sonja – BITTER, Sofie: Trust in online social networks: A multifaceted perspective. *Forum for Social Economics*, 2015, 44. évf., 1. sz., 48–68. o.

²⁶⁸ VACCARI, Cristian – CHADWICK, Andrew: Deepfakes and Disinformation: Exploring the Impact of Synthetic Political Video on Deception, Uncertainty, and Trust in News. *Social Media + Society*. January-March 2020, 1–13. o.

²⁶⁹ KILMANN, Carter: Are We Experiencing Another Dot-Com Bubble? *Bacon Bits*, 2021. február 18., <https://medium.com/bacon-bits/are-we-about-to-experience-another-dot-com-bubble-dc480fc75320>.

²⁷⁰ N/A: Information Overload, Why it Matters and How to Combat It. *Interaction Design Foundation*, 2020. június 17., <https://www.interaction-design.org/literature/article/information-overload-why-it-matters-and-how-to-combat-it>.

²⁷¹ BEN-SHAHAR, Omri: Data Pollution. *Journal of Legal Analysis*, 2019, 11. évf., 1. sz., 104–159. o.

²⁷² NAMASUDRA, Suyel – DEVI, Debashree – CHOUDHARY, Sandeep – PATAN, Rizwan – KALLAM, Suresh: Security, Privacy, Trust, and Anonymity. In NAMASUDRA, Suyel – CHRA DEKA, Ganesh (szerk.): *Advances of DNA Computing in Cryptography*. London, 2018, Chapman and Hall/CRC.

- Magáncégek és államok által folytatott cenzúra;
- Öncenzúra.

Ahogy a világhírű lengyel filozófus-szociológus, Zygmunt Bauman fogalmazott egy 2016-os interjújában: „A közösségi média nem tanít minket párbeszédre, mert olyan könnyű elkerülni a vitákat... A legtöbb ember a közösségi médiát nem azért használja, hogy közös álláspontra jusson másokkal, nem azért, hogy tágabbra nyissa a látókörét, hanem éppen ellenkezőleg, hogy olyan komfortzónát készítsen magának, ahol egyetlen hangként a saját hangjuk visszhangját hallják,²⁷³ ahol egyetlen képként csak a saját arcuk tükörképét látják. A közösségi média nagyon hasznos, örömet nyújt, de igazából csapda.”²⁷⁴ Így hiába várták sokan, hogy végre ők is sztárok lesznek, az Andy Warhol-féle tizenöt percnyi hírnév²⁷⁵ még így is keveseket ért el.

IV. 3.2. Web 3.0 mint üres hívószó vagy a megoldás ígérete?

A Web 1.0-t a kommunikációs forradalom lehetőségeként értelmezve, a Web 2.0 hozta el az együttműködés és kollektív tudásgyarpítás megvalósulását. Ám ez a megvalósulás sok helyütt ronccsolódik: roncsoľják a részt vevő személyek, a jogi környezet (hiánya) és a technológiai túlfejlődés is. Egy ember életére vonatkoztatva az újmédia fejlődését, túl vagyunk a kamaszkoron, és immár nagykorúvá is cseperedett.²⁷⁶ A bizalom azonban még hiányzik. A megbízhatóság. Gondoljunk csak a fent bemutatott

²⁷³ ZANATHY Anna: Burst the Bubble: How to defend freedom of expression from algorithmic personalization. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 2021, 11. évf., 7. sz., 95–99. o.

²⁷⁴ QUEROL, Ricardo de: Zygmunt Bauman: „Las redes sociales son una trampa”. *El País*, 2016. január 9., <https://elpais.com/cultura/2015/12/30/babelia/1451504427675885.html>

²⁷⁵ PIECHUCKA, Alicja: *Fifteen Minutes of Fame, Fame in Fifteen Minutes: Andy Warhol and the Dawn of Modern-Day Celebrity Culture*. 2014, <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/8734/08/pjas8.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

²⁷⁶ Érdekes végiggondolni, hogy az új típusú kommunikációs eszközöknek (könyv, újság, rádió, televízió, internet) hány évre volt szükséges ahhoz, hogy széles körben elterjedjen. E kérdés kapcsán lásd LTE: *Evolution of communication*. 2016. július 11., <https://www.youtube.com/watch?v=oxTUC5I22LU>.

problémákra, amelyekre még sem a társadalom-, sem a média-, sem a jogtudomány nem tudott kifejezesezett válaszokat adni. Így juthatunk el ahhoz a fogalomhoz, amely újabban egyre több helyről hallható: Web 3.0. Hogy pontosan mit is takar a fogalom, abban még nincs egyetértés. Három csomópont rajzolódik ki:

- Jobb minőségű közösségi tartalom arányának növelése;
- Teljes körű kommunikációs szabadság (amin mind a jogi környezet javítását, mind a technológiai és infrastrukturális feltételek fejlesztését érthetjük);
- Teljes személyre szabottság (a mesterséges intelligencia pozitív oldalának segítségével).

Ami bizonyos, hogy „a Web 3.0 az elképzelések szerint összekapcsolódik az »intelligens web« fejlődésével”,²⁷⁷ és a jelenlegi helyzethez képest egy sokkal nagyobb fokú öntanulásra és önismeretre képes mesterséges intelligencia vezérelte rendszerről beszélhetünk. Bár számos tudományos munka,²⁷⁸ konferencia és tudománynpszerűsítő előadás is született a témában, még mindig nem teljesen egyértelmű, hogy itt egy valódi új innovációról, egy új típusról beszélünk vagy pusztán egy marketingfogás ügyes megjelenését láthatjuk.²⁷⁹ Mindaz, hogy – a technológiai fejlődés elképzelhetetlen és szinte befogadhatatlan volumenét elfogadva – manapság már nem csupán Web 3.0-ról, hanem akár Web 4.0-ról és Web 6.0-ról²⁸⁰ is beszélnek, erős szkepticizmusra ad okot. Mindezt tetézik az

²⁷⁷ YEN, Neil Y. – ZHANG, Chengcui – WALUYO, Agustinus Borgy – PARK, James J.: Social Media Services and Technologies Towards Web 3.0. *Multimedia Tools and Applications*, 2015, 74. sz., 5008. o.

²⁷⁸ HIREMATH, Banesh K. – KENCHAKKANAVAR, Anand Y.: An Alteration of the Web 1.0, Web 2.0 and Web 3.0: A Comparative Study. *Imperial Journal of Interdisciplinary Research*, 2016, 2. évf., 4. sz., 705–710. o.; PRABHU, Devika: Application of Web 2.0 and Web 3.0: An Overview. *International Journal of Research in Library Science*, 2016, 2. évf., 1. sz., 54–62. o.

²⁷⁹ MARLINSPIKE, Moxie: My first impressions of web3. *moxie.org*, 2022. január 7., <https://moxie.org/2022/01/07/web3-first-impressions.html>.

²⁸⁰ KHANZODE, Ku. Chhaya A. – SARODE, Ravindra D.: Evolution of the World Wide Web: From Web 1.0 to 6.0. *International Journal of Digital Library Services*, 2016, 6. évf., 2. sz., 1–11. o.; SOLANKI, Manishkumar R. – DONGAONKAR, Abhijit:

olyan hírek, miszerint „435 millióból készül a magyar web 3.0”,²⁸¹ amely mintha a Web 2.0 – korábban bemutatott – jellemzőivel sem lenne tisztában. Ráadásul a Web 3.0 alapjául szolgáló úgynevezett szemantikus web –, amely „egy közös keretet biztosít az adatok határok nélküli megosztására és újrachasznosítására az alkalmazások, intézmények és közösségek között”²⁸² – még folyamatos fejlődésben van, így véglegesen kialakult változsról egyelőre nem beszélhetünk.²⁸³

Jogi szempontból említésre méltó az Európai Unió egyik kiemelt projektje, amely ugyanezen a technológiára épít. A nyílt hozzáférést biztosító európai uniós portálja²⁸⁴ elérhetőséget biztosít az Európai Unió intézményei, ügynökségei és egyéb szervei, illetve a részes tagállamok által közzétett és folyamatosan bővített adatkészletek széles köréhez. A honlapon található adatkészletek szabadon felhasználhatók. A portált az európai bizottsági dokumentumok további felhasználásáról szóló, 2011. december 12-i 2011/833/EU bizottsági határozat²⁸⁵ 5. cikke hozta létre.

IV. 4. A WEB 2.0 ÉS A SZABÁLYOZÁSI KÉRDÉSEK

Térjünk vissza a kétséges jövőből a jelenbe: ahogy láttuk, (1) megjelent egy jelentős számú, immár aktívan részt vevő felhasználó, (2) megszülettek azok az alkalmazások, amelyek ezen felhasználók véleménynyilvánítási igényeit képesek voltak kiszolgálni (elsősorban természetesen a közösségi médiát értve ezen), és (3) mindezek körül az első időszakban egy szinte légtüres jogi tér lebegett. Nem különösképpen meglepő, hogy

A Journey of Human Comfort: Web 1.0 to Web 4.0. *International Journal of Research and Scientific Innovation*, 2016, 3. évf., 9. sz., 75–78. o.

²⁸¹ N/A: 435 millióból készül a magyar web 3.0. *index.hu*, 2014. július 10., <https://index.hu/tech/2014/07/10/435milliobolkeszulamagyarweb3.0>.

²⁸² THE WORLD WIDE WEB CONSORTIUM: *What is the Semantic Web?* 2013. december 11., <https://www.w3.org/2001/sw/>.

²⁸³ Lehet, hogy érdekesebb volna az Európai Unió által propagált 'Új Generációs Internet' (Next Generation Internet, NGI) kifejezést alkalmazni, amelyik – szellemes módon – a 'dolgok internete' (Internet of Things, IoT) helyett az 'emberek internete' (Internet of Humans, IoH) szöveges kapcsolatot használja. <https://www.ngi.eu/about/>.

²⁸⁴ <https://data.europa.eu/>.

²⁸⁵ 2011/833/EU: A Bizottság határozata (2011. december 12.) a bizottsági dokumentumok további felhasználásáról, Hivatalos Lap L 330, 14.12.2011, 39–42. o.

e fenti három körülmény következtében a szolgáltatást nyújtó magántulajdonú cégek lettek azok, amelyek a szolgáltatásokat igénybe vevők számára a részvétel feltételeit megállapították és felállították. Néhány évig ez a felállás minden résztvevőnek megfelelő és kielégítő volt: az államok „mosták kezeiket”, hiszen minden kétséges kérdés kapcsán rámutathattak egy techcégre; a techcégek alapvetően külső kontrolltól mentesen, főleg a profitmaximalizálás jegyében járhattak el; míg a felhasználók tömegei egy soha nem látott médiakörnyezetben vehettek részt – szinte teljesen függetlenül a korábbi, hagyományos médiára vonatkozó szabályrendszerrel.

Az új média teljesen átalakította az életünket: mind a privát életet, mind a közösségi életet, és a változás ekkora mértékére senki nem volt felkészülve. „A korai hozzászólók megkérdőjelezték, hogy a kormányok miként reagálnak az internet elterjedésére, és hogy kialakul-e az internet irányításának nemzetközi megközelítése.”²⁸⁶ Bár a legtöbben osztották Steve Hanley gondolatait, miszerint „a megterhelt jogalkotó testületek nehezen tudják szabályozni az internetet, azonban a jelenlegi nem-szabályozás alapú megközelítés a jól bevált törvények megcsúfolását eredményezi. Az internethez csatlakozó bármely ország dönthet úgy, hogy figyelmen kívül hagyja az internet szabályozását, vagy olyan rendszert vezet be, amely támogatja a nemzetközi hatókört, és fenntartja az egyes nemzetek kialakult joggyakorlatát”,²⁸⁷ egyértelmű szabályozási igény csak a problémák sokasodása után következett be. Ráadásul ki kell emelni, hogy míg az internet az Amerikai Egyesült Államokban született, és az alapja a szólásszabadság és a magánszféra legteljesebb körű biztosítása volt, Európában még csak-csak elfogadták ezeket (bár módosításokkal), de az internet hamarosan elterjedt olyan (jogi) kultúrákban is, ahol mindezen értékeknek más a fokmérője.²⁸⁸

Így tehát a jogi kihívás többdimenziós: egy olyan, immár milliók és milliárdok által – több kontinensen – használt tömegkommunikációs esz-

²⁸⁶ PASLAWSKY, Alexandra: The Growth of Social Media Norms and Government's Attempts at Regulation. *Fordham International Law Journal*, 2017, 35. évf., 5. sz., 1487. o.

²⁸⁷ HANLEY, Steven M.: International Internet Regulation: A Multinational Approach. *The John Marshall Journal of Information Technology & Privacy Law*, 1998, 16. évf., 4. sz., 1023–1024. o.

²⁸⁸ PASLAWSKY, 2017, 1489. o.

közt kell jogi keretek közé szorítani, amit (alapvetően) amerikai megközelítést alkalmazó (többnyire) amerikai cégek működtetnek és tulajdonolnak, és olyan (jogi) kérdések kezelésére kell vállalkozni, amelyekre az eltérő jogi kultúrák (de akár hasonló jogi kultúrájú országok között egyes eltérő jogszabályok) eltérően reflektálnak. És akkor még csak a jogi helyzetről esett szó, a társadalmi, illetve a politikai berendezkedések közötti eltérésekről nem. Ráadásul az internetnek saját normarendszere is kialakult az évek során, amelyet a felhasználók ráutaló magatartással – a használatával – fogadnak el.²⁸⁹

Ezáltal a szabályozó államok könnyen találhatták magukat olyan helyzetben, amikor a szabályozás tárgyát csak „különböző és olykor átfedő szinteken: a helyi szinttől a nemzetek feletti és globális szintig”²⁹⁰ lehetett értelmezni. Így „a hagyományos szabályozás vertikális, központosított és államalapú módszereit kiegészítik az együttműködő horizontális elrendezések, amelyek „egymásra épülő struktúrák komplex ökológiájához” vezetnek, „a formális és informális mechanizmusok széles skálájával, amelyek sokféle helyszínen működnek”.²⁹¹

Hogy melyik volt az a pillanat, amikortól ezt már nem tehették meg, arról nincs egyetértés. Valamikor a 2010-es évek elejére kell tenni, hiszen ekkor történtek olyan események, amelyeknek a közösségi médián keresztül aktív alakítójává váltak a korábbi névtelen és hangtalan tömegek. A 2010-es WikiLeaks-botrányt,²⁹² a 2011. eleji „Arab Tavasz”-t,²⁹³ a

²⁸⁹ Uo., 1541. o.

²⁹⁰ RABOY, Marc – PADOVANI, Claudia: Mapping Global Media Policy: Concepts, Frameworks, Methods. Communication, Culture & Critique, Special Issue: Media Governance: New Policies for Changing Media Landscape, 2010, 3. évf., 2. sz. Idézi HINTZ, Arne: Social media censorship, privatized regulation, and new restrictions to protest and dissent. In DENCİK, Lina – LEISTERT, Oliver (szerk.): *Critical Perspectives on Social Media and Protest: Between Control and Emancipation*. London, 2015, Rowman & Littlefield, 111. o.

²⁹¹ HINTZ, Arne: Social media censorship, privatized regulation, and new restrictions to protest and dissent. In DENCİK, Lina – LEISTERT, Oliver (szerk.): *Critical Perspectives on Social Media and Protest: Between Control and Emancipation*. London, 2015, Rowman & Littlefield, 111. o.

²⁹² CHRISTENSEN, Christian: WikiLeaks and the Afterlife of Collateral Murder. *International Journal of Communication*, 2014, 8. sz., 2593–2602. o.

²⁹³ CHARRAD, Mounira – ZARRUGH, Amina – HA, Hyun: The Arab Spring Protests. *Contexts*, 2021, 20. évf., 1. sz., 58–61. o.

2011-es londoni zavargásokat²⁹⁴ vagy a „Foglaljuk el a Wall Streetet!”-mozgalmat²⁹⁵ lehet példaként említeni. De a terrortámadások bemutatását és széles nyilvánossághoz való eljuttatását is számottevően felerősítette a közösségi média: a 2001. szeptember 11-i New York-i terrortámadásokat,²⁹⁶ a bostoni maratonfutáson történt robbantást,²⁹⁷ a párizsi Bataclan Színházban történt tömeges merényletet²⁹⁸ vagy a churchchurchi mecsetek elleni Új-Zélandon történt támadást²⁹⁹ lehet itt kiemelni, de természetesen az Iszlám Állam tombolását is jelentősen befolyásolták az újmédia eszközei és lehetőségei.³⁰⁰ És sajnos mindez igaz a természeti csapások bemutatására is: hívják akár azt Harvey, Irma, Maria hurrikánnak³⁰¹ vagy egy 7.0-án erősségű földrengésnek Haitin,³⁰² vagy egy óriási szökőárnak a Salamon-szigeteken.³⁰³ Volt, amikor előben tör-

²⁹⁴ BANAKAR, Rakesh – LORT PHILLIPS, Alexandra: Law, community and the 2011 London riots. In NOBLES, Richard – SCHIFF, David (szerk.): *Law, Society and Community: Socio-Legal Essays in Honour of Roger Cotterrell*. London – New York, 2014, Routledge, 169–185. o.

²⁹⁵ MOORE, Michael: The purpose of Occupy Wall Street is to occupy Wall Street. *Nation*, 2012, 294. sz., 12. o.

²⁹⁶ SCHEPPELE, Kim – VEDASCHI, Arianna: Conclusion: The Afterlife of 9/11. In SCHEPPELE, Kim – VEDASCHI, Arianna (szerk.): *9/11 and the Rise of Global Anti-Terrorism Law*. Cambridge, 2021, Cambridge University Press, 242–250. o.

²⁹⁷ WOJTYŚ, Edward: The Boston Marathon Tragedy. *Sports Health*, 2013, 5. évf., 4. sz., 305. o.

²⁹⁸ PACELLI, Donatella – IERACITANO, Francesca – RUMI, Camilla: The dimensions of fear in the storytelling of European terrorism: The case of Bataclan. In BAYGERT, Nicolas – DURIN, Esther – LE MOING-MAAS, Élise – NICOLAS, Loïc (szerk.): *La communication européenne, une scène de combats? Positionnements politiques et enjeux médiatiques*. Bruxelles, 2019, La Charte Professional Publishing.

²⁹⁹ ANDERSON, Christine: The Facebook Frontier: Harnessing the Power of Facebook Live. *South Carolina Libraries*, 2021, 5. évf., 1. sz.

³⁰⁰ MARTIAN, Indra – ADAM, Fadzi: Role of the Internet and Social Media in the Spread of ISIS in Indonesia. *Halaqua*, 2021, 5. évf., 1. sz., 13–15. o.

³⁰¹ SYLVES, Richard T.: *Disaster Policy and Politics. Emergency Management and Homeland Security*. Washington, 2019, Sage Publishing, 351–388. o.

³⁰² STEINKE, Andrea: Faith and Professionalism in Humanitarian Encounters in Post-Earthquake Haiti. In HENSOLD, Julian – KYNES, Jordan – ÖHLMANN, Philipp – RAU, Vanessa – SCHINAGL, Rosa Coco – TALEB, Adela (szerk.): *Religion in Motion. Rethinking Religion, Knowledge and Discourse in a Globalizing World*. New York, 2021, Springer, 101–117. o.

³⁰³ OCHA: *Solomon Islands: Worst flooding in history*. 2014. április 30., <https://www.unocha.org/story/solomon-islands-worst-flooding-history>.

tént a közösségi médiában a közvetítés, volt, hogy csak utólag, de a tömeges hatás egyik esetben sem maradt el. Ráadásul a 2016-os amerikai elnökválasztás, illetve az Egyesült Királyság Európai Unióból történő kiválásáról szóló népszavazás, a brexit még csak később érkezett. Mindezt követően a kétezres évek közepére a politikai szereplők és az általuk vezetett államok már nem nézhetek többet félre: nem engedhették meg, hogy folytatódjon a közösségimédia-cégek által végzett úgynevezett „privatizált” szabályozás,³⁰⁴ azaz az állam szabályozási igényének kiszervezése. Ahogy Jack M. Balkin fogalmazott alapművében: „Ezt megértve, az országok kidolgozták a véleménynyilvánítás szabályozásának új technikáit. Nemcsak közvetlenül a megszólalókat célozzák, hanem a magánkézben lévő infrastruktúra tulajdonosait is, azt remélve, hogy rákényszeríthetik vagy felkérhetik őket arra, hogy az állam helyett ők szabályozzák a szólásszabadságot.”³⁰⁵ Ebben a pillanatban tehát úgy tűnt és úgy tűnik, véglegesen elbuktak John Perry Barlow³⁰⁶ híres 1996-os kiáltványának első bekezdésében foglalt gondolatok, miszerint: „Az ipari világ kormányai, ti fáradt óriások húsból és acélból, a Kibertérből származom, az Elme új otthonából. A jövő nevében arra kérem a múltat, hogy hagyjon békén minket. Nem vagytok szívesen látva közöttünk. Önöknek nincs ott szuverenitása, ahol mi összegyűlünk.”³⁰⁷

³⁰⁴ HINTZ, 2015, 109–126. o.

³⁰⁵ BALKIN, 2018a, 199. o.

³⁰⁶ Egy nekrológban 2018-ban így írtak róla: „(...) úgy tűnt egy ideig, hogy a cyberspace-ben összegyűlő, anonim fórumokban (kiberközösségekben!) világmegváltó terveket forraló, a hekkeretikát a zászlójukra tűző, az MIT és a Caltech emlőin nevelkedő, a Wireddet Bibliaként tisztelő, a Szilícium-völgyet Mekkájuknak tekintő zokniszandálos kiberforradalmárok sikerrel vehetik fel a küzdelmet a gyűlöletes, örökölt elittel, a buta bankárokkal, a pökhendi politikusokkal és a hatalomvágyó hadvezérekkel, akik ellen Barlow meghirdette a forradalmat, mostanra teljesen nyilvánvaló, hogy ez a forradalom elbukott.” ANARKI: John Perry Barlow meghalt, a kiberforradalom elbukott. *Qubit*, 2018. február 8., <https://qubit.hu/2018/02/08/john-perry-barlow-meghalt-a-kiberforradalom-elbukott>.

³⁰⁷ BARLOW, John Perry: *A Declaration of the Independence of Cyberspace*. 1996. február 8., <https://www.eff.org/cyberspace-independence>.

IV. 5. AZ ÖSSZEKAPART AMERIKAI ÉS EURÓPAI SZUVERENITÁS

„A 2010-es évekre mint a kapitalizmus fejlődésének egy új korszakára emlékezünk majd vissza, amely már elgondolkodtató mértékű volt. Az Apple, az Amazon és a Microsoft az évtizedet a világ első billió dolláros vállalataként zárja. Tavaly³⁰⁸ az Apple bevétele meghaladta a vietnami GDP-t, míg az Amazon kutatási és fejlesztési kiadásai önmagában majdnem akkorák, mint Izland GDP-je. A Facebook 2,4 milliárd felhasználóval büszkélkedhet, ami több, mint ahányan – Ázsia kivételével – minden kontinensen külön-külön élnek.”³⁰⁹ Jay Owens 2019 végi újságcikke pontosan leírja azt a változást, amit a 2010-es években megfigyelhettünk: egyre erősödő gigantikus techcégek, amelyeket az államok valamilyen módon – szép szóval, könyörgéssel vagy akár erő alkalmazásával – próbálnak beterelni az állami jogi szabályozás ernyője alá. De láthattuk, hogy az újmédia és a jogi szabályozás nem mindig hozható könnyen egy platformra.

A „két nagy”, azaz Európa és az Amerikai Egyesült Államok mégis megpróbálták és többször neki is futottak a szabályozásnak az elmúlt években. 2010-ben az Európai Bizottság úgy döntött, hogy monopóliumellenes vizsgálatot indít³¹⁰ azon feltételezések kapcsán, miszerint a Google visszaélt az erőfölényével az online keresésben, megsértve ezzel az Európai Unió működéséről szóló szerződés 102. cikkét. E tárgyban azonban az eljárás végére csak 2017-ben került pont, amikor is az Európai Bizottság megállapította, hogy „az EUMSZ 102. cikke és az EGT-megállapodás 54. cikke értelmében vett erőfölénnyel való visszaélésnek minősül, hogy a Google a saját ár-összehasonlító szolgáltatását a versenytárs ár-összehasonlító szolgáltatásokhoz képest kedvezőbbben helyezi el és jeleníti meg az általános keresőoldalain”.³¹¹ A kiszabott

³⁰⁸ 2018. *A szerző*.

³⁰⁹ OWENS, Jay: The tech giants dominated the decade. But there's still time to rein them in. *The Guardian*, 2019. december 25., <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/dec/25/2010s-tech-giants-google-amazon-facebook-regulators>.

³¹⁰ <https://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/casedetails.cfm?pocco-de=139740>.

³¹¹ A Bizottság határozatának összefoglalója (2017. június 27.) az Európai Unió működéséről szóló szerződés 102. cikke és az EGT-megállapodás 54. cikke sze-

pénzbírság összege 2 424 495 000 euró (871 940 917 313 forint) volt. Az USA-ban a Facebook 2011-ben megállapodott a Szövetségi Kereskedelmi Bizottsággal (FTC³¹²) a felhasználók adatainak illegális nyilvánosságra hozatalával kapcsolatban.³¹³ Az FTC a Google ellen is fellépett ugyanilyen jogcímen.³¹⁴ Ezen korai éveket – amelyekben egyre inkább egyértelművé vált, hogy az államok valamilyen módon fel fognak lépni a techóriások túlhatalma ellen – inkább a soft-power használata, azaz a megegyezések lehetőségének keresését és a techcégek önálló vállalásainak, azaz a jogkövető magatartásuknak az elérését célozta.

A tét a 2010-es évek közepétől növekszik meg: „A platformszabályozásról szóló vita 2014-től indul meg igazából. Először a Facebook/WhatsApp felvásárlás³¹⁵ indított nyilvános vitát a digitális platformok egyesüléséről és felvásárlásáról. Aztán 2018-ban a Cambridge Analytica botrány³¹⁶ növeli a nagy platformok adatvédelmi kérdéseiről szóló vita mértékét, és politikai keretet biztosított a nagy digitális platformok szabályozásának megtervezéséhez – legalább Európában.”³¹⁷ Mindez ráadásul már az Európai Unió általános adatvédelmi rendeletének (közkeletű

rinti eljárással kapcsolatban (Ügyszám AT.39740 – Google Search (Shopping)), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018XC0112\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018XC0112(01)&from=EN).

³¹² Az FTC kétpárti szövetségi ügynökség az Amerikai Egyesült Államokban, amelynek egyedülálló kettős feladata a fogyasztók védelme és a verseny elősegítése., <https://www.ftc.gov/about-ftc/what-we-do>.

³¹³ <https://www.ftc.gov/news-events/press-releases/2011/11/facebook-settlement-ftc-charges-it-deceived-consumers-failing-keep>.

³¹⁴ <https://www.ftc.gov/about-ftc/foia/frequently-requested-records/foia-records/google/2012-00465>.

³¹⁵ DEUTSCH, Alison L.: WhatsApp: The Best Facebook Purchase Ever? *Investopedia*, 2021. június 26., <https://www.investopedia.com/articles/investing/032515/what-sapp-best-facebook-purchase-ever.asp>

³¹⁶ Hu, Margaret: Cambridge Analytica's black box. *Big Data & Society*, 2020, 7. évf., 2. sz., 1–6. o.

³¹⁷ ABATE, Serafino: A Reflection On A Decade of Regulating Digital Platforms – Will 2021 be the Year of Internet Regulation Converging with Media and Telecoms Regulation? In WRIGHT, Emma (szerk.): *International Comparative Legal Guides. Telecoms, Media & Internet 2021, 14th Edition*. Global Legal Group, 2020, <https://iclg.com/practice-areas/telecoms-media-and-internet-laws-and-regulations/1-a-reflection-on-a-decade-of-regulating-digital-platforms-will-2021-be-the-year-of-internet-regulation-converging-with-media-and-telecoms-regulation>.

nevéen a GDPR)³¹⁸ elfogadása után történt, így az internet (és bennük a közösségi média alapját jelentő platformszolgáltatók) szabályozása sokkal realitásabbnak tűnik, mint előtte bármikor. De a 2020-as évek tervezetei előtt érdemes megvizsgálni, hogy az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Unió milyen módon próbálták szabályozni az újmédia felelősségi kérdéseit, illetve milyen módon zajlottak azok a kodifikációs folyamatok, amelyek húsz-huszonöt évvel ezelőtt két eltérő típusú felelősségi rendszert állítottak fel.

IV. 5.1. *Communication Decency Act*

Ahogy láthattuk, a jog nélküli tér mítosza szertefoszlott, és egyre inkább láthatóvá vált, hogy az amerikai pereskedési szokásoknak megfelelően az internetes vállalatok ki lesznek szolgáltatva olyan pereknek, amelyben egyrészt meg fogják állapítani a felelősségüket a jogsértő tartalom számára való fórum biztosításáért, másrészt a perköltségek és a megállapított szankció pedig lehetetlenné teszik majd a későbbi növekedésüket.³¹⁹

Az első kulcsügyben Don Fitzpatrick a kilencvenes évek elején napi hírlevelet tett közzé „Rumorville” néven, amely híreket és pletykákat közölt újságírókról és az őket foglalkoztató iparágról. A hírlevél azoknak a CompuServe felhasználóknak volt elérhető, akik feliratkoztak a CompuServe újságírói fórumára, amely a CompuServe számos elektronikus fórumának és elektronikus faliújságjának egyike volt, és amelyet harmadik felek üzemeltettek. Robert Blanchard és Cubby nevű cége „Skuttlebut” néven hasonló hírlevelet fejlesztett ki. A Cubby mind Fitzpatrickot, mind a CompuServe-t bepelte hamis információk terjesztéséért.³²⁰ A CompuServe perbe vonásának indoka az volt, hogy a Cubby szerint

³¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet).

³¹⁹ GOSZTONYI Gergely: A közösségi média felelősségi kérdéseinek korai szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban és az Európai Unióban. In MEZEY Barna (szerk.): *Kölcsönhatások. Európa és Magyarország a jogtörténelem sodrásában*. Budapest, 2021, Gondolat Kiadó, 111–119. o.

³²⁰ *Cubby, Inc. v. CompuServe Inc.*, 776 F. Supp. 135 (S.D.N.Y. 1991).

kiadóként viselkedik, így felelős a rajta elhelyezett tartalomért. A bíróság megállapította, hogy mivel a CompuServe-nek nem volt semmiféle előzetes tudása arról, hogy Fitzpatrick milyen tartalmat fog megjelentetni a Rumorville-ben, ezért pusztán terjesztőnek minősül, nem kiadónak. A bíróság kimondta, hogy „A CompuServe-nek nincs több szerkesztői ellenőrzése egy ilyen kiadvány felett, mint egy nyilvános könyvtárnak, könyvesboltnak vagy újságosstandnak”.³²¹

Pár évvel később, 1994 őszén egy ismeretlen felhasználó az akkor nagyon népszerűnek számító – ma már nem működő – Prodigy cég egyik fórumán a Stratton Oakmont vállalatra és elnökére, Daniel Porushra olyan megjegyzéseket tett, miszerint csalást követtek el. A cég és elnöke beperelte a névtelen kommentelőt.³²² A jogi kérdés az volt, hogy a Prodigy minek minősül: kiadónak, és ebben az esetben felelős a rajta elhelyezett tartalomért akkor is, ha nem ő töltötte fel, vagy csupán terjesztőnek, amely esetben mentesül a felelősség alól, és a tartalom feltöltője egyedül viseli a következményeket. A bírósági eljárás során a Prodigy kapcsán kiderült, hogy egyrészt van iránymutatása a felhasználók számára a nem kívánatos tartalmakról, másrészt alkalmaz emberi moderátorokat, harmadrészt pedig van egy (mai szemmel kezdetleges, de működő) szűrőrendszere a sértő tartalmak kigyomlálására, így – bár a bíróság az ítéletben megjegyezte, hogy a fórumok főszabály szerint terjesztőnek minősülnek – a Prodigy a fórum kapcsán végzett szerkesztői jellegettevékenység miatt kiadónak számít, ami megalapozza a felelősségét. A Prodigy fellebbezett az ítélet ellen, de hogy másodfokon milyen döntés született volna, sosem tudjuk meg: 1995 októberében a felek peren kívüli egyezséget kötöttek.

Mindez jelentős változást hozott a CompuServe-ügyben hozott ítélethez képest, és felbolygatta az amerikai jogi közvéleményt. A két ügyben hozott eltérő ítéletek alapján feltehető a kérdés, hogy érdemes-e moderálni, cenzúrázni, hiszen amennyiben az internetes cég nem tesz ilyet, akkor csupán terjesztőnek minősül, azaz mentesül a felelősség alól. Ez azonban ellentmond annak, hogy az interneten terjedő problémás tartalmakat vissza kell szorítani, hiszen a jognélküliség, a felelősségnélküliség

³²¹ „CompuServe has no more editorial control over such a publication than does a public library, book store, or newsstand.”

³²² *Stratton Oakmont, Inc. v. Prodigy Servs.*, (N.Y. Sup. Ct. May 24, 1995).

tovább fenntartotta volna a vadnyugati (vagy Alfred C. Yen megfogalmazásában „nyugati határvidéki”³²³) állapotokat, azaz a helyzetet, ahol mindent lehet. Akár jót, akár rosszat.³²⁴

E probléma megoldására született meg a republikánus Chris Cox és a demokrata Ron Wyden nevéhez fűződő módosító javaslat, amely a Telekommunikációs törvényhez nyújtottak be.³²⁵ A Telekommunikációs törvény már önmagában hatalmas előrelépés volt, hiszen az 1934-es Kommunikációs törvényt módosította hatvan év után, új szabályozást jelentve a jelentősen megváltozott kommunikációs környezetnek. Először jelent meg az internet mint a szabályozás tárgya,³²⁶ de a kulcsot a Cox-Wyden rész jelentette, amit a törvény V. fejezetében (közkeletű nevén a kommunikációs tisztességről szóló törvény) 230(c)(1) paragrafusába foglaltak.³²⁷ Az angolul huszonhat rövid szó teljes mértékben átírta az internet törté-

³²³ YEN, Alfred C.: Western Frontier or Feudal Society?: Metaphors and Perceptions of Cyberspace. *Berkeley Technology Law Journal*, 2002, 17. évf., 4. sz., 1210. o. Hihetetlenül érdekes olvasni megjegyzéseit a saját tanulmányához majdnem húsz évvel később: YEN, Alfred C.: Revisiting the Western Frontier. *IDEA – The Law Review of the Franklin Pierce Center for Intellectual Property*, 2020, 60. évf., 1. sz., 134–148. o. Részletesebben lásd GOSZTONYI Gergely: Az internet az új feudalizmus? *JOG. történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja*, 2021. október 18., <https://mtajogtortenet.elte.hu/blog/gosztonyi-gergely-internet-feudalizmus>. Vö. „Valójában a magáninfrastruktúrák legnagyobb tulajdonosai már akkora hatalommal rendelkeznek, hogy akár afféle uralkodóknak is tekinthetjük őket.” BALKIN, 2018a, 199. o.

³²⁴ LEVY, Stephen: The Internet Isn't the Wild Wild West Anymore. It's Westworld. *Wired*, 2017. április 1., <https://www.wired.com/2017/04/the-internet-isnt-the-wild-wild-west-anymore-its-westworld>.

³²⁵ Részletesen lásd COX, Christopher: The Origins and Original Intent of Section 230 of the Communications Decency Act. *Journal of Law & Technology*, 2020. augusztus 27., <https://jolt.richmond.edu/2020/08/27/the-origins-and-original-intent-of-section-230-of-the-communications-decency-act>.

³²⁶ Vö. ugyanakkor: „Az internet szó csak 11 alkalommal szerepel ebben a törvényben, és ezek közül 10 szerepel a CDA230-ban.” MILTON, Mueller: Updated Internet Regulations? *IG Institutions, Platform Governance*, 2021. március 22., <https://www.internetgovernance.org/2021/03/22/updated-internet-regulations>.

³²⁷ Mindebből következik, hogy bár 230. paragrafus a Telekommunikációs törvény rész, a jogi- és a köznyelv is – az V. Fejezetre (Communications Decency Act) utalva – csak CDA230-ként hivatkozza. Communications Decency Act (CDA), Pub. L. No. 104-104 (Tit. V), 110 Stat. 133 (Feb. 8, 1996).

netét.³²⁸ „Az interaktív számítógépes szolgáltatás egyetlen szolgáltatóját vagy felhasználóját sem lehet más információtartalom-szolgáltató által nyújtott információk kiadójaként vagy előadójaként kezelni.” Emellett a 230(c)(2) paragrafus tartalmazza továbbá az „jó samaritánus” védelmet is a polgári jogi felelősséggel szemben az általuk obszcénnek vagy sértőnek ítélt, akár alkotmányosan védett beszédek eltávolítása vagy moderációja esetén mindaddig, amíg jóhiszeműen járnak el.

E két szabályozási megoldással az állam igazából – ahogy korábban láthattuk – „privatizálta” a szólásszabadság védelmének kérdését, és az illegális vagy káros tartalmak eltávolításáról való döntéseket. Ha leegyszerűsítjük, mondhatjuk, hogy jóhiszeműség esetén minden eszköz a szolgáltatók kezébe került, ami a tartalmak eltávolításához szükséges. „Lehetőséget adott az internetes startupoknak és befektetőknek abban, hogy feltöltsék platformjaikat a hétköznapi felhasználók tartalmával, anélkül hogy jogi felelősséget kellene vállalniuk a felhasználók által írt tartalomért.”³²⁹ Nem kell ahhoz nagy bátorság, hogy kijelentsük, hogy ez a jogi szabályozás tette lehetővé az internet fejlődését, és mindazt az exponenciális növekedést, amit az elmúlt két évtizedben láthattunk. A fejlődést is jelentette, de a jelen problémáinak is ez ágyazott meg. Hiszen – és itt jutunk el a gazdasági cenzúra véleményes kérdéseihez – amennyiben a szolgáltatók úgy ítélték meg, hogy egy felhasználó vagy egy tartalom nem szolgálja az érdekeiket, a jogi lehetőségük adott volt, hogy eltávolítsák. Nem nevezték cenzúrának, ám a valóságban ez történt. És ugyanez a helyzet az elhíresült pedofilkommentek esetében a YouTube-on,³³⁰ az Amazonon árult horogkeresztes cipők³³¹ vagy a christchurchi

³²⁸ KOSSEFF, Jeff: *The 26 Words That Created the Internet*. New York, 2019, Cornell University Press.

³²⁹ REYNOLDS, Matt: The strange story of Section 230, the obscure law that created our flawed, broken internet. *Wired*, 2019. március 24., <https://www.wired.co.uk/article/section-230-communications-decency-act>.

³³⁰ FRANCIS, Lizzy: The YouTube Pedophile Commenting Scandal, Explained. *Fatherly*, 2019. július 17., <https://www.fatherly.com/love-money/youtube-pedophile-comment-scandal-explained/>.

³³¹ MARCHITELLI, Rosa: Amazon under fire for allowing sale of Nazi paraphernalia. *CBC*, 2015. december 14., <https://www.cbc.ca/news/business/amazon-accused-of-profit-from-hate-1.3358259>.

mészárlás videófelvevétele³³² kapcsán. Hiába fejlődtek ezek a cégek ma már elképzelhetetlen gazdasági erejűvé, a CDA230 szinte korlátlan kibújási lehetőséget biztosít számukra – akár ők korlátozzák a tartalmakat, akár a felhasználók töltenek fel vállalhatatlan tartalmakat. A kérdés másik oldala ugyanakkor, hogy a CDA230 nélkül valóban eljönne-e a fent említett Vadnyugat. A kommunikáció történetét ismerve, ne legyenek kétségeink...

Hogy választ kapjunk a fentiekre, érdemes megvizsgálni Kenneth Zeran történetét a bírósági ügyén keresztül.³³³ Az Oklahomában történt robbantás után egy ismeretlen pólót kezdett árulni a bombázásról szóló felirattal, és egy üzenettel a fórumon azzal, hogy „Hívd Kent, ha szeretnél ilyen ruhadarabot”. A telefonszám Zeranhoz tartozott, akinek fogalma sem volt arról, hogy mi történt. Máig nem sikerült kideríteni, ki posztolta az üzenetet, de Zeran fenyegető telefonhívások százait kapta.³³⁴ Zeran beperelte az AOL szolgáltatót, hogy az nem tett meg mindent, hogy az eredeti üzenetet és annak másolatait eltávolítsa a felületéről. Az AOL álláspontja szerint a CDA230 teljes immunitást biztosít számára a harmadik fél által feltöltött tartalomért, és ez még akkor is igaz, amennyiben tudott a tartalom jogellenes voltáról. Az amerikai bíróság első fokon és másodfokon is az AOL-nek adott igazat a CDA230(c)(1) alapján, és nem vizsgálták a CDA230(c)(2) alkalmazhatóságát. Az immunitás teljes körűnek tűnik ennek alapján.³³⁵

³³² MANDHANA, Niharika – HOYLE, Rhiannon: Facebook Left Up Video of New Zealand Shootings for an Hour. *The Wall Street Journal*, 2019. március 21., <https://www.wsj.com/articles/facebook-our-ai-tools-failed-to-catch-new-zealand-attack-video-11553156141>.

³³³ *Zeran v. America Online, Inc.*, 129 F.3d 327 (4th Cir. 1997), cert. denied, 524 U.S. 937 (1998). Részletesen lásd BAYER Judit: *A háló szabadsága. Az internet tartalmának szabályozási problémái a véleménynyilvánítás szabadsága tükrében*. Budapest, 2005, Új Mandátum Könyvkiadó – Zsigmond Király Főiskola, 2005, 33. o.; GOSZTONYI Gergely: *Zeran v. AOL*, avagy az ítélet, amely létrehozta az internetet. *JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja*. 2022. február 14. <https://mtajogtortenet.elte.hu/blog/gosztonyi-gergely-zeran-itelet>.

³³⁴ Ennek másik oka, hogy az oklahomai KRXO Rádióban beolvasták a hírt, és felszólították a hallgatóikat, hogy zaklassák bátran a megadott telefonszámot. *Zeran v. Diamond Broadcasting, Inc.*, 19 F. Supp. 2d 1249 (W.D. Okla. 1997), 203 F.3d 714 (10th Cir. 2000)

³³⁵ Ki kell ugyanakkor emelni, hogy „A CDA230 által szabályozott vagy védett magánplatformok nem kormányzati szereplők és ezért nem vonatkoznak rájuk az első

Ezen immunitás³³⁶ többször is megkérdőjeleződött az évek során,³³⁷ míg a CDA módosításának igénye 2020 után erősödött fel. Ennek alapjául szolgált a Donald Trump akkori elnök által aláírt, az online szexkereskedelem elleni küzdelmet lehetővé tevő törvény (FOSTA),³³⁸ amely a CDA230 alóli kivételszabályt teremtett. A törvény alapján nem lehet hivatkozni az érintett szakaszra, amennyiben a kérdéses tartalom polgári vagy büntetőjogi felelősséget vet fel a szexkereskedelem vagy a prostitúciót elősegítő, illetve megkönnyítő magatartások esetén. A törvény elfogadását rengetegen kritizálták, az Electronic Frontier Foundation álláspontja szerint „a törvény elhallgattatja az online beszédet azáltal, hogy internetes platformokra kényszeríti a felhasználók cenzúrázását”.³³⁹ A törvény ráadásul visszamenőleges hatállyal lépett életbe, amivel még az Igazságügyi Minisztérium sem tudott azonosulni.³⁴⁰ A kritikák szerint a törvény tartalmilag is több sebből vérzik, hiszen leginkább az áldozatokat nem védi, de számunkra itt a szólásszabadság sérülése a problematikusabb. „Függetlenül attól, hogy a platformok milyen módszereket alkalmaznak kockázatuk csökkentésére, egy biztos: ha a platformok a cenzúra miatt tévednek, a marginalizált hangokat aránytalanul fogja ezt sújtani.”³⁴¹ Úgy tűnik, hogy a

alkotmánymódosítás korlátozásai. De – az első alkotmánymódosításhoz hasonlóan – a CDA230 a rágalmazási esetek kapcsán nem alkalmazható.” COHEN, Todd – DREEBEN, Michael – DRUMMOND HANSEN, Melodi et alii (szerk.): *CDA Section 230: Its Past, Present, and Future*. 2021, O'Melveny, <https://www.omm.com/ommdistribution/momentum/CDASection230.pdf>, 5. o.

³³⁶ CITRON, Danielle Keats – BENJAMIN Wittes, Benjamin: The Problem Isn't Just Backpage: Revising Section 230 Immunity. *Georgetown Law Technology Review*, 2018, 453. sz., 453–473. o.

³³⁷ *Force v. Facebook, Inc.*, 934 F.3d 53, 64 (2d Cir. 2019), cert. denied, 140 S. Ct. 2761 (2020); *Marshall's Locksmith Serv. Inc. v. Google, LLC*, 925 F.3d 1263, 1267 (D.C. Cir. 2019); *Enigma Software Grp. U.S.A v. Malwarebytes, Inc.*, 946 F.3d 1040, 1052 (9th Cir. 2019), cert. denied, 141 S. Ct. 13, 208 L. Ed. 2d 197 (2020).

³³⁸ Allow States and Victims to Fight Online Sex Trafficking Act of 2017 (a törvényt az Amerikai Egyesült Államokban többször FOSTA/SESTA törvénynek nevezik, mivel egy korábbi változat még a Stop Enabling Sex Traffickers Act (SESTA) nevet viselte).

³³⁹ HARMON, Elliot: How Congress Censored the Internet. *Electronic Frontier Foundation*, 2018. március 21., <https://www.eff.org/deeplinks/2018/03/how-congress-censored-internet>.

³⁴⁰ <https://www.eff.org/files/2018/03/19/doj-sesta.pdf>.

³⁴¹ HARMON, 2018.

törvény elfogadása inkább politikai okokból volt fontos (a 2021 júniusában publikált jelentés³⁴² szerint három év alatt csak egy alkalommal hasznosították a CDA230 alóli illetén kivételt), és a CDA230 „felvizezése” több gondot okoz azoknál, mint amiket megold.³⁴³ A cenzúra kérdésköre újra napirendre került. Ahogy Nicolas P. Suzor megfogalmazta: a platformok „egyszerre bírák, esküdtek és végrehajtók is”.³⁴⁴

IV. 5.2. A TWF- és az AVMS-irányelvek

Az 1993. január 1-jén létrejött³⁴⁵ európai belső piac, más néven az egységes piac számos pozitívummal szolgált az akkor még csak 12 – ma már jóval több – tagállam és polgárai számára, ráadásul a különféle megállapodásoknak köszönhetően az Európai Gazdasági Térség biztosította keretek között más országok is részesülhetnek belőle. Az egységes piac alapját az ún. „négy szabadság”³⁴⁶ – a személyek, a szolgáltatások, az áruk és a tőke szabad mozgása – jelenti, melyeket az Európai Unióról szóló szerződés rögzít.³⁴⁷ Azonban – ahogy Perry Keller írja – „a médiaágazat komoly kihívást jelentett az európai egységes piac kialakítását célzó

³⁴² UNITED STATES GOVERNMENT ACCOUNTABILITY OFFICE: *Report to Congressional Committees. Sex trafficking. Online Platforms and Federal Prosecutions*. GAO-21-385, 2021. június, <https://www.gao.gov/assets/gao-21-385.pdf>.

³⁴³ Bár e könyv a szerzői jogi kérdésekkel kapcsolatos vizsgálódást kerüli, a témához érintőlegesen kapcsolva érdemes megvizsgálni a szerzőijog-sértésekre vonatkozó amerikai eltávolítási szabályokat az 1998-as szerzői jogi törvényben. The Digital Millennium Copyright Act (DMCA), Pub. L. No. 105–304, 112 Stat. 2860 (Oct. 28, 1998). URBAN, Jennifer M. – KARAGANIS, Joe – SCHOFIELD, Brianna L.: Notice and Takedown in Everyday Practice. Version 2. *University California Berkeley Public Law Research Paper*, 2017, 2755628. sz., <https://ssrn.com/abstract=2755628>, 15–19. o.

³⁴⁴ SUZOR, 2019, 73. o.; Vö. „a szolgáltatók a legvégső esetben rendőrré, bíróvá, esküdtté és végrehajtóvá válnak egyszerre”. MCNAMEE, Joe: *The slide from self-regulation to corporate censorship*. Brussels, 2011, European Digital Rights, 4. o.

³⁴⁵ EUROPEAN PARLIAMENT: *History: European Single Market*. 2012. június 28., <https://multimedia.europarl.europa.eu/en/history-european-single-marketV001-0021ev>.

³⁴⁶ BARNARD, Catherine: *The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms* (6. kiadás). Oxford, 2019, Oxford University Press, 28–30. o.

³⁴⁷ Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata, Hivatalos Lap C 326, 26/10/2012, 0001–0390. o.

erőfeszítések számára”.³⁴⁸ Ennek indokaként több dolgot is meg lehet említeni: egyrészt az európai médiaszabályozás nem csupán gazdasági kérdésként, hanem kulturális, illetve emberi jogi kérdésként is tekint a médiapiacra, másrészt Európában hagyományosan jelentős állami támogatás, illetve beavatkozás mellett szerveződött a műsorszolgáltatás, így a területen a nemzeti kormányok nehezebben „engedik ki a kezükből a gyeplőt”, harmadrészt pedig a közös európai szabályok sokszor csak követni tudták a technológiai változásokat. Mindezek ellenére az audiovizuális médiaszolgáltatások és az internet – ahogy ma nevezzük őket – a kezdetektől egyértelműen az áruk (pl. nyomtatott sajtó, CD, DVD) és a szolgáltatások (pl. rádió, televízió) kategóriájába tartoztak, így szabad mozgásuk sokszor ütközött az e területen történetileg bezárkózó tagállami akaratokkal. A kedvezőbb szabályozási környezetet kereső média-vállalkozások ekkoriban az európai egységes szabályrendszer hívei voltak, hiszen így tudtak az eredeti tagállami szabályozásuknál kedvezőbb gazdasági, szabályozási (és esetleg politikai) környezetben működni. Az Európai Bíróság több esetben megerősítette,³⁴⁹ hogy a határokon átnyúló televíziózás elé – főszabály szerint – nem lehet jogi korlátokat állítani. Ilyen körülmények között – hosszú tárgyalások és egyeztetések után – született meg a határokon átnyúló televíziózásról szóló irányelv (TWF).³⁵⁰ „A TWF-irányelv, az AVMS-irányelv előfutára, az európai audiovizuális ágazat fő szabályozási eszköze.”³⁵¹ Az irányelv két kulcspontot rögzít, amelyek a későbbiekben, az internetes szolgáltatások szabályozá-

³⁴⁸ KELLER, Perry: *Európai és nemzetközi médiajog Liberális demokrácia, kereskedelem és az új média*. Budapest, 2014, Wolters Kluwer, 139. o.

³⁴⁹ „Az audiovizuális szektorban működő külföldi szervezetek szerkezetét érintő körülményeket nem lehet objektíven szükségesnek tekinteni a pluralizmust biztosító nemzeti rádió- és televíziórendszer fenntartása érdekében fennálló általános érdek védelme érdekében.” *Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda and others v. Commissariaat voor de Media*. CJEU, C-288/89, 1991, I-04007, [25.].

³⁵⁰ A Tanács irányelve (1989. október 3.) a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról, 89/552/EGK, Hivatalos Lap L 298, 17/10/1989, 0023–0030. o.

³⁵¹ KATSIREA, Irini: The Television Without Frontiers Directive. In DONDEERS, Karen – PAUWELS, Caroline – LOISEN, Jan (szerk.): *The Palgrave Handbook of European Media Policy*. London, 2014, Palgrave Macmillan, 297–311. o.

sa kapcsán is szerepet kaptak: a szolgáltatások szabad áramlásának elvét és a származási ország elvét.³⁵²

Már ezen irányelv kapcsán is látszott az, ami az Amerikai Egyesült Államok versenyalapú szabályozási szemléletétől eltér: a média kiemelkedő szerepet tölt be Európában a demokratikus szabályrendszer fenntartásában és közvetítésében ugyanúgy, mint a kulturális, társadalmi és szociális szempontok fenntartásában, fejlesztésében és terjesztésében. És bár a technológia fejlődésével a TWF módosítása viszonylag hamar napirendre került,³⁵³ az Európai Bizottság 1999-es megfogalmazása változatlan maradt a folyamat során: „Az audiovizuális média központi szerepet játszik a modern demokratikus társadalmak működésében. Az információ szabad áramlása nélkül az ilyen társadalmak nem működhetnek. Ezenkívül az audiovizuális média alapvető szerepet játszik a társadalmi értékek fejlődésében és továbbadásában. Ez nem egyszerűen azért van, mert nagymértékben befolyásolják, hogy mely tényekről és milyen képekkel találkozunk a világról, hanem azért is, mert fogalmakat és kategóriákat adnak meg – politikai, társadalmi, etnikai, földrajzi, pszichológiai és így tovább –, amelyeket felhasználunk ezek tények és képek megértésére. Ezért segítenek meghatározni nemcsak azt, amit látunk a világból, hanem azt is, hogy miként látjuk. Az audiovizuális ipar tehát nem olyan iparág, mint bármely más, és nem egyszerűen csak olyan termékeket állít elő, amelyeket a piacon értékesíthetők.”³⁵⁴

Mindezen alapelvek figyelembevételével, a piaci verseny biztosítása mellett és az iparág exponenciális technológiai fejlődésével idővel egyértelművé vált, hogy a TWF toldozása-foldozása nem hoz majd kellő eredményt, így egy új irányelv megalkotása vált szükségessé, amely immár

³⁵² HEROLD, Anna: Country of origin principle in the EU market for audiovisual media services: consumer's friend or foe? *Journal of consumer policy*, 2008, 31. évf., 1. sz., 5–24. o.; POLYÁK Gábor – SZÓKE Gergely László: The country of origin principle and competition among national regulatory régimes in East Central Europe. *Central European Journal of Communication*, 2009, 2. évf., 1. sz., 83–97. o.

³⁵³ DRIJBER, Berend Jan: The revised television without frontiers directive: is it fit for the next century? *Common Market Law Review*, 1999, 36. évf., 1. sz., 87. o.

³⁵⁴ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Principles and guidelines for the Community's audiovisual policy in the digital age. COM/99/0657 final.

nem csupán a televíziós szegmenst, hanem az immár audiovizuálissá fejlődött iparág egészét érinti. Ez lett 2010-ben az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv,³⁵⁵ amelyben azonban az internet szó mindössze háromszor, ráadásul nem túl érdekes szövegkörnyezetben fordul elő.³⁵⁶ Bár a helyzet a videómegosztó szolgáltatások és a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatások kapcsán később változott, az hamar kiderült, hogy az internetre vonatkozó szabályok a TWF–AVMS-keretrendszerben, a régi szabályok „újrahuzalozásával” nem kezelhetők megfelelően.

IV. 5.3. Az elektronikus kereskedelmi irányelv

Az internetes szolgáltatások szabályozása Európában sem ment problémamentesen. Már a TWF 1997-es módosításakor felmerült, hogy az új audiovizuális szabályozásnak e területre is ki kellene terjednie, ám az Európai Parlamentben elbukott e javaslat.³⁵⁷ Így egy formális megkülönböztetés alakult ki a hagyományos médiaszolgáltatások között, amelyeknél a szolgáltató határozza meg a tartalom fogyaszthatóságának idejét és

³⁵⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) (EGT-vonatkozású szöveg). Hivatalos Lap L 95, 15.4.2010, 1–24. o.

³⁵⁶ AVMS 47.: „...a médiatudatosság előmozdítására vonatkozóan már tartalmaz egy sor lehetséges intézkedést, mint például a tanárok és a nevelők továbbképzése, külön *internetképzés* gyermekek számára egészen fiatal kortól, a szülők számára látogatható órákkal, vagy az állampolgárokat célzó nemzeti kampányok szervezése minden kommunikációs média bevonásával az *internet* felelősségteljes használatára vonatkozó tájékoztatás érdekében.”

AVMS 60.: „A kiskorúak és az emberi méltóság védelméről és a válaszadás jogáról szóló ajánlás már elismeri a szűrőrendszerek és a jelölések fontosságát, és számos olyan lehetséges intézkedést tartalmaz, amely a kiskorúak javát szolgálhatja, mint például hatékony, naprakészre tehető és felhasználóbarát szűrési rendszer rendszeres biztosítása a felhasználó részére valamely *internetszolgáltatónál* történő előfizetésekor, vagy kifejezetten gyermekeknek szánt, automatikus szűrési rendszerrel felszerelt szolgáltatásokhoz való hozzáférés nyújtása.”

³⁵⁷ KELLER, Perry: The New Television without Frontiers Directive. In BARENDT M., Eric (szerk.): *Yearbook of Media and Entertainment Law. Volume III: 1997/98*. Oxford, 1998, Clarendon Press, 188. o.

az internetalapú szolgáltatások között, ahol a fogyasztó határozhatja meg mindezt. Így született meg az „információs társadalommal összefüggő szolgáltatások” fogalma, amely 2000. június 8-a – a digitális szolgáltatásokat a mai napig szabályozó elektronikus kereskedelemről szóló irányelv (Eker. irányelv)³⁵⁸ elfogadása – óta eltelt húsz év egyik kulcsfogalmává vált. Az irányelv egyrészt kiemeli,³⁵⁹ hogy maga a fogalom nem az irányelv szülöttje, hiszen korábbi irányelvekben már megtalálható,³⁶⁰ másrészt megadja a fogalom definitív szándékú meghatározását, azaz milyen szolgáltatások tartoznak és milyen szolgáltatások nem tartoznak a fogalom alá. Kiemeli, hogy „az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások a számítógépes hálózatokon keresztül végzett gazdasági tevékenységek széles skáláját ölelik fel”.³⁶¹

Ebbe a széles skálába beletartozik:³⁶²

- áruk online eladása;
- online szerződéskötést eredményeznek;
- online információszolgáltatás (amennyiben gazdasági tevékenységként jelenik meg);
- online kereskedelmi tájékoztatás (amennyiben gazdasági tevékenységként jelenik meg);
- az adatok kereséséhez, az azokhoz való hozzáféréshez vagy azok visszakereséséhez eszközt nyújtó szolgáltatások;
- adatok hírközlő hálózaton keresztüli továbbítása;
- hírközlő hálózathoz való hozzáférés biztosítása;

³⁵⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól („Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv”), Hivatalos Lap L 178, 17/07/2000, 0001–0016. o.

³⁵⁹ Uo., 17. preambulumbekkezdés.

³⁶⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 98/34/EK irányelve (1998. június 22.) a műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárás megállapításáról. Hivatalos Lap L 204, 21.7.1998, 37–48. o.; Az Európai Parlament és a Tanács 98/84/EK irányelve (1998. november 20.) a feltételes hozzáférésen alapuló, vagy abból álló szolgáltatások jogi védelméről. Hivatalos Lap L 320, 28.11.1998, 54–57. o.

³⁶¹ Eker. irányelv, 18. preambulumbekkezdés.

³⁶² Uo.

- a szolgáltatás igénybe vevője által rendelkezésre bocsátott adat számára tárhely szolgáltatása;
- megrendelt videószerzés;
- kereskedelmi tájékoztatás elektronikus levélben történő küldése.

Nem tartozik viszont bele:³⁶³

- áruk leszállítása vagy a hálózaton kívüli szolgáltatásnyújtás;
- televízióműsor-terjesztés;
- rádióműsor-terjesztés;
- az elektronikus levelezés vagy azzal egyenértékű egyéni kommunikációs eszköz használata (ha azt kereskedelmi, üzleti vagy szakmai tevékenységükön kívül eljáró természetes személyek veszik igénybe, ideértve az ilyen személyek közötti szerződéskötés céljából történő használatot is);
- a munkavállaló és munkáltatója közötti szerződéses jogviszony;
- az olyan tevékenységek, amelyeket jellegüknél fogva nem lehet távolból és elektronikus úton végezni (például a cégek számláinak jogszabályban előírt ellenőrzése vagy a beteg fizikai vizsgálatát megkívánó egészségügyi tanácsadás).

Az Eker. irányelv ezzel a belső piac megfelelő működéséhez járul hozzá az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások tagállamok közötti szabad mozgásának biztosítása által. Mint a fenti felsorolásból kitetszik, az internetes szolgáltatókat (így az akkoriban meginduló közösségimédia-szolgáltatókat) a kétezres évek elején nem a TWF-irányelv, hanem az Eker. irányelv hatálya alá helyezték. Végig érezhető ugyanakkor a szabályozás óvatos megfogalmazásaiból, hogy „azt a politikai konszenzust tükrözi, amely szerint az internetet nem szabad bevonni a fennálló médiaszabályozási rendszerek alá”,³⁶⁴ így valamiféle átmenetet képez a korai internet jogmentes tere és a hagyományos állami szabályozások között.

³⁶³ Uo.

³⁶⁴ KELLER, Perry, 2014, 151. o.

Az internet egyik kulcskérdése kapcsán, miszerint ki is tehető felelőssé a jogszértő tartalomért, az Európai Unió a fent vázolt CDA230-as szabályoktól eltérő rendszert alakított ki.³⁶⁵ A központi elem az Eker. irányelv 4. szakasza, mely a közvetítő szolgáltatók felelőssége címet viseli. A szabályrendszer hármas fogalomrendszerrel dolgozik, amelyből az első kettő esetében („egyszerű továbbítás” és „gyorsítótárólóban történő rögzítés [caching]”) a szolgáltatók az amerikai rendszerű immunitást élveznek a felelősség alól.

Egyszerű továbbítás esetén

- a) nem a szolgáltató kezdeményezi az adatátvitelt;
- b) nem ő választja ki az adatátvitel címzettjét; és
- c) nem ő választja meg vagy módosítja a továbbított információt.³⁶⁶

Gyorsítótárólóban történő rögzítés esetén

- a) a szolgáltató nem módosítja az információt;
- b) a szolgáltató megfelel az információhoz való hozzáféréssel kapcsolatos feltételeknek;
- c) a szolgáltató betartja az információk frissítése tekintetében az ágazatban széles körben elismert és alkalmazott szabályokat;
- d) a szolgáltató a technológiát csak az ágazatban széles körben elfogadott és alkalmazott jogszerű módon használja arra a célra, hogy adatokat szerezzen az információ felhasználásáról; valamint
- e) a szolgáltató haladéktalanul intézkedik a tárolt információ törléséről vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről, amint ténylegesen tudomást szerez arról, hogy az információt az adatátvitel forrásánál törölték a hálózatról, vagy megszüntették az ahhoz való hozzáférést, vagy bíróság, illetve közigazgatási hatóság rendelte el a törlést vagy a hozzáférés megszüntetését.³⁶⁷

³⁶⁵ WENDEHORST, Christiane: Platform Intermediary Services and Duties under the E-Commerce Directive and the Consumer Rights Directive. *Journal of European Consumer and Market Law*, 2016, 5. évf., 1. sz., 30–33. o.

³⁶⁶ Eker. irányelv, 4. szakasz, 12. cikk.

³⁶⁷ Uo., 13. cikk.

Ezen feltételek megléte esetén jogsértő tartalommal kapcsolatban is érvényesül a szolgáltatói mentesülés. Az érdekesebb ugyanakkor a tárhelyszolgáltatók felelősségi kérdése, amelyre vonatkozó szabályok a 14. cikkben kaptak helyet. Ennek alapján a szolgáltató főszabály szerint felelős a rajta elhelyezett tartalomért, és akkor mentesül a felelősség alól, amennyiben:

- a) nincsen tényleges tudomása jogellenes tevékenységről vagy információról, és – ami a kárigényeket illeti – nincsen tudomása olyan tényekről vagy körülményekről, amelyek nyilvánvalóan jogellenes tevékenységre vagy információra utalnának; vagy
- b) amint ilyenről tudomást szerzett, haladéktalanul intézkedik az információ eltávolításáról vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről.³⁶⁸

Az európai rendszer (relatív)³⁶⁹ újdonsága tehát ez az általánosan használt „értesítési-eltávolítási eljárás” (NTDS),³⁷⁰ amely így egy többlépcsős feltétel- és eljárási rendszert léptetett életbe: a közvetítő szolgáltatónak egyrészt biztos tudomással kell bírni olyan tartalomról, amely nyilvánvalóan jogellenesek, másrészt meghatározott időn belül lépéseket kell tennie a tartalom eltávolítása érdekében. Így tehát megállapítható, hogy az amerikai szabályozással szemben az Európai Unió egy másik modell (amelyet „biztonságos kikötő modellnek”³⁷¹ is szoktak nevezni) mellett

³⁶⁸ Uo., 14. cikk.

³⁶⁹ Az eljárás már az 1998-as amerikai DMCA-ban (lásd 343. l.) megjelenik, ám ott csak a szerzőjog-sértésekre nézve alkalmazandó. Összevetésnek lásd PEGUERA, Miquel: The DMCA Safe Harbors and Their European Counterparts: A Comparative Analysis of Some Common Problems. *Columbia Journal of Law & the Arts*, 2009, 32. évf., 4. sz., 481–512. o.

³⁷⁰ DE STREEL, Alexandre – DEFREYNE, Elise – JACQUEMIN, Hervé – LEDGER, Michèle – MICHEL, Alejandra: *Online Platforms' Moderation of Illegal Content Online. Law, Practices and Options for Reform*. Study for the committee on Internal Market and Consumer Protection, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, Luxembourg, 2020, European Parliament, 10. o.

³⁷¹ MADIEGA, Tambiana: Reform of the EU liability regime for online intermediaries. Background on the forthcoming Digital Services Act. *European Parliamentary Research Service*, 2020. május, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/649404/EPRSIDA\(2020\)649404EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/649404/EPRSIDA(2020)649404EN.pdf), 1–2. o.

tette le a voksát, amely egy nem automatikus mentesülést helyezett a középpontjába.³⁷² Bár az irányelv elfogadása óta számos kérdésben zajlottak viták (így például mikor jelenthető ki, hogy a szolgáltató tudomása tényleges; mit jelent a nyilvánvalóan jogellenes tartalom; mi az a hadéktalanság, amin belül a szolgáltatónak lépnie szükséges; aktív vagy passzív típusú szolgáltatóról beszélünk-e; de többen felvetették, hogy nem csupán egyféle, hanem többféle eljárásra lenne szükség a különféle tartalmak esetében).³⁷³ Ezen kérdések vizsgálatát – hiszen mindezek nélkül nem lehet megállapítani, hogy egy tartalmat jogszerűen távolítottak-e el, vagy cenzurális hatásokról beszélhetünk – a könyv IX. fejezete tartalmazza.

Az NTDS mellett külön ki kell emelni az Eker. irányelv 15. cikkében foglaltakat,³⁷⁴ hiszen a fenti szabályozás mellett leszögezték, hogy a tagállamok nem állapítanak meg a szolgáltatókat terhelő olyan általános kötelezettséget, amely alapján a) az általuk továbbított vagy tárolt információkat nyomon kellene követniük, vagy amely szerint b) a jogellenes tevékenységre utaló tényeket vagy körülményeket kellene kivizsgálniuk („általános monitorozási vagy nyomonkövetési kötelezettség tilalma”).³⁷⁵ Ez a szabály tehát nem kötelezi a szolgáltatókat, és így a közösségi médiát sem arra, hogy folyamatosan nyomon kövessék a rájuk felkerülő tar-

³⁷² Fontos ugyanakkor, hogy az Eker. irányelv, 4. szakasz, 14. cikk (3) alapján a tagállamok számára rendelkezésre áll az a lehetőség, hogy eljárásokat alakítsanak ki az információ eltávolításának vagy a hozzáférés megszüntetésének szabályozására.

³⁷³ Bár e könyv a szerzői jogi kérdésekkel kapcsolatos vizsgálódást kerüli, a témához érintőlegesen kapcsolva érdemes megvizsgálni a szerzőijog-sértésekre vonatkozó európai eltávolítási szabályokat a 2019-es szerzői jogi irányelvben. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg). PE/51/2019/REV/1, Hivatalos Lap L 130, 17.5.2019, 92–125. o. Lásd ROMERO-MORENO, Felipe: 'Notice and staydown' and social media: amending Article 13 of the Proposed Directive on Copyright. *International Review of Law, Computers & Technology*, 2019, 33. évf., 2. sz., 187–210. o.

³⁷⁴ OSTER, Jan: *European and International Media Law*. Cambridge, 2017, Cambridge University Press, 234–236. o.

³⁷⁵ Ki kell ugyanakkor hangsúlyozni – ahogy a későbbi bírósági joggyakorlat is foglalkozott vele –, hogy az Eker. irányelv 47. cikke kijelenti, hogy mindez „nem érinti azonban az egyedi esetben alkalmazandó nyomon követési kötelezettségeket”.

talmakat.³⁷⁶ Nem feledhetjük ugyanakkor, hogy a szabályozás 2000-ben került megalkotásra, a 2020-as években egyre több tagállamban merült fel ennek a szabálynak a megváltoztatása.

IV. 5.4. Útban a digitális egységes piac felé

A fenti folyamatban egyre nyilvánvalóbbá vált minden résztvevő számára, hogy az egységes európai piac szabályrendszerét a digitális térbe is szükséges átültetni. Ez a minél teljeskörűbb digitális piac megvalósulására irányuló folyamat³⁷⁷ a nyilvánosság számára 2015-ben kezdődött, amikor az Európai Bizottság nyilvánosságra hozta az európai digitális egységes piaci stratégiáról szóló közleményét.³⁷⁸ A dokumentum leszögezi, hogy „a digitális egységes piac olyan piac, amelyben biztosított az áruk, a személyek, a szolgáltatások és a tőke szabad mozgása, és ahol az egyének és vállalkozások akadálymentesen, a fogyasztó- és adatvédelmi szabályok messzemenő betartása és tisztességes versenyfeltételek mellett végezhetnek internetes tevékenységeiket. A digitális egységes piac megvalósítása révén Európa megtarthatja a digitális gazdaságban elfoglalt vezető pozícióját, elősegítve az európai vállalkozások globális növekedését.”³⁷⁹ Angyal Zoltán három pillért azonosított,³⁸⁰ amelyen belül a tizenhat célzott intézkedés elhelyezkedik:

- a) Az internetes termékek és szolgáltatások elérhetőbbé tétele az európai fogyasztók számára.

³⁷⁶ VAN HOBOKEN, Joris – QUINTAIS, Joao Pedro – POORT, Joost – VAN EIJK, Nico: *Hosting intermediary services and illegal content online. An analysis of the scope of article 14 ECD in light of developments in the online service landscape: final report*. Luxembourg, 2018, European Commission, 45–47. o.

³⁷⁷ A folyamatról részletesen lásd ANGAL Zoltán: Úton a digitális egységes piac felé. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020, 15. évf., 3. különsz., 5–13. o.

³⁷⁸ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai digitális egységes piaci stratégia. COM(2015) 192 final.

³⁷⁹ Uo., 1.

³⁸⁰ ANGAL, 2020, 6. o.

- b) A digitális hálózatok és innovatív szolgáltatások fellendülését elősegítő feltételek és egyenlő versenyfeltételek megteremtése.
- c) A digitális gazdaság növekedési potenciáljának maximalizálása.

Témánk szempontjából a második pillér a legfontosabb, hiszen idetartozik egyrészt az audiovizuális médiáról szóló keret felülvizsgálata és a 21. századhoz való igazítása, másrészt pedig az internetes platformoknak a digitális egységes piacon betöltött szerepének elemzése, illetve annak felmérése, hogy miként vehető fel a küzdelem az interneten elérhető jogellenes tartalmak ellen. 2015-re az AVMS irányelv hatókörébe már egyaránt beletartozik a televíziós műsorszolgáltatás és a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatás, és az irányelv mindkét szolgáltatásra vonatkozóan meghatározza a közös minimumkövetelményeket. Ugyanakkor, ahogy a dokumentum fogalmazott: „a Bizottság azt is megfontolja, hogy kiterjessze-e a szabályok jelenlegi hatókörét az irányelv hatályán jelenleg kívül eső új szolgáltatásokra,³⁸¹ valamint az irányelv földrajzi hatályán kívül eső szereplőkre.”³⁸² A platformszolgáltatók egyre növekvő piaci erejével és koncentrációjával³⁸³ kapcsolatban a közlemény számos aggályt azonosított:³⁸⁴ a megszerzett információk használatának átláthatatlanságától a saját termékek – versenytársak hátrányára történő – reklámozásán át az árazási probléma kiszámíthatatlanságáig. Ráadásul csupa olyan területet jelölt meg,³⁸⁵ ahol a Bizottság megkezdte a vizsgálódást, amelyek a későbbi DSA–DMA-rendelettervezetekben jogi formát is öltöttek:

- a keresési eredmények (fizetett linkek és/vagy reklám) átláthatósága;
- a platformok által gyűjtött adatok felhasználása;
- a platformok és a beszállítók közötti kapcsolat;

³⁸¹ Erről lásd IV. 5.5. fejezet.

³⁸² COM(2015) 192 final, 3.2.

³⁸³ A helyzet nemhogy javult volna, hanem inkább romlott azóta: 2020 végére a hat vezető közösségimédia-platform közül négy (Facebook, WhatsApp, Instagram és Messenger) ugyanannak a vállalatnak a tulajdonában van. <https://mk0hootsuiteblof6bud.kinstacdn.com/wp-content/uploads/2021/01/Screen-Shot-2021-01-26-at-4.08.16-PM.png>.

³⁸⁴ Uo., 3.3.1.

³⁸⁵ Uo., 3.3.2.

- az egyének és vállalkozók azon képességének korlátozása, hogy az egyik platformról a másikra váltsanak; és
- a jogellenes internetes tartalom legeredményesebb kezelési módjai.

Mindezen vizsgálatnak két fontos állomása két magatartáskódex elfogadása és aláírása volt. Az egyik, „A jogellenes online gyűlöletbeszéd- del szembeni fellépést szolgáló magatartási kódex”³⁸⁶ volt, amelynek elfogadása során négy tech-mammut (Facebook, Microsoft, Twitter, YouTube³⁸⁷) vállalta – többek között –, hogy a jogellenes gyűlöletbeszéd- re vonatkozó érvényes bejelentéseket 24 órán belül felülvizsgálják, és az ilyen tartalmat eltávolítják vagy hozzáférhetetlenné teszik.³⁸⁸ Az eltávo- lításra az ilyen típusú tartalmak kapcsán a kódex az NTDS-t megfelelő megoldásnak találta. A másik állomás során 2018-ban a világ legnagyobb tech-vállalatai közül a Facebook, a Google, a Twitter és a Mozilla³⁸⁹ is ellátta kézjegyével „A dezinformáció visszaszorítását célzó uniós gyakor- lati kódexet”.³⁹⁰ A kódex elfogadását megelőzte az Európai Bizottság egy újabb közleménye az online félretájékoztatás kapcsán,³⁹¹ amely jelezte a platformszolgáltatók felelősségét a kérdésben. Így a kódex aláírásának a tech-cégek részéről nem volt – jól kommunikálható – alternatívája.³⁹² Rá- adásul a kódexet – amelyet csak az aláírókra kell alkalmazni³⁹³ – jogi ér-

³⁸⁶ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_20_1134/IP_20_1134_EN.pdf.

³⁸⁷ 2020-ban a TikTok, 2021-ben a LinkedIn is aláírta a magatartáskódexet.

³⁸⁸ A 2020-as, ötödik értékelés megállapította, hogy „az ilyen típusú értesítések 90%-át 24 órán belül felülvizsgálták, és a tartalom 71%-át eltávolították”. REYNDERS, Didier: Countering illegal hate speech online. 5th evaluation of the Code of Conduct. *European Commission*, 2020. június, <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/codeofconduct2020factsheet12.pdf>.

³⁸⁹ A kódexhez 2019-ben csatlakozott a Microsoft, 2020-ban pedig a TikTok is.

³⁹⁰ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_21_4945/IP_21_4945_EN.pdf.

³⁹¹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai megközelítés az online félretájékoztatás kezelésére. COM(2018) 236 final.

³⁹² COLLIVER, Chloe: *Cracking the Code: An Evaluation of the EU Code of Practice on Disinformation*. 2019, Institute for Strategic Dialogue, <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2020/06/isdCracking-the-Code.pdf>.

³⁹³ A jogellenes online gyűlöletbeszéd- del szembeni fellépést szolgáló magatartási kódex, V.

telemben nem lehetséges valódi szabályozási, definiálási megoldásként értékelni, hiszen fontos kiemelni, hogy azt „a hatályos uniós és tagállami jogszabályok keretei között kell alkalmazni, és az semmiképpen sem értelmezhető úgy, hogy felváltja vagy értelmezi a hatályos jogi keretet”.³⁹⁴ Az aláírók által vállalt kötelezettségek³⁹⁵ között szerepel például:

- a reklámelhelyezések ellenőrzése;
- a politikai és témafókuszú hirdetések vizsgálata;
- a szolgáltatások integritása;
- a tudatos fogyasztói magatartás megerősítése; illetve
- a kutatói közösség szerepének erősítése.

Ugyanakkor – ahogy Matteo Monti megjegyzi a dokumentumról – „az európai forgatókönyv szerint mind az EU, mind a tagállamok szintjén úgy tűnik, hogy van egy olyan tendencia, amely ösztönöz és kedvez a cenzúra privatizációjának”.³⁹⁶ Pozitívum ugyanakkor, hogy vállalásaik során az aláírók beruháznak olyan technikai eszközökbe, amelyek e célok elérését segítik, és aktív partnerséget alakítanak ki a civil társadalommal, a kormányokkal, az oktatási intézményekkel és más érdekelt felekkel.³⁹⁷

Ez az aktív, kezdeményező szerep az Európai Unió részéről „az internet történetében először tereli az erőviszonyokat az Egyesült Államoktól és Európa felé”.³⁹⁸ És mivel a két magatartási kódexet elfogadó vállalatoknak a saját szolgáltatási feltételeiket is módosítani kellett, hogy meg tudjanak felelni önkéntes vállalásaiknak „ezek a vállalatok lényegében beleegyeztek abba, hogy globálisan minden felhasználójukra alkalmazzák az európai szabályokat”.³⁹⁹ A szolgáltatók így a tiszta

³⁹⁴ Uo., Preambulum.

³⁹⁵ Uo., II.

³⁹⁶ MONTI, Matteo: The Eu Code of Practice on Disinformation and the Risk of the Privatisation of Censorship. In GIUSTI, Serena – PIRAS, Elisa: *Democracy and Fake News. Information Manipulation and Post-Truth Politics*. London, 2020, Routledge, 219. o.

³⁹⁷ WILMAN, Folkert: *The Responsibility of Online Intermediaries for Illegal User Content in the EU and the US*. Northampton, 2020, Edward Elgar Publishing.

³⁹⁸ REYNOLDS, 2019.

³⁹⁹ Uo.

önszabályozás terepéről átléptek – Christopher T. Marsden szavaival – „a társ-szabályozási periódusba”.⁴⁰⁰

IV. 5.5. Az AVMS-irányelv módosítása

A közösségi média körébe tartozó videómegosztó platformok⁴⁰¹ és a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatások használatának ugrásszerű növekedése egyértelművé tette, hogy nem járható út az, amit a korábbi jogi szabályozás képviselt, azaz hogy az aktuális helyzetre ugyan rimelő, de a technológia fejlődését nem figyelembe vevő joganyagot fogadnak el. Az elmúlt évek egyértelművé tették, hogy a média területén 8-10 év manapság olyan, mint korábban 40-50 év. Ahogy Gellén Klára fogalmazott: „a tárgyi hatály kijelölése az irányelv egyik legneuralgikusabb kérdése. Esetenként komoly elhatárolási nehézséget jelent egyegy szolgáltatás jellegének, a mediaszabályozás tárgyi hatálya alá tartozó mi voltának megítélése.”⁴⁰² Ugyanígy újra kellett gondolni a hagyományos médiaszolgáltatások és az internetalapú szolgáltatások közötti szabályozási eltéréseket,⁴⁰³ hiszen minden abba az irányba mutatott, hogy e téren a konvergencia minél erősebben érvényesüljön fog.⁴⁰⁴ Ennek következtében a 2000-es Eker. irányelv hatálya alól a lekérhető audiovizuális médiaszolgáltatások átkerültek az AVMS hatálya alá, hogy egységes(ebb)

⁴⁰⁰ MARSDEN, Christopher T.: *Internet Co-Regulation: European Law, Regulatory Governance and Legitimacy in Cyberspace*. Cambridge, 2011, Cambridge University Press.

⁴⁰¹ SORBÁN Kinga: A videómegosztóplatform-paradoxon, avagy az új európai szabályok alkalmazhatósága a globalizáció és az eltérő tagállami implementáció keresztmetszetében. In *Medias Res*, 2019, 8. évf., 2. sz., 213. o.

⁴⁰² GELLÉN Klára: Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv reklámjogi szabályainak változásairól az egységes digitális piaci stratégia törekvéseinek tükrében. In *Media Res*, 2018, 7. évf., 1. sz., 82. o.

⁴⁰³ Lásd részletesen: CABRERA BLÁZQUEZ, Francisco Javier – CAPPELLO, Maja – FONTAINE, Gilles – RABIE, Ismail – VALAIS, Sophie: *The legal framework for video-sharing platforms*. Strasbourg, 2018, European Audiovisual Observatory.

⁴⁰⁴ A származási ország-elvével kapcsolatban lásd KOKOLY Zolt: Exceptions to the Principle of Free Transmission and Retransmission of Audiovisual Media Content – Recent European Case-Law. *Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies*, 2020, 9. évf., 1. sz., 83–103. o.

jogi keretben tudjanak működni.⁴⁰⁵ Meg kell jegyezni, hogy a jogalkotó a hagyományos műsorszolgáltatási és hírközlési, illetve a folyamatosan változó internetes fogalomhasználat összefésülésével már ekkor is küzdelmet folytatott, „az AVMS irányelv 2010-es megalkotását követően a médiakonvergencia (újból⁴⁰⁶) szükségessé tette a jogi keret frissítését, így végül 2018. novemberében került elfogadásra az AVMS módosítása.⁴⁰⁷ Az irányelv tárgyi hatályát (további elemekkel⁴⁰⁸) kiterjesztették, és mint a szórakoztatás és az oktatás fontos szereplőit, a közösségi média felületeket is hatálya alá vonta az irányelv.”⁴⁰⁹ Bár valóban vannak olyan közösségimédia-felületek, amelyek immár automatikusan az AVMS hatálya alá tartoznak (például a YouTube, a Vimeo vagy a streaming és annak különböző válfajai: VOD, Catch-Up TV, OTT), az 2021-ben még nem teljesen egyértelmű, hogy melyik közösségi médiafelület nem fog a hatály alá kerülni. Az Európai Bizottság – nem kötelező jogerejű – iránymutatást⁴¹⁰ adott ki 2020 júliusában a témában, amely alapján mennyiségi és minőségi kritériumokat is közösen vizsgálva lehet döntésre jutni abban a tekintetben, hogy alkalmazhatóak-e az AVMS szabályai. Ennek kapcsán az alábbiakat lehet összefoglalóan vizsgálni:

⁴⁰⁵ A videómegosztó platformokra vonatkozó széttartó európai szabályozásról lásd CAPELLO, Maja (szerk.): *Mapping of national rules applicable to video-sharing platforms: Illegal and harmful content online*. Strasbourg, 2021a, European Audiovisual Observatory.

⁴⁰⁶ Értelmező beszúrással a szerző által.

⁴⁰⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról. PE/33/2018/REV/1 Hivatalos Lap L 303, 28.11.2018, 69–92. o.

⁴⁰⁸ Értelmező beszúrással a szerző által.

⁴⁰⁹ KELEMEN Linda: A közösségi platformok szabályozása az Európai Unióban. *Médiatudományi Intézet Blog*, 2021. március 1., <https://nmhh.hu/cikk/218445/AkosszegiplatformokszabalyozasazEuropaiUnioiban>.

⁴¹⁰ Communication from the Commission: Guidelines on the practical application of the essential functionality criterion of the definition of a ‘video-sharing platform service’ under the Audiovisual Media Services Directive 2020/C 223/02 (C/2020/4322), Hivatalos Lap C 223, 7.7.2020, 3–9. o.

- „Az audiovizuális tartalom gazdasági relevanciája a platform számára;
- A platformon szereplő audiovizuális tartalom mennyisége, felhasználása és elérése;
- Az audiovizuális tartalomból származó bevételek relevanciája;
- Az audiovizuális tartalom láthatóságának és vonzerejének növelését célzó eszközök.”⁴¹¹

Mindezek alapján a nemzeti jogrendekbe áttiltetve jelen pillanatban nem tűnik reálisnak, hogy minden tagállam pontosan ugyanazokat a szolgáltatásokat tartja majd a szabályozás hatálya alá tartozónak, így a hatósági és a bírósági gyakorlat kifejezetten érdekes lesz majd. A tagállamoknak az Európai Bizottság 2020. szeptember 19-ét állapított meg implementálási határidőnek.⁴¹² Írország különösen vizsgálatra méltó e szempontból, hiszen számos amerikai közösségimédia-platformnak ebben az országban van a székhelye. Írország az AVMS implementálása során egy új törvényt fogadna el, amely kiterjesztené a hatályát egyértelműen az összes közösségimédia-szolgáltatóra is. Az új médiahatóságnak – ahogy azt Catherine Martin, médiáért (is) felelős ír miniszter jelezte – „szerepe lesz az Írországban létrehozott székhellyel működő vállalatok szabályozásában össz-európai alapon. Ez magában foglal számos nagy globális vállalatot, mint például az Apple, a YouTube és a Facebook.”⁴¹³ Az ír implementáció során pontosítani próbálták az Európai Bizottság iránymutatását, és az alábbi elhatároló kérdéseket használták fel:

- „Az audiovizuális tartalom és a szolgáltatás fő tevékenysége közötti kapcsolat (pl. A videómegosztó elem »önálló« funkció vagy csupán a gazdasági tranzakciókat segíti elő?).

⁴¹¹ KÖNIC, Maximilian: Does the AVMS-Directive apply to social media platforms? Will we get more European content on video-sharing platforms? – EU releases Guidelines on the AVMS-Directive. *Lexology*, 2020. július 8., <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=4401ab6c-cfc0-4eb0-889d-b1410e94c489>.

⁴¹² 2022. március 25-én a tagállamok egy része még nem implementálta a joganyagot a nemzeti jogrendbe. Lásd EUROPEAN AUDIOVISUAL OBSERVATORY: *Revises AVMSD tracking table*, 2021, <https://www.obs.coe.int/en/web/observatoire/avmsd-tracking>.

⁴¹³ N/A: YouTube, Netflix and Facebook could face millions in fines for breaches of proposed new laws. *Newstalk*, 2020. december 9., <https://www.newstalk.com/news/online-safety-bill-ireland-1119712>.

- Az audiovizuális tartalom mennyiségi és minőségi relevanciája a szolgáltatás tevékenysége szempontjából (például vannak-e jelentős számú, nagy elérést biztosító videók?).
- Monetizálás vagy bevételszerzés az audiovizuális tartalomból (például fizetnek-e az ügyfelek a hozzáférésért? Van-e a videóknak hirdetése?).
- A tartalom láthatóságát vagy vonzerejét fokozó eszközök elérhetősége (például népszerűsítik-e a videókat a webhelyen? Az eszközök, például szűrők, megosztási lehetőségek és élő csevegések kifejezetten kapcsolódnak-e a videókhoz?).⁴¹⁴

IV. 5.6. Látóhatáron egy új európai szabályozási keretrendszer

Mivel az Európai Unió a GDPR-ral kiváló és a világ számos része által megcsüvegelt és követésre méltónak ítélt agendát állított fel,⁴¹⁵ nem csoda, hogy a tech-cégek megregulázása terén is példamutató hozzáállást kívánt mutatni.⁴¹⁶ A fentebb vizsgált lépések sok szempontból a korábbi éveknel jóval aktívabb, kezdeményezőbb szerepben mutatták az európai kontinenst.

A probléma, amivel azonban szembesülni kellett, hogy „az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv végrehajtásának módja az EU-ban nagyon eltérő, és hogy az online felelősségre vonatkozó nemzeti ítélke-

⁴¹⁴ ANDREWS, Philip – TREACY, Laura – DONOHUE, Ciarán: Update on Implementation of Audio-Visual Media Services Directive in Ireland. *McCann FitzGerald Knowledge*, 2021. április 19., <https://www.mccannfitzgerald.com/knowledge/antitrust-competition/update-on-implementation-of-audio-visual-media-services-directive-in-ireland>.

⁴¹⁵ LI, He – YU, Lu – HE, Wu: The Impact of GDPR on Global Technology Development. *Journal of Global Information Technology Management*, 2019, 22. évf., 1. sz., 1–6. o.; HOOFNAGLE, Chris Jay – VAN DER SLOOT, Bart – BORGESIU, Frederik Zuiderveen: The European Union general data protection regulation: what it is and what it means. *Information & Communications Technology Law*, 2019, 28. évf., 1. sz., 65–98. o.

⁴¹⁶ DE GREGORIO, Giovanni: The e-Commerce Directive and GDPR: Towards Convergence of Legal Regimes in the Algorithmic Society? *European University Institute Working Paper RSCAS*, 2019, 36. sz., <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/63044/RSCAS%20201936.pdf>.

zési gyakorlat ma továbbra is nagyon széttagolt”.⁴¹⁷ Mindezt tetézi a „jó samaritánus paradoxon”⁴¹⁸ is, azaz az a gyakorlat, hogy a platformszolgáltatók inkább passzívak maradnak, mert aktivitásuk esetén elveszítik a felelősség alóli mentesülés lehetőségét. 2000. június 8-a – a digitális szolgáltatásokat a mai napig szabályozó Eker. irányelv elfogadása – óta eltelt húsz év. Ennyi idő egy ennyire gyorsan változó piacon nem tekinthető rövidnek, hiszen azon szabályozási megoldások, amelyek 2000-ben előremutatónak tűntek, mára már sokszor elvesztették relevanciájukat. Mindez a gyakorlatban is láthatóvá vált, amikor az Egyesült Államok és egyéb országok próbálkozásai után az Európai Unió is tett lépéseket a digitális óriások vélt vagy valós túlhatalma ellen. 2017-ben például 110 millió eurós bírságot szabtak ki a Facebookra,⁴¹⁹ 2017 és 2019 között rekordösszegű, összesen 8,2 milliárd eurós⁴²⁰ bírságot róttak a Google-re a versenyjogi szabályok rendszeres és rendszerszintű megsértése miatt,⁴²¹ míg 2020 legvégén az Amazon ellen indult eljárást a trösztellenes szabályok megsértésére hivatkozva.⁴²² Ezen bírságok ténye jól mutatja, hogy a korábban érinthetetlennek hitt – jellemzően amerikai – mamutcégek olyan vizekre eveztek, amelyek már nem csupán jogilag, de politikailag is veszélyesnek minősülnek. A bírságok ezen cégek éves bevételeinek ugyan csak töredékét jelentik, ráadásul jellemzően megfellebbezik őket a különféle bíróságok előtt, de az az út, amelyre a világ több országa rá-

⁴¹⁷ MADIEGA, 2020, Összefoglaló.

⁴¹⁸ STRÖMBÄCK, Per: Good Samaritan Paradox Paradox. *Netopia*, 2020. június 12., <http://www.netopia.eu/good-samaritan-paradox-paradox/>.

⁴¹⁹ N/A: Mergers: Commission fines Facebook €110 million for providing misleading information about WhatsApp takeover, 2017. május 18., <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP171369>.

⁴²⁰ Részletesen lásd POLYÁK Gábor – PATAKI Gábor: Google Shopping: a 2017-es versenyjogi „gigabírság” elemzése, avagy milyen tanulságokkal szolgált a keresőmotorra kiszabott rekordbüntetés. In POLYÁK Gábor (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog: A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, 2020, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 273–288. o.

⁴²¹ WEISSMANN, Cale Guthrie: Google hit with another EU antitrust fine: The grand total now comes to €8.2B. *Fastcompany*, 2019. március 20., <https://www.fastcompany.com/90322678/google-hit-with-another-eu-antitrust-fine-the-grand-total-now-comes-to-e8-2b>.

⁴²² AT.40462, *Amazon.com, Inc.; Amazon Services Europe SARL; Amazon EU SARL; Amazon Europe Core SARL*, <https://ec.europa.eu/competition/elojade/iseif/casedetails.cfm?proccode=140462>.

lépett, egyértelműen mutatja azt a politikai szándékot, hogy a digitális szolgáltatások szabályozása nem maradhatott a húsz éve kialakított mederben.⁴²³

Az új keretrendszer megalkotása kapcsán Alexandre De Streel és munkatársai az alábbiakat tartották szükségesnek:⁴²⁴

- nyújtson elegendő és hatékony biztosítékot az összes alapvető jog (különösen a véleménynyilvánítás szabadsága, a magánélethez való jog, a megkülönböztetés tilalma és a tisztességes eljáráshoz / hatékony jogorvoslathoz való jog) érvényesülése kapcsán;
- erősítse meg a belső piacot és enyhítse a nemzeti szabályozási széttagoltságot;
- biztosítson egyenlő versenyfeltételeket az online és az offline tevékenységek esetén;
- biztosítsa, hogy ami illegális offline, az illegális online is;
- biztosítsa a szabályok technológiai és üzleti szempontú semlegességét;
- biztosítson az illegális online tartalom eltávolításában részt vevő valamennyi érintett számára megfelelő ösztönzőket, hogy a hibák kockázatát minimalizálhassák (mind a túlzott eltávolítás [*over removal* / *overblocking*], mind az aluleltávolítás [*under removal* / *underblocking*] vonatkozásában);

⁴²³ A bírságok mellett egy másik utat is aktívan elkezdtek használni az európai államok, amelyek úgy vélik, hogy a jelenlegi nemzetközi adórendszer nem veszi kellő mértékben figyelembe a gazdaság digitalizációját. A jelenlegi nemzetközi adószabályok szerint a multinacionális vállalatok általában abban az országban fizetnek társasági adót, ahol a termelés folyik, nem pedig ott, ahol a fogyasztók vagy - különösen a digitális ágazat esetében - a felhasználók találhatók. Ennek folyományaképpen „az európai OECD-országok mintegy fele bejelentette, javasolta vagy bevezette a digitális szolgáltatások adóját (DST). 2022 elejére Ausztria, Franciaország, Magyarország, Olaszország, Lengyelország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Törökország és az Egyesült Királyság már bevezette a DST-t. Belgium, a Cseh Köztársaság és Szlovákia javaslatot tett közzé a DST bevezetésére, Lettország, Norvégia és Szlovénia pedig hivatalosan bejelentette vagy jelezte szándékát egy ilyen adó bevezetésére.” ASEN, Elke – BUNN, Daniel: What European OECD Countries Are Doing about Digital Services Taxes. *Tax Foundation*, 2021. november 22., <https://taxfoundation.org/digital-tax-europe-2020/>.

⁴²⁴ DE STREEL–DEFREYNE–JACQUEMIN–LEDGER–MICHEL, 2020, 77–78. o.

- biztosítsa a szabályok arányosságát, ami különféle szabályozások és szabályozó eszközök használatát igényelheti akár a tartalom típusa (és annak a társadalomra gyakorolt lehetséges negatív hatása), akár a platformok mérete (és eszközeik, valamint társadalmi elterjedtségük) szerint;⁴²⁵ ugyanakkor ez a többretegű szabályozási keret maradjon koherens;
- biztosítsa a szabályok kellően általános voltát ahhoz, hogy könnyen alkalmazkodhassanak a gyorsan és gyakran kiszámíthatatlan módon fejlődő technológiákhoz és üzleti modellekhez; és
- biztosítsa a hatékony végrehajthatóságot mind a hagyományos állami végrehajtási mechanizmusok, mind pedig az alternatív magánjogi végrehajtási mechanizmusok (például az ön- és társszabályozás, valamint a bíróságon kívüli vitarendezés⁴²⁶) tekintetében.

A feladat, ami az Európai Unió szabályalkotó testületei előtt állt, láthatóan nem volt kicsi. De ahogy az Európai Parlament 2021. február 10-i ülésén, amely – a nem sokkal korábban már nyilvánosságra hozott digitális rendeletcsomaggal⁴²⁷ – foglalkozott, Annalisa Tardino olasz képviselő így fogalmazott: „A digitális világban közzétett tartalmakról nem a platformok által létrehozott irányelvek alapján kell dönten, hanem olyan törvények alapján, amelyek egyértelmű eljárást és szabályokat határoznak meg.”⁴²⁸ Ezen jogi normák megalkotásának szándéka vezette el a jogalkotót a DSA–DMA-keretrendszer megalkotásához.

⁴²⁵ A témával kapcsolatban Pogácsás Anett felveti, hogy nem csupán szükségesnek és arányosnak kell lenniük az intézkedéseknek, hanem mindezek mellett hatékonynak is. POGÁCSÁS Anett: Modern jogérvényesítés vagy modern cenzúra? A weboldalak blokkolásának újabb tanulságai. *In Medias Res*, 2020, 9. évf., 1. sz., 165–177. o.

⁴²⁶ ERDŐS ÉVA: A megújult választottbíróági eljárás. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019, 14. évf., 1. különsz., 38–49. o.; Vö. A Bizottság (EU) 2018/334 ajánlása (2018. március 1.) az illegális online tartalom hatékony kezelésére irányuló intézkedésekről, II. 14–15.

⁴²⁷ Lásd VI. fejezet.

⁴²⁸ N/A: Social media and democracy: we need laws, not platform guidelines. *European Parliament News*, 2021. február 10., <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20210204STO97129/social-media-and-democracy-we-needed-laws-not-platform-guidelines>.

V. SZABÁLYOZÁSI LEHETŐSÉGEK AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

*Most ehhez a gombhoz kéne a kabát.
Lehet, hogy én mindig gombokhoz keresek kabátot?
Rendes szabó nem ilyen.
Mit értünk rendesen?*⁴²⁹

A kérdés, ami sokakban felmerült a 2010-es évek végén, hogy vajon a szaporodó problémákat látva egyrészt megvan-e a kellő politikai akarat és bátorság a döntéshozókban az internet, a közösségi média és az óriás techcégek szabályozására, másrészt, hogy ezen techmamutok vajon valóban érdekeltek-e a változásokban, vagy csak az időnyerésre játszanak. Ahogy az Amerikai Legfelsőbb Bíróság fogalmazott – ugyanarra a következtetésre jutva, mint az EJEB a Cengiz és mások kontra Törökország ügyben –: „míg korábban nehézségekbe ütközhetett a véleménynyilvánítás legfontosabb (térbeli értelemben vett) helyeinek meghatározása, ma egyértelmű a válasz. Ez a kibertér – általában az »internet demokratikus fórumai« és különösen a közösségi média.”⁴³⁰

V. 1. A PLATFORMSZOLGÁLTATÓK ÁLLÁSPONTJA

Sokak retinájába beleégett Mark Zuckerberg, a Facebook elnök-vezérigazgatójának képe a szenátusi meghallgatásán 2019-ben, amikor „felszólította a szabályozókat, hogy »aktívabb szerepet« töltsenek be az in-

⁴²⁹ ESTERHÁZY Péter: *Hasnyálmirigynapló*. Budapest, 2016, Magvető Kiadó, 100. o.

⁴³⁰ *Packingham v. North Carolina*, 137 S. Ct. 1730, 198 L. Ed. 2d 273 (2017).

ternetet irányító szabályok kialakításában”.⁴³¹ Ennek folyományaként a *Washington Post*ban „Az internetnek új szabályokra van szüksége. Kezdjük ezen a négy területen” címmel tett közzé olvasói levelet,⁴³² amelyet azonban – tartalmát tekintve – akár egy kiáltványként is felfoghatunk. A levél kezdetén elismeri, hogy „a technológia életünk jelentős része, és a vállalatok, mint például a Facebook, hatalmas felelősséggel tartoznak”, majd négy területet jelöl meg (káros tartalom, a választások integritása, az adatvédelem, illetve az adatok hordozhatósága), ahol a szabályozóknak sürgős lépéseket kell tenniük, ha a szaporodó problémákat és az újmédia volumenét tekintve nem kívánnak az események után kullogni:

- a) A káros tartalmak kapcsán megjegyzi, hogy „a törvényalkotók gyakran azt mondják nekem, hogy túl nagy a hatalmunk a szólás felett, és őszintén szólva egyetértek. Meggyőződésem, hogy nem szabad ennyi fontos döntést egyedül hoznunk a szólásról.”⁴³³ Kiemeli, hogy az összes káros tartalom eltávolítása az internetről lehetetlen feladat technikailag is, ám egy egységesebb szabályrendszer segítheti a tisztánlátást. Természetesen e kérdésben az átláthatóság – mind az államok, mind a techcégek részéről – alapkövetelmény lenne.
- b) A választások integritása kapcsán a politikai reklámok szabályozása és a politikai kampányok szigorúbb jogi keretek közé terelése mellett érvel.
- c) Az adatvédelemmel összefüggésben az Amerikai Egyesült Államokban is a GDPR-hoz hasonló szabályozás meghozatalát javasolja.⁴³⁴

⁴³¹ BING, Christopher: Facebook CEO calls for updated internet regulations. *Reuters*, 2019. március 31., <https://www.reuters.com/article/us-facebook-privacy-regulation-idUSKCN1RB0RX>.

⁴³² ZUCKERBERG, Mark: The Internet needs new rules. Let's start in these four areas. *The Washington Post*, 2019. március 30., <https://www.washingtonpost.com/opinions/mark-zuckerberg-the-internet-needs-new-rules-lets-start-in-these-four-areas/2019/03/29/9e6f0504-521a-11e9-a3f7-78b7525a8d5fstory.html>.

⁴³³ Uo.

⁴³⁴ Erről még lásd MERCER, Shannon Togawa: The Limitations of European Data Protection As A Model for Global Privacy Regulation. *AJIL Unbound*, 2020, 114. sz., 20–25. o.

- d) Negyedikként az adatok hordozhatóságára hívja fel a figyelmet, amely a különféle szolgáltatások és applikációk között nehézkesen valósul meg manapság.⁴³⁵

Utolsó gondolatként megosztja a nagyközönséggel, hogy „az internetre vonatkozó szabályok lehetővé tették a vállalkozók egy generációjának, hogy olyan szolgáltatásokat építsenek, amelyek megváltoztatták a világot, és rengeteg értéket teremtenek az emberek életében. Itt az ideje frissíteni ezeket a szabályokat, hogy egyértelműen meghatározzuk az emberek, a vállalatok és a kormányok felelősségét a továbbiakban.”⁴³⁶ A nagy techcégek az utóbbi pár évben láthatóan előremenekülnek, mivel érzik, hogy mind az Amerikai Egyesült Államokban, mind az Európai Unióban változások következnek be. A folyamat egyik fontos állomása volt a Facebook által 2020-ban kiadott „Fehér Könyv”,⁴³⁷ amely négy kulcskérdést azonosított – a kritikusok szerint a vállalat szája íze szerint:⁴³⁸

- Hogyan lehet a tartalomszabályozással a legjobban elérni a káros tartalmak mennyiségének csökkentését a szabad véleménynyilvánítás megőrzése mellett?
- Hogyan lehetne javítani a szabályozással az internetes platformok nyilvánosság előtti elszámoltathatóságát?
- Előírja-e a szabályozás, hogy az internetes vállalatok elérjenek bizonyos teljesítménycélokat?
- Meg kell-e határozni a szabályozásnak, hogy mely káros tartalmat kell tiltani az internetes platformokon?

A cég az alábbiakkal érvel: „Az emberi jogi normákkal összhangban az internetes platformok általában tiszteletben tartják azoknak az országoknak a törvényeit, amelyekben működnek, ezenfelül pedig szabadon meg-

⁴³⁵ Kiemelhető, hogy a VI. 2. fejezetben tárgyalt DMA-rendeletjavaslat ezzel a kérdéssel is foglalkozik.

⁴³⁶ ZUCKERBERG, 2019.

⁴³⁷ A Fehér Könyv olyan nyomtatott vagy elektronikus kiadvány, amely egy szervezet hivatalosnak tekinthető álláspontját fogalmazza meg egy téma kapcsán.

⁴³⁸ BICKERT, Monika: Online Content Regulation. *facebook.com*, 2020. február, <https://about.fb.com/wp-content/uploads/2020/02/Charting-A-Way-Forward-Online-Content-Regulation-White-Paper-1.pdf>.

határozhatják a megengedett kifejezéssel kapcsolatos saját szabályait, amelyek gyakran szigorúbbak, mint a törvények. Ennek eredményeként az internetes vállalatok mindennap döntések előtt állnak, amelyek befolyásolják, hogy ki képes beszélni, és milyen tartalmat lehet megosztani a platformjukon.”⁴³⁹ Kiemeli, hogy sokszor a döntéseiket a nagy tartalomszolgáltatók nem tudják kellően kommunikálni az emberek felé, és a döntések napi volumenéből adódóan elkerülhetetlen a hibázás, és megjegyzi, hogy az illegális tartalmak – bár a közvélemény sokszor szinonimaként kezeli vele – és a káros tartalmak kategóriája jelentősen eltér egymástól (ami káros, nem biztos, hogy feltétlenül illegális is). Az internet szabályozása kapcsán négy problémára⁴⁴⁰ hívja fel figyelmet:⁴⁴¹

- A jogi környezet és a beszéd normái eltérnek a világ különböző országaiban, és mivel a legnagyobb techcégek nemzetközi környezetben szolgálatnak, ez okozhat egyenetlenségeket.
- A technológia és a beszéd is dinamikus jellegzetességekkel bír, azaz a technológia folyamatosan változik, mint ahogy a beszéd is, hiszen már eszközzel és máshogy beszélünk a barátainkkal, egy állásinterjún vagy egy államközi online egyeztetésen.
- A végrehajtás mindig tökéletlen lesz, hiszen számos nyelven, nyelvjárársban kell alkalmazni, ráadásul az emberi kommunikáció teljes eszköztárát ismerve az iróniától a dühön át a kegyes hazugságig.
- A vállalatok közvetítők csupán, nem pedig tartalomkészítők.⁴⁴²

A „Fehér Könyv” kapcsán a Facebook vezetője nemcsak az Amerikai Egyesült Államokban, hanem az Európai Unióban is próbált lobbizni. 2020 elején Věra Jourová, az Európai Bizottság alelnöke, az európai értékekért és átláthatóságért felelős biztos a számára bemutatott javaslatok kapcsán csak annyit jegyzett meg, hogy „a felelősség tekintetében

⁴³⁹ Uo., 3. o.

⁴⁴⁰ Uo., 6–7. o.

⁴⁴¹ Ezen pontokat több kritikus is a felelősség elhárításaként értelmezte.

⁴⁴² Ez utóbbival – mint azt a IX. fejezetben látni fogjuk – számos bírósági ítélet nem ért egyet.

messze van az elfogadható mértéktől”.⁴⁴³ A Facebook részéről a folyamatot egy hatalmas erőforrásokkal megtámogatott médiakampány⁴⁴⁴ is kísérte mind a televízió, mind a nyomtatott sajtó, mind az internet felületein, ám ezt sokan kritizálták leegyszerűsítő hangneme és tárgyi tévedései miatt.⁴⁴⁵

V. 2. SZEMFÉNYVESZTÉS VAGY A JÖVŐ?

V. 2.1. A Facebook Ellenőrző Bizottsága

Fentiek mellett – saját szemszögéből nézve – drasztikusabbnak tűnő lépésre is elszánta magát a világ vezető közösségi média-szolgáltatója: 2020. május 6-án bejelentette, hogy elismert szakértőkből álló független Ellenőrző Bizottságot (*Oversight Board*) állított fel, amely a problematikus tartalmak kérdésében segíti a céget.⁴⁴⁶ „Külső szakértők és közösségi vezetők lévén eleget teszünk feladatunknak, hogy megválaszoljunk néhányat a legnehezebb kérdések közül az online véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatban: hogy mit kell eltávolítani, mit lehet fent hagyni, és miért” – írják.⁴⁴⁷ Az Ellenőrző Bizottságot többen – jogilag nem túl megalapozott módon – a vállalat saját Alkotmánybíróságaként vagy Legfelsőbb Bíróságaként jellemezték,⁴⁴⁸ hiszen egy magánvállalat tartalom-szabályozással kapcsolatos döntéseit felülírhatja, és ennek még a cég vezetőjének, Mark Zuckerbergnek is alá kell magát vetnie a döntéseknek.

⁴⁴³ POP, Valentina: Zuckerberg Tells EU Regulators Facebook Wants More Content Liability. *The Wall Street Journal*, 2020. február 17., <https://www.wsj.com/articles/zuckerberg-tells-eu-regulators-facebook-wants-more-content-liability-11581961804>.

⁴⁴⁴ <https://about.fb.com/regulations/>.

⁴⁴⁵ MILTON, Mueller, 2021.

⁴⁴⁶ Ennek egyik közvetlen előzménye Mark Zuckerberg hosszú írása, amelyben kifejti, hogy „egyre inkább azt hiszem, hogy a Facebook-nak nem szabad egyedül hoznia ennyi fontos döntést a szabad véleménynyilvánításról”. ZUCKERBERG, Mark: A Blueprint for Content Governance and Enforcement. *facebook.com*, 2018. november 15., <https://www.facebook.com/notes/751449002072082/>.

⁴⁴⁷ <https://oversightboard.com/meet-the-board/>.

⁴⁴⁸ MORGAN, John: Scholars overseeing Facebook: Supreme Court or fairness washing? *Times Higher Education*, 2021. március 10., <https://www.timeshighereducation.com/news/scholars-overseeing-facebook-supreme-court-or-fairness-washing>.

Pongó Tamás úgy fogalmazott, hogy a testület egy „(alkotmány)bíróság-hoz igen közel álló szervezeti forma.”⁴⁴⁹ Sokan kezdtek el reménykedni, hogy talán a testületben megjelenő szakértelem javíthat a cég döntéseinek színvonalán.⁴⁵⁰ Fontos ugyanakkor, hogy az Ellenőrző Bizottság csak olyan kérdésekben dönt, amelyek „bonyolultak, jelentősek, globálisan relevánsak és felhasználhatók a Facebook jövőbeni szabályainak meg-alapozott kidolgozásához”.⁴⁵¹

Ugyan a testület működésének megindulásáról szóló hivatalos bejelentés csak 2020 közepén vált esedékessé, a kiválasztási folyamat már jó másfél éve zajlott akkor már: offline és online konzultációkat is tartottak szerte a világban.⁴⁵² Az eredeti tervek szerint az Ellenőrző Bizottság 40 főből áll majd a jövőben, de már 2021-ben – amikor a létszám 20 fő –, van köztük „egy volt miniszterelnök, egy Nobel-békedíjas, a *The Guardian* volt szerkesztője és kilenc akadémikus a világ egyeteméről”.⁴⁵³ A kilenc akadémikus egyike Sajó András, az EJEB volt elnökhelyettese.⁴⁵⁴ A tagokat nagyjából ezer jelöltből választották ki, és a névsort vizsgálva eddig senkiben nem merült fel, hogy ne megalapozott módon történt volna a kiválasztás. A tagok közül Nicolas P. Suzor például így nyilatkozott: „meg akartam ragadni a lehetőséget, hogy a kutatásaimat a gyakorlatba is átültethessem, miután egy évtizedig kiabáltam a techcégeknek, hogy jobban teljesítsenek. Ez egy klassz kísérlet, de nincs garancia arra, hogy működni fog. Ugyanakkor nagyon szerettem volna mindent megtenni annak érdekében, hogy lássam, mennyire tudom rávenni a Facebookot, hogy változtassa meg irányítási és működési gyakorlatát, hogy az megfeleljen az emberi jogi szabályoknak.”⁴⁵⁵

⁴⁴⁹ PONGÓ Tamás: Új korszak az online véleménynyilvánítás korlátozásában? Gondolatok a Facebook Oversight Board működéséről. *Iustum Aequum Salutare*, 2020, 16. évf., 4. sz., 150. o.

⁴⁵⁰ LANZA, Edison – JACKSON, Matías: *Content Moderation and Self-Regulation Mechanisms. The Facebook Oversight Board and its Implications for Latin America*. Inter-American Dialogue, 2021, Washington, D.C.

⁴⁵¹ <https://oversightboard.com/appeals-process/>.

⁴⁵² KLONICK, Kate: The Facebook Oversight Board: Creating an Independent Institution to Adjudicate Online Free Expression. *Yale Law Journal*, 2020, 129. évf., 2418. sz., 2451–2457. o.

⁴⁵³ MORGAN, 2021.

⁴⁵⁴ <https://oversightboard.com/meet-the-board/andras-sajo/>.

⁴⁵⁵ MORGAN, 2021.

A testület 2020 decemberében kiválasztotta azon első ügyeket, amelyek kapcsán felülvizsgálja a vállalat döntéseinek helyességét, az első döntések pedig 2021 elején már meg is születtek: az első öt ügyből négy esetben a Facebook moderációs döntésével szemben ítélt a testület, egy esetben pedig jóváhagyta a moderátorok korábbi döntését.⁴⁵⁶ Bár a 2022. február végéig megszületett huszonhárom döntésből⁴⁵⁷ még alapos szakmai állásfoglalást nem lehet levonni, az látható, hogy tizenhárom esetben a testület felülbírált a Facebook tartalom eltávolítására vonatkozó döntését:

<i>Az Ellenőrző Bizottság döntése</i>	<i>Esetszám (darab)</i>
Felülvizsgálatra kiválasztott, de nem vizsgálható eset. ¹	1
Az Ellenőrző Bizottság felülbírálja a Facebook tartalom eltávolítására vonatkozó döntését, és megköveteli ² a bejegyzés visszaállítását.	13
Az Ellenőrző Bizottság felülbírálja a Facebook tartalom eltávolítására vonatkozó eredeti döntését. A bizottság ugyanakkor megjegyzi, hogy a Facebook a felülvizsgálatra kiválasztás után már visszaállította a bejegyzést.	4
Az Ellenőrző Bizottság helybenhagyja a Facebook döntését.	5 ³
Összesen	23 ⁴

¹ „A felülvizsgálatra kiválasztott eset egy bejegyzéshez fűzött hozzászólásra vonatkozott, amelyben a hozzászólást közzétevő felhasználó a Facebook által hozott, eltávolítást eredményező döntés visszavonását kérte. Ugyanakkor magát a bejegyzést, amely továbbra is elérhető maradt a platformon, később törölte annak közzétevője, így a hozzászólást – az eredeti bejegyzés nélkül – nem lehet már visszaállítani.” 2020-001-FB-UA, <https://oversightboard.com/decision/FB-KBHZSBL/>.

² Érdekeség, hogy bár az Ellenőrző Bizottság következetesen a 'require' igét használja döntései során, a döntések magyar változatai ezt többféleképpen ('kéri', 'megköveteli', 'előírja', 'elvárja') fordítják, amely bár a magyar nyelv sokféleképpét mindenképpen jelzi, félrevezető lehet az igék közötti különbségeket illetően.

⁴⁵⁶ A legelső döntésekről kiváló szakmai elemzést közöl SZIKORA Tamás: A Facebook Oversight Board első döntései – meglepetések helyett „papírforma”? *Ludovika Blog*, 2021. február 5., <https://www.ludovika.hu/blogok/itkiblog/2021/02/05/a-facebook-oversight-board-első-dontesei-meglepetesek-helyett-papirforma/>.

⁴⁵⁷ Az Ellenőrző Bizottság összes döntése elolvasható ezen a linken: <https://oversightboard.com/decision/>.

³ A döntés, amely az összes közül a legnagyobb figyelmet kapta, a korábbi amerikai elnök, Donald Trump határozatlan időre történő letiltása volt. Az Ellenőrző Bizottság 2021-001-FB-FBR számon foglalkozott a kérdéssel (<https://oversightboard.com/decision/FB-691QAMHJ/>). Mivel a döntés részletes vizsgálata túllépne e könyv keretein, így itt csak Lénárd Sándor izgalmas gondolat kíséretét érdemes említeni a magánvállalatok és a nemzetközi emberi jogi egyezmények kapcsolatáról, miszerint „nem kizárt, hogy a nemzetközi emberi jogok alkalmazása mögött valójában az a megfontolás áll, hogy a Facebook államként vagy legalábbis állami funkciót ellátó vállalatként kíván saját magát tekinteni”. LÉNÁRD Sándor: Kié az utolsó szó? A Facebook Ellenőrző Bizottság döntésének margójára. *Ludovika Blog*, 2021. május 25., <https://www.ludovika.hu/blogok/frontierblog/2021/05/25/kie-az-utolso-szo/>. Ezzel kapcsolatban részletesen lásd még KOVÁCS Andrea: Politikusok a közösségi médiában. In Fazekas Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2021*. Budapest, 2021, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 316–327. o.

⁴ 2022. február 23-i állapot szerint.

Látható, hogy egy esetet technikai okokból nem tudott a testület vizsgálni, és mindössze öt esetben hagyta jóvá a korábbi döntést, ami 22%-os „moderátori eredményességi mutató”. Természetesen ez az adat – mivel a testület választja ki azokat az ügyeket, amelyeket vizsgál – semmiképpen sem általánosítható, ám jól mutatja, hogy az Ellenőrző Bizottság felállításához vezető korábbi kritikáknak volt alapjuk. Külön érdekesség, hogy négy esetben a testület – későbbi elmarasztaló – döntését be sem várva, a Facebook visszaállította a kérdéses tartalmakat.

A működés első felélének döntéseiben foglaltak alapján megmutathatók a körvonalai annak is, hogy az Ellenőrző Bizottság milyen koordináta-rendszerben képzei el saját tevékenységét:

- Fontosnak tartották kiemelni, hogy a mesterséges intelligencia (MI) általi moderálás – bármilyen emberi kontroll nélkül – elfogadhatatlan az emberi jogok szempontjából.
- Kiemelték, hogy a moderálás során nem csupán a kérdéses tartalmat, hanem annak szöveg- és képi környezetét is vizsgálni szükséges.
- Külön hangsúlyt fektettek arra, hogy a Facebook számára erősen javasolják, hogy a felhasználók által megismerhető szabályok világosak, egyértelműek, kiszámíthatóak és előre láthatóak legyenek.
- A Facebook közösségi alapelveinek és belső végrehajtási alapelveinek minél több nyelvre és nyelvjárássra való lefordítását javasolják.
- A bizottság aggályosnak tartotta, hogy a Facebook több éven keresztül nem alkalmazott egy saját belső szabályzatával kapcsolatos kivételsza-

bályt, és hogy ez számos más bejegyzés téves eltávolításához vezethetett.

- Több esetben javasolta a testület, hogy a tartalom eltávolítása helyett jogilag megalapozottabb lenne a szólásszabadságot kevésbé korlátozó eszközöket használni (például figyelmeztető üzenetek vagy akár hangjelzés formájában).

A problémák sokak szerint nem a testület összetételében vagy első döntéseiben, hanem máshol keresendők. Julie Cohen szerint a „sztárokkal teli Ellenőrző Bizottság és annak pazar finanszírozása⁴⁵⁸ megakadályozza a későbbi jogi szabályozást, miközben lehetővé teszi a vállalat számára, hogy az ellentmondásos döntéseket kiszervezze”.⁴⁵⁹ Ehhez hasonlólt fogalmazott meg Laurence Tribe is –, aki az akadémikusok és aktivisták által 2020. novemberében létrehozott „Igazi Facebook Ellenőrző Bizottság”⁴⁶⁰ tagja –, miszerint „olyan legitimációs patinát generál, amelyet a testület összetétele vagy funkciója valójában nem fog alátámasztani”. Mindkettőjük álláspontja szerint az Ellenőrző Bizottság csupán a nagyközönség (és természetesen még inkább az amerikai és európai politikusok) megtévesztésére szolgáló testület, amely elvonja a figyelmet a valódi történések elől, és figyelemelterelésként szolgál. Szikora Tamás problémaként veti fel azt is, hogy „egyes konkrét tartalmakat érintő »vég-ső« döntés kimondásáig az utóbb jogsértőnek ítélt tartalom mindvégig elérhető lehet a nyilvánosság számára. Ez a körülmény pedig, ismerve

⁴⁵⁸ A vállalat 130 millió dollárt (39 772 315 757 forintot) szán az Ellenőrző Bizottság működtetésére, és arra számít, hogy ez a pénz körülbelül hat évre lesz elegendő. CULLIFORD, Elizabeth: Facebook pledges \$130 million to content oversight board, delays naming members. *Reuters*, 2019. december 12., <https://www.reuters.com/article/facebook-oversight-idINKBN1YG23E>.

⁴⁵⁹ KLONICK, Kate: Inside the Making of Facebook's Supreme Court. *The New Yorker*, 2021. február 12., <https://www.newyorker.com/tech/annals-of-technology/inside-the-making-of-facebooks-supreme-court>.

⁴⁶⁰ BUTCHER, Mike: The Real Facebook Oversight Board launches to counter Facebook's Oversight Board. *TechCrunch*, 2020. szeptember 30., <https://techcrunch.com/2020/09/30/the-real-facebook-oversight-board-launches-to-counter-facebooks-oversight-board/>.

a közösségi médiában terjedő információk sebességét, komoly károkat eredményezhet.⁴⁶¹

Dipayan Ghosh a *Harvard Business Review*-ban kritikaként a következőket jegyzi meg: „Felületesen szemlélve az Ellenőrző Bizottság figyelemre méltó válasz egy új problémára. A világszerte jóval több mint kétmilliárd felhasználóval rendelkező cég súlyos problémák széles skáláját tapasztalta a fő profiljaként szolgáló tartalomterjesztés kapcsán.”⁴⁶² Álláspontja szerint nem a tartalommoderálás rossz gyakorlati kivitelezése a problémák oka, hanem maga a modell, amiben ezen óriási techcégek működnek. A modell, amely szerint nem tartalmat terjesztenek, hanem hirdetési felületet adnak el, és amely modellben a tartalom igazából kevésbé jelentős.⁴⁶³ Bonyolult algoritmusokra és a személyes adatok minél teljesebb begyűjtésére támaszkodik, hogy ezeket a hirdetéseket minél inkább és minél automatikusabb módon személyre tudja szabni a sok millió felhasználó számára. A felhasználók így „bármilyen tartalmat megkapnak, amelyről a platform úgy gondolja, hogy maximalizálja a saját profitját.”⁴⁶⁴ A probléma kezelésére így az Ellenőrző Bizottság által elvégzett átvilágítása egyes problémáknak és egyes felhasználói tartalmaknak nem elegendő, hiszen például a fő problémák (egyikét) okozó politikai kampányok ellenőrzéséhez nem férhetnek hozzá. Mindaddig, amíg maguknak a nagy cégeknek a működési mechanizmusa nem változik, addig egyes ügyek vizsgálatával rendszerszintű változásokat nem lehet elérni.

Ghosh az Ellenőrző Bizottság hatáskörének jelentős kiszélesítésében látja a megoldást:⁴⁶⁵ nem csupán a tartalmak eltávolítása kapcsán lehetne a lehetősége döntéseket hozni, hanem akár a vállalat adatkezelési gyá-

⁴⁶¹ SZIKORA Tamás: Vajon miben hoz érdemi változást a Facebook újonnan felállt felügyeleti szerve? *Ludovika Blog*, 2020. május 25., <https://www.ludovika.hu/blogok/itkiblog/2020/05/25/vajon-miben-hoz-erdemi-valtozast-a-facebook-ujonnan-felallt-felugyeleti-szerve/>.

⁴⁶² GHOSH, Dipayan: Facebook's Oversight Board Is Not Enough. *Harvard Business Review*, 2019. október 16., <https://hbr.org/2019/10/facebooks-oversight-board-is-not-enough>.

⁴⁶³ Ahogy Siva Vaidhyathan frappánsan megfogalmazta: „A Facebookkal a Facebook a probléma.” VAIDHYATHAN, Siva: *Antisocial Media: How Facebook Disconnects Us and Undermines Democracy*. Oxford, 2018, Oxford University Press.

⁴⁶⁴ GHOSH, 2019.

⁴⁶⁵ Uo.

korlata, felvásárlási szándékai vagy akár a fogyasztóvédelem terén. Így az Ellenőrző Bizottság – a nevének megfelelően – nem csupán egy szépségflastrom lenne, hanem valódi felügyeleti eszköz. Ghosh szerint a világ legnagyobb cégének a problémák kellős közepén példát kellene mutatnia.

V. 2.2. A Twitter Kék Ege

A Twitter a Facebook megoldásától eltérő irányban indult el 2019 decemberében, ugyanis egy ötfős (nyílt forráskódot ismerő programozóból, mérnökből és tervezőből álló) csapatot (*BlueSky*) finanszíroz a közösségi média nyílt és decentralizált szabványának kidolgozására.⁴⁶⁶ Ahogy megfogalmazták: „Arra számítunk, hogy ez a csapat nemcsak a közösségi média decentralizált szabványát dolgozza ki, hanem egy nyitott közösséget is épít, beleértve a vállalatokat és szervezeteket, kutatókat, civil társadalmi vezetőket, mindazokat, akik alaposabban gondolkodnak a pozitív és negatív következményeken.”⁴⁶⁷ A bejelentést sokat kételkedve fogadták, mondván, hogy ez nem más, mint figyelemelterelés a nagy tech-vállalatokat ért kritikákról, mások pedig azt vetették fel, hogy nem új csapatokat kellene elindítani, hanem azokat a már meglévő projekteket (ActivityPub, XMPP, Solid) kellene finanszírozni, amelyek ilyen irányban dolgoznak.⁴⁶⁸ Erre válaszul a Twitter közölte, hogy az általa támogatott csapat szabadon dönthet arról, hogy egy már meglévő vagy kidolgozás alatt álló szabványt javasol a folyamat végén, vagy azt, hogy egy új szabvány kidolgozásába kezdjenek bele.⁴⁶⁹

A projektben mások új lehetőséget látnak, hiszen ez – a Facebook megoldásától eltérően – nem csupán a különféle tartalmak eltávolítá-

⁴⁶⁶ DE STREEL–DEFREYNE–JACQUEMIN–LEDGER–MICHEL, 2020, 62. o.

⁴⁶⁷ PRICE, Rob: Twitter is trying to build a new decentralized social media service that could transform its business — or present new kinds of headaches. *Insider*, 2019. december 11., <https://www.businessinsider.com/bluesky-twitter-team-decentralised-social-media-2019-12?IR=T>.

⁴⁶⁸ ROBERTSON, Adi: Twitter wants to decentralize, but decentralized social network creators don't trust it. *The Verge*, 2019. december 12., <https://www.theverge.com/2019/12/12/21012553/twitter-bluesky-decentralized-social-network-developers-reaction-mastodon-activitypub>.

⁴⁶⁹ <https://twitter.com/bluesky/status/1204916413980233728>.

sának kérdéskörét érintené, hanem az egész iparág mögötti szabvány-rendszereket,⁴⁷⁰ ez pedig hozzájárulhat az innovációhoz, új startupok fel-emelkedéséhez és ahhoz, hogy a tartalomszabályozás ne csupán néhány kiválasztott techmamut kezében összpontosuljon.⁴⁷¹ 2021 elején a felkért csapat kiadott egy ismertetőt,⁴⁷² amely „jelzi, hogy a BlueSky arra próbál építeni, amit a szakterületen már felfedeztek... még akkor is, ha nem tudjuk, merre lehet onnan menni”.⁴⁷³ De mindez már átvezet a következő kérdéshez, hogy milyen irányba lenne érdemes elmozdulnia az amerikai szabályozásnak.

V. 3. „AZ INTERNETTEL PROBLÉMÁK VANNAK, SZABÁLYOZÁS JÖN”⁴⁷⁴

Elsőnek érdemes azt az amerikai álláspontot tisztázni, hogy létezik-e „át-fogó internetszabályozás”,⁴⁷⁵ ahogy a Facebook hirdetéseiben és kam-pányában szerepel. A fent ismertetett CDA230 ugyan az internet egyik alapvető kérdéskörét szabályozza, de teljes körű szabályozásnak bajosan lehetne nevezni. Ezzel összekapcsolható kérdés, ami szintén megjele-nik a kampányban, hogy „azóta nem történt semmi az internet szabá-lyozása terén”.⁴⁷⁶ Ezzel kapcsolatban Mueller Milton megjegyzi, hogy „a 105. kongresszus (1997–1998) és a 116. kongresszus (2019–2021) között

⁴⁷⁰ Leginkább az e-mailek kezeléséhez hasonló eljárásról beszélünk, amikor is ugyanúgy látják a felhasználók az e-maileket, függetlenül attól, hogy milyen szolgálta-tóval állnak kapcsolatban és milyen programot használnak.

⁴⁷¹ ARTICLE-19: *Why decentralisation of content moderation might be the best way to protect freedom of expression online*. 2020. március 30., <https://www.article19.org/resources/why-decentralisation-of-content-moderation-might-be-the-best-way-to-protect-freedom-of-expression-online/>.

⁴⁷² GRABER, Jay: Ecosystem Review. *matrix.org*, 2021. január, https://matrix.org/_matrix/media/r0/download/twitter.modular.im/981b258141aa0b197804127cd2f7d-298757bad20.

⁴⁷³ ROBERTSON, Adi: Twitter’s decentralized social network project takes a baby step forward. *The Verge*, 2021. január 21., <https://www.theverge.com/2021/1/21/22242718/twitter-bluesky-decentralized-social-media-team-project-update>.

⁴⁷⁴ SUZOR, 2019, 94. o.

⁴⁷⁵ <https://about.fb.com/regulations/>.

⁴⁷⁶ Uo.

több mint 300, az internethez kapcsolódó törvényjavaslatot fogadott el az amerikai kongresszus”.⁴⁷⁷ Ezek közül az egyik legfontosabb pedig a hálózatszemlegességre vonatkozó szabályok elfogadása 2015-ben a Szövetségi Távközlési Bizottság (FCC⁴⁷⁸) által.⁴⁷⁹ Bár ez utóbbi jogilag (bíróági eljárásban⁴⁸⁰) kérdőjeleződött meg, és átdolgozásra is került (az akkor új, Trump elnöki adminisztráció által⁴⁸¹), 2021. július 9-én Joe Biden elnök 14036-os számú elnöki rendeletben⁴⁸² utasította az FCC-t a hálózatszemlegességi szabályok visszaállítására.

Tom Wheeler –, aki 2013 és 2017 között az FCC elnöke volt – amellet érvel,⁴⁸³ hogy egy új szabályozó hatóságot kell létrehozni, hiszen az FCC számos módon túlterhelt (mind az ügyek, mind a hozzá tartozó joghatóság tekintetében), így egy olyan gyorsan változó és számos problémát felvető területen, mint az internet, nem képes ellátni a hatósági feladatokat. Wheeler az új DSA–DMA-rendeletjavaslatokat hozza fel követendő példaként.⁴⁸⁴ Álláspontja szerint immár nem csupán technológiai jellegű szabályozásra van szükség, hanem „ezúttal a technikai normák helyett viselkedési normák lennének szükségesek”.⁴⁸⁵ A felvetett javaslat szerint a techcégek az érintettekkel együttműködésben egy önszabályozó jellegű kódexjavaslatot készítenének, amit azután ennek az új ügynökségnek kel-

⁴⁷⁷ MILTON, Mueller, 2021.

⁴⁷⁸ A Szövetségi Távközlési Bizottság mind az 50 államban, Columbia körzetében és az Egyesült Államok területén szabályozza a rádió, televízió, vezetékes, műholdas és kábel útján történő államközi és a nemzetközi kommunikációt. A kongresszus által felügyelt független amerikai kormányzati ügynökség, az FCC az Egyesült Államok első számú hatósága a kommunikációs törvények, a szabályozás és a technológiai innováció terén. <https://www.fcc.gov/about-fcc/what-we-do>.

⁴⁷⁹ Protecting and Promoting the Open Internet, 80 FR 19737.

⁴⁸⁰ *United States Telecom Ass’n v. FCC* 825 F.3d 674 (D.C. Cir. 2016).

⁴⁸¹ COLLINS, Keith: Net Neutrality Has Officially Been Repealed. Here’s How That Could Affect You. *The New York Times*, 2018. június 11., <https://www.nytimes.com/2018/06/11/technology/net-neutrality-repeal.html>.

⁴⁸² Executive Order 14036 Promoting Competition in the American Economy, Sec. 2. (k) (i), <https://www.federalregister.gov/documents/2021/07/14/2021-15069/promoting-competition-in-the-american-economy>.

⁴⁸³ WHEELER, Tom: Facebook Says It Supports Internet Regulation. Here’s an Ambitious Proposal That Might Actually Make a Difference. *Time*, 2021. április 5., <https://time.com/5952630/facebook-regulation-agency/>.

⁴⁸⁴ Lásd VI. fejezet.

⁴⁸⁵ WHEELER, 2021.

lene elfogadnia, így az állami és az önszabályozás együttes megoldását, azaz a társszabályozást lehetne megfigyelni.⁴⁸⁶ Mindezek mellett az amerikai trösztellenes szabályok módosítását is szükségesnek látja, hiszen „a merev, felülről lefelé irányuló, bürokratikus megoldásokat, amelyekhez gyakran előzetes jóváhagyásra volt szükség az innováció terén, szabotálta a digitális korszak gyors üteme”.⁴⁸⁷

Ugyanitt érdemes megemlíteni, hogy 2020 júniusában az akkori igazságügyi miniszter, William Barr minisztériuma egy jelentést⁴⁸⁸ tett közzé a CDA230 kapcsán. A jelentés kiemeli, hogy „harmadik féltől származó tartalom esetén a szolgáltató – kifogás esetén – valószínűleg eltávolítja vagy cenzúrázza a tartalmat, hogy a felelősségi kockázatokat minimalizálja”, ezzel pedig óhatatlanul nem jogsértő tartalmak is eltávolításra kerülnek, ami pedig valóban felveti a gazdasági jellegű cenzúra vádját.⁴⁸⁹ Egy azonos időben született igazságügyi miniszteri levélben pedig javaslatot tesz arra, hogy egyértelműsíteni kellene az immunitás kereteit, hogy a szolgáltatók „a CDA230-at pajzsként maguk előtt tartva ne cenzúrázhasák a törvényes beszédet rosszhiszeműen, a saját felhasználói szabályrendszerükkel is összeegyeztethetetlen módon”.⁴⁹⁰ A levél és a jelentés az alábbi kérdések végiggondolását javasolja az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusa és Szenátusa számára:

- Általános immunitás biztosítása szükséges-e, vagy lehetségesek kivételszabályok bizonyos tartalmak (gyermekvédelem, terrorizmus, internetes zaklatás stb.) esetén?

⁴⁸⁶ Érdekes példa, hogy minderre a magyar médiatörvény lehetőséget nyújt a 190–202. § alapján. KOLTAY András – LAPSÁNSZKY András: Az új magyar médiaszabályozás alkotmányossági kérdései. *Iustum Aequum Salutare*, 2011, 7. évf., 2. sz., 136–141. o.

⁴⁸⁷ WHEELER, Tom: The Justice Department’s Antitrust Lawsuit Against Google Isn’t Enough to Stop the Abuses of Big Tech. *Time*, 2020. október 20., <https://time.com/5901696/google-antitrust-case/>.

⁴⁸⁸ UNITED STATES DEPARTMENT OF JUSTICE: *Section 230 – Nurturing Innovation or Fostering Unaccountability? Key Takeaways and Recommendations*, 2020. június, <https://www.justice.gov/file/1286331/download>.

⁴⁸⁹ Mindezt vö. *Delfi AS v. Estonia* App no. 64569/09 (ECtHR, 16 June 2015), [67.]: „err on the side of caution to avoid possible subsequent liability”.

⁴⁹⁰ <https://www.justice.gov/file/1319346/download>.

- Mik a jóhiszeműség feltételei, és ezzel kapcsolatban a rosszhiszeműen eljáró szolgáltatók immunitása megvonható-e?⁴⁹¹
- Érdemes-e megkülönböztetni a különböző szolgáltatókat (akár méret, feladat, hozzájárulás alapján), vagy egységes szabályokat kell alkalmazni? Kezelhető-e egységesen jogilag egy egyszemélyes blog és a Facebook, a Twitter vagy a Google?
- A jelenleg látható helyzetben, ahol az internetes ökoszisztémában a nagy halak megeszik a kisebbeket, újabb szabályok alkotása nem jár-e a verseny (további) csökkenésével?
- Meg lehet-e különböztetni a platformszolgáltató saját tartalmait (és így a saját beszédét) harmadik fél által feltöltött tartalomtól (és így beszédétől)?
- Hosszú időre érvényes szabályokat kell-e alkotni, vagy átmeneti, a jelen helyzetet rendezőket?
- Meg kell-e tartani a rágalmozást, mint az immunitás alóli kivételszabályt?
- Hogy állapítható meg, hogy egy szolgáltató szerzőnek, szerkesztőnek vagy kiadónak minősül-e?
- Illegális vagy káros tartalomról való tudomás (és nem cselekvés) esetén is fennáll-e az immunitás?
- Hogy kapcsolódik mindez a cenzúra kérdésköréhez?

A kérdések számosabbak a válaszoknál, és az amerikai politikában is láthattuk, ahogy ez a legutolsó kérdés milyen módon került átpolitizálásra. 2020. május 28-án Donald Trump, az akkori elnök kiadja az 13925-ös számú elnöki rendeletet,⁴⁹² amely az online cenzúra visszaszorítását célozza. Maga a szöveg végig az általánosságok szintjén mozog (például: „A Twitter, a Facebook, az Instagram és a YouTube hatalmas, ha nem is példátlan erővel bír a nyilvános események értelmezésének alakításában; cenzúráznak, törölnek vagy eltüntetnek információkat, és ellenőrizni kí-

⁴⁹¹ Például egy olyan esetben, amikor a szolgáltató annak ellenére részesült az immunitásból, hogy rosszhiszemű célra jött létre, mivel löfegyvert árult olyanoknak, akik ettől el voltak tiltva – ráadásul az egyik vásárló utána a vásárolt fegyverrel három embert meg is ölt (*Daniel v. Armslist, LLC*, 386 Wis. 2d 449 [Wis. 2019]).

⁴⁹² Executive Order 13925 Preventing Online Censorship, <https://www.federalregister.gov/documents/2020/06/02/2020-12030/preventing-online-censorship>.

vánják, hogy az emberek mit láthassanak és mit nem⁴⁹³), ám a CDA230 körüli vitákban szintén az internet szabadsága, a szabad verseny és a véleménynyilvánítása szabadsága mellett tette le az elnöki „voksot”.⁴⁹⁴

A kérdés immár nem csupán az, hogy mi legyen a CDA230 sorsa, hanem hogy milyen utak állnak a platformszolgáltatók felelősségének megállapítása, azaz a 2020-as évek internetjének legfontosabb kérdésének megválaszolása kapcsán. Kyle Langvardt négy utat vázol fel,⁴⁹⁵ amelyen a szabályozó el tud indulni:

- a) Az állam *expressis verbis* meghatározza, hogy milyen tartalmak minősülnek illegálisnak, károsnak vagy eltávolítandónak.
- b) A felhasználók választhatnak a szolgáltatók által meghatározott különféle felhasználási módok között, így erősítve az egyéni felelősségvállalást.
- c) A tartalom moderálásával kapcsolatos irányelvek és eljárások kötelező közzététele.
- d) A tartalommoderálás „privatizálása”, azaz teljes egészében a szolgáltatókra bízva a tartalom közzétételéről való döntést.

Ahogy Kyle Langvardt megjegyzi, egyik út sem jelenti a tökéletes megoldást, hiszen:

- a) Az internet jellegzetességeiből és a szabad kommunikációból adódóan az első megoldás folyamatos állami kontrollt (akár cenzúrát is) igényel. Ez ráadásul a korábban megszokott jogalkotási gyakorlattal

⁴⁹³ Uo., Section 1. Policy.

⁴⁹⁴ Ugyanakkor nehéz elmemni szó nélkül amellelt, hogy Donald Trump, az Amerikai Egyesült Államok elnökeként Twitter-üzenetekben kommunikálva maga is hozzájárult a cenzúra szó valódi tartalmának jelentős elköptatásához. Ehhez adalék 2019. május 3-i bejegyzése: „Továbbra is figyelemmel kísérem az AMERIKAI POLGÁROK (sic!) cenzúrázását a közösségi média platformjain. Ez az Amerikai Egyesült Államok – és nekünk megvan, amit úgy nevezünk SZÓLÁSSZABADSÁG (sic!)! Monitorozunk és figyelünk, közelről!!!”, melynek valódi (elnöki) tartalmát nem könnyű kibogozni. ROMM, Tony: Trump warns he'll 'monitor the censorship' on social media after Facebook banned some far-right leaders. *The Washington Post*, 2019. május 3., <https://www.washingtonpost.com/technology/2019/05/03/trump-jr-accuses-facebook-silencing-conservatives-day-after-it-bans-some-far-right-users/>.

⁴⁹⁵ LANGVARDT, 2017, 1353–1388. o.

is ellentétben állhat – elég csak az alapjogok legmagasabb szintű jogi normában való szabályozásának kötelezettségére gondolnunk. De ha alacsonyabb szintű jogi normában szabályozunk, „a végén valakit megbíznak a cenzúraalgoritmusok biztonsági ellenőrzésével, és ehhez afféle szoros, folyamatos szabályozási beavatkozásra lesz szükség a közsférában, amelyhez nincs egyértelmű történelmi párhuzam”.⁴⁹⁶

- b) A második megoldás, azaz amikor a felhasználók választhatnak például, hogy felnőtt vagy gyerek nézi az adott oldalt, könnyen elvezethet ugyanahhoz a problémához, amikor a felhasználókat – a felelősségvállalás alóli mentesülésre hivatkozva – olyan helyzetekbe hozzák a szolgáltatók, hogy bizonyos tartalmakat csak hazug módon érhetnek el.⁴⁹⁷ Ráadásul a felkínált tartalmak kapcsán könnyen szembesülhetnek a szolgáltatók, hogy a különféle jogi és társadalmi kultúrájú országokban eltér egymástól a különféle tartalmak megítélése, így ami akár legális az egyik országban, könnyen lehet illegális máshol.
- c) A harmadik út kapcsán természetesen merülhetnek fel alkotmányossági problémák, egyrészt azzal kapcsolatban, hogy a moderálást irányító algoritmusok részét képezik-e az adott cégek szólásszabadságának,⁴⁹⁸ másrészt versenyjogi kérdések is felmerülhetnek egy magánvállalkozás tulajdonjogával kapcsolatban.
- d) Bár mondhatjuk, hogy a felhasználók jelentős többségét soha nem cenzúrázta egyik szolgáltató sem, jogilag ez még nem minősül jelentős érveknek a negyedik út kapcsán. A jelentősebb probléma, hogy „egy ilyen rendszerben a szólásszabadság alakját a közvélemény, a piaci nyomás, a kormányzati nyomás és a cégvezetői lelkiismeret határozza meg”.⁴⁹⁹ Ráadásul ebben az esetben a szolgáltatók a feltöltött tartalom folyamatos monitorozására lennének kényszerítve.⁵⁰⁰

⁴⁹⁶ LANGVARDT, 2017, 1378. o.

⁴⁹⁷ Nem tökéletes analógia erre, de az irány hasonló: a közösségi médiát főszabályként 13 év alatti személyek nem használhatják, ennek ellenőrzésére csupán egy önbevalláson alapuló forma szolgál a regisztráció során.

⁴⁹⁸ PANZARINO, Matthew: Apple Files Motion To Vacate The Court Order To Force It To Unlock iPhone, Citing Constitutional Free Speech Rights. *TechCrunch*, 2016. február 25., <https://guce.techcrunch.com/copyConsent?sessionId=3cc-sessionfcd249e6-9b52-468c-810b-9640bb3f02b7&lang=en-US>.

⁴⁹⁹ LANGVARDT, 2017, 1387. o.

⁵⁰⁰ Érdekes ezt összevetni az európai bírósági gyakorlattal (IX. 2. fejezet).

Az tehát egyértelműnek látszik, hogy az amerikai út felülvizsgálatra szorul,⁵⁰¹ de hogy milyen irányban fog elindulni a szabályozó, az még sokesélyes.⁵⁰² Ahogy Csáki-Hatalovics Gyula Balázs fogalmaz: „Mindkét politikai oldal (demokraták és republikánusok) több képviselője fogalmazott meg elvárásokat (vagy konkrét javaslatokat)”,⁵⁰³ de a legplasztikusabban Ron Wyden szenátor foglalta össze 2021-ben a helyzetet: „Mark Zuckerberg tudja, hogy a CDA230 megújítása megerősíti a Facebook pozícióját mint domináns közösségimédia-szolgáltató, és jelentősen megnehezíti az új startupok számára azt, hogy kihívják a »fejősteheket«.”⁵⁰⁴ Ráadásul „többször felmerül egy állami finanszírozású közösségimédia-platform létrehozásának igénye”,⁵⁰⁵ ami számunkra, magyarok számára nem hat újdonságként, hiszen 2020-ban történt hasonló kezdeményezés.⁵⁰⁶ Hiába tűnt úgy, hogy az 1990-es és a 2010-es években elválhat egymástól az amerikai és az európai szabályozás, az azóta eltelt idő bebizonyította, hogy a „két nagy” szoros együttműködése nélkül az államok vereségre vannak ítélve. És az Amerikai Egyesült Államokban a Szilícium-völgy és Washington harcában még nem lehet eldönteni, ki áll nyerésre...

⁵⁰¹ SZÓKE Gergely László: A közösségi oldalak szabályozási problémái. In Kis Kelemen Bence – MOHAY Ágoston (szerk.): *A technológiai fejlődés jogi kihívásai: Kézikönyv a jogalkotás és jogalkalmazás számára*. Pécs, 2021, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 105–106. o.

⁵⁰² CITRON, Danielle Keats – FRANKS, Mary Anne: The Internet as a Speech Machine and Other Myths Confounding Section 230 Reform. *University of Chicago Legal Forum*, 2020, 3. sz., 45–75. o.

⁵⁰³ CSÁKI-HATALOVICS Gyula Balázs: A közösségi média személyiségvédelemmel összefüggő kihívásai és szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban. In CZÉKMANN Zsolt – CSÁK Csilla – BARZÓ Tímea (szerk.): *„Gondolatok közttere”*. A közösségi média személyiségvédelemmel összefüggő kihívásai és szabályozása az egyes államokban. Miskolc, 2021, Miskolci Egyetemi Kiadó, 616. o.

⁵⁰⁴ LIMA, Cristiano: Lawmakers rebuff Facebook’s proposed internet rules. *Politico*, 2021. március 24., <https://www.politico.com/news/2021/03/24/facebook-proposed-internet-rules-477868>.

⁵⁰⁵ OWENS, 2019.

⁵⁰⁶ A kezdeményezés hivatalosan egy magánszemélytől származott. ELEK Nikolett: Magyar, és tényleg a közösségé – elindult a Hundub. *Magyar Nemzet*, 2020. december 27., <https://magyarnemzet.hu/belfold/magyar-es-tenyleg-a-kozossege-elindult-a-hundub-9123242/>.

VI. AZ EURÓPAI UNIÓ 2020. ÉVI DIGITÁLIS RENDELETCSOMAGJÁNAK IRÁNYAI

„Ha nem lenne már elég világos: a Facebook nem kompatibilis a demokráciával.”

(David Cicilline a Twitteren⁵⁰⁷)

2020 legvégén egyrészt a következőhöz hasonló címekekkel volt tele a sajtó: „Bemutatták a törvényjavaslatot, ami jelentősen megtépázhatja a nagy technológiai cégek hatalmát Európában.”⁵⁰⁸ Voltak károgó hangok, mint például a „Félrement uniós szabályozásra figyelmeztet a digitális piac”,⁵⁰⁹ de megjelentek az ujjongók is, akik „Az Európai Bizottság mér-földkőnek számító javaslatcsomagot tesz közzé a digitális platformok és szolgáltatások szabályozására”⁵¹⁰ címeken publikáltak. Annyi biztos, hogy a két törvényjavaslat – elfogadása esetén – alapjaiban változtathatja és határozhatja meg az Európai Unió digitális szabályozási környezetét, és jó esetben hosszabb távon kiszámítható, előrelátható viszonyokat teremthet. Jelen fejezet arra tesz kísérletet, hogy a javaslatokban szereplő főbb szabályozási tervek vázolásával értelmezze a várható jövőbeli lépéseket.

⁵⁰⁷ David Cicilline az Amerikai Egyesült Államok képviselőházi trösztellenes albizottságának elnöke. „If it is not already clear, Facebook is not compatible with democracy.” *Twitter*, 2021. február 17. <https://twitter.com/davidcicilline/status/1362172969699704833>.

⁵⁰⁸ BOBÁK Áron: Bemutatták a törvényjavaslatot, ami jelentősen megtépázhatja a nagy technológiai cégek hatalmát Európában. *Raketa.hu*, 2020. december 16., <https://raketa.hu/digitalis-szolgáltatások-törvény-európai-bizottság>.

⁵⁰⁹ TÖRÖK Diána: Félrement uniós szabályozásra figyelmeztet a digitális piac. *IAB Hungary Blog*, 2020. október 14., <https://blog.iab.hu/2020/10/14/digital-services-act-iab-europe/>.

⁵¹⁰ CUNNINGHAM, Francine: European Commission publishes landmark package to regulate digital platforms and services. *Bird & Bird News Centre*, 2020. december, <https://www.twobirds.com/en/news/articles/2020/global/european-commission-publishes-landmark-package-to-regulate-digital-platforms-and-services>.

Mára egyértelműnek látszik, hogy az internet – ahogy az EJEb a Cengiz és mások kontra Törökország ügyben kiemelte – „az elsődleges eszközzé vált, amelyen keresztül a személyek az információk és ötletek fogadásához és átadásához fűződő szabadságukat gyakorolják”.⁵¹¹ Ennek következtében a világ számos országában az internet szabályozása a politikai agenda egyik – bár különféle megoldásokkal operáló – legfőbb prioritása lett Ausztráliától⁵¹² Németországon⁵¹³ és Kanadán⁵¹⁴ át egészen Lengyelorszáig⁵¹⁵ és Magyarorszáig.⁵¹⁶ A világ olyan kifejezésekkel ismerkedett meg az elmúlt években, mint *'fake news'*, *'deepfake'*, *'dis- és misinformation'*. Ezek terjedésének megakadályozására – jól felfogott üzleti érdekből – a világszinten szolgáltató digitális platformok eddig nem fordítottak jelentős erőforrásokat. Ismét az EJEb-et idézve kijelenthetjük, hogy „az internet fontos szerepet játszik a nyilvánosság hírekhez való hozzáféréseinek és általánosságban az információk terjesztésének előmozdításában”.⁵¹⁷ Az interneten a felhasználók által generált kifejező jellegű tevékenységek példa nélküli platformot jelentenek a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlására.”⁵¹⁸ A megváltozott politikai légkört pedig a techóriások is érzékelték, és tettek lépéseket a szél-

⁵¹¹ *Cengiz and Others v. Turkey* App nos 48226/10 and 14027/11 (ECtHR, 1 December 2015), [49].

⁵¹² STELTER, Brian: What Australia's new law might mean for the news you see in the future. *CNN*, 2021. március 1., <https://edition.cnn.com/2021/02/27/media/australia-facebook/index.html>.

⁵¹³ TOOR, Amar: Germany passes controversial law to fine Facebook over hate speech. *The Verge*, 2017. június 30., <https://www.theverge.com/2017/6/30/15898386/germany-facebook-hate-speech-law-passed>.

⁵¹⁴ MEYER, Carl: Canada looks at Australia's experience regulating social media. *Canada's National Observer*, 2021. február 1., <https://www.nationalobserver.com/2021/02/01/news/canada-looking-australias-experience-regulating-social-media>.

⁵¹⁵ EASTON, Adam: Poland proposes social media 'free speech' law. *BBC News*, 2021. január 15., <https://www.bbc.com/news/technology-55678502>.

⁵¹⁶ HUSZÁK Dániel: Bejelentették: szabályozza Magyarország a Facebookot és a nagy techcégeket. *Portfolio.hu*, 2021. január 26., <https://www.portfolio.hu/uzlet/20210126/bejelentettek-szabalyozza-magyarorszag-a-facebookot-es-a-nagy-techcegeket-466858>.

⁵¹⁷ Bővebben lásd GOSZTONYI Gergely: The European Court of Human Rights and the access to Internet as a mean to receive and impart information and ideas. *International Comparative Jurisprudence*, 2020b, 6. évf., 2. sz., 134–140. o.

⁵¹⁸ *Cengiz and Others v. Turkey* App nos 48226/10 and 14027/11 (ECtHR, 1 December 2015), [52.].

járás megváltoztatására.⁵¹⁹ Nem feledhetjük ugyanakkor azt sem, hogy az alapvető problémákat a felelősségi szintek meghatározásában láthatjuk, hiszen ezen óriási platformok számos esetben kvázi államként viselkedtek,⁵²⁰ és a moderáció során csak a saját ÁSZF-jellegű dokumentumaik alapján eljárva, kvázi önálló jogalkotó hatalomként léptek fel. Mindezt tovább árnyalja, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Unió Bírósága (EUB) joggyakorlata távolról sem nevezhető konzekvensnek.⁵²¹

VI. 1. A DIGITÁLIS SZOLGÁLTATÁSOKRÓL SZÓLÓ RENDELETJAVASLAT⁵²²

Az első szembetűnő jogi különbség a terület korábbi szabályozásához képest, hogy – a GDPR megoldásával analóg módon – nem irányelvként, hanem rendeletként kívánja ezt az Európai Unió életbe léptetni.⁵²³ Erre magyarázatképpen a következő indoklást adta a jogalkotó: „A Bizottság úgy határozott, hogy rendeletjavaslatot terjeszt elő az egész Unióra kiterjedő következetes védelem, a belső piacon a releváns szolgáltatások szabad nyújtását akadályozó különbségek megelőzése, valamint a vállalkozások és fogyasztók jogainak egységes védelme és az egységes kötelezettségeik belső piacon való biztosítása érdekében. Ez szükséges a gazdasági szereplők és a fogyasztók számára is biztosítandó jogbiztonsághoz és

⁵¹⁹ Lásd V. 2. fejezet.

⁵²⁰ KIM, Nancy S. – TELMAN, D. A. Jeremy: Internet Giants as Quasi-Governmental Actors and the Limits of Contractual Consent. *Missouri Law Review*, 2015, 80. évf., 3. sz., 723–770. o.

⁵²¹ Részletesen lásd IX. fejezet.

⁵²² Javaslat az Európai Parlament és a tanács rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról, 2020/0361(COD), COM(2020) 825 final (DSA).

⁵²³ A rendeletek olyan jogi aktusok, amelyek hatálybalépésük után automatikusan és egységesen alkalmazandók az összes EU-oroszágra, anélkül, hogy át kellene őket ültetni a nemzeti jogba. Ezek teljes egészükben kötelezőek az összes EU-tagországra. Lásd DE WITTE, Bruno: Legal Instruments and Law-Making in the Lisbon Treaty. In GRILLER, Stefan – ZILLER, Jacques (szerk.): *The Lisbon Treaty*. Schriftenreihe der Österreichischen Gesellschaft für Europaforschung (ECSA Austria) / European Community Studies Association of Austria Publication Series, 11. sz., Vienna, 2008, Springer, 79–108. o.

átláthatósághoz. A rendeletjavaslat emellett biztosítja a jogok és kötelezettségek következetes nyomon követését, az egyenértékű szankciókat valamennyi tagállamban, valamint a különböző tagállamok felügyeleti hatóságai közötti és az uniós szintű hatékony együttműködést.”⁵²⁴ A rendelettervezetben más szöveghelyeken elhelyezett mondatokból ugyanakkor köntörfalazás nélkül kiderül a valódi szándék: „jellegénél fogva az internet átnyúlik a határokon, a fent említett nemzeti szintű jogalkotási erőfeszítések akadályozzák a szolgáltatások nyújtását és igénybe vételét az Unióban”,⁵²⁵ így fontos cél, hogy „Unió-szerte nagyobb felelősséggel ruházzák fel a polgárokat és ellenállóképesebb demokráciákat építsenek.”⁵²⁶

Kiemelésre érdemes, hogy a rendelettervezet az Elektronikus kereskedelemről szóló irányelvet teljes egészében nem helyezi hatályon kívül, hanem épít annak jogi megoldásaira.⁵²⁷ Az irányelv bizonyos részeit azonban értelemszerűen felváltanák az új rendelkezések⁵²⁸ (például az Eker. irányelv 12–15. cikkei⁵²⁹). Már itt meg kell jegyezni, hogy az új rendeletjavaslat, az Eker. irányelv és az AVMS-irányelv egyes szabályai nem tűnnek harmonizáltnak,⁵³⁰ így ezek egységesítése és összefésülése a következő időszak egyik fontos teendője lesz – ugyanis a rendeletjavaslat elfogadása a legoptimistább várakozások szerint sem történik meg 2022 vége vagy 2023 eleje előtt.⁵³¹

⁵²⁴ DSA, Indoklás, 2.; MORAVEC, Ondřej – SMIEŠKO, Ivan – GALEWSKA, Ewa – GOSZTONYI Gergely – ZOLEA, Sirio – SCHNEIDERS, Pascal: Digital Services Act Proposal (Social Media Regulation). *Studia Politica Slovaca*, 2021, 14. évf., 2–3. sz., 166–185. o.

⁵²⁵ Uo.

⁵²⁶ DSA, Indoklás, 1.

⁵²⁷ LIBOR, Christine: EU-Kommission: Entwürfe zum Digital Services Act und Digital Markets Act. *AfP*, 2021, 52. évf., 1. sz., 21. o.

⁵²⁸ DSA, 71. cikk.

⁵²⁹ Lásd IV. 5.3. fejezet.

⁵³⁰ CAUFFMAN, Caroline – GOANTA, Catalina: A New Order: The Digital Services Act and Consumer Protection. *European Journal of Risk Regulation, First View*, 2021, <https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-risk-regulation/article/new-order-the-digital-services-act-and-consumer-protection/8E34BA-8A209C61C42A1E7ADB6BB904B1>, 3–4. o.

⁵³¹ Bár nem európai felmérés, de érdekes, hogy egy tizenkét országban egyidejűleg lefolytatott online felmérés szerint a lakosság 67%-a szerint a jogalkotó politikusok

A Digitális Szolgáltatásokról szóló rendeletjavaslattal kapcsolatos kommunikáció az alábbiakban foglalja össze a legfontosabb változásokat:⁵³²

1. Előnyök a magánszemélyek számára:
 - Nagyobb választék, alacsonyabb árak
 - Nagyobb védettség a jogellenes tartalmakkal szemben
 - Az alapvető jogok fokozott védelme
2. Előnyök a digitális szolgáltatók számára:
 - Jobbiztonság, harmonizált jogszabályok
 - Kedvezőbb keretfeltételek vállalkozások indítására és bővítésére
3. Előnyök a digitális szolgáltatások üzleti felhasználói számára:
 - Nagyobb választék, alacsonyabb árak
 - Hozzáférés az uniós piacokhoz online platformokon keresztül
4. Előnyök a társadalom egésze számára:
 - Nagyobb demokratikus ellenőrzés és felügyelet a rendszerszintű online platformok felett
 - A rendszerszintű kockázatok mérséklése, például a manipuláció és a dezinformáció visszaszorítása révén

Mindez – a várakozások szerint – az emberi jogok, a jogegyenlőség, a jogbiztonság, a szabadság és a demokrácia, azaz összefoglalóan a jogállam megerősödéséhez vezet el majd, hiszen az egységes felelősségi szabályok, az átláthatóság és kiszámíthatóság az online környezetben visszaszoríthatja a fentebb tárgyalt hamis hírekkel és dezinformációval kapcsolatos problémákat. Ahogy Török Bernát megfogalmazta: „az elsődleges szabályozási cél: a szolgáltatónak felelősséget kell vállalnia azokért az

nem értik annyira az internet és a digitális szolgáltatások működését, hogy reálisan meg tudják ítélni a szükséges szabályozási irányokat. INTERNET SOCIETY: *Internet Way of Networking: Two Thirds of People Worldwide Are Not Confident in Politicians Regulating the Internet*. 2020. december 9., <https://www.internetsociety.org/news/press-releases/2020/two-thirds-of-people-worldwide-are-not-confident-in-politicians-regulating-the-internet/>.

⁵³² <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act-ensuring-safe-and-accountable-online-environmenthu>.

aspektusokért, amelyekben kialakítja a saját felületén a kommunikáció szerkezetét, és ahogyan irányít bennünket a szükségszerűen korlátozott befogadású túlburjánzó tartalmak között.”⁵³³

VI. 1.1. A rendeletjavaslat előnyei

Amint fentebb láthattuk, a legfontosabb előnye a javaslatnak, hogy új alapokra kívánja helyezni azt a húsz éve – lényegében – változatlan szabályozási környezetet, amely fölött már eljárt az idő és a technológiai fejlődés. Kiemelhető, hogy létrehozza az úgynevezett megbízható bejelentők (*trusted flaggers*) kategóriáját,⁵³⁴ azaz az online illegális tartalmak elleni küzdelmet visszavezetné a megbízhatóság, kiszámíthatóság mezejére. A felhasználóknak ráadásul erősebb eszközöket adna a kezébe, hiszen lehetőségük lenne – a hatályos gyakorlattól eltérően – a platformok moderálási döntéseit megkérdőjelezni, és a döntés ellen jogorvoslattal élni.⁵³⁵

Az átláthatóság növelése érdekében a legvitatottabb kérdések egyikét, a platformok algoritmusait is új alapokra helyezné, hiszen hozzáférést biztosítana hozzájuk független ellenőröknek és kutatóknak is.⁵³⁶ A rendszerszintű kockázatok kezelése érdekében egy új kategóriát vezetne be a szabályozás online óriásplatformok (*very large online platforms*)⁵³⁷ néven, amelyekre – a jelenlegitől eltérően – nem egységes, hanem speciálisan eltérő felelősségi szabályok vonatkoznának.⁵³⁸ E kategóriába azok esnek, akik „havonta átlagosan legalább 45 millió aktív felhasználónak kínálják szolgáltatásaikat az Unióban”.⁵³⁹ Az óriásplatformok kiemelésének legfőbb oka a szolgáltatás mérete és a károkozás lehetősége közötti

⁵³³ TÖRÖK Bernát: Platforms and Fundamental Rights. *Hungarian Conservative*, 2021, 1. évf., 2. sz., <https://www.hungarianconservative.com/articles/current/platforms-and-fundamental-rights/>.

⁵³⁴ DSA, 19. cikk.

⁵³⁵ DSA, 42.: (...) „a szolgáltatónak tájékoztatnia kell a szolgáltatás igénybe vevőjét a döntéséről, a döntés okáról, a döntés vitatása céljából elérhető jogorvoslati lehetőségekről.”

⁵³⁶ DSA, 31. cikk.

⁵³⁷ DSA, III. fejezet, 4. szakasz.

⁵³⁸ CAPELLO, Maja (szerk.): *Unravelling the Digital Services Act package*. Strasbourg, 2021b, European Audiovisual Observatory, 40–47. o.

⁵³⁹ DSA, 25. cikk (1).

összefüggés.⁵⁴⁰ Ezzel kapcsolatos, hogy a tagállamoknak ki kell jelölniük az egyik illetékes hatóságukat (*digitális szolgáltatási koordinátor*), amely ellátja valamennyi feladatot a rendeletnek abban a tagállamban való alkalmazásával és érvényesítésével kapcsolatban.⁵⁴¹ A számos egyéb újdonság közül⁵⁴² kiemelhetők még a szabványok, magatartási kódexek és válságkezelési protokollok kidolgozásának szükségességét előíró szöveghelyek is.⁵⁴³ Ugyanígy fontos kiemelni, hogy „a DSA minden online közvetítő szolgáltatóra vonatkozna, amennyiben felhasználóik (vállalkozások vagy magánszemélyek) letelepedési vagy tartózkodási helye az EU-ban van”,⁵⁴⁴ azaz a DSA a GDPR extraterritoriális megoldásaihoz nyúl vissza. Ráadásul az eddig az Eker. irányelvben szabályozott „biztonságos kikötő modellt” jellemző szabályokat megerősítve, harmonizációs célból átkerülnének a DSA-rendeletbe. Ugyanakkor az NTDS helyett egy úgynevezett „értesítési és cselekvési mechanizmus” (NAM)⁵⁴⁵ lépne életbe, amely néhány ponton eltérne a hatályos szabályozástól. Ennek alapján amennyiben egy négy elemből álló bejelentés⁵⁴⁶ érkezik a szolgáltatóhoz, akkor azt úgy kell tekinteni, hogy a szolgáltató ténylegesen tudomást szerzett az információról,⁵⁴⁷ és „időben, kellő gondossággal és tárgyilago-

⁵⁴⁰ BROUGHTON MICOVA, Sally: *What is the harm in size? Very large online platforms in the Digital Services Act*. Brussels, 2021, Centre on Regulation in Europe, 5. o.

⁵⁴¹ DSA, 38. cikk (29).

⁵⁴² FAVRO, Karine – ZOLYNSKI, Célia: DSA, DMA: L'Europe encore au milieu du gué, *Dalloz IP/IT*, 2021, 4. sz., 217–223. o.

⁵⁴³ DSA, 34–35., 37. cikkek.

⁵⁴⁴ VAN CANNEYT, Tim: The proposed DSA – part 1 – Transforming the delivery of online services through EU regulation, *fieldfisher*, 2021. január 12., <https://www.fieldfisher.com/en/services/technology-outsourcing-and-privacy/technology-and-outsourcing-blog/the-digital-services-act>.

⁵⁴⁵ Szükséges kiemelni, hogy bár a DSA-ban a NAM felváltaná a korábbi NTDS-t, Aleksandra Kuczerawy megjegyzi, hogy fogalmi pontatlanság figyelhető meg a szabályozásban, ugyanis a NAM fogalma „különböző mechanizmusokat foglal magában, amelyek célja, hogy a jogtulajdonos kérésére eltávolítsák a jogellenes vagy jogsértő tartalmakat az internetről”. Azaz a NAM egyik módja az NTDS, a másik az NSD, míg a harmadik az „értesítési és értesítési rendszer” (NN), azaz amikor a szolgáltató a megkapott értesítést követően szintén értesítést küld a tartalom feltöltőjének, és kéri a tartalom önkéntes eltávolítását. KUCZERAWY, Aleksandra: *Intermediary Liability and Freedom of Expression in the EU: from Concepts to Safeguards*. Cambridge, 2018, Intersentia, 38. o.

⁵⁴⁶ DSA, 14. cikk (2).

⁵⁴⁷ DSA, 14. cikk (3).

san eljárva döntést hoznak a bejelentés tárgyát képező információkkal kapcsolatban”.⁵⁴⁸ Külön fontos, hogy a DSA megerősíti az általános monitorozás előírásának tilalmát is⁵⁴⁹ – bár mint a hátrányoknál látni fogjuk, a kép ez utóbbi két kérdésben nem egyértelműen pozitív.

A korábbi évek immár valódi és értelmezhető mértékű bírságait figyelembe véve nem meglepő, hogy amennyiben egy online óriásplatform megsérti a rendeletjavaslat releváns rendelkezéseit, a Bizottság az előző pénzügyi év teljes árbevételének legfeljebb 6%-át kitevő bírsággal sújthatja.⁵⁵⁰ Mindemellett egy valódi jogérvényesítési módszerként bekerült a szövegbe az úgynevezett ideiglenes intézkedések (*interim measures*, például a szolgáltatás ideiglenes felfüggesztése) használata, hiszen „súlyos károk kockázata miatt felmerülő sürgős esetben a Bizottság határozati úton ideiglenes intézkedéseket rendelhet el az érintett online óriásplatform ellen *prima facie* megállapított jogsértés alapján”.⁵⁵¹

VI. 1.2. A rendeletjavaslat hátrányai

Problematisztikus kérdésnek minősül a jogellenes és ártalmas online tartalmak megkülönböztetésének, definiálásának hiánya a dokumentumban – bár feltehető, hogy ezt a 2018-as „A dezinformáció visszaszorítását célzó uniós gyakorlati kódex”⁵⁵² fogalmai pótolnák. Az Euractiv szerint Patrik Tovaryš, a Cseh Ipari és Kereskedelmi Minisztérium információs társadalommal összefüggő szolgáltatási részlegének vezetője rámutatott, hogy „feltétlenül meg kell különböztetni az illegális és a legális, de káros tartalom fogalmát. Ez elengedhetetlen, mivel általában különbséget teszünk például a terrorista tartalom megosztása, mint bűncselekmény és a dezinformáció között, amelyet sok felhasználó jóhiszeműen oszt meg.”⁵⁵³

⁵⁴⁸ DSA, 14. cikk (6).

⁵⁴⁹ DSA, 7. cikk; ZÓDI Zsolt: Az Európai Unió digitális szolgáltatásokról és digitális piacokról szóló új rendelettervezetei. *Gazdaság és Jog*, 2021, 29. évf., 1. sz., 13. o.

⁵⁵⁰ DSA, 59. cikk (1).

⁵⁵¹ DSA, 55. cikk (1).

⁵⁵² Lásd IV. 5.4. fejezet.

⁵⁵³ YAR, Lucia – HENDRYCH, Lukáš – STRZALKOWSKI, Michał – SZICHERLE, Patrik: Visegrad Four want to distinguish between ‘illegal’ and ‘harmful’ content in Digital Services Act. *Euractiv*, 2020. november 2., <https://www.euractiv.com/section/digital/>

Mindezek mellett sem a Digitális Szolgáltatásokról szóló rendeletjavaslat és a következőkben bemutatásra kerülő Digitális Piacokról szóló rendeletjavaslat egymáshoz viszonyított fogalomhasználata, sem pedig a két javaslat és az Eker. irányelv, illetve az AVMS definíciós készlete nincs teljes mértékben harmonizálva egymással.

A rendeletjavaslat negatívumait elemezve kitűnik, hogy a felelősség tekintetében azon az úton halad, amelyen a nemzeti szabályozások elindultak (például a német NetzDG⁵⁵⁴, a francia Avia törvény⁵⁵⁵ vagy az osztrák gyűlöletbeszéd elleni törvény⁵⁵⁶), amelyek arra kényszerítik a platformokat, hogy – a szabályoknak való megfelelés és a bírságok elkerülése érdekében – folyamatosan monitorozzák a felhasználók tartalmait.⁵⁵⁷ Ennek túlzott – cenzúrába hajló – intézkedések lehetnek a következményei, azaz – ahogy az EJEB fogalmazott – „a szervezet a saját felelősségének kizárása érdekében fog lépni (és így tévesen eltávolítani tartalmakat) ahelyett, hogy a szólásszabadságot biztosítaná”.⁵⁵⁸ Az új NAM-szabályozással kapcsolatban ki kell emelni, hogy a négyelemű bejelentés első pontja alapján a bejelentőnek meg kell adnia „annak magyarázatát, miért találja az adott személy vagy szervezet jogellenes tartalomnak a szóban forgó információt”.⁵⁵⁹ Ahogy fentebb is láthattuk, „a jogellenes tartalom mint tág kategória nagyon változatos tipológiákat ölt-

news/visegrad-four-want-to-distinguish-between-illegal-and-harmful-content-in-digital-services-act.

⁵⁵⁴ Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz, NetzDG), BGBl. I S. 3352.

⁵⁵⁵ Bár a francia Alkotmánybíróság 2020. június 18-án alkotmányellenesnek nyilvánította. N/A: French Avia law declared unconstitutional: what does this teach us at EU level? *European Digital Rights*, 2020. június 24., <https://edri.org/our-work/french-avia-law-declared-unconstitutional-what-does-this-teach-us-at-eu-level/>.

⁵⁵⁶ Bundesgesetz über Maßnahmen zum Schutz der Nutzer auf Kommunikationsplattformen (Kommunikationsplattformen-Gesetz, KoPl-G), BGBl. I Nr. 151/2020.

⁵⁵⁷ GOLUNOVA, Valentina: The Digital Services Act and freedom of expression: triumph or failure? *Maastricht University Blog*, 2021. március 8., <https://www.maastrichtuniversity.nl/blog/2021/03/digital-services-act-and-freedom-expression-triumph-or-failure>.

⁵⁵⁸ *Delfi AS v. Estonia* App no. 64569/09 (ECtHR, 16 June 2015), Joint dissenting opinion of Judges Sajó and Tsotsoria, 19.

⁵⁵⁹ DSA, 14. cikk (2) a).

het”,⁵⁶⁰ így a szükségesség és az arányosság tesztjének nem biztos, hogy megfelel az, hogy pusztán egy jogellenességre hivatkozó bejelentés alapján kell a szolgáltatónak intézkednie.⁵⁶¹ Geert Bourgeois belga európai parlamenti képviselő szerint mindennek „következménye a politikailag túlzottan korrekt cenzúra lesz”.⁵⁶²

Joan Barata mindezen felül az extraterritoriális hatály kapcsán felvetette, hogy mindez „sértené az udvariasság és a viszonyosság nemzetközi jogi elveit, és megnyitná az ajtót annak a lehetőségnek, hogy más, a véleménynyilvánítás szabadságához való jogot korlátozóbban felfogó országok jogszerűen használják az Európai Unió területén (és globálisan) a saját nemzeti jogukban meglévő jogorvoslati lehetőségeket”.⁵⁶³ Ruth Janal álláspontja szerint az európai uniós tagállamok lakosságszámához viszonyítva a 45 milliós elvárt aktív felhasználói szám túl magasnak fog bizonyulni.⁵⁶⁴ A digitális szolgáltatási koordinátor kapcsán Alexander Peukert kiemelte a bürokratizálódás veszélyét is.⁵⁶⁵ Néhányan emellett megjegyezték, hogy a szükséges szabályok már korábban megalkotásra kerültek, így az Európai Uniónak inkább arra kellene koncentrálnia, hogy ezeket betartsák, ahelyett hogy újabb jogszabályokat fogadna el.⁵⁶⁶

⁵⁶⁰ BARATA, Joan: The Digital Services Act and Its Impact on the Right to Freedom of Expression: Special Focus on Risk Mitigation Obligations. *Plataforma en Defensa de la Libertad de Información*, 2021b. Június 22., <https://libertadinformacion.cc/wp-content/uploads/2021/06/DSA-AND-ITS-IMPACT-ON-FREEDOM-OF-EXPRESSION-JOAN-BARATA-PDLI.pdf>, 15. o.

⁵⁶¹ Rádásul mindezt összevethetjük azzal a tendenciával, hogy bizonyos tartalmak esetén akár egy órán belül intézkedniük kell a szolgáltatóknak. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/784 rendelete (2021. április 29.) az online terrorista tartalom terjesztésével szembeni fellépésről (EGT-vonatkozású szöveg). PE/19/2021/INIT, OJ L 172, 17.5.2021, 79–109. o.

⁵⁶² N/A: Social media and democracy: we need laws, not platform guidelines, 2021.

⁵⁶³ BARATA, 2021b, 15. o.

⁵⁶⁴ JANAL, Ruth: Eyes Wide Open. Adapting the Digital Services Act to the Realities of Intermediary Service Provision. *VerfBlog*, 2021. szeptember 7., <https://verfassungsblog.de/power-dsa-dma-15/>.

⁵⁶⁵ PEUKERT, Alexander: Five Reasons to be Skeptical About the DSA. *VerfBlog*, 2021. augusztus 31., <https://verfassungsblog.de/power-dsa-dma-04/>.

⁵⁶⁶ MUSSARD, Helen: Digital Advertising Industry Warns Against Misguided EU Regulation. *IAB Europe*, 2020. szeptember 29., <https://iab europe.eu/all-news/digital-advertising-industry-warns-against-misguided-eu-regulation/>.

VI. 2. DIGITÁLIS PIACOKRÓL SZÓLÓ RENDELETJAVASLAT⁵⁶⁷

A javaslatcsomag másik eleme a digitális piacokat szabályozná, és Ursula von der Leyen, az Európai Bizottság elnöke a 2020-as Web Summiton⁵⁶⁸ elmondta, hogy az Európai Unió 2019-ben megválasztott vezetése sokkal határozottabban igyekszik kontrollálni a nagy technológiai szereplők hatalmát. Ezzel kapcsolatban kiemelte, hogy ezen óriáscégeket nem csupán tartalmi, hanem technológiai oldalról is szabályozni kívánják, és e célt szolgálja a Digitális Piacokról szóló rendeletjavaslat.

A rendeletjavaslat kulcsfogalma a kapuőr platform (*gatekeeper*),⁵⁶⁹ amely olyan szolgáltatókat takar, amik jelentős hatást gyakorolnak a belső piacra, állandósult és tartós pozíciót élveznek, és emellett legalább egy alapvető platformszolgáltatást működtetnek. Ilyen alapvető platformszolgáltatások az alábbiak lehetnek:

- online közvetítő szolgáltatás (beleértve például a piactereket, alkalmazásáruházakat és egyéb ágazatokban, például a mobilitás, a közlekedés vagy az energia terén működő online közvetítő szolgáltatásokat);
- online keresőprogram;
- online közösségi hálózati szolgáltatás;
- videómegosztóplatform-szolgáltatás;
- számfüggetlen személyközi hírközlési szolgáltatás;
- operációs rendszer;
- felhőszolgáltatás;
- hirdetési szolgáltatás, beleértve a hirdetési hálózatokat, hirdetési piactereket és bármely egyéb hirdetési közvetítő szolgáltatást, amelyet a fentiek nyújtanak.⁵⁷⁰

⁵⁶⁷ Javaslat az Európai Parlament és a tanács rendelete a digitális ágazat vonatkozásában megtámadható és méltányos piacokról (digitális piacokról szóló jogszabály), 2020/0374(COD), COM/2020/842 final (DMA).

⁵⁶⁸ EUROPEAN COMMISSION: *Web Summit 2020 – A Europe for everybody with EC president*. 2020. december 2., <https://www.youtube.com/watch?v=jgOBZv2nHjA>.

⁵⁶⁹ DMA, 3. cikk (1).

⁵⁷⁰ DMA, 2. cikk 2.

A jogalkotó úgy fogalmaz, hogy „korlátozott számú nagy alapvető platformszolgáltató jelentős gazdasági erőre tett szert. A kapuőrök (...) valószínűsíthetően számos esetben a tárgyalási pozíció terén súlyos egyensúlyhiányt, következésképpen pedig a kapuőrök által nyújtott alapvető platformszolgáltatások üzleti felhasználói és végfelhasználói számára tisztességtelen gyakorlatokat és feltételeket eredményez, aminek az ár, a minőség, a választék és az innováció látja kárát.”⁵⁷¹ Mindezek alapján a tisztességes verseny feltételeinek biztosítására ezen óriásszolgáltatókat mintegy kiemelik a többi közül, és számukra jóval szigorúbb feltétel- és szankciórendszert állapítanak meg.⁵⁷² Ráadásul – pontosan, mint fentebb a DSA esetében láthattuk – ezen szolgáltatók természetük-nél fogva nemzetköziek, így az egyes nemzeti szabályozások csak rész-eredményeket érhetnek el velük szemben.⁵⁷³ A tervezett eljárás szerint az Európai Bizottság kapuőrnek minősít egy szolgáltatót, amennyiben három feltételnek megfelel: elért felhasználók száma, éves forgalom összege és működés időtartama. Részleteiben vizsgálva a három feltételt, a javaslat szerint vélelmezhető a megfelelés, amennyiben a szolgáltató:

- az EGT-ben legalább 6,5 milliárd euró összegű éves forgalmat bonyolított az elmúlt három pénzügyi évben;
- havonta több mint 45 millió (...) aktív végfelhasználóval, illetve évente több mint 10 000 aktív, az unió területén letelepedett üzleti felhasználóval rendelkezett a legutóbbi pénzügyi évben;
- a fenti küszöbértékek az elmúlt három pénzügyi év mindegyikében teljesültek.⁵⁷⁴

Jól látható mindegyik küszöbérték meghatározásából, hogy az Európai Unió valóban a legnagyobbak versenytörzítő gyakorlatát kívánja keretek közé szorítani, és egyáltalán nem célja a kisebb méretű és elérésű internetes szolgáltatások bármiféle indokolatlan vegzálása.

⁵⁷¹ DMA, 3–4.

⁵⁷² CAPELLO, 2021b, 86–90. o.

⁵⁷³ Vö. DMA, Indoklás, 2.: „Európában az összes online kereskedelemnek közel 24%-a határokon átnyúló jellegű.”

⁵⁷⁴ DMA, 3. cikk (2).

VI. 2.1. A rendeletjavaslat előnyei

Az előnyök között elsőnek mindenképpen a legfontosabbal, a kapuőr platform szabályozásával érdemes kezdeni. Ursula von der Leyen a 2020-as Web Summiton úgy fogalmazott, hogy a nagyobb hatalom nagyobb felelősséggel is jár.⁵⁷⁵ Mindezen technológiai jellegű korlátozásokkal kapcsolatban a kulcsmondatot a rendeletjavaslat indoklásában kell keresni, miszerint: „A különböző forrásokból származó végfelhasználói adatok kombinációja vagy a felhasználók beléptetése a kapuőrök különböző szolgáltatásaiba potenciális előnyöket biztosít a kapuőröknek az adatfelhalmozás tekintetében, ami viszont a piacra lépés akadályait erősíti.”⁵⁷⁶ Azaz egyrészt új szolgáltatatók és szolgáltatások számára kívánja a szabályozás megerősíteni a piacra lépés lehetőségét, másrészt a végfelhasználók adatainak és lehetőségeinek védelmét is el kívánja látni.⁵⁷⁷ Ilyen technológiai korlátozások az 5. cikkben⁵⁷⁸ foglaltak alapján – többek között – az alábbiak lehetnek:

- tartózkodás a több helyről származó személyes adatok összevonásától;
- tartózkodás attól, hogy a személyes adatok összevonása céljából a végfelhasználókat a kapuőr más szolgáltatásaiba is beléptesse;⁵⁷⁹
- lehetővé teszi az üzleti felhasználók számára, hogy harmadik fél online közvetítő szolgáltatásokon keresztül ugyanazokat a termékeket vagy szolgáltatásokat kínálják a végfelhasználók részére olyan árakon vagy feltételek mellett, amelyek eltérnek a kapuőr online közvetítő szolgáltatásán keresztül kínáltaktól;

⁵⁷⁵ Bár már Lukács 12:48 is használta a kifejezést a Bibliában („És valakinek sokat adtak, sokat követelnek tőle; és a kire sokat bíztak, többet kívánnak tőle”), és a nagy francia forradalom során is találhatunk rá hivatkozást – nem is említve az egyesült királyságbeli és amerikai képviselőházban elhangzottakat –, a kifejezés 20–21. századi reneszánsza a popkultúrából (a *Pókember* képregényekből és filmekből) ered.

⁵⁷⁶ DMA, 36.

⁵⁷⁷ FASQUELLE, Daniel – INACIO, Emanuelle: DMA/DSA: Une nouvelle et importante étape dans la régulation européenne des acteurs du numérique. *Europe: Actualité du droit de l'Union européenne*, 2021, 5. sz., 4–11. o.

⁵⁷⁸ DMA, 5. cikk.

⁵⁷⁹ Azaz például a Gmail levelezőfiókba való belépés nem léptet be automatikusan a YouTube fiókba is.

- tartózkodás attól, hogy akadályozza vagy korlátozza az üzleti felhasználókat abban, hogy a kapuőrök bármely gyakorlatával kapcsolatban valamely releváns hatósághoz forduljanak;
- tartózkodás attól, hogy előírja az üzleti felhasználók számára, hogy a kapuőr azonosító szolgáltatását használják (*lock-in*);
- tartózkodás attól, hogy előírja az üzleti felhasználók vagy végfelhasználók számára, hogy (...) bármely egyéb alapvető platformszolgáltatásra iratkozzanak fel vagy azon regisztráljanak ahhoz, hogy az (...) alapvető platformszolgáltatásai közül valamelyikhez hozzáférhesse-nek, arra feliratkozhassanak vagy regisztráljanak.⁵⁸⁰

Külön kiemelendő, hogy a kapuőröknek biztosítaniuk kell az üzleti és végfelhasználók tevékenysége révén keletkezett adatok tényleges hordozhatóságát, és különösen a végfelhasználók részére biztosítania kell azokat az eszközöket, amelyek megkönnyítik az adathordozhatóság gyakorlását többek között folyamatos és valós idejű hozzáféréssel.⁵⁸¹ A fontosabb szabályokat megsértőkre – a DSA szabályaihoz hasonlóan – szigorú szankciók szabhatók ki: a Bizottság az előző pénzügyi év teljes árbevételenek legfeljebb 10%-át kitevő bírsággal sújthatja.⁵⁸² Természetesen az úgynevezett ideiglenes intézkedések használata jelen rendeletjavaslatba is bekerült.⁵⁸³

VI. 2.2. A rendeletjavaslat hátrányai

A legsúlyosabb kritikákat – a fent már említett fogalmi inkonzisztencia⁵⁸⁴ megfigyelhetősége mellett – a DMA 3. cikkében foglalt kapuőrré való minősítés kapcsán fogalmazták meg sokan. A normahelyben foglalt szabályozás alapján ugyanis a Bizottság a fentebb (III.) tárgyalt kritériumok meg nem léte esetén is kapuőrré nyilváníthat egy szolgáltatót. Teresa

⁵⁸⁰ Azaz például lehetővé váljon az Apple App Store-jának használata nem Apple eszközökről is.

⁵⁸¹ DMA, 6. cikk (1) h).

⁵⁸² DMA, 26. cikk (1).

⁵⁸³ DMA, 22. cikk.

⁵⁸⁴ Lásd VI. 1.2. fejezet.

Rodríguez de las Heras Ballell megfogalmazása szerint a fogalomhasználat „nem optimális a DMA jövőbeli kihívásokhoz való technológiászemleges, struktúraagnosztikus alkalmazkodóképességének garantálására”.⁵⁸⁵ A kapuőrre nyilvánítás módszertani kidolgozása még várat magára, mint ahogy az sem egyértelmű, hogy a 3. cikk (6)-ban foglalt szempontok, amelyeket a Bizottságnak figyelembe kell vennie, milyen arányban és milyen mértékben számítanak a vizsgálat során. Ugyanígy nem egyértelmű az sem, hogy a három fő feltétel között van-e bármiféle prioritási sorrend, ráadásul a meg nem felelés bizonyításának terhe az eljárás szerint a szolgáltatót terheli. Ugyanígy hiányoznak az üzleti és végfelhasználókra vonatkozó adathordozás pontos szabályai, így technikailag megítélhetetlen jelen szövegállapotban, hogy valódi segítséget és megoldást kínál-e majd a felmerült gyakorlati problémákra.

VI. 3. KONKLÚZIÓ

Hogy igaza lenne David Cicilline-nek, és a Facebook (illetve techóriás társai) nem lennének kompatibilisek a demokráciával, az minimum erősen kérdéses. De hogy a jelenlegi – szinte *laissez-faire* jellegű – szabályozásnál szigorúbbra van szükség, az nem tűnik kétségesnek. És ebben a politikailag polarizált világunk minden szereplője – legyen az jobb- vagy baloldalon – egyetérteni látszik. Az internet, mint olyan, nem más, mint egy hatalmas ökoszisztéma.⁵⁸⁶ És mint minden ilyen: komplex, folyamatosan változó és sokszínű. A szándék üdvözölhető, hogy e hatalmas ökoszisztéma szabályozása új alapokra helyeződjön, de az ördög mindig a részletekben bújkál meg.

Mert bár úgy tűnik, hogy a tagállami politikai vágyakkal és szabályozási irányokkal egybevágnak a szabályozás, az Európai Unió és tagállamai

⁵⁸⁵ RODRÍGUEZ DE LAS HERAS BALLELL, Teresa: The Scope of the DMA. Pivotal for success, critically assessed. *VerfBlog*, 2021. augusztus 30., <https://verfassungsblog.de/power-dsa-dma-02/>.

⁵⁸⁶ MA, Richard T. B. – LUI, John C. S. – MISRA, Vishal: Evolution of the Internet Economic Ecosystem. *IEEE/ACM Transactions on Networking*, 2015, 23. évf., 1. sz., 85–98. o.

közötti – a következő években lezajló – egyeztetéseken sok fog múlni.⁵⁸⁷ Nem mindegy, hogy melyek lesznek azok a részek, amelyek „elvéreznek” majd az egyeztetés során,⁵⁸⁸ és hogy a tagállamok elfogadják-e azt a fent említett cél, miszerint „ellenállóképesebb demokráciákat építsenek”.⁵⁸⁹ Annyi bizonyos, hogy a két rendeletjavaslatnak számos előnye van, és szerencsére úgy tűnik, konszenzus alakult ki abban a kérdésben, hogy az elmúlt húsz év tapasztalatainak beépítése kiemelt cél legyen. A tervek szerint ráadásul a szabályozást folyamatosan vizsgálják majd, így feltehető, hogy nem kell újabb két évtizedet várni,⁵⁹⁰ amennyiben újabb internetevolúciós lépéshez vagy világszinten kezelendő problémához érünk majd. Azaz a szabályozás a jelenleginél sokkal jobban tudja majd követni a piaci gyakorlat változásait.

A két rendeletjavaslat – bármi is lesz a sorsuk – kijelölte azt az irányt, amelyet az Európai Unió követni kíván a közeljövőben. Pozitívumai mellett azonban egyértelműnek látszik, hogy még csak az első lépések megtétele történt meg az úton.

⁵⁸⁷ A jövő várható irányait jelezheti előre Clément Perarnaud tanulmánya, amelyben az uniós tagállamok 2016 és 2019 közötti preferenciáit és koalícióit vizsgálja a digitális egységes piaccal kapcsolatban. PERARNAUD, Clément: A step back to look ahead: mapping coalitions on data flows and platform regulation in the Council of the EU (2016–2019). *Internet Policy Review*, 2021, 10. évf., 2. sz., <https://policyreview.info/articles/analysis/step-back-look-ahead-mapping-coalitions-data-flows-and-platform-regulation-council>.

⁵⁸⁸ Egyes sajtóhírek szerint a francia kormány már 2021 közepén a tervezet főbb szabályainak módosítása mellett foglalt állást. KAYALI, Laura: France’s plan to rein in Big Tech (and Ireland and Luxembourg). *Politico*, 2021. május 27., <https://www.politico.eu/article/france-ireland-luxembourg-big-tech-regulation-apple-amazon-facebook-google-digital-services-act-digital-markets/>.

⁵⁸⁹ DSA, Indoklás, 2.

⁵⁹⁰ PODSZUN, Rupprecht – BONGARTZ, Philipp – LANGENSTEIN, Sarah: Proposals on How to Improve the Digital Markets Act. *SSRN Electronic Journal*, 2021, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3788571.

VII. A KÍNAI MODELL

„Papírvékony jég a hullámokon minden hatalom”⁵⁹¹

Bár kevesebb szó esik róla, és sokan illedelmesen félrenéznek, az internet szabályozásának, a tartalommoderálásnak és a cenzúrának létezik egy harmadik útja is az amerikai immunitási modell és az európai „biztonságos kikötő”-modell mellett, ez pedig a kínai (vagy ázsiai) modell. Nyilvánvalóan nem lehet társadalmi, szociális vagy akár politikai helyzet kapcsán egy kalap és egy szabályozási modell alá helyezni az összes ázsiai országot, az mégis látható, hogy – az eltérések ellenére – az internet szabályozásával és a tartalomszabályozással kapcsolatos felelősségi kérdésekben egy sokkal szigorúbb utat választottak, mint Európa vagy az Amerikai Egyesült Államok. A kínai megoldás alapja az internetszuverenitás,⁵⁹² azaz annak a gondolatnak a (szinte) tökélyre fejlesztése, ami alapján a világ országainak joguk van megválasztani az internetük fejlesztésének és szabályozásának módját. A részletek vizsgálatához és megértéséhez pár évet vissza kell utazni az időben.

VII. 1. A TARTALOMSZABÁLYOZÁS KEZDETEI

Anélkül, hogy a kínai sajtó- és médiaszabályozás történetébe⁵⁹³ mélyebben leásnánk, érdemes kiemelni, hogy a Kuomintang, a Kínai Kommunista Párt vezetése már a kezdetektől tudta, hogy az emberek tudatának, a közvélemény befolyásolásának fontos szerepe lesz sikerében és hatal-

⁵⁹¹ TRABANT: *Sokan várnak a csodára*. 1982, <https://www.youtube.com/watch?v=-7vy65ozb2PE>.

⁵⁹² SCHMITT, Michael N. (szerk.): *Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations*. Cambridge, 2017, Cambridge University Press, 11–13. o.

⁵⁹³ Részletesen lásd HE, Qinglian: *The Fog of Censorship: Media Control in China*. New York, 2008, Human Rights in China, 2–41. o.

ma fenntartásában. „Miután Kínát több mint fél évszázadon keresztül uralta a politikai erőszak, az ideológiai oktatás és propaganda eszközeivel, a kommunista rezsimnek sikerült elérnie, hogy sok kínai ember elutasítsa az egyetemes emberi értékeket (mint az emberi jogok, a szabadság, a demokrácia és az élet tisztelete) és azokat burzsoá csökevénynek tekintse.”⁵⁹⁴ Ennek következtében 1978-ig a szigorú politikai elnyomás jellemezte a kínai sajtót, amelynek jellegzetességei közé tartozott a megjelenő tartalmak előzetes és utólagos politikai okokból történő cenzúrázása is.⁵⁹⁵ A nyolcvanas évek elején a nemzetközi politikai és a gazdasági környezet megváltozása engedményekre sarkallta a média szabályozása terén a kínai államot.⁵⁹⁶ amely engedmények azonban az 1989-es események (Kínában a Tienanmen téri események, míg a világban a Szovjetunióban történt események hatására a szovjet blokk szétesése⁵⁹⁷) hatására a gyakorlatban visszavonásra kerültek. „A Központi Bizottság Propaganda Osztálya és Általános Irodája egy 48 elemből álló szigorúan titkos utasítást állított össze az alacsonyabb szintű tisztviselőknek, elmagyarázva, hogy mely kérdéseket és milyen előírások mellett lehet megvitatni. Bárki, aki nem tartotta be ezeket a titkos utasításokat, különféle jogi szankciókat kockáztatott.”⁵⁹⁸ A kétezres évek elején úgy tűnt, hogy az általános reformok nem csupán a gazdasági, hanem a politikai színtéren is megjelenhetnek, ám ez a gyakorlatban hiú ábrándnak bizonyult: a 2003 augusztusában kiadott részletes szabályok jegyzéke⁵⁹⁹ már olyan intézkedéseket vezetett be, mint

⁵⁹⁴ HE, 2008, 4–5. o.

⁵⁹⁵ TAI, Qiuqing: China's Media Censorship: A Dynamic and Diversified Regime. *Journal of East Asian Studies*, 2014, 14. évf., 2. sz., 185–209. o.

⁵⁹⁶ ROBERTS, 2018, 98–101. o.

⁵⁹⁷ GOSZTONYI Gergely: A parlamentarizmus helyreállítása. In MEZEY Barna – GOSZTONYI Gergely (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. Budapest, 2020a, Osiris Kiadó, 505–507. o.

⁵⁹⁸ HE, 2008, 14. o.

⁵⁹⁹ A végrehajtás részletes szabályai a Központi Bizottság és az Államtanács „a Párt és a Kormány nyilatkozatainak önkényes terjesztésének ellenőrzésének javításáról és a hatósági jogkör használatáról a terjesztés növelése, ezáltal a helyi és a mezőgazdasági szinten való könnyítésről” szóló közleménye kapcsán. 2003. augusztus.

- minden médium számára a „helyes politikai irányvonal” követésének előírása;
- egységes állami hírügynökség, amely minden médium számára a híreket szolgáltatja;
- a sajtóellenőrzés politikai jellegű erősítése.⁶⁰⁰

VII. 2. A KÍNAI INTERNET SZABÁLYOZÁSA

Mindezen információk az internet Kínában történő megjelenése kapcsán is fontossá váltak. Kínában 1995-ben vált nyilvános használatúvá az internet, és a felhasználók száma – a máshol megfigyeltékhez hasonlóan – itt is exponenciális növekedésnek indult a kétezres években.

	<i>Lakosságszám</i>	<i>Felhasználók száma (2000. június)</i>	<i>Felhasználók száma (2021. június)</i>	<i>Kína lakosságának %-ban (2021. június)</i>	<i>Az ázsiai felhasználók számának %-ban (2021. június)</i>
Kína ¹	1 444 216 107	22 500 000	989 080 566	68,5% ²	35,7%

¹ A kínai adatok nem tartalmazzák a különleges közigazgatási területek (mint például Hongkong, Makaó és Tajvan) lakosainak, illetve felhasználóinak számát. <https://www.internetworldstats.com/stats3.htm>.

² A Világbank adatai ráadásul 71%-os arányszámot jeleznek: <https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS?locations=CN>.

Jól látható, hogy míg 2000-ben az akkori kínai lakosság (1 267 430 000⁶⁰¹) nagyjából 1,7%-a használta az internetet, mára már, húsz év elteltével, a lakosság majdnem 70%-a internethasználó.⁶⁰² Kiemelendő ugyanakkor, hogy a különböző régiók között nagy az eltérés az internetellátottság tekintetében.⁶⁰³ Ez már akkora tömeget jelentett,

⁶⁰⁰ HE, 2008, 18–20. o.

⁶⁰¹ <https://www.statista.com/statistics/263765/total-population-of-china/>.

⁶⁰² A nagy számbeli ugrás 2006 és 2012 között volt megfigyelhető, amikor a lakosság 10% helyett immár több mint 40% használta azt.

⁶⁰³ PETLEY, 2009, 90. o.

amelyet a Kínai Kommunista Párt vezetése nem hagyhatott szabadon élni a szólásszabadság jogával, így már a nagy számbeli ugrás előtt, 1998-ban felállítottak egy új Kiberrendőrséget,⁶⁰⁴ amely az interneten végezte azokat a „hagyományos” feladatokat, amelyeket korábban láthattunk, azaz a tartalomszabályozás és a cenzúra eszközeinek változatos skáláját felvonultatva korlátozta az internetes véleménycsere megvalósulását.⁶⁰⁵ A későbbiekben továbbfejlesztett állami tartalomszabályozási eszközök első megnyilvánulásait itt figyelhetjük meg: a belföldi tartalmak esetén a megfélemlítéstől a tiltásig széles volt a repertoár, míg a külföldi tartalmak esetében főszabályként blokkolták a kínai felhasználók hozzáféréseit. A bezárkózó internet előszeleit tehát már itt, a kilencvenes évek végén láthatjuk, amikor még „csupán” 22 millió – mondhatjuk, kiváltságos – kínai állampolgárnak volt lehetősége a kommunikáció ezen új technológiáját használni.

A jogi szabályozásra 2000-től kezdtek nagyobb hangsúlyt fektetni: ugyanebben az évben kiadták a Kínai Népköztársaság Államtanácsának 292. számú rendeletét,⁶⁰⁶ amely már megkövetelte, hogy az internet-szolgáltatók bizonyos domainneveket és IP-címeket rögzítsenek. Két évvel később, 2002-ben adta ki a kormány az Ideiglenes rendeletek az internetes tartalmak adminisztrációjáról című rendelkezését,⁶⁰⁷ amely elsősorban a politikai tartalmakat megjelenítő honlapokat célozta, de a szabályok az egyéb tartalmakat kínáló honlapokra is vonatkoztak. A rendeletekben – többek között – megjelent, hogy:

- információs szolgáltatót működtetni csak előzetes hatósági engedéllyel (kereskedelmi cél esetén) vagy regisztráció után (nem kereskedelmi cél esetén) lehet;

⁶⁰⁴ Harwit és Duncan szerint ugyanakkor csak 2000 végén kezdett el a szervezet valójában működni – először Anhui tartományban, majd hamarosan húsz másikban is. HARWIT, Eric – CLARK, Duncan: Shaping the Internet in China. Evolution of Political Control over Network Infrastructure and Content. *Asian Survey*, 2001, 41. évf., 3. sz., 394. o.

⁶⁰⁵ HE, 2008, 168. o.

⁶⁰⁶ ZHU RONGJI, Premier: Measures for the Management of Internet Information Services. *Chinese Law & Government*, 2010, 43. évf., 5. sz., 30–35. o.

⁶⁰⁷ BOAS, Taylor C.: Weaving the Authoritarian Web. *Current History*, 2004, 103. évf., 677. sz., 438–443. o.

- minden olyan rajtuk megjelenő tartalmat jelentenie kell a szolgáltatóknak, amely az állambiztonsággal vagy a társadalmi elégedetlenséggel hozható kapcsolatba;
- ezzel összefüggésben a harmadik személy által feltöltött tartalmakról másolatot kell készíteniük, és meg kell őrizniük azt;
- el kell fogadják a szerkesztőségi felelősség rendszerét, amelynek során a szerkesztőségi munkatársak ellenőrzik a törvény betartását az interneten közzétett összes tartalom tekintetében.

Ha tehát egy szolgáltató meg akarja szerezni az üzleti engedélyét, akkor elvárják tőle, hogy „a politikailag kifogásolható tartalmak megjelenésének megakadályozását automatizált eszközökkel végezze el, vagy a felhasználók által feltöltött tartalmak ellenőrzését követően a nem megfelelőeknek minősítetteket a vállalat alkalmazottai manuálisan távolítsanak el”.⁶⁰⁸ Jól látható tehát, hogy a kínai modell már a kezdetektől az egyértelmű szerkesztőségi felelősség mellett tette le a voksát, amit szankciókkal egészített ki (a figyelmeztetéstől, a működés beszüntetésén és a lefoglaláson át egészen a pénzbüntetésig terjedt a lista).⁶⁰⁹ 2005-ben tovább szigorodott a rendszer, amikor elfogadták a Rendelkezések az internetes hírinformációs szolgáltatások igazgatásáról című jogi normát, amely a 19. cikkében tételesen felsorolja azon elemeket, amelyek tiltott online tartalomnak minősülnek a Kínai Népköztársaságban.⁶¹⁰

1. az Alkotmányban megerősített alapelvek megsértése;
2. a nemzet biztonságának veszélyeztetése, államtitkok felfedése, a nemzeti rendszer felforgatása vagy a nemzet egységének veszélyeztetése;
3. a nemzet becsületének vagy érdekeinek sérelme;
4. a népek elleni gyűlöletkeltés, a népek elleni rasszizmus vagy a népek szolidaritásának megbontása;
5. a nemzeti valláspolitikai megzavarása, gonosz kultuszok és feudális babonák terjesztése;

⁶⁰⁸ MACKINNON, Rebecca: Race to the Bottom. Corporate Complicity in Chinese Internet Censorship. *Human Rights Watch*, 2006, 18. évf., 8. sz., 12. o.

⁶⁰⁹ HE, 2008, 170. o.

⁶¹⁰ MACKINNON, 2006, 18–19. o.

6. pletykák terjesztése, a társadalmi rend megzavarása vagy a társadalmi stabilitás megzavarása;
7. trágárság, pornográfia, szerencsejáték, erőszak, terror terjesztése, vagy bűncselekmény elkövetésére való felbujtás;
8. harmadik személyek megsértése vagy rágalmazása, harmadik személyek törvényes jogainak és érdekeinek megsértése;
9. a társadalmi rendet megzavaró jogellenes gyűlésekre, egyesületekre, felvonulásokra, tüntetésekre vagy gyűlésekre való felbujtás;
10. jogellenes civilszervezet nevében folytatott tevékenység; és
11. bármely más, törvény vagy szabályok által tiltott tartalom.

Ezek a fogalmak eléggé kétértelműek ahhoz, hogy az államnak jelentős mozgásteret biztosítsanak az „online viselkedésért büntethető személyek típusait illetően”.⁶¹¹ 2001 óta ráadásul minden Kínában működő internet-szolgáltatónak „önkéntes módon” alá kell írnia a Nyilvános fogadalom a kínai internetes ipar önfegyelméről elnevezésű dokumentumot, amelyben ígéretet tesznek arra, hogy tartózkodnak „az olyan káros információk előállításától, közzétételétől vagy terjesztésétől, amelyek veszélyeztethetik az állam biztonságát, és megzavarhatják a társadalmi stabilitást”.⁶¹² A fogadalom kezdeményezője a Kínai Internet Társaság, amely NGO-ként van megnevezve, de az Információs Ipari Minisztériumnak tartozik beszámolási kötelezettséggel. A szabályozás fő célja természetesen politikai: megakadályozni, hogy az online világban olyan gondolatok terjedjenek, amelyek esetlegesen politikai ellenállást szülhetnének a való életben. Ahogy Nicolas P. Suzor megfogalmazta, azokat a tartalmakat cenzúrázzák a legkövetkezetesebben, amelyek „megpróbálnak bármilyen fizikai találkozt vagy tiltakozást szervezni”.⁶¹³ Ezt a feladatot ráadásul nem csak a szolgáltatók és a Kiberrendőrség látja el: 2013-ban a kínai állami média hozta nyilvánosságra, hogy kétmillióan vannak olyanok, akiknek feladata az online tartalmak megfigyelése.⁶¹⁴ Ők a Kínai Kommunista Párt Propa-

⁶¹¹ ROBERTS, 2018, 117. o.

⁶¹² MAC KINNON, 2006, 12. o.

⁶¹³ SUZOR, 2019, 80. o.

⁶¹⁴ HUNT, Katie – XU, Cy: China 'employs 2 million to police internet'. CNN, 2013. október 7., <https://edition.cnn.com/2013/10/07/world/asia/china-internet-monitors/index.html>.

ganda Osztályán, a legnagyobb kínai hírportáloknál és kereskedelmi vállalatoknál vannak alkalmazásban, és a számuk az eltelt kilenc évben bizonyosan növekedett. 2018-ban egyszerűsítették az állami felügyeleti rendszert: az addig számtalan kisebb-nagyobb minisztérium és állami hivatal helyett két szervezetre hárult inntől az ellenőrzés és cenzúrázás oroszlánrésze: a Kibertérügyi Bizottságra és a Közbiztonsági Irodán belül működő Hálózatbiztonsági Irodára.⁶¹⁵ Az éves költség, amelyet e rendszer felemészt, hatalmas: egyes számítások szerint csak 2020-ban 6,6 milliárd amerikai dollárt költöttek a rendszer fenntartására.⁶¹⁶

VII. 3. „A RÉGI STÍLUSÚ CENZÚRÁT A MEGFIGYELÉS HATALMAS, MINDENÜTT JELEN LÉVŐ ARCHITEKTÚRÁJA VÁLTJA FEL: AZ ARANY PAJZS”⁶¹⁷

„Melyik a jobb? A Nagy Testvér internet vagy ha egyáltalán nincs internet?”⁶¹⁸ – tette fel a kérdést Michael Robinson, egy fiatal amerikai komputermérnök, aki 1996 után a kínai internet fejlődésénél bábáskodott, majd kiábrándult a kínai megoldásokból. Az Arany Pajzs projekt választ adott erre a kérdésre: kínaiak milliói számára használható az internet, de csak úgy, hogy valaki mindig figyel.⁶¹⁹ A Kínai Nagy Fal után a szemünk előtt

⁶¹⁵ FEDASIUK, Ryan: Buying Silence: The Price of Internet Censorship in China. *China Brief*, 2021, 21. évf. 1. sz., <https://jamestown.org/program/buying-silence-the-price-of-internet-censorship-in-china>.

⁶¹⁶ REPORTERS WITHOUT BORDERS: China's Cyber Censorship Figures. *Rsf.org*, 2021. március 12., <https://rsf.org/en/news/chinas-cyber-censorship-figures>.

⁶¹⁷ WALTON, Greg: *China's Golden Shield: Corporations and the Development of Surveillance Technology in the People's Republic of China*. Montreal, 2001, Rights & Democracy. <https://numerique.banq.qc.ca/patrimoine/details/52327/2160163>, 5. o.

⁶¹⁸ Idézi GUTMANN, Ethan: Who Lost China's Internet? *The Weekly Standard*, 2002. február 15., <https://ethan-gutmann.com/who-lost-chinas-internet/>.

⁶¹⁹ Ironikus módon a kínai internetes cenzúra bevezetésénél jelentős amerikai techcégek bábáskodtak: leginkább a Cisco, „amely az 1990-es évek elején kezdett szűrő- és megfigyelőberendezéseket szállítani a kínai cenzoroknak.” GRIFFITHS, James: *The Great Firewall of China: How to Build and Control an Alternative Version of the Internet*. London, 2019, Zed Books, 33. o.

épült ki a Kínai Nagy Tűzfal,⁶²⁰ amely az Arany Pajzs projekt része. Greg Walton szerint⁶²¹ a létrehozását övező ellentmondás abban áll, hogy egyrészt a kínai kormány megértette, hogy az információs technológiák és az internet működteti napjainkban a világgazdaságot, és amennyiben ennek része kívánnak lenni, akkor használniuk kell ezen eszközöket, másrészt aközött, hogy a kínai állam egy autoriter berendezkedésű egypártrendszer, és mint ilyen, nem engedheti meg, hogy bárki megkérdőjelezze hatalmát.

„A Nagy Tűzfal a külföldi weboldalakhoz való hozzáférés korlátozásának rendszere, amely az 1990-es évek végén indult el,⁶²² az Arany Pajzs pedig a (teljes megfigyelést biztosító⁶²³) belföldi felügyelet rendszere, amelyet 1998-ban hozott létre a Közbiztonsági Minisztérium.”⁶²⁴ Tervezésük idején – bár láttuk, hogy egy aktív Kiberrendőrség felügyelte a szerkesztői felelősség megvalósulását és a nem kívánt tartalmak elrejtését a kínai állampolgárok szeme elől – még volt technikai lehetőség elbújni a Nagy Testvér figyelő tekintete elől. Nem kellett ehhez egy zug a szobában – mint ahova Winston Smith elbújik a telekép elől George Orwell *1984* című regényében –, elég volt egy virtuális magánhálózat

⁶²⁰ TANEJA, Harsh – XIAO WU, Angela: Does the Great Firewall Really Isolate the Chinese? Integrating Access Blockage With Cultural Factors to Explain Web User Behavior. *The Information Society*, 2014, 30. évf., 5. sz., 297–309. o.

⁶²¹ WALTON, 2001, 5. o.

⁶²² Nem meglepő módon, még abban sincs egyetértés, hogy a projekt mikor indult: Sonali Chandel és munkatársai 1996-os indulásról beszélnek, azzal kiegészítve, hogy (több közbenső lépcső elérése után) teljeskörűen csak 2008-ra valósult meg. CHANDEL, Sonali – JINGJI, Zang – YUNNAN, Yu – JINGYAO, Sun – ZHIPENG, Zhang: The Golden Shield Project of China: A Decade Later – An in-Depth Study of the Great Firewall. *International Conference on Cyber-Enabled Distributed Computing and Knowledge Discovery*, 2019, <https://www.researchgate.net/profile/Sonali-Chandel/publication/338361425TheGoldenShieldProjectofChinaADecadeLater-Anin-DepthStudyoftheGreatFirewall/links/5e136bce299bf10bc392fc09/The-Golden-Shield-Project-of-China-A-Decade-Later-An-in-Depth-Study-of-the-Great-Firewall.pdf>, 112. o.

⁶²³ A szerző értelmező beszúrása.

⁶²⁴ E. H.: How does China censor the internet? *The Economist*, 2013. április 22., <https://www.economist.com/the-economist-explains/2013/04/21/how-does-china-censor-the-internet>.

(VPN) használata.⁶²⁵ Az Arany Pajzs felépítése és működtetése⁶²⁶ azonban elhozta az internetes kommunikáció egy olyan fokú totális ellenőrzését, amelyről kevesen gondolták, hogy lehetséges.⁶²⁷ A fő cél természetesen politikai: megakadályozni, hogy az online világban olyan gondolatok terjedjenek, amelyek esetlegesen politikai ellenállást szülhetnének a való életben. A megfigyelőrendszer jellemzője azonban a bizonytalanság és a kiszámíthatatlanság: nem tudni, hogy pontosan milyen tartalom miért csúszott át a szűrőn és miért nem, ahogy azt sem tudni, miért érhetőek el bizonyos tartalmak az ország egyes részein, máshol pedig nem, vagy hogy melyik tartalom melyik társadalmi csoport szeme elől kerül eltüntetésre. Többen ezért az Arany Pajzs projektet Jeremy Bentham Panopticon-tervéhez hasonlónak tartják, aki olyan börtönt tervezett meg, ahol a fogvatartottak nem tudják, hogy mikor melyiküket figyelik az őrök, vagy hogy figyelik-e őket egyáltalán. Ahogy Mezey Barna fogalmazott a Panopticon kapcsán: „Ebben a szerkezetben gyakorlatilag lehetetlen volt az összehesztelés, kapcsolattartás. Kizárta a konstrukció az esetleges szervezkedés veszélyét, megakadályozta a zendüléseket vagy kitöréseket is.”⁶²⁸ Ugyanez igaz a kínai internetszabályozás jelen helyzetére is: Bobbie Johnson ezt „tudatosan kihagyásos technológiának” (hit-and-miss

⁶²⁵ 2017-ben ellentmondó hírek láttak napvilágot a VPN-alkalmazások használatáról Kínában. A Guardian szerint a kínai kormány arra utasította az ország három legnagyobb, állami tulajdonban lévő távközlési szolgáltatóját (China Mobile, China Unicom, China Telecom), hogy teljes egészében blokkolják a VPN használatát, míg a Diplomat – kínai nyilatkozatokat idézve – arról ír, hogy csak az illegális VPN-használatot tiltják be az országban 2018-tól. A cikk szerzője is meglátja az iróniát emögött, hiszen azt, hogy mi minőtül illegális VPN-használatnak, a kínai állam döntheti el. HAAS, Benjamin: China moves to block internet VPNs from 2018. *The Guardian*, 2017. július 11., <https://www.theguardian.com/world/2017/jul/11/china-moves-to-block-internet-vpns-from-2018>; GAO, Charlotte: China Clarifies Reports of VPN Ban. *The Diplomat*, 2017. július 13., <https://thediplomat.com/2017/07/china-clarifies-reports-of-vpn-ban/>.

⁶²⁶ CHANDEL–JINGJI–YUNNAN–JINGYAO–ZHIFENG, 2019, 114. o.

⁶²⁷ WEBER, Valentin: The Worldwide Web of Chinese and Russian Information Controls. *University of Oxford Centre for Technology and Global Affairs Working Paper Series*, 2019, 11. sz., <https://www.ctga.ox.ac.uk/files/theworldwidewebofchineseandrussianinformationcontrols.pdf>.

⁶²⁸ MEZEY Barna: *A börtönügy a 17–19. században. A börtön európai útja*. Budapest, 2018, Gondolat Kiadó, 337. o.

technology),⁶²⁹ Boris János – a tudatosan beépített „biztonsági szelepek”, azaz hibák és kihagyások miatt – „adaptív autorizmusnak”,⁶³⁰ míg Séverine Arsène⁶³¹ és Margaret E. Roberts⁶³² „porózus cenzúrának” nevezték. E technológia és a szabályozás tudatos pontatlansága és nem egyértelműsége abba az irányba vezet, hogy harmadik féltől származó tartalom esetén a szolgáltató valószínűleg inkább eltávolítja vagy cenzúrázza a tartalmat, hogy a felelősségi kockázatokat minimalizálja.⁶³³ „A vállalatok »blokkolási listáikat« megalapozott találgatások, valamint próbálgatás és tévedés alapján állítják össze: miről tudják, hogy politikailag érzékeny, mit mondanak nekik a kínai tisztviselőkkel folytatott megbeszéléseken, és milyen panaszokat kapnak a kínai hatóságoktól a politikailag kifogásolható keresési eredmények megjelenése miatt.”⁶³⁴ Az Arany Pajzs ráadásul folyamatosan finomodik és tanul: mind az emberek (azaz a rendőrség és a moderátorok), mind pedig a mesterséges intelligencia segítségével.⁶³⁵

2020-ban a Freedom House éves internetről szóló jelentésében így fogalmazott: „Kína megfigyelési rendszerei továbbra is a legfejlettebbek és legszéleskörűbbek a világon.”⁶³⁶ Az Arany Pajzs elemei ugyanis a 2020-as évekre már nem csupán az online aktivitásokat figyelik és cenzú-

⁶²⁹ JOHNSON, Bobbie: How Google censors its results in China. *The Guardian*, 2010. január 13., <https://www.theguardian.com/technology/2010/jan/13/how-google-censors-china>.

⁶³⁰ BORIS JÁNOS: A Nagy tűzfal és a SZORM, avagy a zárt internet orwelli világa. *Athenaeum*, 2016, 2. évf., 1. sz., 62. o.

⁶³¹ ARSÈNE, Séverine: La Chine et le contrôle d'Internet. Une cybersouveraineté ambivalente. *Annuaire Français de Relations Internationales*, 2019, 20. sz., <https://www.afri-ct.org/wp-content/uploads/2020/06/Article-Arsene.pdf>, 961. o.

⁶³² ROBERTS, 2018, 2. o.

⁶³³ Lásd 489. ljt.

⁶³⁴ MACKINNON, 2006, 13–14. o.

⁶³⁵ QIU FAN, Chen: The Reunion: a new science-fiction story about surveillance in China. *MIT Technology Review*, 2019, 122. évf., 1. sz., 89–95. o.

⁶³⁶ FREEDOM HOUSE: *Freedom on the Net 2020. The Pandemic's Digital Shadow*. 2020. október 21., https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-10/10122020_FOTN2020_Complete_Report_FINAL.pdf, 21. o.

rázzák szükség esetén, hanem olyan összekapcsolódó rendszert alkotnak, amely alapján a politikai és szociális profilozás⁶³⁷ könnyedén megvalósítható. Idetartozik például:

- „az internet figyelemmel kísérése;
- Big Data-alapú elemzés;
- közterek figyelemmel kísérése;
- kamerák telepítése az otthonokba és az otthonok környékére;⁶³⁸
- online tevékenységektől való eltiltás; illetve
- egészségi állapottal kapcsolatos alkalmazások,
- hőérzékelési technológia,
- online kapcsolatokat követő alkalmazások, és
- arcfelismerési technológia használata.”⁶³⁹

Mindezt a jelentés még figyelemfelkeltőbbé teszi, amikor is egy képen ábrázolja az összes fentebbi lehetőséget.

⁶³⁷ ASBÓTH Emma – TAMÁS Bianka: Szezám tárulj – a kínai szociális kreditrendszer. *Arsboni*, 2019. január 9., <https://arsboni.hu/a-kina-i-szocialis-kreditrendszer-sesame-credit/>.

⁶³⁸ Vö. „A magánélet és a véleménynyilvánítás szabadsága összefügg és kölcsönösen függ egymástól; az egyik megsértése a másik megsértésének oka és következménye is lehet. Megfelelő jogszabályok és jogi normák nélkül a magánélet, a biztonság és a kommunikáció anonimitásának biztosítása érdekében, az újságírók, az emberi jogok védelmezői és a közérdekű bejelentők (whistleblower) például nem lehetnek biztosak abban, hogy kommunikációjukat nem fogják az államok vizsgálni.” UNHRC: *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*. 2013, UN Doc A/HRC/23/40, 79.

⁶³⁹ FREEDOM HOUSE, 2020, 21. o.

10. kép. A kínai ellenőrzési megoldások

(FREEDOM HOUSE, 2020, 21. o.)

Így juthattunk el a korábbi hagyományos sajtószabadsági veszélyektől egy olyan korszakba, ahol a hagyományos eszközök internetes használata egy szinte totális megfigyelésre képes államhoz vezettek el.⁶⁴⁰ A Kínai Népköztársaság ezt másképpen értelmezi: számára az internetszuverenitásról⁶⁴¹ szól a kérdés, amelynek alapja Hszi Csin-ping, a Kínai Népköztársaság elnökének 2015-ben, a második Internet Világkonferencia

⁶⁴⁰ Ki kell emelni, hogy a felhasználók megfigyelésének volumen-növekedése számos más államban is megfigyelhető. Az Amerikai Egyesült Államok gyakorlatáról lásd COOK, Sinclair – DELROSSI, Michael: *The Worrying Expansion of the Social Media Surveillance-Industrial Complex*. *Knight First Amendment Institute*, 2021. december 6., <https://knightcolumbia.org/blog/the-worrying-expansion-of-the-social-media-surveillance-industrial-complex>.

⁶⁴¹ DENYER, Simon: *China's scary lesson to the world: Censoring the Internet works*. *The Washington Post*, 2016. május 23., <https://www.washingtonpost.com/world/asiapacific/chinas-scary-lesson-to-the-world-censoring-the-internet-works/2016/05/23/413afe78-fff3-11e5-8bb1-f124a43f84dcstory.html>.

nevű rendezvényen elmondott beszéde,⁶⁴² amelyben felszólította a világ országait, hogy tartsák tiszteletben egymás „kiberszuverenitását” és az internetes kormányzás különböző modelljeit. Kiemelte, hogy a világ országainak joguk van megválasztani az internetük fejlesztésének és szabályozásának módját, és – nyilvánvalóan az Amerikai Egyesült Államokra utalva – visszautasította, hogy ebben a nem törvények feletti térben, a kibertérben bármely ország internethegemóniát szerezzen. Ahogy James Griffiths összefoglalta Hszi Csin-ping szavait a sajátjaival: „A fizikai világban is vannak határellenőrzések és importvámok, miért lenne ez másképp a digitális szférában?”⁶⁴³ Mindez ahhoz a kérdéshez vezet el, hogy létezik-e, létezhet-e „kínai internet”? „amerikai internet”, „egyiptomi internet” vagy akár „magyar internet”? Ezen szándék szerint az internetszabályozást a korai sajtószabályozásokhoz vagy műsorszolgáltatási szabályozásokhoz kellene hasonlítani, amikor is az államok megalkotják saját szabályaikat, majd szükség esetén – ideális esetben, de nem feltétlenül – egyeztetnek a környező, érintett országok vezetőivel.⁶⁴⁴ Nem feledhetjük, hogy ez volt az a szabályozási módszer, amit a technológia fejlődése, a határokon átvelő televíziós és rádiós műsorjelek, majd az internet megjelenése teljes mértékben átalakított.

Az állampolgári és politikai jogok korlátozása mellett természetesen gazdasági kérdésekről is beszélünk. 2008-ban a YouTube a tibeti helyzet miatt került elérhetetlenné tételre, míg ugyanez a sors jutott a Hszincsiang-Ujgur Autonóm Területen történtek miatt a Facebook (2008) és a Twitter (2009), majd a Wikipedia (2019) számára. Mit lehet tenni? Elveszíteni több száz millió felhasználót a demokratikus elvek oltárán, vagy a gazdasági jellegű (ön)cenzúrát alkalmazva beállni a sorba? A Google ez

⁶⁴² N/A: China internet: Xi Jinping calls for 'cyber sovereignty'. *BBC News*, 2015. december 16., <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-35109453>.

⁶⁴³ GRIFFITHS, 2019, 17. o.

⁶⁴⁴ GOLDSMITH, Jack L. – WU, Timothy: Digital Borders: National Boundaries Have Survived in the Virtual World and Allowed National Laws to Exert Control Over the Internet. *Legal Affairs*, 2006, 40. sz., https://www.legalaffairs.org/issues/January-February-2006/feature_goldsmith_janfeb06.msp; GOLDSMITH, Jack L. – WU, Timothy: *Who controls the Internet? Illusions of a borderless world*. Oxford, 2006, Oxford University Press.

utóbbit választotta,⁶⁴⁵ hiszen – különféle eszközökkel – már a kínai piacon való 2006-os megjelenésének kezdeteitől önmaga tett elérhetetlenné bizonyos keresési tartalmakat a Kínai Népköztársaság területén a google.cn-en történő keresések esetén.⁶⁴⁶ Az amerikai politikusoknak és a nagyközönségnek ugyanakkor elfogadhatatlan volt egy amerikai vállalat ilyen működése,⁶⁴⁷ így a számtalan támadás miatt a Google beszüntette tevékenységét Kínában.⁶⁴⁸ Ugyanakkor, ahogy Ryan Gallagher 2018-ban feltárta,⁶⁴⁹ a Szitakötő (*Dragonfly*) kódnéven emlegetett projektben – a kínai piacra való visszakertülése érdekében – egy olyan cenzúrázott keresőmotort fejlesztett volna ki a Google, amely tiltólistára teszi – többek között – az emberi jogokkal, a demokráciával, a vallással és a békés tiltakozással kapcsolatos webhelyeket és keresési kifejezéseket. A Szitakötő projektet 2019-ben hivatalosan lezárták.⁶⁵⁰

A kérdés, amelyre az Arany Pajzsot működtető kínai vezetők választ keresnek: létezhet-e a 21. században olyan megoldás, amely egyszerre biztosít gazdasági nyitást és fejlődést, ugyanakkor információs bezárkózást. A választ valószínűleg csak jó pár év múlva fogjuk megtudni, azonban az már ma is látható, hogy a két feltétel együttes működéséhez az szükséges, hogy „az országban a legnagyobb és legkifinomultabb online cenzúra⁶⁵¹ működjön a világon”.⁶⁵² Az amerikai, immunitáson alapuló rendszer és az

⁶⁴⁵ STEVENSON, Christopher: Breaching the Great Firewall: China's Internet Censorship and the Quest for Freedom of Expression in a Connected World. *Boston College International and Comparative Law Review*, 2007, 30. évf., 2. sz., 543. o.

⁶⁴⁶ Ugyanezt az utat választotta a Microsoft is. STEVENSON, 2007, 544. o.

⁶⁴⁷ GRIFFITHS, 2019, 96. o.

⁶⁴⁸ A hivatalos indoklás szerint kínai hackerek támadása miatt történt a kínai piacról való kivonulás. GRIFFITHS, 2019, 137–138. o.

⁶⁴⁹ GALLAGHER, Ryan: Google Plans to Launch Censored Search Engine in China. *The Intercept*, 2018. augusztus 1., <https://theintercept.com/2018/08/01/google-china-search-engine-censorship/>.

⁶⁵⁰ DIPPOLD Ádám: A Google beszüntette gyanúsán cenzurabaráz projektjét. *Qubit*, 2019. július 19., <https://qubit.hu/2019/07/19/a-google-beszuntette-gyanusan-cenzurabarat-projektjet>.

⁶⁵¹ Érdekes gondolat, amit Margaret E. Roberts a *Cenzúra* című könyvében jegyez meg, miszerint „a kínai polgárok által naponta előállított harmincmilliárd darabnyi információt egyszerűen nem lehet cenzúrázni”, így a tökéletes kontroll sosem valósulhat meg. ROBERTS, 2018, 1.

⁶⁵² ECONOMY, Elizabeth C.: The great firewall of China: Xi Jinping's internet shutdown. *The Guardian*, 2018. június 29., <https://www.theguardian.com/news/2018/jun/29/the-great-firewall-of-china-xi-jinpings-internet-shutdown>.

európai, „biztonságos kikötő” rendszere mellett felépült a harmadik út: a totális megfigyelésen alapuló rendszer, amely – főszabály szerint – nem enged hibát a magánfelhasználók milliói számára, hiszen elzárja őket az információktól. Amennyiben – akár a tudatosan használt „biztonsági szelepeken”, akár más úton – mégis átjutna információ, az internetszolgáltatók és a platformok egyértelmű – immunitás és mentesülés nélküli – felelősségre vonása történik meg.⁶⁵³ Mindez kiegészül egy folyamatos monitorozási kötelezettséggel a szolgáltatók részéről, azaz a szabad véleményeknek három „kapun” kellene átjutniuk, hogy elérjék a nyilvánosságot:

- felhasználói öncenzúra;
- gazdasági cenzúra (szolgáltatói monitorozás);
- állami cenzúra (Arany Pajzs).

Ez lenne a jövő útja? Az Arany Pajzshoz hasonló rendszerek, amelyek komplex és folyamatosan változó-bővülő jogi, technológiai háttérre alapozva, sok millió ember figyelő tekintete előtt biztosítják a „kiberszuverenitást”? Kína, Észak-Korea, Oroszország, Irán, Mianmar már rálépett erre az útra. Van, amelyik előrébb, van, amelyik hátrébb tart, de az irányuk azonos. Tim-Berners Lee – akit csak az internet egyik atyjaként emlegetnek⁶⁵⁴ – 2013-ban egy interjúban⁶⁵⁵ azt jósolta, hogy „a Berlini Fal leomlott, a Kínai Nagy Tűzfal – nem hiszem, hogy leomlik, azt hiszem, hogy idővel el fogják engedni (a totális megfigyelést⁶⁵⁶)”. Kilenc év eltelt, és ebben a kérdésben nem lett igaza. Sőt, a folyamatosan fejlődő technológiának megfelelően az Arany Pajzs nagyobb, okosabb és pontosabb, mint eddig bármikor.

⁶⁵³ A szerzői jogi és védjegyjogi jogsértések kicsit eltérő eseteiről lásd FRIEDMANN, Danny: Oscillating from Safe Harbor to Liability: China’s IP Regulation and Omniscient Intermediaries. In FROSIO, Giancarlo (szerk.): *Oxford Handbook of Online Intermediary Liability*. Oxford, 2020, Oxford University Press, 277–294. o.

⁶⁵⁴ N/A: The Fathers of the Internet. *Inmesol*, 2014. március 16., <http://www.inmesol.com/blog/fathers-internet>.

⁶⁵⁵ FAULCONBRIDGE, Guy: Father of Web says China will dismantle ‘great firewall’. *Reuters*, 2013. november 22., <https://www.reuters.com/article/uk-china-internet-berners-lee-idUKBRE9AL00120131122>.

⁶⁵⁶ A szerző értelmező beszúrása.

VIII. A TARTALOMSZABÁLYOZÁS EMBERI ÉS TECHNIKAI VONATKOZÁSAI

„A szemöldökkövön felirat.
Nem értem, és ez a hatalomnak előny.
Minden szava behelyettesíthető.
Mire kibetűzőm, mást jeltet.”⁶⁵⁷

Peter Paul Rubens világhírű flamand festő 1612 és 1614 között festette meg a *Levétel a keresztről* című festményét, 1614–15 körül pedig a *Vénusz a tükör előtt* címet viselőt. Valószínűleg nem csupán a közösségi média akkori ismeretlensége miatt sem gondolta soha, hogy festménye – pontosabban a festménye körüli események – pár évszázaddal később közneveltség tárgyává tesznek egy vállalatot. 2018-ban ugyanis az állami Flamand Turisztikai Iroda reklámkampányt indított a Facebookon, amelyben felhasználta ezt a két képet is, ám a Facebook mindkét festmény eltávolította arra hivatkozva, hogy azok indokolatlan meztelenséget tartalmaznak.⁶⁵⁸ Az iroda a cégnek írt levelében így fogalmazott: „Annak ellenére, hogy titokban nevetünk ezen, az Önök (...) cenzúrája meglehetősen megnehezíti számunkra az életet.”⁶⁵⁹ Rubens alkotásához hasonló sorsra jutott korábban Gustave Courbet 1866-os festménye, *A világ eredete*⁶⁶⁰ (amely kapcsán nyolc évig tartó bírósági eljárás is zajlott Fran-

⁶⁵⁷ ZÁVADA Péter: Az allegória természetéről. In ZÁVADA Péter: *Gondoskodás*. Budapest, 2021, Jelenkor Kiadó, 12. o.

⁶⁵⁸ N/A: Facebook Censors Rubens Paintings For Nudity. *Frieze*, 2018. július 24., <https://www.frieze.com/article/facebook-censors-rubens-paintings-nudity>.

⁶⁵⁹ Uo.; Hozzá kell ugyanakkor tenni, hogy az események kapcsán a flamand múzeumok forgalma szerencsésen növekedett az adott időszakban, és az iroda elkészítette egy videót, amelyben kifigurázzák a Facebook szabályzatát: VISITFLANDERS: *Social media doesn't want you to see Rubens' paintings*. 2018. július 21., <https://www.youtube.com/watch?v=UZq3cVgU5AI>.

⁶⁶⁰ STAPLEY-BROWN, Victoria: Paris court hears arguments in Facebook censorship case centering on Courbet's *Origin of the World*. *The Art Newspaper*, 2018. február 2.,

ciaországban⁶⁶¹) vagy a Willendorfi Vénuszról készült fotó⁶⁶² is, mivel a meztelen testrészek egyértelmű ábrázolását a pornográfia kategóriájába tartozónak minősítették a cég moderálási irányelvei (*Community Standards, CS*).⁶⁶³ De nem csak festmények kerültek hasonló helyzetbe: a dán főváros, Koppenhága ikonikus szobra, a Kis hableány is eltávolításra került, mivel „túl sok meztelen bőrfelületet vagy szexuális felhangot” tartalmazott a Facebook szerint.⁶⁶⁴ Került eltávolításra – erőszakos tartalom miatt – a jászolban fekvő csecsemő Jézus előtt térdelő Mikulásról készült festmény is.⁶⁶⁵ De akár az is könnyen elképzelhető, hogy valaki egy macskás fotó miatt kerül tiltólistára: egy felhasználónak 2016-ban zárolták a felhasználói fiókját egy öltönyös macska képének megosztása miatt.⁶⁶⁶ Vagy olyan tartalmat töröl le a cég – az amerikai rendőrség kérésére –, amelyben egy fekete nő a fehér rendőrökről készített videófelvételt.⁶⁶⁷ A sor sokáig lenne folytatható.

Mindezek miatt – és az amerikai National Coalition Against Censorship⁶⁶⁸ civilszervezet kampányának következtében – a Facebook egyet-

<https://www.theartnewspaper.com/news/paris-court-hears-arguments-in-facebook-censorship-case-centering-on-courbet-s-origin-of-the-world>.

⁶⁶¹ Az érdekes és a felek megegyezésével záródó eljárásról lásd CASCONÉ, Sarah: After an Eight-Year Legal Battle, Facebook Ends Its Dispute With a French School Teacher Who Posted Courbet's 'Origin of the World'. *Artnet*, 2019. augusztus 5., <https://news.artnet.com/art-world/facebook-courbet-lawsuit-ends-1616752>.

⁶⁶² DAWSON, Aimee: Facebook censors 30,000 year-old Venus of Willendorf as 'pornographic'. *The Art Newspaper*, 2018. február 27., <https://www.theartnewspaper.com/news/facebook-censors-famous-30-000-year-old-nude-statue-as-pornographic>.

⁶⁶³ Facebook Community Standards, III.14. Adult nudity and sexual activity, <https://www.facebook.com/communitystandards/adulthoodsexualactivity/>.

⁶⁶⁴ N/A: Denmark: Facebook blocks Little Mermaid over 'bare skin'. *BBC News*, 2016. január 4., <https://www.bbc.com/news/blogs-news-from-elsewhere-35221329>.

⁶⁶⁵ STAGNARO, Angelo: Facebook Censors Image of Santa Kneeling Before Our Lord. *National Catholic Register*, 2018. december 26., <https://www.ncregister.com/blog/facebook-censors-image-of-santa-kneeling-before-our-lord>.

⁶⁶⁶ MOORE, Michael: Facebook sharing this cat photo could get you BANNED. *Daily Express*, 2016. október 5., <https://www.express.co.uk/life-style/science-technology/717978/facebook-bans-user-sharing-cat-photo>.

⁶⁶⁷ KARR, Timothy: How Censoring Facebook Affects the Fight for Black Lives. *The Root*, 2016. augusztus 29., <https://www.theroot.com/how-censoring-facebook-affects-the-fight-for-black-live-1790856542>.

⁶⁶⁸ <https://ncac.org/about-us>.

értett abban, hogy a CS felülvizsgálatra szorul,⁶⁶⁹ ám a folyamat időigényes.⁶⁷⁰ Ahogy a *Daily Mail*ben megfogalmazták: „Végül is a fenék az egy fenék, a mellbimbó pedig egy mellbimbó. De annak eldöntése nem könnyű még az embereknek sem, hogy egy mellbimbó mikor művészet, mikor pornó vagy mikor tiltakozás. És a mesterséges intelligenciát megtanítani az emberi szexualitásról teljesen más kérdés.”⁶⁷¹

De miért érdekes mindez? A Facebooknak 2,8 milliárd felhasználója volt 2020-ban, és a cég „naponta négy petabájt adatot generál – ez millió gigabyte. Ezeket az adatokat az úgynevezett Hive tárolja, amely körülbelül 300 petabájt adatot tartalmaz.”⁶⁷² Vagy ugyanez másképpen: „2021-ben a 60 másodperc a világhálón több mint 500 órányi YouTube-ra feltöltött tartalomból, 695 000 Instagramon megosztott történetből és közel 70 millió WhatsAppon és Facebook Messengeren küldött üzenetből áll.”⁶⁷³ Ezen óriási adathalmaz jelentős része nyilvánvalóan jogszerű tartalom, ám még az a kis rész is hatalmas, aminek nem szabadna felkerülnie. Ezen tartalmak vizsgálatát – ahogy fentebb láttuk – az állam „privatizálta”.

⁶⁶⁹ NCAC: *Facebook agrees to reconsider artistic nudity policies*. 2019. június 5., <https://ncac.org/news/facebook-agrees-to-reconsider-artistic-nudity-policies>.

⁶⁷⁰ És valószínűleg félreérti a folyamatot Angelo Stagnaro, amikor azt írja: „A Facebook régóta cenzúrázza a keresztény szervezeteket és egyéneket, meggyőződésünket »gyűlöletkeltőnek« vagy másként nem megfelelőnek jelöli meg, de a vállalat cselekedetei és a tétlensége az, amit gyűlöletkeltőnek lehetne nevezni.” STAGNARO, 2018.

⁶⁷¹ N/A: Do naked bodies belong on Facebook? Tech giant struggles with changing 'vague and unevenly enforced' rules over nudity and body art without suppressing freedom of speech. *Daily Mail Online*, 2020. január 15., <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-7890913/Does-naked-body-belong-Facebook-It-s-complicated.html>.

⁶⁷² Roy, Ankush Sinha: How does Facebook handle the 4+ petabyte of data generated per day? Cambridge Analytica – facebook data scandal. *Medium*, 2020. szeptember 16., <https://medium.com/@srank2000/how-facebook-handles-the-4-petabyte-of-data-generated-per-day-ab86877956f4>.

⁶⁷³ JENIK, Claire: A Minute on the Internet in 2021. *statista.com*, 2012. július 30., <https://www.statista.com/chart/25443/estimated-amount-of-data-created-on-the-internet-in-one-minute>.

VIII. 1. A FACEBOOK MODERÁLÁSI IRÁNYELVEI AVAGY A KÉRDÉSES TARTALMAK

A moderálási irányelvek preambulumban a cég a következőképpen fogalmaz: „Komolyan vesszük szerepünket abban, hogy távol tartsuk szolgáltatásunktól a visszaéléseket. (...) Közösségi alapelveinknek mindig is az volt a célja, hogy teret biztosítsanak az embereknek az önkifejezésre és a véleménynyilvánításra.”⁶⁷⁴ A CS négy alapértéket azonosít, amit a fentiek során követ, és amelynek betartását minden felhasználójától elvár: hitelesség, biztonság, adatvédelem és méltóság.

A CS öt kategóriába sorolja az olyan típusú tartalmakat, amelyeknek nem kíván a saját felületén helyet biztosítani:

- a) Erőszak és bűncselekmények
 - a. Erőszak és uszítás
 - b. Veszélyes magánszemélyek és szervezetek
 - c. Összehangolt károkozás és bűncselekmény népszerűsítése
 - d. Szabályozás alá eső termékek
 - e. Csalás és félrevezetés
- b) Biztonság
 - a. Öngyilkosság és önsértés
 - b. Gyermek szexuális kizsákmányolása, gyermekek elleni erőszak és meztelenség
 - c. Felnőttek szexuális kizsákmányolása
 - d. Megfélemlítés és zaklatás
 - e. Emberi kizsákmányolás
 - f. A magánélethez fűződő jogok megsértése és képi megjelenítéshez fűződő személyi jogok
- c) Kifogásolható tartalom
 - a. Gyűlöletbeszéd
 - b. Erőszakos és durva tartalom
 - c. Felnőtt meztelenség és szexuális tevékenység
 - d. Szexuális jellegű felhívás

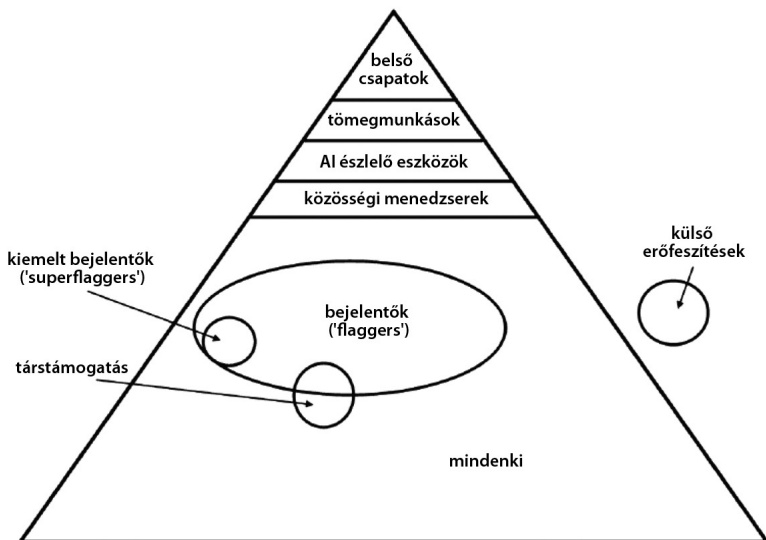
⁶⁷⁴ A Facebook magyarul a *közösségi alapelvek* kifejezést használja. <https://hu-hu.facebook.com/communitystandards/>.

- d) Integritás és hitelesség
 - a. Kéretlen tartalmak
 - b. Álhírek
 - c. Manipulált média
- e) A szellemi tulajdon tisztelete
 - a. Szellemi tulajdon megsértése

Látható, hogy ezek azok a tartalomtípusok, amelyek kapcsán a jogalkotó is sokszor ütközik nehézségekbe.⁶⁷⁵ Ki kell ugyanakkor emelni, hogy a tartalomszabályozás „privatizálásának” korszakában e kérdésekről csak és kizárólag a szolgáltatók felelőssége volt dönteni, így nem különösképpen meglepő, hogy a CS folyamatosan változik. 2018-ban a vállalat – hosszú idő és sok panasz után – nyilvánossá tette ezeket a moderálási irányelveket: ahogy Pintér Mónika frappánsan megfogalmazta: „ha a Facebook egy ország, itt az új alkotmánya.”⁶⁷⁶ A nagy változást nem pusztán a nyilvánosság jelentette, hanem az is, hogy megismerhetővé váltak azok a belső irányelvek is, amelyek a cég tartalomszabályozási gyakorlatát irányítják. Ennek alapján a tartalmak osztályozását a mesterséges intelligencia és emberi beavatkozás együttes használatával végzik: ők együtt jelentik az első védvonalat a kéretlen tartalom elleni háborúban. De miért csak az első védvonalat – kérdezhetjük. Tarleton Gillespie könyvében a moderálással kapcsolatos szereplőket egy piramishoz hasonlította, ahol mindenkinek megvan a saját feladata:

⁶⁷⁵ GOSZTONYI Gergely: Some human and technical aspects of online content regulation. *Journal of Liberty and International Affairs*, 2021, 7. évf., 4. sz., 149–159. o.

⁶⁷⁶ PINTÉR Mónika: Ha a Facebook egy ország, itt az új alkotmánya. *24.hu*, 2018. április 24., <https://24.hu/tech/2018/04/24/facebook-uj-szabalyzat-community-standard/>; Vö. A Rebecca MacKinnon által alkotott 'Facebookisztán' kifejezéssel. MACKINNON, Rebecca: *Consent of the Networked. The Worldwide Struggle For Internet Freedom*. New York, 2013, Basic Books.

11. kép. A tartalommoderálás résztvevőinek piramisa⁶⁷⁷

VIII. 2. MODERÁLÁS A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA⁶⁷⁸ HASZNÁLATÁVAL

A mesterséges intelligencia mai formájában még számos nehézséggel nem tud megküzdeni: szövegkontextus, ironia, szleng stb. „Nagyon jó (az embernél is jobb⁶⁷⁹) a pornó, a spam és a hamis felhasználói fiókok

⁶⁷⁷ GILLESPIE, Tarleton: *Custodians of the internet: Platforms, content moderation, and the hidden decisions that shape social media*. New Haven – London, 2018, Yale University Press, 116. o.

⁶⁷⁸ Kiemelendő, hogy bár a közbeszédben a mesterséges intelligencia kifejezést használjuk, ez „utalhat különféle automatizált folyamatok használatára a tartalommoderálásnak különböző fázisaiban”. LLANSÓ, Emma – VAN HOBOKEN, Joris – LEERSSEN, Paddy – HARAMBAM, Jaron: *Artificial Intelligence, Content Moderation, and Freedom of Expression*. Working paper of the Transatlantic Working Group on Content Moderation Online and Freedom of Expression, 2020. február 26., <https://www.ivir.nl/publicaties/download/AI-Llanso-Van-Hoboken-Feb-2020.pdf>, 3. o.

⁶⁷⁹ Értelmező beszúrás a szerző által.

azonosításában, de még mindig nem jó a gyűlöletbeszéd azonosításában.”⁶⁸⁰ A felhasználók több mint száz nyelven készítenek tartalmakat, és jelen formájában az MI még nem képes arra, hogy a bonyolultabb tartalmakat értelmezze. De hogy szükséges, az nem kérdés: nincs az a mennyiségű alkalmazható ember, aki a 2020-as évek adatmennyiségét kezelni tudná. „A Facebook szerint a mesterséges intelligencia eszközei – amelyek közül sokat az emberi moderátorok »képeznek ki« – a spam közel 100%-át észlelik, és a terroristákkal kapcsolatos eltávolítások 99,5%-át, a hamis felhasználói fiókok 98%-át, a felnőttek meztelensége és szexuális tevékenysége típusú tartalom 96%-át, míg a túlzottan erőszakos bejegyzések 86%-át a mesterséges intelligencia szűri ki, nem a moderátorok.”⁶⁸¹ Mindezen adatokkal szemben a mesterséges intelligencia a gyűlöletbeszéddel – mint társadalmi, emberi konszenzuson alapuló fogalommal – kapcsolatos tartalmaknak csak a 36%-át volt képes helyesen felismerni, értelmezni és kezelni.⁶⁸²

Az eljárással kapcsolatban Thiago Dias Oliva arra is felhívja a figyelmet, hogy „amíg a hagyományos bűnüldözés magában foglalja a különböző szereplők által végzett felderítést, büntetőeljárást, elbírálást és büntetést, a mesterséges intelligencia mindezeket egyszerre végzi, kevésbé átlátható módon és kiemelten a korai felismerésre és a megelőzésre összpontosítva”.⁶⁸³ Az FTC 2021 áprilisában közleményben figyelmeztetett rá, hogy a mesterséges intelligenciákkal kapcsolatban aggasztó faji és nemi előítéletekkel is lehet találkozni.⁶⁸⁴ Sorbán Kinga az automa-

⁶⁸⁰ KOEBLER, Jason – COX, Joseph: The Impossible Job: Inside Facebook’s Struggle to Moderate Two Billion People. *Vice*, 2018. augusztus 23., <https://www.vice.com/en/article/xwk9zd/how-facebook-content-moderation-works>.

⁶⁸¹ KOEBLER–COX, 2018.

⁶⁸² A Facebook és az általa használt mesterséges intelligencia hiányosságairól Joaquín Quiñonero Candela, a cég mesterséges intelligenciáért felelős vezetője adott interjút. HAO, Karen: How Facebook got addicted to spreading misinformation. *MIT Technology Review*, 2021. március 11., <https://www.technologyreview.com/2021/03/11/1020600/facebook-responsible-ai-misinformation/>.

⁶⁸³ DIAS OLIVA, Thiago: Content Moderation Technologies: Applying Human Rights Standards to Protect Freedom of Expression. *Human Rights Law Review*, 2020, 20. évf., 4. sz., 612. o.

⁶⁸⁴ JILLSON, Elisa: Aiming for truth, fairness, and equity in your company’s use of AI. *Ftc.gov*, 2021. április 19., <https://www.ftc.gov/news-events/blogs/business-blog/2021/04/aiming-truth-fairness-equity-your-companys-use-ai>.

tikus szűrőrendszerek és a szólásszabadság érvényesülésével kapcsolatos veszélyekre is felhívja a figyelmet.⁶⁸⁵ Mindezek mellett Jack M. Balkin – ironikusan – arra a gazdasági racionalításra is rávilágít, hogy „az algoritmikus alkalmazottak kevesebbe kerülnek, mint az emberi alkalmazottak: nincs családjuk, nem kérnek kávészünetet”.⁶⁸⁶

Emma Llansó és munkatársai a következőképpen foglalták össze az MI használatával kapcsolatos jogalkotási dilemmákat:⁶⁸⁷

- A közbeszédben a mesterséges intelligencia általi moderálást valamilyen más, a technológiát jobban részletező megoldásnak kellene szerepelnie, amely inkább az automatizmusra utal.
- Az automatikus moderálást nem szabad törvényi szabályozás által kötelezővé tenni, mert a technológia jelenlegi állapota sem nem kellően megbízható, sem nem kellően hatékony.
- Az automatikus moderálást használó techcégek szélesebb körű átláthatóságot kell biztosítani az eljárásaikhoz.
- Nem lehet mindent automatikus moderálással megoldani.
- Mivel az automatikus moderálás során is alapjogi ütközésekkel szembesülhetünk – leginkább a véleménynyilvánítás szabadsága kérdéskörben –, ezért fontos figyelni, hogy túlzott eltávolítás (*over removal*) se történjen.
- Nem létezik „semleges” automatikus moderálás.
- A médiaműveltség fejlesztése létfontosságú a kérdés kapcsán.

VIII. 3. AZ EMBER ÁLTALI MODERÁLÁS

Ha az exponenciálisan növekvő tartalom- és felhasználómennyiséget az MI nem képes kezelni, akkor az óriás techcégek újabb és újabb emberek felvételével válaszoltak. A változás tíz év alatt szinte elképzelhetetlen

⁶⁸⁵ SORBÁN Kinga: Ethical and legal implications of using AI-powered recommendation systems in streaming services. *Információs Társadalom*, 2021, 21. évf., 2. sz., 72–73. o.

⁶⁸⁶ BALKIN, Jack M.: Free speech is a triangle. *Columbia Law Review*, 2018b, 118. évf., 7. sz., 2024. o.

⁶⁸⁷ LLANSÓ–VAN HOBOKEN–LEERSSEN–HARAMBAM, 2020, 2–3. o.

mértékű: „A Facebooknál (...) a tartalmak vizsgálata, vitás kérdések eldöntése 2009-ben csupán tizenkét moderátor kezében volt. Ők próbálták igazságos döntést hozni, az akkor százhusz millió felhasználó által közzétett tartalmak és jogösszeütközések esetén.”⁶⁸⁸ E magánemberek voltak Justicia: a mérleg, az oroszlán,⁶⁸⁹ a kígyó.⁶⁹⁰ A 2009-es adatot vessük össze a 2018-as adattal: „a Facebook világszerte összesen 7500 moderátort alkalmaz, ebben a pozícióban mostanra 40 százalékkal többen dolgoznak a cégnek, mint tavaly ilyenkor.”⁶⁹¹ A *Community Operations-nak* (CO) nevezett munkavállalók azok, akik átnézik a felhasználóktól érkezett jelzéseket a nap huszonnégy órájában, és az esetek döntő többségében huszonnégy órán belül sikerül is feldolgozni a jelentéseket. Munkájukról – a cégek szerint a felhasználók ellen a saját védelmükben – nagyon keveset lehet tudni. A kiszivárgott információk általában szörnyűek (poszttraumás reakciók a megnézett tartalmak miatt, borzasztó munkakörülmények, alacsony bérek, kiszervezett munkavállalók, folyamatos stressz és érzelmi nyomás, mentális problémák, és mindezek miatt elképzelhetetlen mértékű fluktuáció⁶⁹²), amire Mark Zuckerberg annyit mondott: „Néhány cikk szerintem kissé túl lett dramatizálva.”⁶⁹³

⁶⁸⁸ HUSZÁR Daniella: A véleménynyilvánítás és kifejezés szabadsága a közösségi média platformjain. *Média Kábel Műhold*, 2021. 25. évf., 4. sz., 34. o.

⁶⁸⁹ BÓDINÉ Beliznai Kinga: Az oroszlan mint ítélkezési jelkép. *JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blogja*, 2021. március 1. <https://mtajogtortenet.elte.hu/blog/beliznai-kinga-oroszlán>.

⁶⁹⁰ BÓDINÉ Beliznai Kinga: Igazság és igazságtalanság oroszlan és kígyó képeiben. *Ítéltőtáblai Határozatok*, 2020. 17. évf., 4. sz., borítóoldal. Vagy bizonyos esetekben a strucc. Lásd BÓDINÉ Beliznai Kinga: Justitia különleges attribútuma, a strucc. *Kúriai Döntések*, 2021. 69. évf., 6. sz., borítóoldal.

⁶⁹¹ N/A: Nyilvánosak a Facebook moderálási alapelvei. *Nlc.hu*, 2018. április 24., <https://nlc.hu/szabadido/20180424/facebook-moderalasi-alapelvek-nyilvános-fellegbezes/>.

⁶⁹² NEWTON, Casey: The trauma floor. The secret lives of Facebook moderators in America. *The Verge*, 2019. február 25., <https://www.theverge.com/2019/2/25/18229714/cognizant-facebook-content-moderator-interviews-trauma-working-conditions-arizona>; Vö. BUNI, Catherine – CHEMALY, Soraya: The secret rules of the internet. The murky history of moderation, and how it's shaping the future of free speech. *The Verge*, 2016. április 13., <https://www.theverge.com/2016/4/13/11387934/internet-moderator-history-youtube-facebook-reddit-censorship-free-speech>.

⁶⁹³ NEWTON, Casey: Read the full transcript of Mark Zuckerberg's leaked internal Facebook meetings. *The Verge*, 2019. október 1., <https://www.theverge.com/2019/10/1/16387934/mark-zuckerberg-leaked-facebook-meetings-transcript>.

Ki kell emelni ugyanakkor pozitívumként, hogy a cég „három régióban is egy négy főből álló klinikaipszichológus-csapatot alkalmaz, hogy ezzel segítse a durva, erőszakos tartalommal rendszeresen találkozó moderátorokat”.⁶⁹⁴

Van is, amikor szükség lehet rá: a beszámolók és az adatmennyiség alapján egy-egy bejegyzésről való döntésre nagyjából harminc másodperc jut, és naponta négyszáz körüli esetet lehet megoldani – hogy ennyi idő alatt miként lehet értékelni és értelmezni a szöveg kontextusát, legalábbis kérdéses. Ezzel – Ruckenstein és Turunen szerint⁶⁹⁵ – az emberi moderátorokat is egyre inkább gépként kezelik a techcégek, ami nyilvánvalóan hosszú távon nem lesz kifizetődő a munkakörnyezet szempontjából.

Mivel a moderátorok nem szakértői egy-egy területnek, a Facebook egy igen/nem kérdésekre adható válaszokkal kipreparált sorvezetőt biztosít számukra, amelynek a végén eldönthető, hogy egy tartalom eltávolítandó-e vagy sem. A szövegkontextus, a nyelvek, a nyelvjárások és a felhasználói szándékok tovább bonyolíthatják a kérdést. Ráadásul a jogszabályok jelentősen eltérhetnek országonként, ezért ez a „világsorvezető” nem mindig hasznosítható. Itt érünk vissza Kyle Langvardt fenti javaslatához, amelynek az alapkérdése: biztosak vagyunk-e abban, hogy a tartalomszabályozásról való döntés „privatizálása” megfelelő út a jövő számára.

VIII. 4. MEGOLDÁS A MODERÁLÁS GYAKORLATÁRA: EGYÜTTES HASZNÁLAT

A megoldás valószínűleg így nem az emberi moderálás vagy a mesterséges intelligencia általi moderálás közötti döntés, hanem a kettő együttes használatát jelenti majd a jövőben. 2020-ban, a Covid-19 világjárvány

com/2019/10/1/20892354/mark-zuckerberg-full-transcript-leaked-facebook-meetings.

⁶⁹⁴ N/A: Mégis megszólalt a Facebook: így dolgoznak a bejegyzéseinket átnéző moderátorok. *Hvg.hu*, 2019. július 29., <https://hvg.hu/tudomany/20180728facebook-moderatorbejegyzesekellenorzes>.

⁶⁹⁵ RUCKENSTEIN, Minna – TURUNEN, Linda Lisa Maria: Re-Humanizing the Platform: Content Moderators and the Logic of Care. *New Media & Society*, 2020, 22. évf., 6. sz., 1026–1042. o.

alatt – amíg a nagy techcégek is otthoni munkavégzésre kötelezték a dolgozóikat, és a mesterséges intelligenciának több feladatot adtak⁶⁹⁶ – „a Facebook és a Google nagyjából megduplázta az eltávolított potenciálisan veszélyes tartalmak mennyiségét az idei második negyedévben a márciusig tartó három hónaphoz képest”,⁶⁹⁷ és emiatt jóval több panasz is érkezett a döntések ellen, egyértelművé téve, hogy az ember általi tartalomvizsgálat nem nélkülözhető még egy darabig. A saját mesterséges-intelligencia-eszközeinek „túlzott cenzúrázási módszereiről” számolt be a YouTube is.⁶⁹⁸

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) véleménynyilvánítás szabadságáért felelős különmegbízottja jelentést adott ki, amelyben „radikális átláthatóságra”⁶⁹⁹ szólította fel a közösségimédia-szolgáltatókat a szabályaik megalkotása és betartatása terén. Az együttes használat ráadásul ki tudja szűrni az egyik legveszélyesebb problémát: az elfogultságot. És bár azt gondolhatnánk, hogy ez csak az emberi moderátorokra igaz, az úgynevezett „diszkriminatív algoritmus”⁷⁰⁰ fogalma is ismeretes, aminek az oka a nem kellő mértékű adatmennyiség, és ami – ebből következően – főleg a közösségi médiában alulreprezentált, kisebbségi csoportokat sújtja.

A moderálással kapcsolatban a lehetséges megoldást a brit médiahatóság, az Ofcom számára készített jelentés így összegzi:

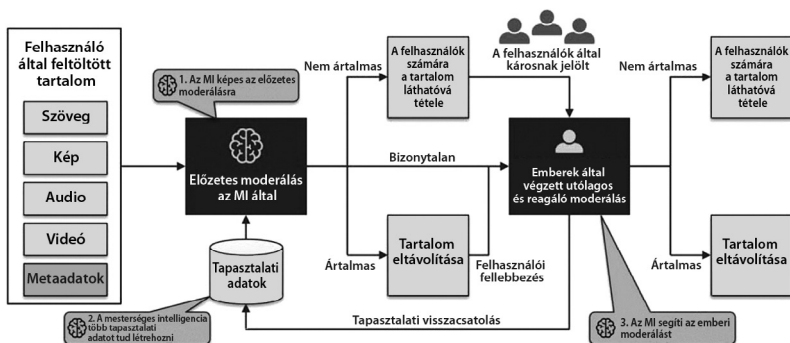
⁶⁹⁶ GILLESPIE, Tarleton: Content Moderation, AI, and the Question of Scale. *Big Data & Society*, 2020, 7. évf., 2. sz., 2. o.

⁶⁹⁷ SCOTT, Mark – KAYALI, Laura: What happened when humans stopped managing social media content. *Politico*, 2020. október 21., <https://www.politico.eu/article/facebook-content-moderation-automation/>.

⁶⁹⁸ BARKER, Alex – MURPHY, Hannah: YouTube reverts to human moderators in fight against misinformation. *Financial Times*, 2020. szeptember 20., <https://www.ft.com/content/e54737c5-8488-4e66-b087-d1ad426ac9fa>.

⁶⁹⁹ UNHRC: *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*. 2018, UN Doc A/HRC/38/35, 64.

⁷⁰⁰ TURNER LEE, Nicol – RESNICK, Paul – BARTON, Genie: Algorithmic bias detection and mitigation: Best practices and policies to reduce consumer harms. *Brookings Institution*, 2019. május 22., <https://www.brookings.edu/research/algorithmic-bias-detection-and-mitigation-best-practices-and-policies-to-reduce-consumer-harms/>.

12. kép. A moderálás ideális folyamatábrája⁷⁰¹

A tanulmány szerint az MI használata az alábbi három módon egészítheti ki tökéletesen az ember által végzett moderálást:

- „A mesterséges intelligencia felhasználható a moderálás előtti szakasz javítására és a tartalom megjelölésére emberek általi felülvizsgálatra, növelve a moderálás pontosságát.
- A mesterséges intelligencia segíthet a moderátori felkészülés adatainak összegzésében, ezzel is javítva a moderálás előtti szakasz hatékonyságát.
- A mesterséges intelligencia segíthet az emberi moderátoroknak azáltal, hogy növeli termelékenységüket, és csökkenti a tartalom moderálásának potenciálisan káros hatásait az egyes moderátorokra nézve.”⁷⁰²

Talán mindez hozzájárulhatna ahhoz, hogy a moderálás és a cenzúra kifejezést – valószínűleg újságírói fogásként – ne mossák össze szándékoltan.⁷⁰³

⁷⁰¹ CAMBRIDGE CONSULTANTS: Use of AI in online content moderation. *Ofcom*, 2019. július 18., https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0028/157249/cambridge-consultants-ai-content-moderation.pdf, 5. o.

⁷⁰² CAMBRIDGE CONSULTANTS, 2019, 6–8. o.

⁷⁰³ „(...) annak próbáltunk utánajárni, hogyan is működik a Facebook-cenzúra moderálás (...)” SZILVAY Gergely: Hogyan és miért cenzúráz a Facebook? *Mandiner*, 2018. március 13., https://mandiner.hu/cikk/20180313_hogyan_miert_cenzuraz_a_facebook.

IX. AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGA GYAKORLATA A FELELŐSSÉGI KÉRDÉSEK ALAPOSABB MEGÉRTÉSÉHEZ

Témánk szempontjából a két legfontosabb nemzetközi bíróság az EUB Luxembourgban és az EJEB Strasbourghban. A bíróságok közötti különbség az, hogy „az EUB integratív szereplőnek tekinthető, amely további uniós harmonizációra törekszik, míg az EJEB feladata az emberi jogi normák védelmének biztosítása, amelyen belül szélesebb értelmezési keretet kap az Európai Unión belüli pluralizmus és a nemzeti szuverenitás”.⁷⁰⁴ Valójában az EUB közvetít az uniós intézmények, valamint az uniós intézmények és a tagállamok közötti vitákban, emellett „biztosítja az Európai Unióról szóló szerződés betartását nemzeti szinten, és a Maastrichti Szerződés alapján joga van pénzbírságot kiszabni az uniós jogszabályokat megsértő jogi személyekre és tagállamokra”.⁷⁰⁵ Másik oldalról „az EJEB gyakorlata fokozatosabban (és politikailag talán kevésbé »költséges« módon) végrehajtható, mint az EUB elmarasztaló ítélete esetén”.⁷⁰⁶ Ezek a bíróságok figyelembe veszik egymás ítéleteit, amelyekben az emberi jogok megsértésére hivatkoznak,⁷⁰⁷ de fontos kiemelni azt, hogy „az EUB ítélkezési gyakorlata azt mutatja, hogy ahol az alapvető jogok ellentétbe kerülnek az EU-szerződés gazdasági szabadságaival, a

⁷⁰⁴ IMBARLINA, Elizabeth: The Roles and Relationship between the Two European Courts in Post-Lisbon EU Human Rights Protection. *Jurist*, 2013. szeptember 12., <https://www.jurist.org/commentary/2013/09/elena-butti-lisbon-treaty/>.

⁷⁰⁵ BARDAROVA, Snezana: Comparison Between the European Court of Justice and European Court of Human Rights. *SSRN Paper*, 2013, <https://ssrn.com/abstract=2281215>.

⁷⁰⁶ IMBARLINA, 2013.

⁷⁰⁷ GLESS, Sabine – JEANNINE, Martin: The comparative method in European Courts: A comparison between the CJEU and ECtHR? *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 2013, 1. évf., 1. sz., 36–52. o.

gazdasági szabadságok néha győzedelmeskedhetnek az alapvető jogokkal szemben”.⁷⁰⁸ Ugyanakkor „a bírósági jogfejlesztés útján az EUB az alapjogvédelem robusztus tételeit dolgozta ki, annak ellenére, hogy formális értelemben az EUB nem emberi jogi bíróság, tehát az alapjogvédelem pusztán másodlagos hozománya az EUB működésének”.⁷⁰⁹ Mindez azért is fontos, mert ahogy Oreste Pollicino megjegyzi: „Az EJEB és az EUB egészen más módon védi a szólásszabadságot. Míg az előbbi valójában alkotmányjogi alapjogi bírósággént működik, ez utóbbit jobban befolyásolta az Európai Közösség eredeti gazdasági jellege.”⁷¹⁰ Ezen eltérések a két bíróság platformszolgáltatók tartalomszabályozási kérdéseivel kapcsolatos gyakorlatában is jól tetten érhetők.

IX. 1. MÉRFÖLDKŐNEK SZÁMÍTÓ ESETEK AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA ELŐTT

Ahogy fentebb a jogszabályi háttér módosítása közben láttuk, az Eker. irányelv elfogadása óta számos kérdésben derült ki, hogy a jogalkotó nem kellő körültekintéssel és pontossággal fogalmazta meg akarátát. A problematikus pontok vizsgálata létfontosságú a platformszolgáltatók gyakorlata szempontjából, hiszen mindezek nélkül nem lehet megállapítani, hogy egy tartalmat jogszerűen távolítanak-e el, vagy cenzurális hatásokat láthatunk. Azaz a fent ismertetett mentesülés kérdésének alkalmazhatósági kereteiről beszélhetünk, így a felmerült kérdések (például mikor jelenthető ki, hogy a szolgáltató tudomása tényleges; mit jelent a nyilvánvalóan jogellenes tartalom; mi az a haladéktalanság, amin belül a szolgáltatónak lépnie szükséges; aktív vagy passzív típusú szolgáltatóról beszélünk-e; de többen felvetették, hogy nem csupán egyféle, hanem többféle

⁷⁰⁸ DE VRIES, Sybe A.: Editorial EU and ECHR: Conflict or Harmony? *Utrecht Law Review*, 2013, 9. évf., 1. sz., 78–79. o.

⁷⁰⁹ DAKA, Marija: *Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió alapjogvédelmi rendszerének összefüggései – konvergencia és divergencia az európai jogi térben*. Doktori értekezés, 2020, <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/daka-marija/daka-marija-muhelyvita-ertekezes.pdf>, 72. o.

⁷¹⁰ POLLICINO, Oreste: Judicial protection of fundamental rights in the transition from the world of atoms to the world of bits: the case of freedom of speech. *European Law Journal*, 2019, 25. évf., 2. sz., 168. o.

eljárásra lenne szükség a különféle tartalmak esetében) megválaszolása a jogalkotó helyett a joggyakorlatra maradt, amelynek kapcsán az EJEB kulcsfontosságú döntéseket hozott.

IX. 1.1. Delfi AS kontra Észtország (2015)⁷¹¹

Az első mérőföldkőnek számító eset a Delfi nevű észt online hírportállal kapcsolatos, amelyen névtelenül is kommentelhettek a felhasználók.⁷¹² Néhány ilyen megjegyzés vitatottnak, olykor sértőnek, sőt rágalmazó jellegűnek bizonyult.⁷¹³ A portálnak volt ugyan beépített tartalomszűrője, ami egy meghatározott nyelvezet elérése esetén törölte a kommenteket, de a megjegyzések eltávolításának egyetlen más módja az volt, hogy egy másik olvasó nem megfelelőnek jelölte meg őket, és megvárta a Delfi döntését. Fontos, hogy a Delfi néhány megjegyzést a saját felülvizsgálata alapján eltávolított, de ezt csak nagyon ritkán tette meg. 2006-ban egy cikk alatt körülbelül húsz⁷¹⁴ hozzászólás volt, amelyeket fenyegetőnek vagy sértőnek találtak az érintettek. A bejelentés után a portál letörölte a tartalmakat, de a kért kártérítés fizetését visszautasította, így hosszú bírósági eljárás⁷¹⁵ után az ügy az EJEB elé került, amelynek harmadik személy által feltöltött tartalom kapcsán a platformszolgáltató esetleges felelősségével kellett foglalkoznia. Az EJEB úgy ítélte meg, hogy Észtország nem sértette meg az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE) 10. cikkét, amikor megállapította a Delfi felelősségét a cikkei mellé feltöltött kommentek alapján. Az ügyben a Kamara és a Nagykamara is négy szempontot vizsgált:⁷¹⁶

⁷¹¹ *Delfi AS v. Estonia* App no. 64569/09 (ECtHR, 16 June 2015).

⁷¹² DEÁK Izabella: Ki felel a kommentekért? A Delfi AS kontra Észtország ügy. *Közjogi Szemle*, 2015, 8. évf., 3. sz., 56–59. o.

⁷¹³ DERIEUX, Emmanuel: Responsabilité d'un portail d'actualités du fait de commentaires diffamatoires postés par des internautes. *Revue Lamy droit de l'immatériel*, 2015, 118. sz., 26–29. o.

⁷¹⁴ A cikkhez érkező száznegyvenötöből. A szerző.

⁷¹⁵ NÁDORI Péter: Delfi AS v. Észtország: strasbourgi döntés a névtelen kommentekért viselt szolgáltatói felelősségről. *Infokommunikáció és Jog*, 2013, 10. évf., 56. sz., 131–140. o.

⁷¹⁶ *Delfi AS v. Estonia* App no. 64569/09 (ECtHR, 16 June 2015), [144.]–[161.].

- a kommentek kontextusát;
- a portál intézkedéseit, amelyek a kérdéses kommentek „megjelenésének megelőzésére vagy eltávolítására” irányultak;
- a tényleges szerző(k) felelősségre vonásának lehetőségét mint alternatívát a portál felelősségével szemben; és
- a nemzeti ítélet következményeit a portálra nézve.⁷¹⁷

Az EJEB az eljárás végén egyértelműen igazoltnak látta, hogy a jogellenes kommentek elérték a gyűlöletbeszéd szintjét, és ennek alátámasztására nem tartott külön szükségesnek sem nyelvi, sem jogi ellenőrzést.⁷¹⁸ Fontos megjegyezni, hogy az EJEB egyetértett az észt bírósággal abban, hogy a megjegyzések kapcsán a Delfi – gazdasági jellegű – kiadónak minősült, azaz nem pusztán passzív, technikai szolgáltatóként viselkedett. Az EJEB ugyanakkor jelen ügyben az eredeti kommentelő felelősségét nem vizsgálta, de megállapította, hogy a sérelmet szenvedett fél saját döntése alapján perelhetette volna akár a szolgáltatót, akár az eredeti komment – jelen esetben névtelen – szerzőjét. Az EJEB a 109. pontban azt is kimondta, hogy „az Európai Unióban és más országokban a bevett gyakorlat az internetes tartalomtárolás jogi és gyakorlati keretrendszereként az NTDS. A felhasználók és a szolgáltatók közötti felelősségnek ez az egyensúlya lehetővé tette a platformok számára a rágalmozó vagy más jogellenes beszédek azonosítását és eltávolítását, miközben lehetővé tet-

⁷¹⁷ Érdekes mindezt összevetni az EJEB által a hagyományos média esetén vizsgált kritériumrendszerrel, amelyet az Axel Springer AG kontra Németország és a Von Hannover kontra Németország ügyekben állított fel:

- a hozzájárulás mértéke egy közérdekű társadalmi vitához;
- a szóban forgó személy nyilvános ismertsége;
- az érintett személy előzetes magatartása;
- az információ megszerzésének módja és valódisága;
- a publikáció tartalma, formája és következményei, valamint
- a kiszabott szankció súlyossága.

Axel Springer AG v. Germany App no. 39954/08 (ECtHR, 7 February 2012), [89.]–[95.]; *Von Hannover v. Germany* (No. 2) App nos. 40660/08 and 60641/08 (ECtHR, 7 February 2012), [108.]–[113.].

⁷¹⁸ KRENC, Frédéric – VAN DROOGHENROECK, Sébastien: Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme. *Journal des tribunaux*, 2015, 134. évf., 39. sz., 821. o.

te az erőteljes párbeszédet a vitatott témákról”.⁷¹⁹ Azaz „az EJEB nézete szerint (az NTDS⁷²⁰) rendszer sok esetben megfelelő eszközként szolgál az összes érintett jogainak és érdekeinek kiegyensúlyozására”.⁷²¹ Mind ez tehát azt jelenti, hogy az EJEB 2015-ben arra az álláspontra helyezkedett, ha a közvetítő szolgáltatókon harmadik személy által elhelyezett tartalom eléri a gyűlöletbeszéd szintjét, a tagállamok megállapíthatják a közvetítő szolgáltatók felelősségét, ha a szolgáltatók nem alkalmaznak eszközöket az egyértelműen jogsértő kommentek késedelem nélküli eltávolítására, függetlenül attól, hogy kapnak-e ilyenről értesítést.⁷²²

A döntés egyik legélesebb kritikáját Sajó András és Nona Tsotsoria bírák adták közre közös különvéleményükben: „Jelen döntés következményeit könnyű előre látni. A bármiféle rágalmazás – és talán minden »illegális tevékenység« – megakadályozása érdekében minden megjegyzést figyelemmel kell kísérni abban a pillanatban, amikor feltöltik. Ennek következtében az aktív szolgáltatók és a blogüzemeltetők jelentős ösztönzést kaptak arra, hogy felhagyjanak a kommentszekció fenntartásával, amivel a felelősségtől való félelem további öncenzúrához vezethet. Ez a legrosszabb esetben is felhívás öncenzúrára.”⁷²³ Neville Cox azt hangsúlyozza,⁷²⁴ hogy az ítélet semmilyen módon nem veszi figyelembe az akkor hatályos nemzeti jogszabályokat, és nem kíván (vagy elmulaszt) precedenst nyújtani a későbbi esetek számára.⁷²⁵ Mellettük Nádori fontos kritikaként veti fel, hogy „A Nagykamara a portál kommentfelületét

⁷¹⁹ *Delfi AS v. Estonia* App no. 64569/09 (ECtHR, 16 June 2015), [109.]. Vö. „Ha a nagy webes platformokat, mint a YouTube, a Facebook és a Twitter most azzal vádolják, hogy cenzúráznak, ez azért van, mert vezető szerepet vállaltak a demokratikus vitákban, a megbeszélések és mozgósítások mindennapi kiváltságos terévé válva.” BADOUARD, 2020, 13. o.

⁷²⁰ Értelmező beszúrást a szerző által.

⁷²¹ *Delfi AS v. Estonia* App no. 64569/09 (ECtHR, 16 June 2015), [159.]. Lásd még SEPSI Tibor: No comment? Az internetes hozzászólásokért való jogi felelősség. *Fundamentum*, 2015, 19. évf., 4. sz., 108. o.

⁷²² Uo., [159.].

⁷²³ Uo., Joint dissenting opinion of Judges Sajó and Tsotsoria, I. 17.

⁷²⁴ Cox, Neville: *Delfi AS v. Estonia: The Liability of Secondary Internet Publishers for Violation of Reputational Rights under the European Convention on Human Rights*. *The Modern Law Review*, 2014, 77. évf., 4. sz., 619–629. o.

⁷²⁵ Ezen érveléssel szállva Roberto Spano úgy érvel, hogy az EJEB vonatkozó ítéletei csupán kiindulópontnak tekinthetők, korlátozott precedensértékkel. SPANO, Roberto: *Intermediary Liability for Online User Comments under the European*

nemcsak a tárhelyszolgáltatásoktól látta elkülöníthetőnek, hanem a felhasználói tartalmak »más fórumaitól« (*other Internet fora*) is. Érdekes kérdés, hogy vajon milyen alapon, hiszen a határozott állásfoglalás mögül hiányoznak az érvek. A Nagykamara hangsúlyozta, hogy az úgynevezett közösségi oldalakra nézve nem irányadó az ítélet, de nem egyszerű belátni, mi az a lényeges tulajdonság, amely alapján a hírportál és a közösségi oldal a releváns tekintetben más megítélés alá eshetne.”⁷²⁶

*IX. 1.2. Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete
és Index.hu Zrt. kontra Magyarország (2016)*⁷²⁷

Nagyjából fél évvel később, a másik mérföldkőnek számító ügyben az EJEB kissé eltérő megközelítést alkalmazott.⁷²⁸ Az akkor piacvezető magyar online médiumban, az *Index*en néhány hozzászólás sértő jellegű volt egy harmadik fél társaságával szemben („benkőszándoros sunyi szemét lehúzó cég”). A hozzászólásokban kritizált harmadik fél polgári pert indított a Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete és az Index.hu Zrt. ellen. A bírósági eljárásról értesülve, az *Index* eltávolította az inkriminált kommentet. A magyar bíróságok arra jutottak, hogy az *Index*nek objektív felelőssége van az olvasók jogellenes kommentjeiért, később azonban az EJEB indokolatlannak ítélte meg az ilyen magyarázatot, amely „túlzott és kivitelezhetetlen elgondolás aláássa az interneten történő in-

Convention on Human Rights. *Human Rights Law Review*, 2017, 17. évf., 4. sz., 665–679. o.

⁷²⁶ NÁDORI Péter: Úton a tömeges internetes szólás jogi megítélésének új megközelítése felé. A strasbourgi Nagykamara ítélete a Delfi-ügyben. In *Medias Res*, 2019, 8. évf., 2. sz., 362. o.

⁷²⁷ *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt. v. Hungary* App no. 22947/13 (ECtHR, 2 February 2016).

⁷²⁸ A két ügy részletes összehasonlításáról lásd SIDLAUSKIENE, Jurate – JURKEVIČIUS, Vaidas: Website Operators’ Liability for Offensive Comments: A Comparative Analysis of Delfi as v. Estonia and MTE & Index v. Hungary. *Baltic Journal of Law & Politics*, 2017, 10. évf., 2. sz., 46–75. o.; PAPP János, Tamás: Liability for Third-party comments before the European Court of Human Rights – Comparing the Estonian Delfi and the Hungarian Index-MTE decisions. In SZABÓ, Marcell – LÁNCOS, Petra Lea – VARGA, Réka (szerk.): *Hungarian Yearbook of International and European Law 2016*. Hague, 2017, Eleven International Publishing, 315–326. o.

formációközlés jogának szabadságát”.⁷²⁹ Az EJEb úgy ítélte meg, hogy Magyarország megsértette az EJEb 10. cikkét, amikor megállapította az *Index* felelősségét a cikkei mellé feltöltött kommentek alapján. Az EJEb a Delfi-ügyet azt idézve állapította meg, hogy az internetes hírportálok kötelezettséget és felelősséget kell vállalniuk a platformjaikon közzétett megjegyzésekért és harmadik féltől származó tartalmakért, ugyanakkor kijelentette, hogy jelen ügy annyiban különbözik a Delfi-ügytől, hogy míg ott egyértelműen jogellenes tartalomról volt szó, amely elérte a gyűlöletbeszéd szintjét, az *Index* esetében (csak) sértő és vulgáris beszédre van szó. Az EJEb úgy vélte, hogy a Delfi-ügyben felállított „felelősség kritériumának tesztje” –, azaz annak vizsgálata, hogy a kommentek milyen kontextusban voltak olvashatók, a társaság által a rágalmozó megjegyzések megjelenésének megelőzése vagy eltávolítása érdekében alkalmazott intézkedések, a megjegyzések tényleges szerzőinek felelőssége a nemzeti ítélet következményei – annak ellenére használható jelen ügyben, hogy nem történt gyűlöletbeszéd.⁷³⁰ Mindezen feltételek mellé ráadásul két újabb vizsgálatikérdést is bevezetett:

- a sértett magatartása és
- a kommentek következményei a sértettre nézve.⁷³¹

A sértett magatartása kapcsán negatívumként értékelte, hogy a fél nem kérte az *Index*től a kommentek eltávolítását, hanem azonnal bírósághoz fordult. A kommentek következményeiről a sértettre nézve az EJEb megállapította, hogy azt a nemzeti bíróság egyáltalán nem vizsgálta, de kicsi az esélye, hogy ezeknek a kommenteknek bármiféle negatív hatásuk lett volna a harmadik félre nézve. A két új vizsgálandó szemponttal kiegészített, immár hatelemű teszt felállításával az EJEb lépést tett abban az irányba, hogy „esetjoga fogalmazza meg az internetes portálok felelősségére vonatkozó széles körű kritériumokat, és ezeket nem relatív, eseti módon alkalmazza minden esetben”.⁷³² Bár a szakirodalom nem

⁷²⁹ Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt. v. Hungary App no. 22947/13 (ECtHR, 2 February 2016), [82].

⁷³⁰ Uo., [70.].

⁷³¹ Uo., [80.]-[85.].

⁷³² SIDLAUSKIENE-JURKEVIČIUS, 2017, 49. o.

egységes a kérdésben, Szigeti Tamás és Simon Éva álláspontja szerint jelen ügy „a korábbi szerencsétlen döntés (Delfi-ügy)⁷³³ korrekciójaként fogható fel”.⁷³⁴

IX. 1.3. Pihl kontra Svédország (2017)⁷³⁵

A korábbi esetektől eltérően a Pihl kontra Svédország ügyben magánszemély volt a kérelmező, aki a magánélethez és a jó hírnévhez való jogának megsértése miatt fordult bírósághoz, mivel a hatóságok megtagadták egy olyan blog üzemeltetőjének felelősségre vonását, amelyen Rolf Anders Daniel Pihlről egy rágalmozó blogbejegyzés és egy névtelen komment jelent meg. Az EJEB itt már egyértelműen precedensként alkalmazta a fent vázolt „felelősségi kritérium tesztet”.⁷³⁶ A fenti teszt elemzése során izgalmas elem volt, hogy az EJEB különös jelentőséget tulajdonított annak, hogy a blogot egy kis nonprofit vállalkozás működtette, amely a szélesebb nyilvánosság számára ismeretlen volt, és valószínűtlennek tűnt, hogy a blogbejegyzés és a komment nagyszámú hozzászólást vagy olvasóközöniséget vonzana.⁷³⁷ Ahogy Tatár Attila megfogalmazta ezt a kettősséget: „míg az MTE-ügyben a strasbourgi bíróság a felelősség hiányának megállapítása során nem tulajdonított nagy jelentőséget annak, hogy az egyik kérelmező Magyarország egyik legnagyobb hírportáljának tulajdonosa, addig a Pihl-ügyben a felelősség hiányának megállapítása során már kifejezetten hangsúlyozta, hogy a kisméretű blogot egy non-profit egyesület működtette.”⁷³⁸ Az EJEB mindenesetre jelen ügyben úgy ítélte meg, hogy Svédország nem sértette meg az EJE-t.

⁷³³ Értelmező beszúrás a szerző által.

⁷³⁴ SZIGETI Tamás – SIMON Éva: A hozzászólás szabadsága: a közvetítő szolgáltatói felelősség aktuális kérdéseiről. *Fundamentum*, 2016, 20. évf., 2–4. sz., 113. o.

⁷³⁵ *Pihl v. Sweden* App no. 74742/14 (ECtHR, 9 March 2017).

⁷³⁶ VOORHOOF, Dirk: The Court's subtle approach of online media platforms' liability for user-generated content since the 'Delfi Oracle'. *Strasbourg Observers*, 2020. április 10., <https://strasbourgobservers.com/2020/04/10/the-courts-subtle-approach-of-online-media-platforms-liability-for-user-generated-content-since-the-delfi-oracle/>.

⁷³⁷ *Pihl v. Sweden* App no. 74742/14 (ECtHR, 9 March 2017), [31.].

⁷³⁸ TATÁR Attila: A tárhelyszolgáltatók körében felmerülő felelősségi kérdésekről. *Infokommunikáció és Jog*, 2019, 16. évf., 72. sz., 11. o.

IX. 1.4. Tamiz kontra Egyesült Királyság (2017)⁷³⁹

A brit Payam Tamiz helyi politikusként egy önkormányzati választásra készült, amikor a Google által működtetett blogszolgáltatón, a Blogger.com-on 2011. április végén egy blogbejegyzést tettek közzé róla a fényképével együtt, amihez számos névtelen komment érkezett. Payam Tamiz e névtelen kommentek közül többet is rágalmazásnak tekintett, így a blogszolgáltató által biztosított bejelentő felületet használva jelezte ezt a cég felé. Panaszát írásban is jelezte, amivel kapcsolatban a Google pontosításokat kért írásban. Jó pár hónap elteltével, 2011 augusztusában küldte meg a bejelentő levelet a Google a blog írójának, aki eltávolította mind a blogbejegyzést, mind a kommenteket. Payam Tamiz azonban már korábban pert indított a vállalat ellen, kérve a nemzeti bíróságot, hogy állapítsák meg a felelősségét. A nemzeti bíróság a sérelmezett posztok közül ötről csupán azt állapította meg, hogy vulgárisak, míg hármat vitathatóan rágalmazó jellegűnek ítélte.⁷⁴⁰ Azzal kapcsolatban, hogy a Google terjesztőnek vagy kiadónak minősül-e, a nemzeti bíróság⁷⁴¹ így fogalmazott: „Kétségtelen, hogy gyakran igaz, hogy a fal tulajdonosa, amelyet egyik napról a másikra rágalmazó graffittikkal díszítettek, szerezhethet állványokat, és meszeléssel lefestheti az egészet. Ez ugyanakkor nem feltétlenül jelenti azt, hogy a szerencsétlen tulajdonosnak kell, hacsak és amíg a lefestés nem történik meg, kiadónak minősülnie.”⁷⁴² A nemzeti bíróság szerint ugyanakkor ha kiadónak is minősülne a Google, akkor is megtehet minden tőle telhetőt, hogy a vitatott tartalmat eltávolíttassa. Fontos új elem, hogy a nemzeti bíróság vizsgálta⁷⁴³ a Google-nek küldött értesítést is, mivel az értesítés jogi megalapozottsága szükségére ahhoz, hogy a szolgáltató valóban tudomással bírjon a jogellenes tartalomról.⁷⁴⁴ A nemze-

⁷³⁹ *Tamiz v. United Kingdom* App no. 3877/14 (ECtHR, 19 September 2017).

⁷⁴⁰ Uo., [25.].

⁷⁴¹ Az Egyesült Királyság vonatkozó joggyakorlatáról részletesen lásd MCGOLDRICK, Dominic: The Limits of Freedom of Expression on Facebook and Social Networking Sites: A UK Perspective. *Human Rights Law Review*, 2013, 13. évf., 1. sz., 125–151. o.

⁷⁴² *Tamiz v. United Kingdom* App no. 3877/14 (ECtHR, 19 September 2017), [29.].

⁷⁴³ *Tamiz v. Google Inc Google UK Ltd* [2013] EWCA Civ 68.

⁷⁴⁴ Ezzel kapcsolatban lásd még: *Bunt v. Tilley & Others* [2006] EWHC 407 (QB); [2007] 1 WLR 1243; [2006] 3 All ER 336; [2006] EMLR 523; *Davison v. Habeeb & Others* [2011] EWHC 3031 (QB); *Kaschke v. Gray & Hilton (No 2)* [2010] EWHC

ti bíróság rögzítette, hogy „nem minősül pontosnak és megalapozottnak egy olyan értesítés, amelynek küldője mindössze annyit állít, hogy a kifogásolt tartalom defamáló, mert nem várható el a szolgáltatótól, hogy »készpénznek« vegyen egy ilyen állítást”.⁷⁴⁵

Tamiz később az EJEB előtt – többek között – azzal érvelt, hogy nem működhet megfelelően az az NTDS, amely esetben négy hónapra van szükség az eltávolításhoz,⁷⁴⁶ illetve a kommentek egyértelműen rágalmazó jellegűek voltak, hiszen nem járultak hozzá a közérdekű társadalmi vitához.⁷⁴⁷ Az EJEB kiemelte, hogy a rágalmazónak tartott tartalomnak el kell érnie „a komolyság egy bizonyos szintjét”,⁷⁴⁸ hiszen felhasználók milliói posztolnak naponta az interneten, és a tartalmak többsége tartalmában jelentéktelen vagy kicsi elérésű, így jelentős károkat valakinek a megítélésében nem okozhatnak. Ráadásul poltikusként Payam Tamiznak többlet türési kötelezettsége is van egy átlagos felhasználóhoz képest.⁷⁴⁹ Az EJEB megvizsgálta a nemzeti jogban használatos „valós és jelentős sérelem” tesztjét (real and substantial tort), és megállapította, hogy a nemzeti bíróság megfelelően egyensúlyozott a platformszolgáltató véleménynyilvánítási szabadsága és a magánszemély jó hírnévhez való joga között.⁷⁵⁰

Az EJEB elutasította Tamiz érvelését, miszerint jelen esetben a Delfi-ügyben használt tesztet kell alkalmazni, hiszen míg a Delfi egy professzionális gazdasági hírportál, amely tartalmat készít, és (gazdasági okok-

1907 (QB); *Jameel (Yousef) v. Dow Jones & Co. Inc.* [2005] EWCA Civ 75; [2005] QB 946; [2005] 2 WLR 1614; [2005] EMLR 353.

⁷⁴⁵ TATÁR, 2019, 9. o.

⁷⁴⁶ *Tamiz v. United Kingdom* App no. 3877/14 (ECtHR, 19 September 2017), [69.].

⁷⁴⁷ *Axel Springer AG v. Germany* App no. 39954/08 (ECtHR, 7 February 2012), [90.]; *Von Hannover v. Germany (No. 2)* App nos. 40660/08 and 60641/08 (ECtHR, 7 February 2012), [109.].

⁷⁴⁸ *Tamiz v. United Kingdom* App no. 3877/14 (ECtHR, 19 September 2017), [80.].

⁷⁴⁹ Ennek kapcsán lásd KOLTAY András: A közügyek vitáinak szabadsága és a személyiségi jogok védelme. *Pázmány Law Working Papers*, 2019, 4. sz., https://plwp.eu/files/PLWP_2019_04_Koltay.pdf.

⁷⁵⁰ MILKAITE, Ingrida: *Tamiz v. UK: Google's blog-publishing service is not liable for offensive comments. Strasbourg Observers*, 2017. november 23., <https://strasbourgobservers.com/2017/11/23/tamiz-v-uk-googles-blog-publishing-service-is-not-liable-for-offensive-comments/>.

ból) kifejezetten kéri és bátorítja a felhasználóit a kommentelésre,⁷⁵¹ a Google nem készíti saját tartalmakat, és nincs szerkesztői felelőssége egy blogbejegyzés kapcsán. Ráadásul – ahogy fentebb bemutatásra került – a Delfi-ügyben a Nagykamara kifejezetten megállapította – még ha valódi tartalommal nem is támasztotta alá –, hogy a platformszolgáltatókat megkülönbözteti a felhasználói tartalmak „más fórumaitól”, így azok vonatkozásában nem irányadó a Delfi-ügyben hozott ítélet. Mindezek fényében nem meglepő, hogy az EJEB úgy ítélte meg, hogy az Egyesült Királyság jelen esetben nem sértette meg az EJE-t.

IX. 1.5. Magyar Jeti Zrt. kontra Magyarország (2018)⁷⁵²

Kissé más kérdés merült fel 2013-ban, amikor egy hiperhivatkozású (*hyperlinked*) tartalmat kérdeztek meg. A 444.hu-n, a Magyar Jeti Zrt. által üzemeltetett online hírportálon jelent meg egy cikk, amely tartalmazott egy linket egy YouTube-videóra, ahol egy roma vezető azt mondta, hogy a rasszista dalokat éneklő futballrajongók a Jobbik, a(z) akkori-ban⁷⁵³) romaellenes cselekedeteiről ismert szélsőjobboldali magyar párt tagjai. A párt beperelte a roma vezetőt és a Magyar Jeti Zrt.-t is rágalmazásért. A magyar bíróságok megállapították a részvénytársaság felelősségét hamis információkat tartalmazó tartalom terjesztéséért. Évekkel később az EJE – a nemzeti bíróságok döntéseivel szemben⁷⁵⁴ – megerősítette, hogy a médiavállalat szigorú felelősségre vonása a cikkeikben hiperhivatkozott tartalmakért megsértette az EJE 10. cikke szerinti véleménynyilvánítás szabadságához való jogot.⁷⁵⁵ Ennek oka, hogy az EJE

⁷⁵¹ *Tamiz v. United Kingdom* App no. 3877/14 (ECtHR, 19 September 2017), [85.].

⁷⁵² *Magyar Jeti Zrt. v. Hungary* App no. 11257/16 (ECtHR, 4 December 2018).

⁷⁵³ Értelmező beszűrés a szerző által.

⁷⁵⁴ VANDER MAELEN, Carl: *Magyar Jeti Zrt v. Hungary: the Court provides legal certainty for journalists that use hyperlinks. Strasbourg Observers*, 2019. január 19., <https://strasbourgobservers.com/2019/01/18/magyar-jeti-zrt-v-hungary-the-court-provides-legal-certainty-for-journalists-that-use-hyperlinks/>.

⁷⁵⁵ SURREL, Hélène: Responsabilité d'un portail d'actualité en raison de l'affichage d'un hyperlien: CEDH, 4 décembre 2018. *Magyar Jeti Zrt c/Hongrie. La Semaine Juridique: Édition Générale*, 2019, 52. sz., 2376. o.

álláspontja szerint a hypelinkelés navigációs szerepet tölt be az interneten, a hyperlink elhelyezőjének nincs befolyása a hyperlinkelt tartalom felett, és a hyperlink nem hoz létre új tartalmat.⁷⁵⁶

- Az ügy kapcsán egy új szempontrendszer is bevezetett az EJEB, mégpedig az alábbi kérdések vizsgálatának szükségességét:⁷⁵⁷
- Az újságíró támogatta vagy jóváhagyta a kifogásolt tartalmat?
- Az újságíró csupán megismételte a kifogásolt tartalmat (anélkül, hogy támogatta vagy jóváhagyta volna)?
- Az újságíró pusztán hiperhivatkozást adott a vitatott tartalomra (anélkül, hogy támogatta, jóváhagyta vagy megismételte volna)?
- Tudta-e, vagy észszerűen tudhatta-e az újságíró, hogy a kifogásolt tartalom rágalmozó vagy más módon jogellenes?
- Az újságíró jóhiszeműen járt el, tiszteletben tartotta-e az újságírói etikát, és a felelős újságírásban elvárt kellő gondossággal járt el?

Az EJEB összefoglaló álláspontja szerint a nemzeti bíróság által a hyperlinkelésért megállapított objektív felelősség előre látható negatív következményekkel járhat az interneten történő információáramlásra, „arra késztetve a cikk szerzőit és a kiadókat, hogy tartózkodjanak a hiperhivatkozástól az olyan anyaghoz, amelynek megváltoztatható tartalmát nem tudják ellenőrizni. Ennek közvetlenül vagy közvetve »dermesztő hatása« (*chilling effect*⁷⁵⁸) lehet az interneten történő véleménynyilvánítás szabadságára.”⁷⁵⁹

⁷⁵⁶ *Magyar Jeti Zrt. v. Hungary* App no. 11257/16 (ECtHR, 4 December 2018), [73.]–[75.].

⁷⁵⁷ Uo., [77.].

⁷⁵⁸ Lásd 77. l.; *Fatullayev v. Azerbaijan* App no 40984/07 (ECtHR, 22 April 2010), [100.]–[103.]; *Belpietro v. Italy* App no 43612/10 (ECtHR, 24 September 2013), [61.]; *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt. v. Hungary* App no. 22947/13 (ECtHR, 2 February 2016), [86.]; *Khadija Ismayilova v. Azerbaijan* App no 30778/15 (ECtHR, 27 February 2020), [83.].

⁷⁵⁹ *Magyar Jeti Zrt. v. Hungary* App no. 11257/16 (ECtHR, 4 December 2018), [83.].

IX. 1.6. Høiness kontra Norvégia (2019)⁷⁶⁰

A legutóbbi, a területet érintő ügyben az EJEB megállapította, hogy nem történt meg az EJEE sérelme, amikor a hazai bíróságok megtagadták a felelősség megállapítását egy internetes portál működtetőjénél, miután vulgáris kommenteket tettek közzé rajta. A magánszemély kérelmező, Mona Høiness norvég állampolgár, és álláspontja szerint három névtelen komment is megvalósította vele szemben a szexuális zaklatás tényállását. A *Hegnar Online* portál azonnal eltávolította a tartalmakat, amikor tudomást szerzett róluk. Bár az EJEB-hez eljutott ügy az internetes tartalomszabályozás kérdéseivel foglalkozik, nem az EJEE 10. cikkét, hanem az EJEE 8. cikkét vizsgálták.⁷⁶¹ Az EJEB – a nemzeti bírósággal összhangban – azt állapította meg, hogy a kommentek ugyan vulgárisak voltak, de nem érték el a gyűlöletbeszéd szintjét, és nem valószínűzték meg az erőszakra való felhívást sem.⁷⁶² Mindezt az EJEB azt is megállapította, hogy nem volt szükség a kommentek jellegének mélyreható vizsgálatára.⁷⁶³ Korábbi gyakorlatához hasonlóan ennek az esetben a vizsgálatokor is úgy vélte, hogy a működő NTDS alkalmas a felelősség megállapításának kizárására.

IX. 2. MÉRFÖLDKÖNEK SZÁMÍTÓ ESETEK AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGA ELŐTT

A Delfi-ügyben Észtország megjegyezte, hogy az EUB „soha nem döntött a Delfi-ügyhöz hasonló ügyben”.⁷⁶⁴ Az EJEB válaszképpen a L'Oréal-ügyre hivatkozott, ám már egy évvel korábban is foglalkozott a

⁷⁶⁰ *Høiness v. Norway* App no. 43624/14 (ECtHR, 19 March 2019).

⁷⁶¹ N/A: C.E.D.H., 19 mars 2019. Høiness c. Norvège. *Auteurs & média*, 2019, 3. sz., 380. o.

⁷⁶² VOORHOOF, Dirk: Same Standards, Different Tools? The ECtHR and the Protection and Limitations of Freedom of Expression in the Digital Environment. In O'BOYLE, Michael (szerk.): *Human Rights Challenges in the Digital Age: Judicial Perspectives*. Strasbourg, 2020, Council of Europe, 11–46. o.

⁷⁶³ *Høiness v. Norway* App no. 43624/14 (ECtHR, 19 March 2019), [69.].

⁷⁶⁴ *Delfi AS v. Estonia* App no. 64569/09 (ECtHR, 16 June 2015), [85].

kérdéssel.⁷⁶⁵ Mielőtt az érintett ügyeket megvizsgálánk az EUB gyakorlatával kapcsolatban, érdemes Oreste Pollicino tanulmányához fordulni, amelyben azt írja, hogy „az EUB előzetes eljárások⁷⁶⁶ keretében hozza meg döntéseit. Ebben az esetben a hazai bíróságok játszanak döntő szerepet, amelyek kérdéseket terjesztenek az EUB elé. Ez a különbség (az EJEB-hez képest⁷⁶⁷) arra készteti a luxemburgi bíróságot, hogy *de facto*, szerepet játsszon az alapvető jogok elbírálásában.”⁷⁶⁸

*IX. 2.1. Google France SARL és Google Inc. kontra Louis Vuitton Malletier SA, Google France SARL kontra Viaticum SA és Luteciel SARL, Google France SARL kontra Centre national de recherche en relations humaines (CNRRH) SARL és mások (2010)*⁷⁶⁹

A témát érintő első fontos ügyben több különböző védjegytulajdonos perelte a Google francia leányvállalatát, az ügyeket pedig összevonták. A perek tárgya mindegyik esetben az volt, hogy a Google keresőmotor az „AdWords” nevű fizetett hivatkozási szolgáltatás keretében használja a védjegyeiket, miközben a találatok hamisított termékek oldalaira vezetnek. Mindegyik érintett azt kérte, hogy a nemzeti bíróság állapítsa meg a Google felelősségét a jogsértés kapcsán. A Google arra hivatkozott, hogy a cégnek nincs kontrollja a linkelt oldalak felett, így a felelőssége sem állapítható meg. Az ügy eljutott az EUB elé, ami az ügy komplexitására

⁷⁶⁵ Jelen könyvben csak a direkt módon kapcsolódó ítéleteket elemzem, a felelősséghez áttételes módon kapcsolódó ügyekről lásd FILATOVA-BILOUS, Natalia: *Once again platform liability: on the edge of the ‘Uber’ and ‘Airbnb’ cases*. *Internet Policy Review*, 2021, 10. évf., 2. sz., <https://policyreview.info/articles/analysis/once-again-platform-liability-edge-uber-and-airbnb-cases>.

⁷⁶⁶ VÁRNAY, Ernő: Az Alkotmánybíróság és az Európai Bíróság. Együttműködő alkotmánybíráskodás? *Állam- és Jogtudomány*, 2019, 60. évf., 2. sz., 63–91. o.

⁷⁶⁷ Értelmező beszűrés a szerző által.

⁷⁶⁸ POLLICINO, 2019, 161. o.; Részletesebben lásd DE BURCA, Gráinne: *After the EU Charter of Fundamental Rights: The Court of Justice as a Human Rights Adjudicator?* *Maastricht Journal of European & Competition Law*, 2013, 20. évf., 2. sz., 168–184. o.

⁷⁶⁹ *Google France SARL and Google Inc. v. Louis Vuitton Malletier SA* (C-236/08), *Google France SARL v. Viaticum SA and Luteciel SARL* (C-237/08) and *Google France SARL v. Centre national de recherche en relations humaines (CNRRH) SARL and Others* (C-238/08). ECLI:EU:C:2010:159.

és fontosságára tekintettel Nagytanácsban járt el, és arra az álláspontra helyezkedett, hogy egyrészt az Eker. irányelv alapján a keresőmotor-szolgáltatás egyértelműen „információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak” minősül,⁷⁷⁰ másrészt a Google nem passzív, technikai jellegű szolgáltató, hiszen a cég feltételrendszere alapján születik meg a találatok sorrendje, másrészt a fizetős szolgáltatás alapján módosíthat is ezen a sorrenden.⁷⁷¹ Az EUB így ebben az ügyben azt jelezte a nemzeti bíróságnak, hogy általános mentesülés az adott esetben nem képzelhető el, de azt a nemzeti bíróságnak kell vizsgálnia, hogy az adott esetben, a keresés termékekkel kapcsolatban fennáll-e a szolgáltató aktív szerepe.⁷⁷²

IX. 2.2. *L'Oréal SA és mások kontra eBay International AG és mások (2011)*⁷⁷³

A második kiemeltnek számító ügyben a L'Oréal francia kozmetikai vállalat jelezte az eBay online piactérnek, hogy a termékeinek hamisított változatait számos alkalommal árusítják L'Oréal terméknev alatt, miközben a piactér a felhasználói által aláírt szerződésben megtiltja a hamisított áruk adásvételét. Emellett tesztelésre (és nem eladásra) szánt L'Oréal termékek is felkerültek eladásra a honlapra. A kozmetikai vállalat az eBay (és jelen ügyben kiemelten az eBay.co.uk-t működtető európai leányvállalat) felelősségét vetette fel, míg perbe vonta a Google-t is, mivel azon a kozmetikai termékek nevére való keresés után e hamisított és nem eladásra szánt termékek eBayre mutató hirdetései is megjelentek találatként.

⁷⁷⁰ Uo., [110.].

⁷⁷¹ Uo., [115.].

⁷⁷² Ki kell ugyanakkor emelni, amit a *Harvard Law Review* jelzett az ügy és Poiaras Maduro főtanácsnok indítványának az EUB-nál logikailag követhetőbb érvelése kapcsán: „A főtanácsnok véleménye azt mutatja, hogy egy hagyományosabb elemzés elkerülhette volna a bíróság érvelésének hibáit, miközben ugyanazt az eredményt érte volna el. (...) A hagyományos doktrína jól szolgálta volna az EUB-t a Google France-ügyben még az internet korában is.” N/A: Joined Cases C-236/08, C-237/08 & C-238/08, Google France SARL v. Louis Vuitton Malletier SA. *Harvard Law Review*, 2010, 124. évf., 648. sz., 655. o.

⁷⁷³ *L'Oréal SA and Others v. eBay International AG and Others* (C-324/09). ECLI:EU:C:2011:474.

Az ügyben eljáró Arnold bíró számos olyan lehetőséget vetett fel, amelyet az eBay megtehetne a problémák kiszűrése vagy minimalizálása érdekében anélkül, hogy általánosan monitoroznia kellene a rá feltöltött tartalmakat, ugyanakkor megjegyzi, hogy azért, mert mindezek lehetségesek, még jogilag nem biztos, hogy kötelezően meg is kell tennie. „Nincs kétségem afelől, hogy az eBay Europe többet tudna tenni, mint jelenleg. Például úgy tűnik, lehetséges, hogy az eBay Europe az alábbi lépések egy részét vagy mindegyikét megtehetné, bár néhány közülük technikailag nagyobb kihívást és költséget jelent, mint a többi:

- (i) a keresőlisták szűrése, mielőtt közzéteszik őket a honlapon;
- (ii) további szűrők használata, beleértve az olyan szűrőket, amely tesztelésre szolgáló termékeket, valamint az egyéb nem értékesíthető termékeket és a doboz nélküli termékeket észlelik;
- (iii) nem csupán a megnevezések (címek), hanem a tartalmi leírások szűrése;
- (iv) megkövetelheti az eladótól, hogy tegye közzé nevét és címét a feltöltéskor, legalábbis amikor olyan termékeket tölt fel, amelyek arra utalnak, hogy azokat kereskedelmi forgalomban kívánják értékesíteni;
- (v) további korlátozásokat írhat elő a magas kockázatú termékek, például illatanyagok és kozmetikumok mennyiségére vonatkozóan;
- (vi) következetesebbnek kell lenniük irányelveikben, például a doboz nélküli termékek értékesítését illetően;
- (vii) irányelveket fogad el a jogsértések olyan típusai ellen, amelyeket a jelen ügy nem érint, így különösen az Európai Gazdasági Térségen kívüli áruknak a védjegytulajdonosok beleegyezése nélküli értékesítésére;
- (viii) jobban vegyék figyelembe a negatív felhasználói visszajelzéseket (különösen a hamisítványokkal kapcsolatban);
- (ix) szigorúbb szankciók alkalmazása; és
- (x) szigorúbban kell felfüggeszteni azoknak a felhasználóknak a fiókjait, akiknek a fiókja már korábban volt felfüggesztve (bár joggal mondhatjuk, hogy az eBay Europe nemrégiben javította e tekintetben a teljesítményét).⁷⁷⁴

⁷⁷⁴ *L'Oréal SA v. eBay International AG* [2009] RPC 21, [2009] ETMR 53, [2009] EWHC 1094 (Ch), [277.].

Az angliai bíróság mindezen észrevételek alapján az EUB-hoz fordult – többek között – azzal kapcsolatban, hogy az Eker. irányelv 14. cikke vonatkozik-e egy online piactér működtetőjére, és ha igen, milyen feltételek mellett. Az EUB egyértelműen arra az álláspontra helyezkedett, hogy a válasz igenlő, azaz a vonatkozó jogszabályhely érvényes az online piacterek működtetőire is.⁷⁷⁵ A felelősséggel kapcsolatban a bíróság a Google France-ügyhöz hasonlóan jelezte, hogy a semleges, passzív típusú szolgáltatók felelősség alóli mentesülése elképzelhető, de jelen esetben az eBay aktívan járul hozzá az adásvételek sikerességéhez (például egyes esetekben segítséget nyújtott az árak optimalizálásához, vagy hirdethetett bizonyos termékeket⁷⁷⁶), azaz számára a felelősség alóli mentesülés esetei nem állnak fenn. Az EUB így ebben az ügyben is azt jelezte a nemzeti bíróságnak, hogy általános mentesülés az adott esetben nem képzelhető el, de azt a nemzeti bíróságnak kell vizsgálnia, hogy az adott esetben, a L'Oréal termékeivel kapcsolatban fennáll-e a szolgáltató aktív szerepe. Amennyiben a kérdésre a válasz igenlő, akkor a felelősséget is meg lehet állapítani. Kiemelendő, hogy az EUB ítéletéből többen (például Christine Riefa⁷⁷⁷) azt a következtetést vonták le, hogy a szolgáltatóknak általános monitorozási kötelezettségük lenne ezután, de az EUB ilyen álláspontra az ügy hivatalos dokumentumaiban nem jutott.⁷⁷⁸

⁷⁷⁵ *L'Oréal SA and Others v. eBay International AG and Others* (C-324/09). ECLI:EU:C:2011:474, [109.].

⁷⁷⁶ Uo., [114.].

⁷⁷⁷ RIEFA, Christine: The end of Internet Service Providers liability as we know it – Uncovering the consumer interest in CJEU Case C-324/09 (L'Oréal/eBay). *Journal of European Consumer and Market Law*, 2012, 1. évf., 2. sz., 104–111. o.

⁷⁷⁸ GILBERT, Kirsten: L'Oréal v. eBay: ECJ Judgment. *SCL*, 2011. július 12., <https://www.scl.org/news/2165-l-or-al-v-ebay-ecj-judgment>.

*IX. 2.3. UPC Telekabel Wien GmbH kontra
Constantin Film Verleih GmbH és Wega
Filmproduktionsgesellschaft mbH (2014)*⁷⁷⁹

Az ügy előzményeként két német filmforgalmazó cég jelezte az osztrák UPC Telekabelnek, hogy néhány jogvédett filmjük a tudomásuk nélkül letölthető az UPC internetszolgáltatását használó kino.to honlapról. A két cég a kino.to honlap teljes megszüntetését vagy elérhetetlenné tételét követelték. A UPC tagadta a felelősségét, hiszen álláspontja szerint nem működött közre a jogvédett tartalom továbbításában. Az ügy az EUB elé került, amely – bár nem az Eker. irányelve, hanem a szerzői jogi irányelve⁷⁸⁰ hivatkozott – megállapította, hogy az olyan internetszolgáltató, amely jogvédett tartalmakat (is) közvetít a nyilvánosság felé, közvetítő szolgáltatónak minősül, és ennek megállapításához nem szükséges, hogy szerződéses kapcsolat legyen az internetszolgáltató és a jogvédett tartalom védelmi jogosultja között. Az EUB megállapította, annak megválasztása, hogy a szolgáltató milyen módon és milyen technikai megoldásokkal védi a szellemi tulajdont, a saját belátására van bízva⁷⁸¹ – ennek jogszerűségének megállapítása pedig a nemzeti bíróságok feladata. A megoldásnak ugyanakkor két konjunktív feltételt figyelembe kell vennie:

- (i) a megtett intézkedések nem vonhatják meg szükségtelenül az internethasználóktól a rendelkezésre álló információkhoz való jogszerű hozzáférés lehetőségét, és
- (ii) ezek az intézkedések megakadályozzák a védett tárgyhoz való jogosulatlan hozzáférést, vagy legalábbis megnehezítik és komolyan el-

⁷⁷⁹ *UPC Telekabel Wien GmbH v. Constantin Film Verleih GmbH and Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH* (C-314/12) ECLI:EU:C:2014:192.

⁷⁸⁰ Lásd 387. lj.

⁷⁸¹ WANG, Faye Fangfei: Site-blocking Orders in the EU: Justifications and Feasibility. *14th Annual Intellectual Property Scholars Conference (IPSC)*, Boalt Hall School of Law, University of California, Berkeley, 2014. augusztus 7–8., https://www.law.berkeley.edu/files/Wang_Faye_Fangfei_IPSC_paper_2014.pdf, 2. o.

tántorítják a szolgáltatást igénybe vevő internethasználókat, hogy hozzáférjenek a szellemi tulajdonhoz fűződő jogok megsértésével rendelkezésükre bocsátott tartalomhoz.⁷⁵²

IX. 2.4. *Sotiris Papasavvas kontra O Fileleftheros* *Dimosia Etaireia Ltd és mások (2014)*⁷⁵³

Az ügyben, amelyben a ciprusi bíróság előzetes eljárás keretében kérdést intézett az EUB-hez, Sotiris Papasavvas perelt be egy újságkiadó vállalatot, annak főszerkesztőjét és két újságírókat olyan online tartalmak miatt, amelyeket rágalmazónak érzett. A nemzeti bíróság az EUB-hoz fordult – többek között – azzal kapcsolatban, hogy az Eker. irányelv „információs társadalommal összefüggő szolgáltatással” kapcsolatos szabályrendszere:

- kizárja-e a polgári jogi felelősség megállapítására;
- vonatkozik-e egy nyomtatott újság online felületeire; illetve hogy
- van-e jelentősége, hogy az online felület ingyenesen vagy fizetségért cserébe elérhető.

Az EUB az Eker. irányelv 3. cikk (1) alapján egyértelműnek látta, hogy Ciprus megállapíthat (jelen esetben a rágalmazást érintő) szabályokat az „információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokkal” kapcsolatban, amelyeket az Eker. irányelv semmilyen módon nem zár ki. A második kérdés megválaszolásához először a harmadik kérdésre adott választ az EUB: a felelősség alóli mentesüléshez nem az a lényeges elem, hogy fizetős vagy ingyenes-e a tartalom, hanem hogy a szolgáltató aktív vagy passzív szerepet játszik a kérdéses tartalommal kapcsolatban.⁷⁵⁴ Az EUB egyértelműen megállapította, hogy mivel itt egy nyomtatott újság kiadója által a saját maga által készített tartalom online megjelenítéséről van szó, így az aktív szerep nem kérdőjelezhető

⁷⁵² *UPC Telekabel Wien GmbH v. Constantin Film Verleih GmbH and Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH* (C-314/12) ECLI:EU:C:2014:192, [64.].

⁷⁵³ *Sotiris Papasavvas v. O Fileleftheros Dimosia Etaireia Ltd and Others* (C-291/13) ECLI:EU:C:2014:2209.

⁷⁵⁴ Uo., [46.].

meg. A nyomtatott újság online felületét ugyanakkor az EUB nem tartotta az „információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak”, így a második kérdésre nem adott választ.⁷⁸⁵

*IX. 2.5. Tobias Mc Fadden kontra Sony Music
Entertainment Germany GmbH (2016)*⁷⁸⁶

Tobias Mc Fadden Németországban egy fény- és hangtechnikát áruló boltot működtetett, és a vásárlói jobb kiszolgálása érdekében ingyen wifihálózathoz való hozzáférést is kínált számukra, amelyhez jelszóvédelem sem csatlakozott. 2010-ben a Sony Music hivatalosan jelezte számára, hogy egy jogvédett zeneszám volt elérhető a hálózaton. Mc Fadden bírósághoz fordult, kérve, hogy a német jogban ismeretes negatív nyilatkozatot (*negative Feststellungsklage*) állítsanak ki számára, mely megerősíti, hogy nem felelős a hálózat biztosításának nyújtásával megvalósuló jogsértésért, mivel a tartalom felett nem volt ellenőrzési jogosultsága. A Sony Music ellenkérelemmel élt, amelyben kártérítés nyújtása mellett kérte Mc Fadden közvetlen felelősségének megállapítását. Mivel Mc Fadden a nemzeti bíróság előtt nem jelent meg, a Sony Music ellenkérelmében foglaltak kerültek elfogadásra. Mc Fadden fellebbezett, és a nemzeti bíróság az EUB-hoz fordult – többek között – azzal, hogy:

- az információs társadalommal összefüggő szolgáltatás-e a wifihálózat biztosítása;
- egyszerű továbbítás körébe tartozó szolgáltatás-e ez, és vonatkozik-e rá az Eker. irányelv 12. cikke;
- van-e jelentősége, hogy a szolgáltató az eredeti piaci profilja mellett, kiegészítő szolgáltatásként nyújtja a wifihálózathoz való hozzáférést;
- kötelezheti-e a nemzeti bíróság a szolgáltatót, hogy a wifihálózatot valamiféle védelemmel ellátva szolgáltatthassa csak.

⁷⁸⁵ Uo., [48.].

⁷⁸⁶ *Tobias Mc Fadden v. Sony Music Entertainment Germany GmbH* (C-484/14), ECLI:EU:C:2016:689.

Az EUB a kérdések kapcsán egyértelműen leszögezte, hogy a wifihálózat biztosítása információk társadalommal összefüggő szolgáltatásnak minősül. Erre a negatív következtetés eszközével jutott, hiszen semmi sem zárja ki a fogalom definíciós elemei közül ezt – így jelen ügy a szabályozás tárgyi hatályának kiterjesztése miatt is jelentős. Ráadásul – jegyezte meg az EUB – elegendő az, hogy a szolgáltató az eredeti piaci profilja szerinti szolgáltatás népszerűsítése miatt kínálja a szolgáltatást,⁷⁸⁷ a fogalom megvalósulásához nem szükséges sem az, hogy ezért külön díjazást állapítson meg,⁷⁸⁸ sem pedig az, hogy a hálózatot igénybe vevőkkel külön szerződéses jogviszony álljon fenn.⁷⁸⁹

A felelősség kapcsán az EUB – korábbi álláspontját fenntartva – rávilágított, hogy a mentesülés az Eker. irányelv 12. cikkében foglaltak megvalósulása esetén fennáll.⁷⁹⁰ Az EUB külön kiemelte, hogy az Eker. irányelv 14. cikkében foglalt mentesülési feltételek megvalósulása nem alkalmazható mutatis mutandis egy olyan ügyben, amelyben az Eker. irányelv 12. cikke szerinti egyszerű továbbítási szolgáltatásról van szó.⁷⁹¹ Témánk szempontjából kiemelten érdekes még a nemzeti bíróság hálózathoz való hozzáférési védelmének kérdése, amelyben az EUB (többségében) elfogadta Szpunar főtanácsnok indítványát.⁷⁹² Az EUB kijelentette, hogy – bár a nemzeti bíróság feladata a nemzeti jog és az EU-jog alapján az igazságszolgáltatás – a nemzeti bíróság által hipotetikusan javasolt három technikai megoldásból (a szolgáltatás megszüntetése,⁷⁹³ jelszóvédelem⁷⁹⁴ vagy általános forgalom monitorozási kötelezettség⁷⁹⁵)

⁷⁸⁷ Uo., [43.].

⁷⁸⁸ Uo., [41.].

⁷⁸⁹ Uo., [50.].

⁷⁹⁰ Ugyanakkor, ahogy Harkai István pontosan megjegyzi a döntést elemezve: „Kártérítés követelésére akkor is lehetőség van, ha a közvetítő szolgáltató kimentette a polgári jogi felelősségét.” HARKAI István: *Az internet hatása a többszörözési és a nyilvánosságához közvetítési jogra*. Szeged, 2021, Iurispertius Kiadó, 222. o.

⁷⁹¹ *Tobias Mc Fadden v. Sony Music Entertainment Germany GmbH* (C-484/14), ECLI:EU:C:2016:689, [65.].

⁷⁹² *Tobias Mc Fadden v. Sony Music Entertainment Germany GmbH* (C-484/14), ECLI:EU:C:2016:170, Opinion of Advocate General Szpunar, [125.]-[150.].

⁷⁹³ *Tobias Mc Fadden v. Sony Music Entertainment Germany GmbH* (C-484/14), ECLI:EU:C:2016:689, [89.].

⁷⁹⁴ Uo., [99.].

⁷⁹⁵ Uo., [87.].

csak a jelszóvédelem állhatja ki a jogszerűség próbáját.⁷⁹⁶ Ám az is csak akkor, ha a jelen esetben ütköző három alapjog kellő módon van kiegyensúlyozva a nemzeti bíróság által, azaz a véleménynyilvánítás szabadsága, az üzleti tevékenység szabadságához való jog és a szellemi tulajdonhoz való jog mindegyike érvényre jut.⁷⁹⁷ Mindennek a folyamatos technológiai fejlődés kapcsán megvalósuló nehézségét Ciarán Burke és Alexandra Molitorisová úgy érzékeltette: „ez a kapj el, ha tudsz játék”.⁷⁹⁸ Martin Husovec ennél is tovább ment, és azt állította, hogy az EUB – a saját „keretezési” (framing) problémájából adódóan – ezzel egy újabb lukat fúrt a „biztonságos kikötő” védelmi paradigmájába.⁷⁹⁹

IX. 2.6. *Eva Glawischnig-Piesczek kontra Facebook Ireland Limited (2019)*⁸⁰⁰

A Glawischnig-Piesczek-ügyben az Eker. irányelv egy másik pontjával, a 15. cikkel kapcsolatban kellett állást foglalnia az EUB-nek. Míg korábban elsődlegesen a fenti vizsgált L'Oréal, de a két SABAM-ügyben⁸⁰¹ is az EUB arra jutott, hogy az általános nyomon követés nem elvárás a szolgáltatók felé, úgy tűnik, hogy a kérdés kapcsán jelen ügyben kisebb irány módosítás figyelhető meg. Az ügyben Eva Glawischnig-Piesczek osztrák

⁷⁹⁶ Szpunar főtanácsnok az indítványában mindhárom módszer jogszerűségét megkérdőjelezte.

⁷⁹⁷ JÜTTE, Bernd Justin: CJEU sheds light on liability for operators of open Wi-Fi networks. *European Law Blog*, 2016. szeptember 28., <https://europeanlawblog.eu/2016/09/28/cjeu-sheds-light-on-liability-for-operators-of-open-wi-fi-networks-case-c-48414-mc-fadden-v-sony-music/>.

⁷⁹⁸ BURKE, Ciarán – MOLITORISOVÁ, Alexandra: What Does It Matter Who is Browsing? ISP Liability and the Right to Anonymity. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law*, 2017, 8. évf., 3. sz., 241. o.

⁷⁹⁹ HUSOVEC, Martin: Holey Cap! CJEU Drills (Yet) Another Hole in the E-Commerce Directive's Safe Harbors. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2017, 12. évf., 2. sz., 125. o.

⁸⁰⁰ *Eva Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Limited (C-18/18)*. ECLI:EU: C:2019:821.

⁸⁰¹ *Scarlet Extended SA v. Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) (C-70/10)*, ECLI:EU:C:2011:771; *Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v. Netlog NV (C-360/10)*, ECLI:EU: C:2012:85.

képviselőnőről rágalmozó szöveg jelent meg a Facebookon, amely mellé a fényképét is csatolták. Az érintett nem csupán az adott tartalom eltávolítását, hanem minden hasonló (tartalmában azonos értelmű) tartalom eltávolítását kérte a szolgáltatótól. A nemzeti bíróság utasította a szolgáltatót nem csupán az inkriminált tartalom eltávolítására, hanem mindazon hasonló tartalmakéra is, amelyet a felperes az alperes tudomására hoz. A nemzeti bíróság ugyanakkor az EUB-hoz fordult – többek között – azzal kapcsolatban, hogy az Eker. irányelv 15. cikke:

- lehetővé teszi-e azt, hogy az NTDS alkalmazása nemcsak az adott tartalomra, hanem az esetlegesen hasonló, megosztott tartalmakra is vonatkozzon;
- amennyiben a válasz igenlő, milyen feltételei vannak a hasonlóság megállapításának;
- lehetővé teszi-e, hogy ne csak az adott országon belül rójon ilyen követelményt a szolgáltatóra a nemzeti joganyag vagy bíróság; illetve
- ezen kötelezések nem ütköznek-e az „általános monitorozási kötelezettség” tilalmába.

Az EUB döntésében kiemelte, hogy „az információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokat mind gyorsaság, mind földrajzi kiterjedés jellemzi”,⁸⁰² és „fennáll annak a tényleges veszélye, hogy a korábban jogellenesnek minősített információt e hálózat más felhasználója újból létrehozza és megosztja”.⁸⁰³ Mindezek alapján az EUB azt állapította meg, hogy a tagállamoknak lehetőségük van nem csupán azt előírni, hogy az adott tartalom kerüljön eltávolításra, hanem az esetlegesen hasonló, megosztott tartalmakra vonatkozóan is megállapíthatnak ilyen előírásokat.⁸⁰⁴ Ezen döntés indoka, hogy amennyiben a tiltás csak egy adott tartalomra vonatkozna, „hatásai könnyen megkerülhetők lennének olyan üzenetek tárolása révén, amelyek minimális mértékben térnek el a korábban

⁸⁰² *Eva Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Limited* (C-18/18). ECLI: EU:C:2019:821, [3.].

⁸⁰³ Uo., [36.].

⁸⁰⁴ A szakirodalom ezt nevezi „értéscímkési és blokkolási eljárásnak” (NSD).

jogellenesnek nyilvánított üzenetektől”,⁸⁰⁵ és így a sérelmet szenvedett félnek újabb és újabb eljárásokat kellene indítania minden esetben.

Kiemelte ugyanakkor az EUB, hogy az ilyen tartalmak eltávolítása – a nemzeti bíróság megállapításával ellentétben – nem csupán a sérelmet szenvedett fél jelzése esetén kell, hogy megtörténjen, hiszen ebben az esetben rá indokolatlan terhet helyezne a jogalkotó vagy a jogalkalmazó. Az azonosság megállapításához a tartalmakat kell összehasonlítani, és nem csupán a szavakat, ám ez csak úgy várható el, ha a szolgáltató „nem kényszerül önálló értékelésre a tartalmat illetően”,⁸⁰⁶ ugyanis ebben az esetben rá kerülne indokolatlan teher. Mivel e fentiek automatizált eszközökkel megvalósíthatóak, ezért az ütköző alapjogok kiegyensúlyozását is megfelelőnek ítélte az EUB,⁸⁰⁷ másrészt pedig – hivatkozva az Eker. irányelv 47. cikkére – összefoglalóan kijelentette, hogy az eseti monitorozás előírása nem áll ellentétben az Eker. irányelv 15. cikkében foglalt tilalommal.⁸⁰⁸ Az extraterritoriális hatály vonatkozásában⁸⁰⁹ az EUB megállapította, hogy az Eker. irányelv nem tartalmaz tiltást ezzel kapcsolatban, így a nemzeti joganyag kötelezheti a szolgáltatókat az országhatáron túl érvényesülő tiltásra is „a releváns nemzetközi jog keretein belül”.⁸¹⁰ A jogosan felmerülő kérdést Joan Barata így összegzi: „mely nemzetközi jogi szabványok teszik lehetővé az azonosítást és a tartalom globális betiltását egyetlen állam ítélete alapján?”⁸¹¹

⁸⁰⁵ *Eva Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Limited* (C-18/18). ECLI:EU: C:2019:821, [41.].

⁸⁰⁶ Uo., [46.].

⁸⁰⁷ A kérdés bonyolultságát jelzi, hogy egyes kommentárok a fenti döntés kapcsán az aktív/passzív megkülönböztetés jogi „halálát” vizionálták. ANDOLINA, Andrea – TUNINETTI FERRARI, Andrea: Court of Rome and CJEU again on Internet Service Providers’ liability: two days of ordinary (dis)harmonization. *Lexology*, 2020. január 27., <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=f3bcebdbb-1689-46df-a126-100d0868a2b9>.

⁸⁰⁸ *Eva Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Limited* (C-18/18). ECLI:EU: C:2019:821, [34.].

⁸⁰⁹ Annak alátámasztására, hogy a médiajog területén milyen módon függnek össze a kérdések, az extraterritorialitás és az elfeledtetéshez való jog (RTBF) kapcsán lásd LÁNCOS Petra Lea: Az elfeledtetéshez való jog és az extraterritorialitás kérdései. *In Medias Res*, 2017, 6. évf., 2. sz., 365–370. o.

⁸¹⁰ *Eva Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland Limited* (C-18/18). ECLI:EU: C:2019:821, [53.].

⁸¹¹ BARATA, 2021b, 14. o.

Mindezek – bármennyire is hivatkozik az EUB az Eker. irányelv 47. cikkére – inkább tűnnek általános monitorozásnak, mint egyedi esetnek. Kiemelhető, hogy az EUB nem talált egyértelmű határvonalat a tiltott általános monitorozás és az eseti nyomon követési intézkedések között.⁸¹² Ahogy mindezek alapján tanulmánya konklúziójában Gyetván Dorina megfogalmazta: „Az ítéletekben megfogalmazott érvek összességükben elég aggasztó képet festenek az általános nyomon követés tilalmának értelmezésével, érvényesülésével kapcsolatban.”⁸¹³

IX. 2.7. *Frank Peterson kontra Google LLC és mások és Elsevier Inc. kontra Cyando AG (2021)*⁸¹⁴

Jelen ügyben a YouTube-ra (melynek tulajdonosa a Google) és az Uploadedre (melynek tulajdonosa az Elsevier) kerültek fel szerzői jogokat sértő tartalmak, és az EUB-nak ezekkel kapcsolatban kellett a német bíróság kérdéseire előzetes eljárás keretében válaszolnia. Az EUB álláspontja szerint – megerősítve korábbi döntéseit – a szolgáltatók kapcsán az alábbi kérdéseket kell vizsgálni:

- a szolgáltató bevezetett-e megfelelő technológiai intézkedéseket, amelyektől elvárható, hogy hitelesen és hatékonyan ellensúlyozzák a szerzőijog-sértéseket a platformján;
- a szolgáltató részt vesz-e a nyilvánosság számára illegálisan közzétett tartalom kiválasztásában;
- a szolgáltató kifejezetten biztosít-e eszközöket az ilyen tartalmak illegális megosztására; és

⁸¹² DE STREEL, Alexander – BUITEN, Miriam – PEITZ, Martin: *Liability of online hosting platforms. Should exceptionalism end?* Brussels, 2018, Centre on Regulation in Europe, 20. o.

⁸¹³ GYETVÁN Dorina: Az általános nyomon követési kötelezettség mint a közvetítő szolgáltatók felelősségének jövője? In Fazekas Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2021*, Budapest, 2021, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 299–315. o.

⁸¹⁴ *Frank Peterson v. Google LLC and Others and Elsevier Inc. v Cyando AG* (C-682/18 and C-683/18), ECLI:EU:C:2021:503.

- az üzemeltető tudatosan támogatja az ilyen megosztást, például egy olyan pénzügyi modell elfogadásával, amely arra ösztönzi a felhasználókat, hogy platformjukon keresztül illegálisan közzélik a védett tartalmat a nyilvánossággal.⁸¹⁵

Fontos kiemelni, hogy az EUB a kérdés vizsgálata során a szerzői jogi irányelv 17. cikkével⁸¹⁶ nem foglalkozott, bár detektálta a kapcsolódási pontokat.⁸¹⁷ Az EUB álláspontja szerint pusztán sem az a tény, hogy illegális tartalom található meg a szolgáltató platformjain, sem az, hogy „általános tudomása” lehetett arról, hogy jogellenes tartalmak megosztására is használható a platform, sem pedig az önmagában nem alapozza meg a felelősséget, hogy a szolgáltató nyereséget kíván realizálni a tevékenységéből.⁸¹⁸ A tényleges tudomás kapcsán az EUB megerősítette, hogy „tisztában kell lennie olyan tényekkel vagy körülményekkel, amelyekből az illegális tevékenység vagy információ nyilvánvaló, és ez konkrét illegális információkra és tevékenységekre utal”.⁸¹⁹ Az EUB álláspontja szerint a bejelentéseknek elegendő információt kell tartalmazniuk ahhoz, hogy az adott platform üzemeltetője részletes jogi vizsgálat nélkül meggyőződhesen arról, hogy a tartalom jogellenes, és hogy a tartalom eltávolítása összeegyeztethető a véleménynyilvánítás szabadságával.⁸²⁰ Ez az állítás azonban ellentmondásban van az EJEB Tamiz kontra Egyesült Királyság-ügyben hozott döntésével, így az összhang biztosítása bizonyosan a következő időszakra marad majd.

⁸¹⁵ Uo., [84.].

⁸¹⁶ Lásd 373. lj.

⁸¹⁷ *Frank Peterson v. Google LLC and Others and Elsevier Inc. v Cyando AG* (C-682/18 and C-683/18), ECLI:EU:C:2021:503, [59.].

⁸¹⁸ *Frank Peterson v. Google LLC and Others and Elsevier Inc. v Cyando AG* (C-682/18 and C-683/18), ECLI:EU:C:2021:503, [86.].

⁸¹⁹ Uo., [112.].

⁸²⁰ BRADY, Colette – LARKIN, Darragh: CJEU Rules on Liability of Internet Platforms for User Uploads. *William Fry*, 2021. július 15., <https://www.williamfry.com/newsandinsights/news-article/2021/07/15/cjeu-rules-on-liability-of-internet-platforms-for-user-uploads>.

IX. 2.8. *Puls 4 TV GmbH & Co. KG kontra YouTube LLC és Google Austria GmbH (2021)*⁸²¹

Az ügyben az előzetes döntéshozatalra előterjesztett négy kérdés közül az első és a negyedik kaphatott volna kiemelt szerepet, hiszen a szolgáltatók felelősségi kérdéseit boncolgatták, azaz azt, hogy milyen esetben minősül aktív és milyen esetben semleges szereplőnek a szolgáltató. A válasz kitérhetett volna a szolgáltatók kiegészítő tevékenységeire is (például videókra tett javaslatok témakörök szerint; a keresés megkönnyítése a látogatók számára cím- vagy tartalmi adatok szerint elektronikus tartalomjegyzékkel, minek során a felhasználó megadhatja a cím- vagy tartalmi adatokat; a szolgáltatás használatára vonatkozó online útmutató rendelkezésre bocsátása („súgó”); a felhasználó hozzájárulása esetén a felhasználó által feltöltött videók reklámmal (mindazonáltal nem a platformüzemeltető saját reklámjával) való összekapcsolása a célcsoportnak a felhasználó által történő kiválasztása alapján). Emellett a negyedik kérdés a jogellenes tevékenységről vagy információról való tényleges tudomás mibenlétével volt kapcsolatos, illetve az ezzel kapcsolatos nemzeti bírósági lehetőségekkel. Válaszokat ugyanakkor ebben az esetben nem kaphattunk, hiszen Ausztria 2021. augusztus 2-án visszavonta a kérdéseket, így az EUB elnöke 2021. október 29-én elrendelte az ügy törlését.

IX. 3. A NEMZETKÖZI BÍRÓSÁGOK JOGFEJLESZTŐ TEVÉKENYSÉGÉNEK ÖSSZEFOGLALÁSA

Ahogy láthattuk, az EJEB és az EUB gyakorlata a platformszolgáltatók felelősségi kérdéseivel kapcsolatban széles palettát fog át. A két bíróság joggyakorlata kiegészíti egymást, hiszen míg az EJEB emberi jogi alapokon, addig az EUB gazdasági alapokon keresztül közelíti meg a problémákat. Ám az jól látható, e két irány hozzájárul ahhoz, hogy a szólásszabadság védelme megvalósulhasson.

⁸²¹ Request for a preliminary ruling from the Oberster Gerichtshof (Austria) lodged on 1 July 2019 – *Puls 4 TV GmbH & Co. KG v. YouTube LLC and Google Austria GmbH* (C-500/19), <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-500/19&language=en>.

Egyik oldalról az EJEB fontos pontosító állításokat tett az NTDS-szel kapcsolatban, amely – ahogy a Delfi-ügyben kimondta – sok esetben megfelelő eszközként szolgál az összes érintett jogainak és érdekeinek kiegyensúlyozására, így alkalmas lehet a felelősség megállapításának kizárására. Mindazonáltal az EJEB jól érzékelte, hogy a különféle tartalmak esetén más és más típusú eljárások lennének szükségesek, így – külön kiemelve a gyűlöletbeszéd szintjét elérő tartalmakat – látható, hogy az egy-egy szabályozás kereteinek kitágítását is elképzelhetőnek tartja. Mindezek mellett az EJEB döntéseiben végig következetesen fenntartotta azt az álláspontját a szolgáltatók aktív vagy passzív szerepével kapcsolatban, hogy csak és kizárólag a semleges, passzív típusú szolgáltatók felelősség alóli mentesülése képzelhető el a szabályozás alkalmazása során.

Az EUB-tól eltérően az EJEB gyakorlatának kiemelt jelentősége, hogy tudatosan törekszik általánosabban alkalmazható tesztek felállítására, amely ugyanúgy segítheti a feleket, mint a nemzeti jogalkalmazókat. Az EJEB által felállított hatelemű felelősségi teszt ezt az utat követi, és egyértelműsíti azokat a vizsgálati szempontokat, amelyek kapcsán az Eker. irányelvben foglaltak és az EJEE érvényesülése megállapítható. Így vizsgálni szükséges:

- a kommentek kontextusát;
- a portál intézkedéseit, amelyek a kérdéses kommentek „megjelenésének megelőzésére vagy eltávolítására” irányultak;
- a tényleges szerző(k) felelősségre vonásának lehetőségét mint alternatívát a portál felelősségével szemben;
- a nemzeti ítélet következményeit a portálra nézve;
- a sértett magatartása; és
- a kommentek következményei a sértettre nézve.

Másik oldalról az EUB pontosította az információs társadalommal összefüggő szolgáltatás fogalmát, amikor kijelentette, hogy akár a keresőmotor-szolgáltatás, akár az online piactér, akár a wifihálózat biztosítása a fogalom és így a szabályozás hatálya alá tartozik. Ráadásul utóbbi esetben a negatív következtetés eszközét használta az EUB, ezzel mintegy kiterjesztve a szabályozás tárgyi hatályát.

Idetartozik szintén, hogy az EUB az Eker. irányelv 3. cikk (1) alapján egyértelműen megállapította, hogy a nemzeti szabályozás dönthet polgári jogi felelősségről az „információs társadalommal összefüggő szolgáltatásokkal” kapcsolatban, hiszen ezt a megoldást az Eker. irányelv semmilyen módon nem zárja ki. Mindezek mellett az EUB döntéseiben végig következetesen fenntartotta azt az álláspontját a szolgáltatók aktív vagy passzív szerepével kapcsolatban, hogy csak és kizárólag a semleges, passzív típusú szolgáltatók felelősség alóli mentesülése képzelhető el a szabályozás alkalmazása során.

Az utolsó jelentős kérdés, amivel az EUB foglalkozott – és amivel kapcsolatban az EJEB-nek még nincs kifejeződött álláspontja –, az általánosan monitorozási kötelezettség tilalmának Eker. irányelv 15. cikkében foglalt kérdése. Ezzel kapcsolatban ugyanakkor meg kell említeni, hogy úgy tűnik, az EUB a 2011-es L'Oréal-ügy és a 2019-es Eva Glawischnig-Piesczek-ügy között eltelt időben kisebb iránymódosítást fogalmazott meg, és – bár az eseti monitorozásra hivatkozott – mégis inkább az ügyet elemezve úgy tűnik, mintha elfordult volna az általános monitorozás elfogadásának irányába.

Bár bizonyos kérdésekben az EJEB és az EUB döntései eltérnek egymástól, ez nem meglepő, hiszen a két bíróság más és más aspektusból vizsgálja ugyanazokat a kérdéseket. Ugyanakkor a két nemzetközi bíróság egymást kiegészítő joggyakorlata jelentős mértékben hozzájárul ahhoz, hogy az internet – mint komplex, folyamatosan változó ökoszisztéma – és a platformszolgáltatók felelősségi kérdései biztosabb lábakon álljanak a nemzeti bíróságok gyakorlatában is.

X. AZ INTERNET-HOZZÁFÉRÉS KORLÁTOZÁSÁNAK GYAKORLATA AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA ELŐTT, AVAGY A POLITIKAI CENZÚRA ÚJ ESZKÖZEI

Az elmúlt években a 2017-es Muižnieks-nyilatkozathoz képest⁸²² az állam által elvégzett vagy elrendelt internetkorlátozások helyzete érzékelhetően tovább romlott, ezért érdemes megvizsgálni, milyen mértékben élvezhető az internetelérés szabadsága az információk és az ötletek fogadásának és átadásának eszközeként. Azzal is érdemes továbbá foglalkoznunk, hogy az ellenállásnak milyen jogi útjai léteznek azzal az egyre gyakoribb jelenséggel szemben, azaz hogy egyes államok blokkolják a saját polgáraik információhoz való hozzáférését.

X. 1. „A SZŰRÉS, A BLOKKOLÁS ÉS A HEKKELÉS VÁLTOTTA FEL AZ OLLÓT ÉS A FEKETE TINTÁT”⁸²³

2011-ben az ENSZ véleménynyilvánítás szabadságáért felelős különleges jelentéstevője a véleménynyilvánítási és önkifejezési szabadság előmozdításáról és védelméről beszélt: „néhány mód, ahogyan az államok egyre inkább cenzúrázzák az online információkat: a tartalmak önkényes blokkolása vagy szűrése, a jogos véleménynyilvánítás kriminalizációja, a közvetítő felelősségének megállapítása, a felhasználók lekapcsolása az internetről,⁸²⁴ többek között a szellemi tulajdonjogi törvények alapján, kibertámadások, valamint a magánélethez való jog és az adatok elégtelen

⁸²² Lásd 94. ljt

⁸²³ BENNETT–NAIM, 2015.

⁸²⁴ Az első ismert internetleállítás 2007-ben történt a Guineai Köztársaságban. CARPENTER, Scott: The Internet Shutdowns Issue. *The Current*, 2021, 4. sz., <https://jigsaw.google.com/the-current/shutdown/>.

védelve.”⁸²⁵ A jelentés az államok által alkalmazott, a tartalmak végfelhasználóhoz való eljutását megakadályozni hivatott különböző intézkedéseket és kísérleteket említ, így többek között az alábbiakat:

- felhasználók hozzáféréseinek megtagadása bizonyos weboldalakhoz, IP-címekhez, valamint tartománynév-kiterjesztésekhez;
- weboldalak eltávolítása a gazdaszerverről;
- szűrőtechnológiák használata a meghatározott kulcskifejezéseket tartalmazó oldalak kizárására, illetve meghatározott tartalmak betöltésének megakadályozására.

Talán a legégetőbb kérdés, hogy milyen valóság rejtőzik a bizonyos országok által felhúzott „internetes Patyomkin-falvak” mögött. A 2019-es internetleállításokról szóló #KeepItOn jelentés⁸²⁶ aggodalomra ad okot. „2019 nehéz év volt Bolívia, Malawi, India, Szudán és más országok számára is, mind az online, mind az offline térben. A #KeepItOn koalíció 2019-ben a leállítások számának növekedését rögzítette,⁸²⁷ valamint a fenntartott és hosszabb ideig tartó, továbbá célzott internetleállítások felé mutató trendet dokumentált.”⁸²⁸ Világszerte legalább 213 dokumentált leállítás történt 2019-ben, és az érintett országok száma a 2018-as 25-ről 33-ra nőtt. Ez a szám a világ országainak 17%-át jelenti,⁸²⁹ így felmerül a kérdés: hány olyan ország van ma a világon, amelyről elmondható, hogy kormánya alkalmazta már ezt az intézkedést a saját állampolgáraival szemben? A lista elején álló három ország India, Venezuela és Jemen, de nem csak autoriter rezsimek és átálláson keresztülmenő

⁸²⁵ UNHRC: *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*. 2011, UN Doc A/HRC/17/27, Összefoglaló.

⁸²⁶ AccessNow: Targeted, Cut off, and Left in the Dark, 2020. február 24., <https://www.accessnow.org/cms/assets/uploads/2020/02/KeepItOn-2019-report-1.pdf>.

⁸²⁷ Itt érdemes megemlíteni, hogy a dokumentum a leállítások széles körét monitorozza, így idetartoznak mind a mobilhálózatok, mind az internethálózatok – akár teljes, akár részleges – blokkolásával kapcsolatos esetek. A dokumentum így az IP-címek blokkolásával járó kérdéseket és a forgalomnak csupán a lassításával járó kormányzati lépéseket is a kérdéses esetek közé számítja.

⁸²⁸ AccessNow, 2020, 1. o.

⁸²⁹ Worldometer: *How Many Countries Are There in the World?* 2020, <https://www.worldometers.info/geography/how-many-countries-are-there-in-the-world>.

országok korlátozták az internetet: 2019-ben Európa-szerte legalább öt internetleállítás történt.⁸³⁰ Érdemes észben tartani, hogy a fent említett leállítások nemcsak rövid ideig tartottak: a 213 dokumentált eset 16%-a hét napnál tovább tartott. A helyzet ráadásul a 2020-ra sem lett rózsásabb: bár a jelentés⁸³¹ kiemeli, hogy 2018-hoz és 2019-hez képest az internetleállítások száma csökkent, megjegyzi, hogy „a leállások kisebb száma nem jelzi a leállások hatásának csökkenését vagy a digitális jogok általános növekedését”.⁸³²

Még akkor is, amikor egy állam nem volt képes arra, hogy saját földrajzi határain belül leállítsa az internetet, elérte nagyjából ugyanezt, csak más eszközökkel. Az egyik módszer a sávszélesség korlátozása, amely hatékonyan lassítja az internetes forgalmat (*throttling*), míg más módszerek kizárólag a közösségimédia-oldalakat célozták, azonban mindkét módszer megzavarja az információ szabad áramlását. A leállítások, illetve lelassítások tényleges számát szinte lehetetlen pontosan meghatározni. A jelen fejezetben tárgyalt kormányzatok 2019-ben 116 leállítást⁸³³ ismertek el, ami a megfigyelt 213-nak mindössze 54%-a volt. A kormányzatok bevallott jogi céljai közé tartoztak „az álhírek, a gyűlöletbeszéd, valamint az erőszakra ösztönző tartalmak elleni küzdelem, a közbiztonság, a nemzetbiztonság, a harmadik felek tevékenységei és az iskolai vizsgák”.⁸³⁴ Az államok a műszaki problémák növekvő számát is felhozták kifogásként, habár a megfigyelők és a kritikusok ezt az állítást vitatják, és úgy hiszik, a valódi okok máshol keresendők: főként a tiltakozásokkal, az erőszakkal, a választásokkal és a politikai instabilitással kapcsolatosak. A jelentés szerint úgy tűnik, hogy kivételes körülmények (pl. választások, katonai cselekmények, vallási ünnepek, kormánytisztviselők látogatásai) esetén az államok hajlamosak rendkívüli (nem szabályos) intézkedéseket alkalmazni a vélt vagy valós problémák nyílt kritizálásának megakadályozására. A némileg bürokratikusnak hangzó megelőző óvintézkedéseket

⁸³⁰ ACCESSNOW, 2020, 3. o.

⁸³¹ ACCESSNOW: Shattered dreams and lost opportunities – a year in the fight to. 2021b. Március 3., https://www.accessnow.org/cms/assets/uploads/2021/03/Keep-It-On-report-on-the-2020-data_Mar-2021_3.pdf.

⁸³² Uo., 2. o.

⁸³³ ACCESSNOW, 2020, 12. o.

⁸³⁴ Uo., 13. o.; ACCESSNOW, 2021b, 11. o.

„az indiai kormány szinte minden esetben a háborús cselekményekkel járó helyzetekben (mint pl. a jammui és kasmíri helyzet⁸³⁵) megvalósuló internetleállítások indoklására használja fel”.⁸³⁶

X. 2. MÉRFÖLDKÖNEK SZÁMÍTÓ ESETEK AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA ELŐTT

Az EJEE 10. cikke értelmében „mindenkinnek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát és az információk, eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon tekintet nélkül és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna.” A 10. cikk ezután kimondja azt is, hogy ez a jog alakszerűségeknél, feltételeknél, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, de azoknak meg kell felelni az EJEH háromelemű tesztjének.⁸³⁷ Ez azt jelenti, hogy a megtámadott intézkedések nem lehetnek önkényesek: a beavatkozásnak „(a) alkalmasnak kell lennie az elérni kívánt jogszerű célok megvalósítására (megfelelőség vagy jogszerűség), (b) a lehető legkisebb mértékű beavatkozást jelentő eszköznek kell lennie (szükségesség), valamint (c) szigorúan arányban kell állnia az elérni kívánt jogi céllal (*stricto sensu* arányosság)”.⁸³⁸ Azaz „a blokkolás technikáját, szintjét és ideológiáját körültekintően kell megválasztani ahhoz, hogy az alapvető jogok sértetlenek maradjanak, de a blokkolás is elérje a célját”.⁸³⁹

Ebben a konkrét kérdésben az EJEH mérföldkönek számító esetei két országot érintenek: Oroszországot és Törökországot. Ezen esetek mind-

⁸³⁵ TRIVEDI, Upmanyu: India Court Finds Indefinite Restrictions in Kashmir Illegal. *Bloomberg*, 2020. január 10., <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-10/top-court-rules-limitless-internet-shutdown-in-kashmir-illegal>.

⁸³⁶ ACCESSNOW, 2020, 3. o.

⁸³⁷ BAYER, Judit: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának 10. cikkel kapcsolatos joggyakorlatának egyes súlypontjai. *Állam- és Jogtudomány*, 2017, 58. évf., 4. sz., 117–128. o.

⁸³⁸ OSTER, Jan: *Media Freedom as a Fundamental Right*. Cambridge, 2015, Cambridge University Press, 123–124. o.

⁸³⁹ PARTI Katalin: „10 dolog, amit utálok benned”, avagy a kormányzati szintű internet-blokkolás kritikája a német törvény kapcsán. *Infokommunikáció és Jog*, 2010, 7. évf., 3. sz., Idézi: POGÁCSÁS, 2020, 168. o.

egyikében az alapvető probléma az internet-hozzáférés blokkolása volt, habár az egyes államok eltérő módszereket alkalmaztak.⁸⁴⁰ Az esetek változatosak voltak: *járvékos blokkolás* (a blokkolt IP-címen több oldal osztozott, köztük a megcélzott oldal is), *túlzott blokkolás* (egy egész weboldalt blokkoltak egyetlen elfogadhatatlannak tartott lap vagy fájl miatt) vagy *teljes körű blokkolás* (az internet egészét vagy egy részét blokkolták). A legtöbb esetben az EJEB úgy találta, hogy a megtett intézkedés sértette az EJEE 10. cikkét, mivel azok nem mentek át a fent említett teszt szükségességre, illetve arányosságra vonatkozó részén.⁸⁴¹

X. 2.1. Akdeniz kontra Törökország (2014)⁸⁴²

A jelen fejezetben lentebb tárgyalt esetektől némileg eltér az Akdeniz kontra Törökország-ügy, de mivel ez a befogadhatósággal (*admissibility*) kapcsolatos, először ezzel érdemes foglalkozni. A török ügyészség médiajogi osztálya a mspace.com és a last.fm weboldalak elérésének teljes korlátozását rendelte el 2009 júniusában azzal az indokkal, hogy e weboldalak zenei művek terjesztésével szerzői jogot sértettek. A kérelmező a weboldalak felhasználójaként nyújtotta be a kérelmét, a fő kérdés pedig a következő volt: ki lehet az internetblokkolás „áldozata”? Az EJEB 2014-ben befogadhatatlannak nyilvánította a kérelmet (összeegyeztethetetlen személyi joghatóság – *ratione personae*), azzal az indokkal, hogy a kérelmezőre a korlátozó intézkedés csak közvetett hatást gyakorolt, így elégtelen bizonyíték állt rendelkezésre annak megállapítására, hogy valóban „áldozatnak” tekinthető-e. Az EJEB megállapította, hogy „az a tény, hogy a kérelmezőt megfosztották az e weboldalakhoz való hozzáféréstől, nem akadályozta meg őt abban, hogy részt vegyen a valamely közérdek-

⁸⁴⁰ Megjegyzendő, hogy egy másik szempont, ahonnan a kérdés megvizsgálható, a fogvatartottak internet-hozzáférést érintő korlátozások kérdése: *Kalda v. Estonia* App no. 17429/10 (ECtHR, 19 January 2016); *Jankovskis v. Lithuania* App no. 21575/08 (ECtHR, 17 January 2017); *Ramazan Demir v. Turkey* App no. 68550/17 (ECtHR, 9 February 2021).

⁸⁴¹ GOSZTONYI Gergely: Az internet-hozzáférés korlátozásának gyakorlata az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt. In *Medias Res*, 2021, 10. évf., 1. sz., 91–101. o.; GOSZTONYI, 2020b, 134–140. o.

⁸⁴² *Akdeniz v. Turkey* App no. 20877/10 (ECtHR, 11 March 2014).

lődésre számot tartó kérdésről folyó vitában”,⁸⁴³ ami azt jelenti, hogy ha az érintett személy a szükséges információkat (ez esetben a zenét) más forrásokból is beszerezhetette, ez védhetővé teheti bizonyos jellegű korlátozások állam általi alkalmazását.

X. 2.2. Ahmet Yıldırım kontra Törökország (2012)⁸⁴⁴

A denizli elsőfokú büntetőbíróóság a török jogszabályok értelmében minden hozzáférést blokkolt a Google-oldalakhoz, amely ideiglenes intézkedést egyetlen weboldal elleni büntetőeljárárs keretében hoztak meg. A probléma az volt, hogy ez a konkrét weboldal az állam álláspontja szerint sértette a modern török államot 1923-ban megalapító Musztafa Kemal Atatürk emlékét. Egy török diák, Ahmet Yıldırım a tudományos írásait a Google Sites szolgáltatással létrehozott weboldalra töltötte fel,⁸⁴⁵ így a fent említett – és a tőle teljesen független – blokkolás az ő domainjét is érintette. Az EJEB megállapította, hogy ezzel megsértették az EJE 10. cikkét, elsősorban azért, mert a Törökország által alkalmazott intézkedés nem a legkisebb mértékű beavatkozást jelentő eszköz volt, valamint az állam nem kísérelt meg jobb módot találni a céljai megvalósítására (pl. nem az összes Google-oldal, hanem csak az adott oldal elérhetőségének korlátozása). Az EJEB megállapította azt is, hogy a török nemzeti jogban nem létezett a tiltás hatóköre és a bírósági felülvizsgálat garanciáját szabályozó szigorú jogi keretrendszer. Maya Hertig Randall álláspontja szerint: „bár az EJEB érvelése a törvényesség elvéhez kapcsolódott, tekintettel arra, hogy a török jogszabályok nem feleltek meg az Egyezményben előírt előreláthatósági követelménynek, az ítéletből az is kiolvasható, hogy a blokkolás komoly aggályokat vet fel az arányosság elvének fényében is.”⁸⁴⁶ Ahogy ezt az EJEB más szavakkal megfogalmaz-

⁸⁴³ EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS: *Information Note on the Court's case-law*. 2014, 173. sz., Akdeniz v. Turkey – 20877/10, Decision 11.3.2014 [Section II], https://www.echr.coe.int/Documents/CLIN_2014_04_173_ENG.pdf, 22. o.

⁸⁴⁴ *Ahmet Yıldırım v. Turkey* App no. 3111/10 (ECtHR, 18 December 2012).

⁸⁴⁵ <http://sites.google.com/a/ahmetyildirim.com.tr/academic> – ma már nem elérhető a weboldal.

⁸⁴⁶ HERTIG RANDALL, Maya: Freedom of Expression in the Internet. *Swiss Review of International and European Law*, 2016, 26. évf., 2. sz., 238. o.

ta: „a Bíróság álláspontja szerint (a nemzeti hatóságoknak⁸⁴⁷) figyelembe kellett volna venniük – egyéb elemek mellett – azt a tényt, hogy egy ilyen, nagy mennyiségű információ hozzáférhetetlenné válásával járó intézkedés lényegesen korlátozta az internetfelhasználók jogait, és jelentős járulékos hatással bírt.”⁸⁴⁸

*X. 2.3. Cengiz és mások kontra Törökország (2015)*⁸⁴⁹

Egy másik esetben az ankarai büntetőbíróság döntött úgy, hogy egy, a YouTube-on közzétett poszt sértette az ország büntetőjogi törvényeit, amelyek tiltották Atatürk emlékének megsértését. A bíróság elrendelte a YouTube teljes körű blokkolását, amivel szemben Serkan Cengiz jogászprofesszor, valamint különböző török jogi egyetemek más tanárai is felszólaltak. Az EJEB-hez benyújtott keresetükben arra hivatkoztak, hogy hosszabb időn keresztül nem tudták használni a YouTube-ot, ami sértette az emberi jogait. Ebben az esetben az EJEB ugyanúgy azt állapította meg, hogy a Törökország által hozott intézkedések sértették az EJEE 10. cikkét. Ezzel együtt az EJEB azt is kimondta, hogy a YouTube az információk és ötletek interneten keresztül történő fogadására és átadására való jog gyakorlásának fontos eszközét jelentette a kérelmezők számára, és a jogsértés annak ellenére kimondható, hogy mind a kérelmezőket ért kár, mind annak hatása csupán járulékos jellegű volt.⁸⁵⁰ A bíróság ezenfelül kimondta a korlátozás aránytalanságát, és a fentiekhez hasonlóan megkérdőjelezte a tiltás hatókörét szabályozó jogi keretrendszert a török nemzeti jogban. Emellett – a korábbiakhoz képest új figyelembe veendő tényezőként – a bíróság fontos körülménynek találta azt is, hogy a korlátozást hosszabb időn keresztül fenntartották.

⁸⁴⁷ A szerző értelmező beszúrása.

⁸⁴⁸ *Ahmet Yıldırım v. Turkey* App no. 3111/10 (ECtHR, 18 December 2012), [66.].

⁸⁴⁹ *Cengiz and Others v. Turkey* App nos 48226/10 and 14027/11 (ECtHR, 1 December 2015).

⁸⁵⁰ Uo., [64.].

*X. 2.4. Kablisz kontra Oroszország, Dmitrijeva kontra Oroszország (2019)*⁸⁵¹

Az egyik ügyben Grigorij Kablisz, egy orosz aktivista, tájékoztatta a komi főváros, Sziktivkar önkormányzatát arról a szándékáról, hogy tiltakozást kíván szervezni. Kérését elutasították, és miután Kablisz a közösségi médiában (Vkontakte) vezetett blogján kritizálta a döntést, a fiókját letiltották. Az orosz hatóság döntése ugyanígy elutasító volt Elvira Dmitrijeva orosz állampolgár esetében is, aki szintén tüntetést jelentett be Oroszországban. Az orosz hatóságok egyik esetben sem bocsátottak ki egyetlen bírósági végzést sem, így az orosz ügyészség intézkedései ideiglenes intézkedésnek minősültek. A Dmitrijeva-ügyben ráadásul az EJEE 10. és a 11. cikket is vizsgálták. Az EJEB mindkét esetben megállapította, hogy az orosz állam megsértette az EJEE 10. cikkét: a bíróság kimondta, hogy az orosz „információs jogi törvényből hiányoznak a Bíróság esetjoga által előírt, a visszaélések elleni garanciát biztosító szabályok”.⁸⁵² Eszerint minden állam esetében olyan jogi keretrendszerre van szükség, amely biztosítja mind a tiltások hatályának szigorú ellenőrzését, mind pedig a hatékony bírósági felülvizsgálatot a hatalommal való visszaélés megakadályozása érdekében.⁸⁵³

*X. 2.5. Wikimedia Foundation Inc. és mások kontra Törökország (2019)*⁸⁵⁴

A harmadik eset, ahol Törökország kívánt blokkolást alkalmazni, kimenetelében eltér a fentebb tárgyalt Ahmet Yıldırım kontra Törökország, illetve a Cengiz és mások kontra Törökország esetek által szolgáltatott

⁸⁵¹ *Elvira Dmitrijeva v. Russia* App nos. 60921/17 and 7202/18 (ECtHR, 30 April 2019); *Kablis v. Russia* App nos. 48310/16 and 59663/17 (ECtHR, 30 April 2019).

⁸⁵² *Kablis v. Russia* App nos. 48310/16 and 59663/17 (ECtHR, 30 April 2019), [97.].

⁸⁵³ *Ahmet Yıldırım v. Turkey* App no. 3111/10 (ECtHR, 18 December 2012), [64.]. Az EJEB a kérdéssel az alábbi ügyekben is foglalkozott: *Association Ekin v. France* App no. 39288/98 (ECtHR, 17 July 2001), [58.]; *Editorial Board of Pravoye Delo and Shtekel v. Ukraine* App no. 33014/05 (ECtHR, 5 May 2011), [55.].

⁸⁵⁴ *Wikimedia Foundation Inc. ve Diğerleri Başvurusu* (Başvuru Numarası: 2017/22355, Karar Tarihi: 26/12/2019).

példától. Ebben az ügyben az EJEB nem találta úgy, hogy Törökország megsértette volna az EJE 10. cikkét. Az ügy háttere a következő: 2017-ben a török információs és távközlési technológiáért felelős hatóság a Wikipedia – törökön kívüli – minden nyelvű változatát letiltotta azzal az indoklással, hogy az megtagadta a kérésüket, hogy távolítsa el a Törökországot az ISIS és más terrororganizációk támogatójaként megjelölő tartalmakat. Ezen a ponton fel kell hívni a figyelmet arra, hogy Törökországban 2019-re „több mint 15 intézmény és szervezet kapott felhatalmazást arra, hogy különböző szabályozások alapján hozzáférés-korlátozó végzéseket bocsásson ki vagy kérjen, és e hatáskörök többségét bírósági jóváhagyáshoz nem kötött közigazgatási blokkolási végzések benyújtásán keresztül gyakorolták”.⁸⁵⁵ A fenti tartalmak kapcsán Törökország azt állította, hogy a Wikipedia az ország ellen szervezett „bemocskoló kampányban” vesz részt,⁸⁵⁶ ezért a blokkolást fenntartották. Mivel egyeztetési kísérleteik zátonyra futottak, a Wikipedia 2019-ben kérelmet nyújtott be az EJEB-hez. Bár nem bizonyítható, hogy ennek hatására, de nem sokkal ezt követően a török alkotmánybíróság kimondta, hogy a teljes körű korlátozás sértette a török alkotmány 26. cikke által garantált véleménynyilvánítási szabadság jogát. Kimondta továbbá azt is, hogy a beavatkozás indokainak értelmezése túlzottan tág, ami előreláthatatlanná teszi a potenciális jogalapokat, és lényeges visszatartó erővel bír, azaz öncenzúrára sarkallhat. Mivel a kérdés Törökországon belül rendeződött, az EJEB a kérelmet nem bírálta el.

⁸⁵⁵ AKDENİZ, Yaman – GÜVEN, Ozan: *Web 2019: An Iceberg of Unseen Internet Censorship in Turkey*. Isztambul, 2020, Ifade Özgürlüğü Derneği – Freedom of Expression Association, 4–8. o.

⁸⁵⁶ ATAY ALAM, Hande – ARIF, Merieme – JOE STERLING, Joe: Turkey Blocks Wikipedia over What it Calls Terror „Smear Campaign”. CNN, 2017. április 29., <https://edition.cnn.com/2017/04/29/europe/turkey-wikipedia/index.html>.

X. 2.6. *Vlagyimir Kharitonov kontra Oroszország,*
OOO Flavus és mások kontra Oroszország, Bulgakov kontra Oroszország,
*Engels kontra Oroszország (2020)*⁸⁵⁷

Az ebben az alfejezetben tárgyalt ügyek kapcsán a weboldalak blokkolásával kapcsolatos legutóbbi esetekben Oroszország szerepelt alperesként. Ezen ügyek mindegyikében fellelhetünk hasonlóságokat, és az EJEB összevont döntésként egyazon napon (2020. június 23-án) hozott ítéletet mindegyikben, habár a kérelmeket 2013 és 2015 között nyújtották be. Vlagyimir Kharitonov azt vette észre, hogy weboldalának IP-címét blokkolták, mert az orosz szövetségi gyógyszerellenőrzési szolgálat le akarta tiltani a hozzáférést egy másik, ugyanannál a tárhelyszolgáltatónál és ugyanazon az IP-címen működő weboldalhoz. Az OOO Flavus-ügyben a weboldal elérését az orosz főügyész kérésére korlátozták anélkül, hogy ehhez először bírósági végzést szereztek volna. Oroszország elmulasztotta a felpereseket tájékoztatni arról, hogy valójában melyik feltöltött anyagot tartja jogsértő tartalomnak, így a felperes még el sem tudta távolítani azokat, hogy a hozzáférést visszszakaphassa. Jevgenyij Bulgakov hozzáférést bírósági végzés alapján tagadták meg egy, a weboldalának szélsőséges kiadványokat tartalmazó részén tárolt elektronikus könyv miatt. Az orosz bíróság azt követően is fenntartotta a határozatot, hogy Bulgakov törölte az érintett könyvet, arra hivatkozva, hogy a korlátozás teljes körű volt, és nem csak magára az adott anyagra vonatkozott. Grégory Engels nagyon hasonló helyzetben találta magát amiatt, hogy a weboldala a tartalomszűrők megkerülésének módjait taglaló információkat tartalmazott. A blokkolást annak ellenére elrendelték, hogy az információk nem sértették a nemzeti jogot. Az EJEB mindegyik bírósági ügyben egyhangúlag megállapította az EJEE 10. cikkének megsértését, és világosan kimondta, hogy a nemzeti eljárásokból hiányzott a szükséges legitimitás, mivel Oroszország információs jogi törvényének a weboldalak blokkolásához alkalmazott rendelkezései nem biztosítottak megfelelő garanciákat a visszaélések-

⁸⁵⁷ *Bulgakov v. Russia* App no. 20159/15 (ECtHR, 23 June 2020); *Engels v. Russia* App no. 61919/16 (ECtHR, 23 June 2020); *OOO Flavus and Others v. Russia* App nos 12468/15, 23489/15, and 19074/16 (ECtHR, 23 June 2020); *Vladimir Kharitonov v. Russia* App no. 10795/14 (ECtHR, 23 June 2020).

kel szemben. A bíróság azt is kimondta, hogy „valamely weboldal elérésének teljes körű blokkolása olyan extrém intézkedés, amely az újság- vagy televíziócsatorna-betiltáshoz hasonlítható”.⁸⁵⁸

X. 2.7. *Akdeniz és Altıparmak kontra Törökország* (2021)⁸⁵⁹

Az érintett és tartalmilag összefüggő két ügyben a török hatóság 2015-ben és 2016-ban az egyik ügyben több mint 600, a másik ügyben 111 internetes tartalomhoz (hírportálok, videóportálok, közösségi média felhasználói fiókok) való hozzáférést korlátozott jogellenesen a beadványok szerint, ezzel pedig megsértette az EJEE 10. és 18. cikkeit. Az ügyekben 2022 elején még nincsen döntés, de az EJEB értesítette a török kormányzatot, és kérdésekkel fordult a felekhez.⁸⁶⁰

X. 3. AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK JOGFEJLESZTŐ TEVÉKENYSÉGE

Az EJEB ítéleteiből kitűnik, hogy az internet korlátozása bizonyos esetekben akár elfogadható is lehet, de csak akkor lehet kompatibilis az emberi jogokkal, ha megfelel bizonyos követelményeknek. Gondosan ügyelni kell az EJEB háromelemű tesztjének mindhárom részére (jogszerűség, szükségesség és arányosság): a jelen cikkben vizsgált államok azonban rendszeresen nem felelnek meg e teszt szükségességre vonatkozó követelményének (pl. lennének kisebb beavatkozással járó módszerek is), illetve az arányosság követelményének (pl. járulékos károk keletkeznek, mint amikor a célzott anyagokkal semmilyen összefüggésben nem álló weboldalakat vetetnek le vagy korlátoznak).

⁸⁵⁸ *Vladimir Kharitonov v. Russia* App no. 10795/14 (ECtHR, 23 June 2020), [38.].

⁸⁵⁹ *Akdeniz and Altıparmak v. Turkey* App no. 5568/20; *Akdeniz and Altıparmak v. Turkey* App no. 35278/20.

⁸⁶⁰ Ami azt is jelenti, hogy Akdeniz ebben az ügyben nem került be nem fogadásra összeegyeztethetetlen személyi joghatóság (*ratione personae*) miatt, mint azt a X. 2.1. fejezetben láthattuk. Ugyanez történt egy másik beadványával is 2021-ben: *Akdeniz and Others v. Turkey* App nos 41139/15 and 41146/15 (ECtHR, 4 May 2021).

Tekintettel arra, hogy az internet olyan sok ember számára vált az emberi jogok gyakorlásának és kifejezésének, az információk és az ötletek fogadásának és átadásának, valamint az államok és a csoportok marginalizációja elleni küzdelemnek az eszközévé a különböző társadalmakban, az ilyen esetek növekvő száma világos figyelmeztetés. Az EJEB által elbírált, mérföldkőnek számító esetekben különféle megközelítéseket láthatunk arra, ahogyan az államok korlátozni próbálják az internetet, valamint megkísérelnek elérhetetlenné tenni bizonyos tartalmakat a végfelhasználók számára. A nemzetközi joggyakorlat – mostanáig – megakadályozta őket ebben, és a jelen fejezetben bemutatott esetjog alátámasztja: jogszerű tartalmak esetén az internetelés bármiféle korlátozása drasztikus beavatkozás, amelyet a világ államai csak utolsó, rendkívül indokolt intézkedésként alkalmazhatnak. Ugyanakkor, ahogy a 2021-es #KeepItOn jelentés kiegészítése⁸⁶¹ négy trendre hívja fel a figyelmet:

- egyre hosszabb idejűek az internetleállítások;
- választások alkalmával felerősödik ennek az eszköznek a használata;
- tüntetések alkalmával felerősödik ennek az eszköznek a használata; és
- aktív fegyveres konfliktusok alkalmával felerősödik ennek az eszköznek a használata.

Mi lehet a jövőbeli irány? Az Article-19 nemzetközi emberi jogokkal foglalkozó szervezet – az EJEB ítéleteiből következő módon – részletezi azokat a követelményeket, amelyek megvalósulásával a helyzet jogilag megnyugtató módon rendezhető a jelenlegi jogszabályi környezet mellett is. Először is, a jogszabályoknak rendelkezniük kell a korlátozásra alkalmazható intézkedésekről, emellett jogszabályi rendelkezésnek kell világos és kiszámítható szabályok formájában meghatároznia, hogy milyen tartalmak és milyen mértékben blokkolhatók. Annak megítélése során, hogy milyen tartalmak blokkolhatók, a nemzeti jogalkotásnak a nemzetközi emberi jogi normák által felállított standardokat kell követnie. Másodszor, a blokkolási intézkedéseket bíróságnak vagy független bírói szervnek kell elrendelnie. A nem független kormányzati szervek jó esély-

⁸⁶¹ ACCESSNOW: #KeepItOn update: who is shutting down the internet in 2021? 2021c. június 7., <https://www.accessnow.org/who-is-shutting-down-the-internet-in-2021/>.

lyel túlzottan szigorú korlátozó intézkedéseket alkalmaznak, mivel elsődleges céljuk a véleménynyilvánítás szabadságával ellentétes érdekek védelme. Harmadrészt, az internetfelhasználók és az internetszolgáltatók számára lehetővé kell tenni a korlátozó intézkedések megtámadását. Ennek érdekében, amikor megpróbálnak hozzáférni egy blokkolt oldalhoz, elegendő információt kell a rendelkezésükre bocsátani arra vonatkozóan, hogyan támadhatják meg az intézkedést. Végezetül, a jogszerű tartalmak blokkolásának elkerülése érdekében a blokkoló intézkedéseket szigorúan célzottan kell alkalmazni, azaz az IP-cím-technológiákat csak nem megosztott IP-kiszolgálók megcélzására szabad felhasználni.⁸⁶²

2021-ben az ENSZ békés gyülekezésért és egyesülési szabadságáért felelős különleges jelentéstevője felszólította „az államokat, a nemzetközi intézményeket, a vállalkozásokat és más érdekelt feleket, hogy kötelezzék el magukat az internetlezárások megszüntetése mellett”.⁸⁶³ Reméljük, lesz foganatja.

⁸⁶² ARTICLE-19: *Russia: European Court Judgment is Victory for Freedom of Expression*. 2020. június 23., <https://www.article19.org/resources/russia-european-court-judgment-is-victory-for-freedom-of-expression>.

⁸⁶³ UNHRC: *Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association*. 2021, UN Doc A/HRC/47/24/Add.2, 69.

XI. CENZÚRA A NAGYVILÁGBAN A 2020-AS ÉVEK ELEJÉN

„Ne a lélegzetvételt. A zihálást.”⁸⁶⁴

2022-re úgy tűnik, hogy kevesen vannak ma már, akik az audiovizuális szabályokra vagy az internet szabályozására a „ló jogaként” tekintenének. A kiberlibertarianizmus visszaszorulóban⁸⁶⁵ lévő alapeszméiből mára – a tényleges eredménytől függetlenül – a technológia és az internet természetszerűleg felszabadító jellege maradt velünk, illetve folyamatos – kilátástalannak tűnő – küzdelmük a kommunikáció decentralizálásáért, ahol mindenki (a privilegiált és a hátrányos helyzetben lévők is) megkaphatja az őt megillető kommunikációs teret.⁸⁶⁶ A kiberpaternalizmus – azaz kicsit leegyszerűsítve az internet szabályozása az államok saját földrajzi és jogi határain belül – gyakorlati megvalósíthatatlansága csekélynek tűnik,

⁸⁶⁴ PILINSZKY János: Intelem. In HAFNER Zoltán (szerk.): *Pilinszky János összes versei*. Budapest, 1996, Osiris Kiadó, 100. o.

⁸⁶⁵ Természetesen az irányzatnak ma is vannak képviselői: a nagyközönség szemében a legismertebb talán Lawrence Lessig. A kiberlibertarianizmus is szóba kerül az egyik előadásában, amit a Politics and Prose könyvesboltban (Washington, D.C.) tartott 2019-ben a *They Don't Represent Us* című könyvről: <https://youtu.be/9oA78WgIo00?t=2311>.

⁸⁶⁶ Érdemes ezt összevetni a hagyományos média alternatív típusának (*community media*) jellegzetességeivel, amelyből kitűnik, hogy az internet a korai időszakban kiváló lehetőség lehetett volna egy valóban demokratikusabb nyilvános tér szerepének betöltésére. GOSZTONYI, 2014, 31–32. o.; HAMMER, Ferenc: Smells, Sounds, Walks Like Public Service Broadcaster. But Then, Why Is It Not? – Community Media in Hungary. In GULYÁS, Ágnes – HAMMER, Ferenc (szerk.): *Public Service Media in the Digital Age: International Perspectives*. Newcastle upon Tyne, 2003, Cambridge Scholars Publishing, 121–122. o.; LUBLINSKI, Jan – WAKILI, Merjam – BERNER, Petra: Introduction: A Major Challenge for Media Development. In LUBLINSKI, Jan – WAKILI, Merjam – BERNER, Petra (szerk.): *In the Service of the Public. Functions and Transformation of Media in Developing Countries*. Bonn, 2014, DW Akademie, 16–17. o.

ám nem lehetetlennek. A 2015-től meghirdetett kínai kibernyilvánosság, majd az ehhez a 2010-es évek vége felé csatlakozó Oroszország lépéseit láthattuk és láthatjuk a mai napig.

Az elmúlt évtizedben szinte minden jelentősebb médiaorgánium ki-
fejezetten feltűntette a híroldalain, hogy „az ENSZ az internethez való
hozzáférést emberi jogként ismeri el”.⁸⁶⁷ Ez pusztán újságírói fogásnak
értelmezhető, hiszen az ENSZ Emberi Jogi Tanács dokumentumának
konkrét szövege ilyet nem állít. Bár kimondta, hogy „ahhoz, hogy az in-
ternet globális, nyitott és átjárható maradjon, elengedhetetlen, hogy az
államok a saját nemzetközi emberi jogi kötelezettségeiknek – különös
tekintettel a véleménynyilvánítás szabadságára, az egyesülés szabadságá-
ra és az adatvédelemre – megfelelő kezeljék a biztonsági aggályokat”,⁸⁶⁸
ez nem ugyanaz, mintha az internethez való szabad hozzáférést emberi
jogként ismerték volna el.⁸⁶⁹

Az internetelérés megakadályozását célzó állami beavatkozás fenyege-
tése továbbra is fennáll. Az ENSZ véleménynyilvánítás szabadságáért fele-
lős különleges jelentéstevője aggályát fejezte ki 2020-ban amiatt, hogy „a
kormányzatok egyre gyakrabban folyamodnak az internet lekapcsolásához,
gyakran jogtalan célokból, és a lakosságra nézve minden esetben arányta-
lan hatásokat okozva”.⁸⁷⁰ Az Európai Sajtó- és Médiaszabadság Központ

⁸⁶⁷ KRAVETS, David: UN Report Declares Internet Access a Human Right. *Wired*, 2017. június 3., <https://www.wired.com/2011/06/internet-a-human-right/>; VELOCCI, Carli: Internet Access Is Now a Basic Human Right. *Gizmodo*, 2016. július 4., <https://gizmodo.com/internet-access-is-now-a-basic-human-right-1783081865>; JACKSON, Nicholas: United Nations Declares Internet Access a Basic Human Right. *The Atlantic*, 2011. augusztus 8., <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2011/06/united-nations-declares-internet-access-a-basic-human-right/239911>.

⁸⁶⁸ UNHRC: *The Promotion, Protection and Enjoyment of Human Rights on the Internet*. 2016, UN Doc A/HRC/32/L.20.; Vö. Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa „felszólít minden államot, hogy támogassák és könnyítsék meg az internethez való hozzáférést és a média, valamint az információs és kommunikációs eszközök fejlesztését célzó nemzetközi együttműködést minden országban”. UNHRC: *The Promotion, Protection and Enjoyment of Human Rights on the Internet*. 2012, UN Doc A/HRC/RES/20/80, 2.

⁸⁶⁹ Ezzel kapcsolatban lásd még SZOSZKIEWICZ, Łukasz: Internet Access as a New Human Right? State of the Art on the Threshold of 2020. *Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Im. Adama Mickiewicza*, 2020, 8. sz., 49–62. o.

⁸⁷⁰ UNHRC: *Disease pandemics and the freedom of opinion and expression. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*. 2020, UN Doc A/HRC/44/49, 25.

2020. júliusi jelentésében⁸⁷¹ rámutatott, hogy 2020 márciusától júniusáig a médiaszabadság elleni fenyegetések széles köre állt fenn, pl. „ez idő alatt a török hatóságok továbbra is mediaszabályozó hatóságok felhasználásával állítottak le kritikusi vagy érzékeny témákról tudósító orgánumokat”.⁸⁷²

Így az internetes tartalmak politikai célú blokkolása a 2020-as években is a mindennapok része számos országban. A kínai internetszuverenitás a legszéleskörűbb megoldás, de 2021 nyarára felzárkózott Oroszország is: néhány évig próbálgatta a technológiát, végül 2021. június 15. és július 15. között – teszt jelleggel – sikeresen⁸⁷³ megvalósította az ország fizikai leválását a nemzetközi internethálózatról.⁸⁷⁴ Mindennek alapja, hogy Oroszország 2019-ben – a 2013-as távközlésről szóló szövetségi törvény módosításaként⁸⁷⁵ – fogadta el és léptette hatályba a szuverén internetről szóló törvényt,⁸⁷⁶ amely alapján:

- az orosz internetszolgáltatóknak olyan eszközöket kötelező telepíteniük, amelyek mélységi tartalom-ellenőrzést tesznek lehetővé (DPI⁸⁷⁷)

⁸⁷¹ EUROPEAN FEDERATION OF JOURNALISTS – INTERNATIONAL PRESS INSTITUTE – EUROPEAN CENTRE FOR PRESS AND MEDIA FREEDOM: *Mapping Media Freedom: a Four-Month Snapshot*. 2020, <https://www.mfr.eu/wp-content/uploads/2020/07/MFRR-Monitoring-Report-FINAL.pdf>.

⁸⁷² Uo., 19. o.

⁸⁷³ COLLMAN, Ashley: Russia disconnected itself from the rest of the internet, a test of its new defense from cyber warfare, report says. *Insider*, 2021. július 23., <https://www.businessinsider.com/russia-cuts-self-off-from-global-internet-tests-defenses-rbc-2021-7>.

⁸⁷⁴ Ki kell emelni, hogy az Insider nem tudta két független forrásból az információt megerősíteni.

⁸⁷⁵ A törvény elfogadásához vezető folyamatról és a törvény részletes szabályairól lásd TÖLGYESI Beatrix: Az orosz „szuverén internet” törvényről. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 2020, 13. évf., 2. sz., 113–132. o.; HUMAN RIGHTS WATCH: *Russia: Growing Internet Isolation, Control, Censorship. Authorities Regulate Infrastructure, Block Content*. 2020. június 18., <https://www.hrw.org/news/2020/06/18/russia-growing-internet-isolation-control-censorship>.

⁸⁷⁶ Федеральный закон от 01.05.2019 № 90-ФЗ „О внесении изменений в Федеральный закон „О связи” и Федеральный закон „Об информации, информационных технологиях и о защите информации”, <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201905010025>.

⁸⁷⁷ A technológiáról részletesen lásd FUCHS, Christian: *Implications of Deep Packet Inspection (DPI) Internet Surveillance for Society*. Uppsala, 2012, Uppsala University.

és lehetővé teszik a szolgáltatók és az állami szervek számára, hogy megtalálják a fenyegető tartalmak eredeti forrását, és szükség esetén blokkolják őket;

- az internetszolgáltatóknak az ország webes forgalmát és információit államilag ellenőrzött pontokon keresztül kell vezetniük;⁸⁷⁸
- a kormánynak joga van arra, hogy vészhelyzet esetén fizikailag leválassza az orosz internetet a nemzetközi internethálózatról.⁸⁷⁹

Ráadásul a fenyegető tartalmak homályos törvényi meghatározása miatt a hatóságok – az önkényesség veszélyét magában hordozó – feladata, hogy eldöntsék, melyik helyzet követel nyomon követést, átirányítást vagy blokkolást. „A folyamat nem átlátható és visszaélések tárháza lehet”, állította a Human Rights Watch, megjegyezve, hogy a törvény elfogadása „rossz hír Oroszország számára, és veszélyes precedenst teremt más országok számára”.⁸⁸⁰ Mindennek azonban voltak előjelei: a Riporterrek Határok Nélkül nemzetközi újságíró szervezet 2019-es jelentésében 27-re teszi az olyan orosz törvények számát, amely a sajtószabadságot vagy a szólásszabadságot korlátozzák.⁸⁸¹ Ezek közül kiemelésre érdemes a 2006-os Az információról, az információs technológiákról és az információ védelméről szóló törvény⁸⁸² 2019-es módosítása, amely immár klasszikus büntetőjogi szankcióval, szabadságvesztéssel is sújthatja

⁸⁷⁸ Mindezt tetézi – kínai mintára – a VPN-használatra kirótt súlyos és elrettentő bírságok ténye. N/A: Госдума ввела штрафы за нарушение закона об анонимайзерах. *Meduza*, 2018. június 5., <https://meduza.io/news/2018/06/05/gosduma-vvela-shtrafy-za-narushenie-zakona-ob-anonimayzerah>.

⁸⁷⁹ MA, Alexandra: Russia officially introduced a 'sovereign internet' law to let Putin cut off the entire country from the rest of the web. *Insider*, 2019. november 1., <https://www.businessinsider.com/russia-sovereign-internet-law-cut-web-access-censorship-2019-11>.

⁸⁸⁰ HUMAN RIGHTS WATCH: *Russia: New Law Expands Government Control Online. Wider Internet Surveillance*. 2019. október 31., <https://www.hrw.org/news/2019/10/31/russia-new-law-expands-government-control-online>.

⁸⁸¹ REPORTERS WITHOUT BORDERS: Taking Control? Internet Censorship and Surveillance in Russia. *rsf.org*, 2019. november 27., https://www.reporter-ohne-grenzen.de/fileadmin/Redaktion/Downloads/Berichte/2019/russiareport_web_updated.pdf, 10–20. o.

⁸⁸² Federal Law No. 149-FZ of July 27, 2006 on Information, Information Technologies, and Information Protection.

az illegális tartalom megosztóit.⁸⁸³ A jelentés kiegészítésében ráadásul bemutatják, hogy rövid két év alatt (2020–2021) újabb 16 hasonló jellelgű törvényt került elfogadásra Oroszországban.⁸⁸⁴ Az Európai Audiovizuális Megfigyelőközpont 2021-ben kiemelte, hogy a fentebb elemzett EJEB-ügyek⁸⁸⁵ következtében Oroszország a blokkolás helyett inkább a jelentős összegű bírságok kiszabásának irányába indult el.⁸⁸⁶ a személyes adatok kezelésével összefüggésben immár 1-6 millió rubeles bírság szabható ki első alkalommal, míg az ismételt jogsértés esetén az összeg 6-18 millió rubelre emelkedik. 2021 augusztusában a WhatsApp 4 millió rubeles, míg – visszaesőként – a Facebook 15, a Twitter 17 millió rubeles bírságot kapott.⁸⁸⁷ Óriás méretű, folyamatosan tanuló megfigyelőrendszerek, VPN-használat megnehezítése vagy tiltása, a közvetítő szolgáltatókra erőltetett monitorozás és hatalmas bírságok, a fenyegetőnek minősített tartalmak utáni nem kiszámítható hatósági és igazságszolgáltatási döntések – és mindez immár a világ legnépesebb (Kína) és kilencedik legnépesebb (Oroszország) államában,⁸⁸⁸ azaz a világ összlakosságának 20%-a fölötti befolyással.

Magyarországon 2020-ban fogadták el az Országgyűlés a T/10309 számú törvényjavaslat⁸⁸⁹ alapján a 2020. évi XXXI. az egyes törvényeknek a polgárok biztonságát erősítő módosításáról szóló törvényt, amely módosította – többek között – a 2013. évi L. törvényt az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról is. Az új szabályok alapján a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat határozatban elrendelheti az ideiglenes hozzáférhetetlenné tételét annak az elektronikus hírközlő hálózat útján továbbított adatnak vagy egyéb információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak, amely a

⁸⁸³ RICHTER, Andrei: *Regulation of social media in Russia*. Strasbourg, 2021, European Audiovisual Observatory, 16. o.

⁸⁸⁴ REPORTERS WITHOUT BORDERS: Taking Control? Internet Censorship and Surveillance in Russia. Updated. *rsf.org*, 2021. augusztus 31., <https://www.reporter-ohne-grenzen.de/fileadmin/Redaktion/Downloads/Berichte/2021/russiareport-update.pdf>, 9–18. o.

⁸⁸⁵ Lásd részletesen a X. 2.6. fejezetben.

⁸⁸⁶ RICHTER, 2021, 10. o.

⁸⁸⁷ Uo., 11. o.

⁸⁸⁸ <https://www.worldometers.info/world-population/#top20>.

⁸⁸⁹ <https://www.parlament.hu/irom41/10309/10309.pdf>.

magyar kibertér biztonságára fenyegetést jelent. Ilyen fenyegetést jelenthet az olyan tartalom, amely „honvédelmi vagy szövetségi érdeket sért vagy veszélyeztet, vagy honvédelmi célú elektronikus információs rendszer biztonságára fenyegetést jelent”.⁸⁹⁰ A határozat kötelezettje – annak határozatban történő megjelölése nélkül – valamennyi elektronikus hírközlési szolgáltató, és az intézkedés 90 napra rendelhető el, amely indokolt esetben 90 nappal meghosszabbítható.⁸⁹¹ A törvény szövegét a kritikusok elnagyoltsága és nem pontos megfogalmazása alapján támadják, illetve kiemelték, hogy a 90 + 90 napos hosszú kibertámadás nem áll a realitások talaján.⁸⁹² A törvény a jogorvoslati lehetőségeket sem taglalja a hatósági döntéssel szemben. A kibertér védelme természetesen egy fontos cél, ám – ahogy fentebb láthattuk – pontosan az ilyen „gumijogszabályok” vezethetnek el az internettel kapcsolatban sokkal sikamlóssabb terepekre.

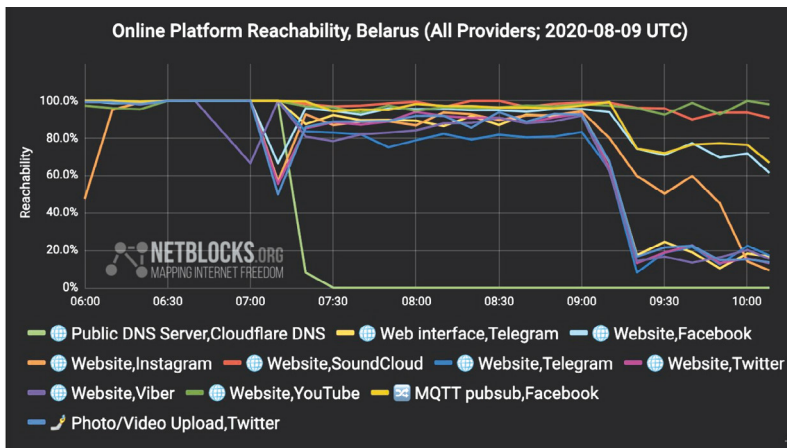
A 2020-as fehérorosz elnökválasztás sem múlt el az internettel kapcsolatos lépések nélkül. Bár nincs egyetértés abban, hogy az internet teljes lezárása vagy csak majdnem teljes korlátozása volt-e a választásokat papíron megnyerő⁸⁹³ Alekszandr Lukasenko elnök célja, a választások után korábban soha nem látott tüntetéshullám kezdődött Belaruszban, naponta, majd hetente tiltakozott százezres tömeg országszerte. Az internet zavarását a Netblocks két képe jól szemlélteti:

⁸⁹⁰ 2013. évi L. törvény az állami és önkormányzati szervek elektronikus információ-biztonságáról (Ibtv.), 16/A. § (2). Lásd BODÓ Attila Pál – PALICZ Tamás – JOÓ Tamás: *Az Ibtv. gyakorlata*. Budapest, 2020, Nemzeti Közszerzői Egyetem.

⁸⁹¹ Uo., 16/A. § (3).

⁸⁹² KÓSA András: Bárkinél lekapcsolhatja az internetet az állam. *Népszava*, 2020. május 21., <https://nepszava.hu/3078831barkinel-lekapcsolhatja-az-internetet-az-allam>.

⁸⁹³ Az Európai Unió nem ismeri el a belarusz választások eredményeit: azokat sem szabadnak, sem igazságosnak nem tartva. EUROPEAN COUNCIL: *Restrictive measures following the 2020 Belarus presidential elections*. 2020. október 1., <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-following-the-2020-belarus-presidential-elections/>.

13. kép. Online platformok elérése Fehéroroszországban
2020. augusztus 9-én⁸⁹⁴

Az internetforgalom zavartalansága csak a negyedik napra állt vissza. Ráadásul a DPI-technológia használatát is meg lehetett figyelni, amivel nemzetközi és fehérorosz híroldalakat és közösségimédia-oldalakat blokkoltak.⁸⁹⁵ Ráadásul 2021-ben, mivel a fehérorosz elnök szerint „az internet szabad elérése »nemzetbiztonsági kockázatot« jelent, (...) az internetet korlátozhatják, és indokolt esetben a hozzáférést meg is tilthatják, és a kormányzat kommunikációs és analitikai osztálya veszi át fölötté a teljes irányítást”.⁸⁹⁶ Láthatjuk, hogy az eddigi önkényes blokkolást immár a törvény erejének rendelték alá.⁸⁹⁷

⁸⁹⁴ <https://twitter.com/netblocks/status/1292407531046936577/photo/1>.

⁸⁹⁵ Olyan szolgáltatók oldalai mellett, mint a Walmart, a Samsung vagy a Disney, amivel valószínűleg az volt a cél, hogy egy általános technikai problémának tűnjön a folyamat. GILBERT, David: Belarus Cut Off the Internet and Tried to Make It Look Like an Accident. *Vice*, 2020. augusztus 11., <https://www.vice.com/en/article/z3e8v3/belarus-cut-off-the-internet-and-tried-to-make-it-look-like-an-accident>.

⁸⁹⁶ TÓTH Csaba Tibor: Lukaszenka törvényben engedélyezte az internet azonnali korlátozását Belaruszban. *azonnali.hu*, 2021. május 25., <https://azonnali.hu/cikk/20210525lukaszenka-torvenyben-engedelyezte-az-internet-azonnali-korlatozasat-belaruszban>.

⁸⁹⁷ N/A: Lukashenka authorizes Internet blocking. *Belsat TV*, 2021. május 25., <https://belsat.eu/en/news/25-05-2021-lukashenka-authorizes-internet-blocking/>.

NetBlocks.org: Online Platform Feature Restrictions by ISP, Belarus - BY, 2020-08-09

asn	asn_name	isp_name	Feature	Platform	Status	reachability -	feature rate
28106	MTS-BY-AS, BY	Mobile TeleSystems JSCC	Website	Telegram	DOWN	0%	
42772	A1-BY-AS, BY	Unitary enterprise A1	Website	WhatsApp	DOWN	0%	
42772	A1-BY-AS, BY	Unitary enterprise A1	Backend	WhatsApp	DOWN	0%	
42772	A1-BY-AS, BY	Unitary enterprise A1	Registration	WhatsApp	DOWN	0%	
42772	A1-BY-AS, BY	Unitary enterprise A1	Website	Twitter	DOWN	0%	
42772	A1-BY-AS, BY	Unitary enterprise A1	Content CDN	WhatsApp	DOWN	0%	
42772	A1-BY-AS, BY	Unitary enterprise A1	Website	Telegram	DOWN	0%	
42772	A1-BY-AS, BY	Unitary enterprise A1	Mobile API	Twitter	DOWN	0%	
42772	A1-BY-AS, BY	Unitary enterprise A1	Web interface	Telegram	DOWN	0%	
42772	A1-BY-AS, BY	Unitary enterprise A1	Syndication API	Twitter	DOWN	0%	
42772	A1-BY-AS, BY	Unitary enterprise A1	Web interface	WhatsApp	DOWN	0%	
42772	A1-BY-AS, BY	Unitary enterprise A1	Tweet Embed API	Twitter	DOWN	0%	
42772	A1-BY-AS, BY	Unitary enterprise A1	Photo/Video Upload	Twitter	DOWN	0%	
44087	BeST-AS, BY	BeST CJSC	Website	Twitter	DOWN	0%	
44087	BeST-AS, BY	BeST CJSC	Photo/Video Upload	Twitter	DOWN	0%	
44087	BeST-AS, BY	BeST CJSC	Mobile API	Twitter	DOWN	0%	
28106	MTS-BY-AS, BY	Mobile TeleSystems JSCC	Syndication API	Twitter	DOWN	4%	
28106	MTS-BY-AS, BY	Mobile TeleSystems JSCC	Website	Twitter	DOWN	5%	
28106	MTS-BY-AS, BY	Mobile TeleSystems JSCC	Photo/Video Upload	Twitter	DOWN	6%	
28106	MTS-BY-AS, BY	Mobile TeleSystems JSCC	Mobile API	Twitter	DOWN	7%	
28106	MTS-BY-AS, BY	Mobile TeleSystems JSCC	Website	WhatsApp	DOWN	10%	
28106	MTS-BY-AS, BY	Mobile TeleSystems JSCC	Registration	WhatsApp	DOWN	11%	
28106	MTS-BY-AS, BY	Mobile TeleSystems JSCC	Backend	WhatsApp	DOWN	12%	
28106	MTS-BY-AS, BY	Mobile TeleSystems JSCC	Content CDN	WhatsApp	DOWN	15%	
28106	MTS-BY-AS, BY	Mobile TeleSystems JSCC	Web interface	WhatsApp	DOWN	15%	
28106	MTS-BY-AS, BY	Mobile TeleSystems JSCC	Web interface	Twitter	DOWN	19%	
28106	MTS-BY-AS, BY	Mobile TeleSystems JSCC	Web interface	Telegram	DOWN	20%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Website	Telegram	DOWN	24%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Backend	WhatsApp	DOWN	30%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Web interface	WhatsApp	DOWN	31%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Registration	WhatsApp	DOWN	31%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Web interface	Telegram	DOWN	33%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Website	Instagram	DOWN	33%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Website	WhatsApp	DOWN	33%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	OpenGraph	Instagram	DOWN	35%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Website	Twitter	DOWN	36%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Tweet Embed API	Twitter	DOWN	40%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Static CDN	Instagram	DOWN	41%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Photo/Video Upload	Twitter	DOWN	41%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Content CDN	WhatsApp	DOWN	41%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Content CDN	Instagram	DOWN	42%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Mobile API	Twitter	DOWN	42%	
6697	BELPAK-AS BELPAK, BY	Republican Unitary Telecommunication Enterprise Beltelecom	Syndication API	Twitter	DOWN	46%	

NETBLOCKS.ORG
MAPPA ALTERNATIVE FREEDOM

14. kép. Korlátozott online platformok Fehéroroszországban
2020. augusztus 9-én⁸⁹⁸

Ráadásul nagyon hasonló technológiák, helyzetek és indoklások figyelhetők meg szerte a világban 2021 első felében is:

- A tálibok leállították az internetet Panjshir völgyében, ahol az (utolsó) ellenállók még kitartottak Afganisztánban;⁸⁹⁹

⁸⁹⁸ <https://netblocks.org/wp-content/uploads/sites/8/2020/08/belarus-internet-disruption-websites-2020-08-09.png>.

⁸⁹⁹ WANI, Ashraf: Taliban shut down internet in Panjshir to prevent Amrullah Saleh from tweeting. *India Today*, 2021. augusztus 29., <https://www.indiatoday.com>.

- Megszakadt a mobilinternet Iránban a khuzestani vízért való tüntetések közepette;⁹⁰⁰
- A széles körű kormányellenes tüntetések közepette korlátozzák Kubában a közösségi médiát;⁹⁰¹
- A Twitter korlátozása Nigériában az elnök tweetjének törlése után;⁹⁰²
- A kormányellenes tüntetések közepette megszakadt az internet Kolumbiában;⁹⁰³
- A Narendra Modi indiai miniszterelnök látogatása elleni tüntetések közepette Bangladesben korlátozták a Facebookot;⁹⁰⁴
- Teljes internetleállítást a Kongói Köztársaságban a választások napján;⁹⁰⁵
- Szenegálban a politikai zavargások közepette nem voltak használhatók a közösségi média és az üzenetküldő alkalmazások;⁹⁰⁶
- Csádban megszakadt az internet az ellenzéki jelölt házánál tapasztalt halálos kimenetelű események után;⁹⁰⁷

in/world/story/taliban-shut-down-internet-panjshir-amurullah-saleh-afghanistan-1846742-2021-08-29.

⁹⁰⁰ GAMBRELL, John: Mobile internet disruptions seen in Iran amid water protests. *AP*, 2021. július 22., <https://apnews.com/article/technology-middle-east-business-health-iran-98b973da755a3ccf80428570bfdd3fb6>.

⁹⁰¹ MARSH, Sarah – CULLIFORD, Elizabeth: Faced with rare protests, Cuba curbs social media access, watchdog says. *Reuters*, 2021. július 14., <https://www.reuters.com/world/americas/cuba-curbs-access-facebook-messaging-apps-amid-protests-internet-watchdog-2021-07-13/>.

⁹⁰² CAMPBELL, John: Nigerian President Buhari Clashes With Twitter Chief Executive Dorsey. *Council on Foreign Relations Blog*, 2021. július 8., <https://www.cfr.org/blog/nigerian-president-buhari-clashes-twitter-chief-executive-dorsey>.

⁹⁰³ JACKSON, Jon: Internet Disrupted in Colombia as Protesters Killed During Rally Against Iván Duque Márquez. *Newsweek*, 2021. május 5., <https://www.newsweek.com/internet-problems-colombia-protests-1588991>.

⁹⁰⁴ N/A: Amid anti-Modi protests, Facebook says services restricted in Bangladesh. *CNA*, 2021. március 27., <https://www.channelnewsasia.com/news/asia/anti-modi-protests-bangladesh-facebook-restricted-14505020>.

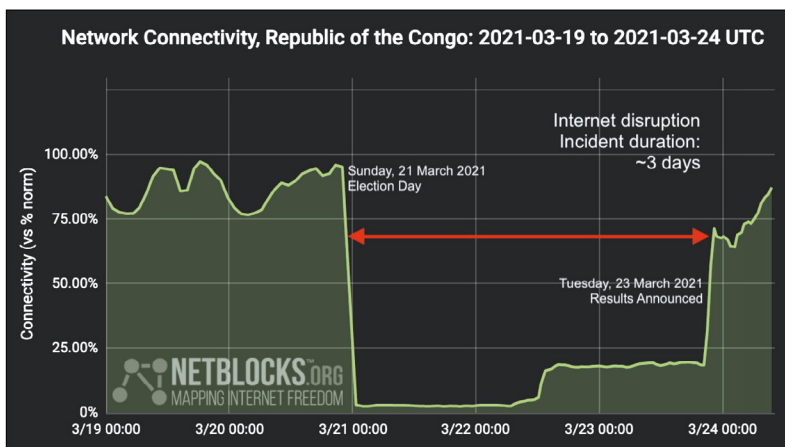
⁹⁰⁵ N/A: Internet shutdown in the Republic of the Congo on election day. *Digital Watch*, 2021. március 21., <https://dig.watch/updates/internet-shutdown-republic-congo-election-day>.

⁹⁰⁶ AGBO, Lawrence: #FreeSenegal: Senegal Disables Facebook, Other Social Media Apps. *Allnews Nigeria*, 2021. március 6., <https://allnews.ng/news/freesenegal-senegal-disables-facebook-other-social-media-apps>.

⁹⁰⁷ N/A: Chad: Internet shutdowns impeding freedom of expression. *Amnesty International*, 2021. április 9., <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/04/tchadles-coupures-internet-une-entrave-la-liberte-dexpression/>.

- Ugandában a kormányzat döntése értelmében a választások estéjén vált elérhetetlenné az internethálózat;⁹⁰⁸
- Örményországban a politikai zavargások és az állítólagos puccskísérlet közepette megszakadt az internet;⁹⁰⁹
- Az internet nem működött Mianmarban a katonai felkelés közepette.⁹¹⁰

A technikai adatok mindegyik esetben alátámasztották az állammal szembeni vádakat,⁹¹¹ ami közül legjobban a kongói eset vizualizálható:

15. kép. Hálózati elérés a Kongói Köztársaságban 2021. március 24-én⁹¹²

⁹⁰⁸ N/A: The Internet Shutdowns Issue, 2021.

⁹⁰⁹ N/A: Internet disrupted in Armenia amid political turmoil and alleged coup attempt. *Digital Watch*, 2021. február 25., <https://dig.watch/updates/internet-disrupted-armenia-amid-political-turmoil-and-alleged-coup-attempt>.

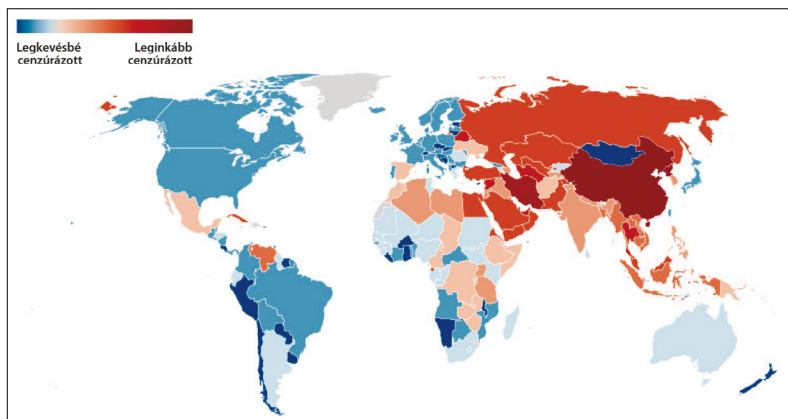
⁹¹⁰ AccessNow: Update: internet access, censorship, and the Myanmar coup. 2021a. február 15., <https://www.accessnow.org/update-internet-access-censorship-myanmar/>.

⁹¹¹ A Witness Media Lab nem kormányzati szervezet teljes útmutatót készített azzal kapcsolatban, hogy az internetleállításokat milyen technikákkal lehet offline módon is dokumentálni. <http://lab.witness.org/projects/internet-shutdowns/>.

⁹¹² <https://netblocks.org/wp-content/uploads/sites/8/2021/03/congo-republic-election-day-internet-shutdown-2021-03-21.png>.

Az ENSZ véleménynyilvánítás szabadságaért felelős különleges jelentés-
tevője 2020-as jelentésében kiemelte, hogy „az internetleállítások sértik
a véleménynyilvánítás szabadságát, amelyet minden embernek garantál-
nak az emberi jogok”.⁹¹³ Ráadásul, ahogy Bennett és Naim megjegyzik:
„az egyik nyugtalanító tendencia az, hogy a kormányok összefognak, hogy
olyan internetet hozzanak létre, amelyet könnyebb monitorozni. Kína ta-
nácsokkal látta el Iránt abban, hogyan építsen önálló »Halal« internetet.
Peking ugyancsak megosztotta know-how-ját Zambiával, hogyan blok-
kolja a kritikus webes tartalmakat.”⁹¹⁴

Ugyanilyen figyelemfelhívó eredményre jutott Paul Bischoff is a ve-
zetésével lefolytatott kutatás során.⁹¹⁵ Ők egy hatfaktoros analízist hasz-
náltak, és megvizsgálták, hogy (1) a torrentezés, (2) a pornográfia, (3) a

16. kép. A legjobban cenzúrázott országok a világban

BISCHOFF, Paul: Internet Censorship 2021: A Global Map of Internet Restrictions.
comparitech.com, 2021, <https://www.comparitech.com/blog/vpn-privacy/internet-censorship-map/>.

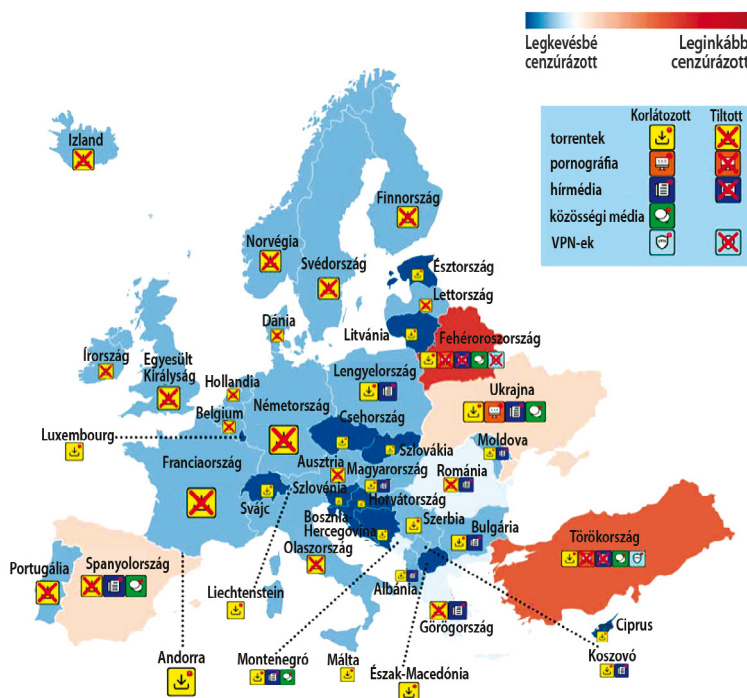
⁹¹³ UNHRC, 2020, 28.

⁹¹⁴ BENNETT–NAIM, 2015. Vö. „Szükséges lenne a cenzúra és a megfigyelési technológia exportjának korlátozása.” FREEDOM HOUSE, 2021, 25. o.

⁹¹⁵ BISCHOFF, Paul: Internet Censorship 2021: A Global Map of Internet Restrictions. *comparitech.com*, 2021, <https://www.comparitech.com/blog/vpn-privacy/internet-censorship-map/>.

hírmédia, (4) a közösségi média, (5) a VPN-ek és (6) az üzenetküldő/VoIP applikációk használata és elérhetősége szenved-e csorbát: minden faktor esetében egy pontot „ért”, ha a szolgáltatások elérhetőek, de korlátozások alá esnek, míg két pontot „ért”, ha teljes mértékben le vannak tiltva. Az így kiadott összpontszámok minél magasabbak, annál nagyobb fokú a cenzúra az adott országban.

Az összegző ábrából jól látható, hogy a probléma jelentős számú országot érint a világon. És mielőbb Európában hátradólnánk, Bischoff és csapata megjegyezte, hogy a helyzet Európában sem tökéletes. Egyrészt

17. kép. Online cenzúra Európában

BISCHOFF, Paul: Internet Censorship 2021: A Global Map of Internet Restrictions. *comparitech.com*, 2021, <https://www.comparitech.com/blog/vpn-privacy/internet-censorship-map/>.

a 2020-as felméréshez képest legrosszabbul teljesítő három ország között egy európai, Görögországot is megtalálunk, másrészt majdnem minden Európai ország használ eszközöket a szólásszabadság és a tartalmakhoz való hozzáférés korlátozására.

Ahogy Európával kapcsolatban megjegyzik: 18 országban tiltják részlegesen vagy teljesen a torrent használatát, több országban pedig a jogi hátteret alkották meg ehhez. Emellett öt országban (Spanyolország, Törökország, Ukrajna, Montenegró, Fehéroroszország) korlátozzák a közösségi média elérését, két helyen pedig a VPN-használatot.

Mindezek mellett nem feledkezhetünk meg ennél a gyakorlatnak a gazdasági hatásairól sem: egyes szerzők a 2019. évi leállítások világgazdaságra mért költségeit 8,05 milliárd dollárra, a pandémiának köszönhetően pedig a 2020. éviéket 4,01, míg a 2021. éviéket (2021 őszéig bezárólag) 3,8 milliárd dollárra becsülik.⁹¹⁶

Ugyanakkor a techóriások szabályozása messze nem mentes az átpolitizáltságtól. Jair Bolsano brazil elnök 2021 őszén – természetesen a szólásszabadság védelmében – aláírt egy elnöki rendeletet, amelynek célja, hogy korlátozza a techcégek jogosultságát a fiókok és tartalmak eltávolítására. A szabályozás értelmében a vállalatoknak „jogos magyarázatot és motivációt” kell adniuk egy fiók vagy egy tartalom eltávolításához. A szabályozás kritikusai szerint azonban a benne szereplő „gumifogalmak” inkább politikai, mint jogi-szakmai jellegűek, és nem segítik elő az olyan helyzetek kezelését, amikor Jair Bolsonaro elnök a hidroxiklorokin, a málária elleni gyógyszer és az Ivermectin parazitaellenes gyógyszer használatát népszerűsítette a koronavírus elleni kezelésként.⁹¹⁷

⁹¹⁶ WOODHAM, Samuel – MIGLIANO, Simon: The Global Cost of Internet Shutdowns. *Top10VPN*, 2021. január 4., <https://www.top10vpn.com/cost-of-internet-shutdowns/>.

⁹¹⁷ N/A: Bolsonaro: New bill will limit tech giants' power to remove content. *BBC News*, 2021. szeptember 7., <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-58470093>.

Érdemes ránézni a Freedom House 2021. évi internetről szóló jelentésére,⁹¹⁸ amely szerint a világ lakosságának majdnem 40%-a számára a szabad és korlátozásoktól mentes internetelérés, így a szólásszabadság érvényesülése csupán vágyálom.

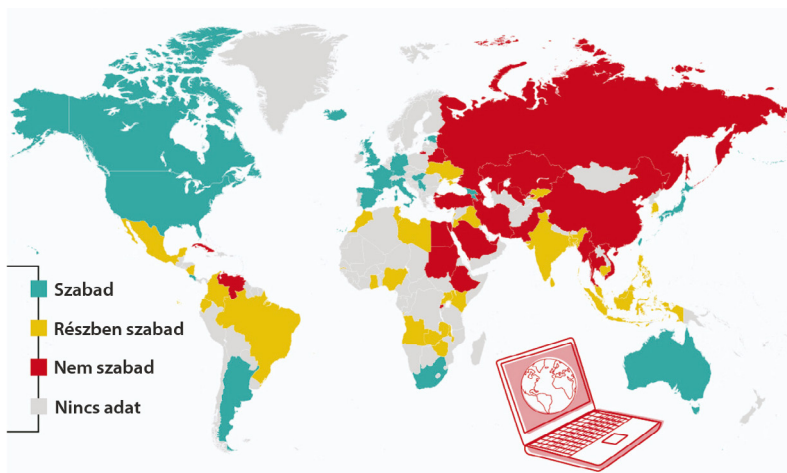

18. kép. A világ internetfelhasználóinak szabadságfok szerinti státusza⁹¹⁹

2021 őszén Florian Zandt az adatokat országokra lebontva is elkészítette, amely – a kormányzati ellenőrzés és a cenzúra erőssége alapján – kialakított egy internetszabadság rangsort is. Az ábrán jól látható a fent vázolt különbségtétel, ami az országokat jellemzi a világban, és sajnos várhatóan a következő években a színek sötétedése várható.

⁹¹⁸ FREEDOM HOUSE: *Freedom on the Net 2021. The Global Drive to Control Big Tech*. 2021. szeptember 16., https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-09/FOTN_2021_Complete_Booklet_09162021_FINAL_UPDATED.pdf.

⁹¹⁹ Uo., 4. o.

19. kép. Nemzetközi internetszabadság rangsor a kormányzati ellenőrzés és a cenzúra erőssége alapján⁹²⁰

Mindezek alapján 2021-ben nem érezhető és látható még az a(z) akár konszenzusos megoldás, amellyel a tartalomszabályozás és a cenzúra keskeny határmezsgéjén képesek lennének megállni a szabályalkotók: úgy tűnik, tényleg „számon tarthatják, mit telefonoztam s mikor, miért, kinek”.⁹²¹

⁹²⁰ ZANDT, Florian: Is Free Internet a Myth? *statista.com*, 2021. szeptember 22., <https://www.statista.com/chart/3942/internet-freedom-across-the-world-visualized/>.

⁹²¹ JÓZSEF Attila: Levegőt! In SZABOLCSI, 1975, 325. o.

XII. A JÖVŐ LEHETSÉGES IRÁNYAI

„Amikor az imént elkezdtem az igazmondásról írni, lassan, de biztosan sodródtam a megingathatatlanak látszó állítások terepére, míg végül önkéntelen szentenciózus igazságokhoz értem, megvonva így a mondattól a törekénységet, a továbbgondolás esélyét, mindazt, amitől egy szöveg szerethető lehet, s mint szerethető, esélyes az igazmondásra.”⁹²²

Martin Gurri szerint forradalmi időket élünk. Olyan információforradalmi időket, amelyekből eddig csupán négy volt a történelemben, hiszen „az információ nem fokozatosan nőtt a történelem során, hanem nagy impulzusokban vagy hullámokban terjeszkedett”.⁹²³ Az öt hullám közül az első az írás feltalálása volt, a második az ábécé kialakítása, majd a könyvnyomtatás és negyedikként a tömegkommunikáció megjelenése. És most, napjainkban az internet és a közösségi média jelenti az ötödik forradalmi kommunikációs hullámot. „Üdvözlét, barátom – írja – az Ötödik Hullámban.”⁹²⁴

XII. 1. A PROBLÉMÁK

Láthattuk, hogy a különféle megjelenítésre váró vagy megjelentetett tartalmakat miként szabályozta évszázadokon keresztül az állam és az egyház, döntéseit hol vallási, hol erkölcsi, hol politikai köntösbe öltöztetve. A technológia fejlődésével a tartalmak minél szélesebb körhöz való el-

⁹²² HÁY János: *Ne haragudj, véletlen volt*. Budapest, 2020, Európa Kiadó, 29. o.

⁹²³ GURRI, Martin: *The Revolt of The Public and the Crisis of Authority in the New Millennium*. San Francisco, 2018, Stripe Press, 27. o.

⁹²⁴ Uo.

juttatása egyre inkább lehetővé vált egyre több ember számára, így a jogi és politikai eszközök jelentősen finomodtak az idők múlásával. A szólás-szabadságról való küzdelem úgy tűnt, révbé érhet az internet megjelenésével, hiszen a korai időszak egy teljes körű szabadságot kínáló kommunikációs eszköznek látszott. A jogmentes tér mítosza azonban hamar foszladozni kezdett, és megjelentek – Jack M. Balkin kifejezését kölcsönvéve – a „digitális világ új kormányzói”,⁹²⁵ a hatalmasra növő techcégek, amelyek a szólás és a tartalom megjelenítése terén elképzelhetetlen hatalomra tettek szert. Mindezt az államok óvatossági szabályozási kísérletei mellett, amelyek vagy szinte teljes immunitással ruházták fel őket, mint azt az Amerikai Egyesült Államok példájában láttuk, vagy olyan részleteiben kidolgozatlan szabályrendszert állítottak fel, mint amit az Eker. irányelv esetén lehet megfigyelni. Ugyanakkor nem feledhetjük, hogy ezeket a szabályokat és „a biztonságos kikötőre vonatkozó rendelkezéseket (...) az évezredforduló táján dolgozták ki, amikor az elektronikus kereskedelmet »embrionálisnak és törekenynek« tekintették”.⁹²⁶ Az internetszabályozás kapcsán kicsit úgy tűnhet, mintha nem sokat haladt volna előre a világ az elmúlt huszonöt évben.

A szabályozás sok esetben széttöredezett és alacsony átláthatóság, illetve végrehajthatóság jellemzi.⁹²⁷ Az internet határokon átnyúló jellegzetességét az egyre inkább bezárkózni kívánó nemzetállamok egyedi megoldásai próbálják kivédeni, ám ezek hosszú távú és jogilag megalapozott megoldásokat idáig nem hoztak.⁹²⁸ Ráadásul „az internet ígérete

⁹²⁵ BALKIN, 2018a, 225. o.

⁹²⁶ FRIEDMANN, Danny: Sinking the safe harbour with the legal certainty of strict liability in sight. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2014, 9. évf., 2. sz., 13. o.

⁹²⁷ Vö. „Az Eker. irányelv rendelkezései ahelyett, hogy összehangolták volna az állami szintű politikákat, a nemzeti végrehajtási folyamat során értelmezési különbségeket eredményeztek.” ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE: *Freedom of Expression on the Internet*. 2011. december 15., <https://www.osce.org/files/f/documents/e/f/80723.pdf>, 32. o.

⁹²⁸ BAYER Judit: Rights and Duties of Online Platforms. In BAYER Judit – HOLZNAGEL, Bernd – Korpisaari, Päivi – Woods, Lorna (szerk.): *Perspectives on Platform Regulation. Concepts and Models of Social Media Governance Across the Globe*. Baden-Baden, 2021, Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, 25–45. o.; GALEWSKA, Eva: Zwalczenie nielegalnych treści zamieszczanych przez użytkowników w platform internetowych – kierunek regulacji Unii Europejskiej. In FLAGA-GIERUSZYŃSKA, Kinga –

a független és változatos információforrásokhoz való nyílt hozzáférésről valójában többnyire csak az emberiség kisebbik részét jelentő, fejlett demokráciákban élők számára realitás”.⁹²⁹ A világ kevésbé demokratikus részen – mint láthattuk – inkább fejszével operálnak az államok, mint sebeszszikével. „Vannak technológiai hiányosságok, vannak őszinte hibák, amelyeket végtelenül felnagyítanak és soha nem felejtene el, valamint vannak szenzációhajhász politikusok és pártpolitikai média rosszhiszemű támadásai is.”⁹³⁰

Mindezek mellett szintén láthattuk, a nemzetközi bíróságok mindent megtettek, hogy ebben a folyamatosan változó technológiai környezetben kitöltsék az üresen hagyott lukakat, és „kiterjesztették és alkalmazták a hagyományos szólásszabadság keretét az online kommunikációra, miközben elismerték, hogy az új technológia sajátosságai módosítást igényelhetnek. Az internet egyik jellemzője, hogy nagymértékben javítja a kommunikációs lehetőségeket, miközben növeli a károk lehetőségét. Az EJEB (és más nemzetközi bíróságok)⁹³¹ szaporodó ítélkezési gyakorlata azt mutatja, hogy nem könnyű meghúzni a határt az online kommunikációhoz való jog indokolt és indokolatlan korlátozása között.”⁹³²

A további utakat nem csak a politikai szereplők, hanem a nagy tech-cégek jövőképe is befolyásolja. Láthattuk a Facebook lokális problémamegoldását és a Twitter globálisabb jellegű javaslatát is. Az adott céghez való hozzáállástól függően lehet ezeket a javaslatokat szemfényvesztésnek, de akár pozitív techjövőképpnek is beállítani. És Mark Zuckerberg nem áll meg: 2021-ben bejelentette, hogy a következő öt évben közösségimédia-hálózathoz „metaverzum céggé”⁹³³ fejlesztené a Facebookot,⁹³⁴ ahol a virtuális valóság (VR) eszközeinek segítségével nem egy képernyő

GOLACZYŃSKI, Jacek (szerk.): *Prawo nowych technologii*. Warszawa, 2021, Wolters Kluwer, 105–136. o.; SZÓKE, 2021, 105–120. o.

⁹²⁹ BENNETT–NAIM, 2015.

⁹³⁰ KOEBLER–COX, 2018.

⁹³¹ A szerző értelmező beszúrása.

⁹³² HERTIG RANDALL, 2016, 253. o.

⁹³³ Részletesen a metaverzum-koncepcióról lásd BALL, Matthew: A Framework for the Metaverse. *MatthewBall.vc*, 2021. június 29., <https://www.matthewball.vc/all/forwardtothemetaverseprimer>.

⁹³⁴ NEWTON, Casey: Mark in the Metaverse. Facebook's CEO on why the social network is becoming 'a metaverse company'. *The Verge*, 2021. július 22., <https://www.theverge.com/22588022/mark-zuckerberg-facebook-ceo-metaverse-interview>.

előtt, hanem VR-headsettel a fejükön kommunikálnak az emberek más emberek hologramjaival.⁹³⁵ Végül soron ezek a megoldások nincsenek messze az „adatkapitalizmus”⁹³⁶ alapjául szolgáló újabb és újabb típusú adatok begyűjtésétől. Ami ugyanakkor nem jobb, csak más célt szolgál, mint a kínai és az orosz Nagy Testvér-jellegű megfigyelő állam.⁹³⁷

Lawrence Lessig írja: „A virtuális tér szabályozásának négy módja a következő: jog, társadalmi normák, piac és fizikai környezet.”⁹³⁸ A politika által alkotott kógens vagy diszpozitív módon megalkotott jog, a civil szektor és a felhasználók társadalmi együttműködése, illetve a techvállalatok a három legfontosabb szereplő, ám a fizikai környezetként aposztrofált technológiai változások folyamatosan befolyásolják a szereplők lépéseit. A probléma azonban az, hogy az aktorok sokszor egyedül próbálják megoldani a tartalomszabályozás és cenzúrázás kérdéseit ahelyett, hogy együttműködnének egymással. Ahogy Robert Gorwa megjegyzi: „nagyon kevés olyan (...) kezdeményezés volt, amely mindhárom szereplőt összehozná.”⁹³⁹ Fentebb láthattuk az államok és a piac lépéseit. A civil szektor, a felhasználók azonban mintha ki lennének hagyva mindebből, vagy ha ott is vannak, mintha csak a legitimációs célt szolgálnák. „Új keretek kidolgozására van szükség, amelyek figyelembe veszik a platformszabályozás sokszínű és egymást átfedő formáit is.”⁹⁴⁰

⁹³⁵ Ennek előzménye, hogy 2014-ben a Facebook kétmilliárd dollárért (606 000 000 000 forint) megvásárolta az Oculust, egy VR-játékokat fejlesztő céget. SOLOMON, Brian: Facebook Buys Oculus, Virtual Reality Gaming Startup, For \$2 Billion. *Forbes*, 2014. március 25., <https://www.forbes.com/sites/briansolomon/2014/03/25/facebook-buys-oculus-virtual-reality-gaming-startup-for-2-billion/?sh=1b08962e2498>.

⁹³⁶ Az adatkapitalizmusról részletesebben: WEST, Sarah Myers: *Data Capitalism: Redefining the Logics of Surveillance and Privacy*. *Business & Society*, 2019, 58. évf., 1. sz., 20–41. o.; MAYER-SCHÖNBERGER, Viktor – RAMGE, Thomas: *Reinventing Capitalism in the Age of Big Data*. New York, 2018, Basic Books.

⁹³⁷ TUSIKOV, Natasha: *Chokepoints. Global Private Regulation on the Internet*. Oakland, 2017, University of California Press, 400–402. o.

⁹³⁸ Ez utóbbit nevezi ő Kódnak ('Code'). Részletesen lásd LESSIG, Lawrence: *Code and Other Laws of Cyberspace*. New York, 1999, Basic Books, illetve ennek továbbfejlesztett változatában: LESSIG, Lawrence: *Code 2.0*. New York, 2006, Basic Books.

⁹³⁹ GORWA, Robert: The platform governance triangle: conceptualising the informal regulation of online content. *Internet Policy Review*, 2019, 8. évf., 2. sz., <https://policyreview.info/articles/analysis/platform-governance-triangle-conceptualising-informal-regulation-online-content>.

⁹⁴⁰ Uo.

XII. 2. MEGOLDÁSI JAVASLATOK

Reményeim szerint látható volt, hogy a szólásszabadság biztosításáért való küzdelem egy új, izgalmas állomáshoz érkezett. Az internet, ez a vadonatúj kommunikációs forma lehetővé teheti milliók és milliárdok számára a szabad szólást. Bár az internethez való hozzáférést emberi jogként tételezni nem reális,⁹⁴¹ az valós lehetőségként merült fel, hogy akár a közszolgálati média mintájára közszolgálati internetként lenne szükséges szabályozni⁹⁴² vagy hogy „a jogi felfogás közfórumnak tekintené a legfontosabb online platformokat, ahol mindenkinek joga van véleményét alkotmányos keretek között kifejezni, és amelyekhez a hozzáférés maga is alkotmányosan védett jog”.⁹⁴³ Erre Lénárd Sándor a közszolgáltatásokat (víz- és elektromos áramszolgáltatás)⁹⁴⁴ hozza fel példaként.⁹⁴⁵

Bár ilyen irányultságú szabályozást jelenleg még csak a hálózatsemlegesség kapcsán figyelhettünk meg,⁹⁴⁶ az államok a 2010-es évek közepe óta próbálják visszavenni az irányítást, és igyekeznek szabályozni a jogellenes tartalmak nyilvánosságra kerülésének feltételeit. Ráadásul a hatalmas techmamutok létrejöttében az államoknak jelentős felelősségük van: az immunitás lehetőségét biztosító kezdetleges szabályozás természetesen járult hozzá néhány szereplő megerősödéséhez.⁹⁴⁷ Az együttműködést persze nemcsak a techcégek, hanem a politikusok és a

⁹⁴¹ Lásd 867–869. l.

⁹⁴² N/A: *Public Service Media and Public Service Internet Manifesto*. 2021, <http://bit.ly/psmmanifesto>; Recommendation CM/Rec(2007)16 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the public service value of the Internet.

⁹⁴³ KOLTAY András: Az internetes kapuőrök és az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikke – a sajtószabadság új alanyai. *Állam- és Jogtudomány*, 2017, 58. évf., 4. sz., 140. o.

⁹⁴⁴ LÉNÁRD, 2021.

⁹⁴⁵ Az elmélet ellenzői szerint ugyanakkor ez jelentősen megdrágítaná a hozzáférést a felhasználók számára. DOWNES, Larry: Why treating the Internet as a public utility is bad for consumers. *The Washington Post*, 2016. július 7., <https://www.washingtonpost.com/news/innovations/wp/2016/07/07/why-treating-the-internet-as-a-public-utility-is-bad-for-consumers/>.

⁹⁴⁶ Lásd 91., 479. l.

⁹⁴⁷ KOSSEFF, Jeff: Twenty Years of Intermediary Immunity: The US Experience. *SCRIPTed*, 2017, 14. évf., 1. sz., 9. o.

politikai környezet is tudja negatívan befolyásolni. Biztosan nem segít, ha az Amerikai Egyesült Államok elnöke a világ legnagyobb közösségi média-szolgáltatóit azzal vádolja, hogy „embereket ölnek”.⁹⁴⁸

XII. 2.1. A tudomány álláspontja(i)

Érdemes megvizsgálni, hogy milyen fontosabb megoldási javaslatok születtek a kérdésben, és ezek között milyen átfedések vannak. Bayer Judit álláspontja szerint „a(z internetes)”⁹⁴⁹ szolgáltatások nemzetközi jellege miatt a szabályozásnak az EU szupranacionális szintjén kell megtörténnie és törekedni kell a szabályok kiterjesztésére a globális közösségre”.⁹⁵⁰ A fentebb már bemutatott fogalmi koherenciazavarok okán szükségesnek tartaná egy egységes, ám flexibilis fogalom bevezetését, ami a jogi szabályozás egységesítését és egységesülését jelentősen megkönnyítené.⁹⁵¹ Daphne Keller és Paddy Leerssen szerint a megalkotásra kerülő tartalomszabályozásra és cenzúrára vonatkozó törvényeknek meg kell előzniük a kárt, védeniük kell a jogszerű online beszédet, és támogatniuk kell az innovációt. E célok azonban – ahogy a szerzők is megjegyzi – sokszor egymással versengő módon jelennek meg, ami jelentősen rontja a szabályozási hajlandóságot és hatékonyságot.⁹⁵² Jan Oster szerint az, hogy egyáltalán a cenzúra kérdésével foglalkozni kell, azért van, mert a nem megfelelően kialakított keretek miatt jogbizonytalanság áll fenn,⁹⁵³ míg Kevin Park szerint ennek oka a jogi fogalmak nem elég pontos és

⁹⁴⁸ Azzal, hogy teret nyújtanak az oltásokról szóló hamis vagy téves információknak. RODRIGUEZ, Salvador: Biden on Facebook: ‘They’re killing people’ with vaccine misinformation. *CNBC*, 2021. július 16., <https://www.cnbc.com/2021/07/16/white-house-says-facebook-needs-to-do-more-to-fight-vaccine-misinformation.html>.

⁹⁴⁹ A szerző értelmező beszúrása.

⁹⁵⁰ BAYER, 2019, 19. o.

⁹⁵¹ Uo., 20–21. o.

⁹⁵² KELLER, Daphne – LEERSSEN, Paddy: Facts and Where to Find Them: Empirical Research on Internet Platforms and Content Moderation. In PERSILY, Nathaniel – TUCKER, Joshua A. (szerk.): *Social Media and Democracy. The State of the Field, Prospects for Reform*. Cambridge, 2020, Cambridge University Press, 223. o.

⁹⁵³ OSTER, Jan: Communication, defamation and liability of intermediaries. *Legal Studies*, 2015, 35. évf., 2. sz., 367. o.

egyértelmű használata.⁹⁵⁴ Kate Klonick a magánszereplők közfeladat ellátását látja megoldásnak, azaz azt, hogy az eddigi gyakorlat szerint a nagy techcégek végezzék a tartalomszabályozás „piszkos munkáját”, ám ezt jogszabályok tegyék számukra kötelezővé.⁹⁵⁵ A London School of Economics and Political Science kutatói 2018-as jelentésükben egy új hatóság felállítását szorgalmazták, amely figyelné és értékelné a platformok önszabályozásának hatékonyságát.⁹⁵⁶ Koltay András a techcégek tartalomra vonatkozó döntéseivel kapcsolatosan az átláthatóságot hiányolja, és megjegyzi, hogy azok jelenleg „mentesek minden jogállami anyagi jogi és eljárásjogi garanciától”.⁹⁵⁷ Fontos ugyanakkor Szigeti Tamás és Simon Éva jelzése is, amely az új amerikai és az európai szerzői jogi szabályozásra reflektál, amely kivételszabályokat állít fel, miszerint: „a felelősségi rendszer átgondolása során óva intünk attól, hogy újra abba a hibába essünk, hogy üzleti célú, szerzői jogi jogsértéseket veszünk alapul a szabályozás kialakításánál, és ezt az eljárást tágítjuk (...)”.⁹⁵⁸ Ugyanakkor Niklas Luhmann téziseire építve Marta Maroni hozzáteszi, hogy a jogi szabályozástól nem várhatunk el olyat, amit nem tud teljesíteni,⁹⁵⁹ azaz – teszem hozzá – a társadalmi, gazdasági, kulturális viszonyrendszereit és a technológiai változásait egy, az adott pillanatban mégoly tökéletes és egységes, jogi norma sem lesz képes szabályozni és ellenőrzés alá hajtani.

Miriam Buiten és munkatársai a sokak által vágyott harmonizált európai jogszabályi rendszer ideája kapcsán megjegyzi, hogy a nemzeti felelősségi szabályokat jóval nehezebb egységesíteni, mint a felelősség

⁹⁵⁴ PARK, Kevin: Facebook Used Takedown and It Was Super Effective! Finding a Framework for Protecting User Rights of Expression on Social Networking. *New York University Annual Survey of American Law*, 2013, 68. évf., 4. sz., 946–947. o.

⁹⁵⁵ KLONICK, 2020, 2448. o.

⁹⁵⁶ LSE TRUTH, TRUST & TECHNOLOGY COMMISSION: *Tackling the Information Crisis*. London, 2018, The London School of Economics and Political Science, 36–38. o.

⁹⁵⁷ KOLTAY, 2017, 131. o.

⁹⁵⁸ SZIGETI–SIMON, 2016, 122. o.

⁹⁵⁹ MARONI, Marta: A Court's Gotta Do, What a Court's Gotta Do. An Analysis of the European Court of Human Rights and the Liability of Internet Intermediaries through Systems Theory. *European University Institute Working Paper RSCAS*, 2019, 20. sz., https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/62005/RSCAS%202019_20.pdf, 17. o.

alóli kivételeket.⁹⁶⁰ Emiatt inkább a techcégek önként vállalt „proaktivitását” várnák el, amely alapján bizonyos feltöltött tartalmakat monitoroznának. Bár kiemelik, hogy ez nem jelentheti az általános monitorozás kötelezettségét,⁹⁶¹ a Glawischnig-Piesczek-ügyben megismert gordiuszi csomót ők sem vágják át. A hármas követelményrendszer, amelyet felállítanak, mindenképpen figyelemre méltó összefoglalás:

- „az észlelés és az illegális tartalom eltávolításának felelősségét meg kell osztani a sok érintett szereplő között;
- a tárhelyszolgáltatók felelősségére vonatkozó szabályoknak elveken kell alapulniuk, hogy könnyen alkalmazkodjanak a technológiához és az üzleti modellekhez, amelyek gyorsan és gyakran kiszámíthatatlan módon fejlődnek;
- a felelősségre vonatkozó szigorú szabályok társ- vagy önszabályozással is kiegészíthetők legyenek.”⁹⁶²

Javaslatukra rímel Natali Helberger és munkatársai felvetése, akik a korszakra jellemző versengő felelősségvállalás helyett a szereplők közötti együttműködő felelősségvállalásra helyeznék a hangsúlyt.⁹⁶³ Marc Bourreau és Anne Perrot ugyanakkor a terület szabályozásának költségvonzatára és kockázatosságára hívják fel a figyelmet, és arra, hogy az egyszerűnek és hangzatosnak tűnő szabályok sokszor a részletek hiánya miatt nem megalapozottak.⁹⁶⁴ Polyák Gábor – szinte összefoglalóan – kiemeli, hogy „a következő időszak legnagyobb kihívása ezért egy új egyensúly megtalálása a közhatalmi és a piaci, önszabályozó erők normaalkító képességében”.⁹⁶⁵

⁹⁶⁰ BUITEN, Miriam – DE STREEL, Alexandre – PEITZ, Martin: Rethinking Liability Rules for Online Hosting Platforms. *CRC TR 224 Discussion Paper Series*, 2019, 74. sz., 15–16. o.

⁹⁶¹ Uo., 17. o.

⁹⁶² Uo., 18. o.

⁹⁶³ HELBERGER, Natali – PIERSON, Jo – POELL, Thomas: Governing online platforms: From contested to cooperative responsibility. *The Information Society*, 2018, 34. évf., 1. sz., 1–14. o.

⁹⁶⁴ BOURREAU, Marc – PERROT, Anne: Plateformes numériques: réguler avant qu'il ne soit trop tard. *Notes du Conseil d'Analyse Économique*, 2020, 60. évf., 6. sz., 9. o.

⁹⁶⁵ POLYÁK, 2020, 140. o.

XII. 2.2. A nem kormányzati szervezetek álláspontja(i)

Nem csupán az elmélet képviselői jeleskednek javaslatok kidolgozásában: a 2008-ban útjára bocsátott Globális Hálózat (*Global Network*) kezdeményezés „A szólásszabadság és a magánélet védelmének elvei”⁹⁶⁶ című dokumentumában olyan működési elveket gyűjtött össze, amelyeket az iparág minden szereplőjének ajánlani tud. Ezek közül kiemelésre méltónak tartotta az elszámoltathatóság és az átláthatóság minél teljesebb körűbb érvényre juttatását.

Pár évvel később, a 2015 márciusában nyilvánosságra hozott manilai elvek (*Manila Principles*)⁹⁶⁷ –, amelyet nem kormányzati szervezetek fejlesztettek ki – a cenzúrára és a tartalomeltávolítási jogszabályokra vonatkozó egységes szabványok kialakítására tettek kísérletet. A hat alapszabályuk:

- A közvetítő szolgáltatókat mentesíteni kell a harmadik féltől származó tartalmakért való felelősség alól,⁹⁶⁸
- Nem szabad megkövetelni a tartalom korlátozását a hatósági utasítás nélkül;
- A tartalomkorlátozás iránti kérelmeknek világosaknak, egyértelműeknek kell lenniük, és követniük kell a megfelelő eljárást,⁹⁶⁹

⁹⁶⁶ <https://globalnetworkinitiative.org/gni-principles/>.

⁹⁶⁷ <https://manilaprinciples.org>.

⁹⁶⁸ Természetesen csak abban az esetben, amennyiben nem működtek közre a tartalom előállításában. Uo., I. b). Ugyanitt kiemelik az általános monitorozás tilalmának fenntartását. Uo., I. d).

⁹⁶⁹ Bár ahogy fentebb láthattuk, a jogalkotók és a nemzetközi bíróságok is foglalkoztak a szolgáltatók értesítésének megalapozottsági kérdésével, a manilai elvek világosan kifejtik, hogy milyen minimumtartalommal kell rendelkezniük az értesítéseknek:

1. Azon állítás jogalapja, miszerint a sérelmezett tartalom jogellenes.
2. Az állítólagosan jogellenes tartalom internetes azonosítója és leírása.
3. A felhasználó rendelkezésére álló korlátozások, kivételek és védekezések figyelembevétele.
4. A sérelmező fél vagy megbízottja elérhetőségei (kivéve, ha ezt törvény tiltja).
5. A kérelem benyújtásához szükséges jogi álláspont bizonyítéka.
6. Jóhiszeműségi nyilatkozat arról, hogy a megadott információ pontos. Uo., III. b.).

- A törvényeknek és a tartalomkorlátozási rendeleteknek és gyakorlatoknak meg kell felelniük a szükségesség és az arányosság tesztjének;
- A törvényeknek és a tartalomkorlátozási irányelveknek és gyakorlatoknak tiszteletben kell tartaniuk a megfelelő eljárást;
- Az átláthatóságot és az elszámoltathatóságot be kell építeni a törvényekbe és a tartalomkorlátozási irányelvekbe és gyakorlatokba.

2018-ban Kaliforniában, Santa Clarában tartottak egy konferenciát a tartalommoderálás és cenzúra témakörében, amelyet még ugyanabban az évben egy második követett Washingtonban. A konferencia résztvevői kiadták a Santa Clara-i elveket (*Santa Clara Principles*),⁹⁷⁰ amelyek – az eddigiektől eltérően – nem az államok, hanem a techcégek számára állítottak fel követendő szabványokat. Ezek a következők:

- A vállalatoknak közzé kell tenniük a tartalmi irányelveik megsértése miatt eltávolított bejegyzések és a véglegesen vagy ideiglenesen felfüggesztett fiókok számát;
- A vállalatoknak értesíteniük kell az eltávolítás vagy felfüggesztés okáról minden olyan felhasználót, akinek tartalmát eltávolítják, vagy fiókját felfüggesztik;
- A vállalatoknak érdemi lehetőséget kell biztosítaniuk arra, hogy a felhasználók időben fellebbezhessenek a tartalom eltávolítása vagy a fiók felfüggesztése miatt.

XII. 2.3. A politika álláspontja(i)

Láthattuk, hogy a három nagy felelősségi modell kapcsán az amerikai szabályozás megkérdőjeleződött, az európai DSA–DMA-rendeletjavaslatok sorsa még nem ismert, az ázsiai cenzúra útja pedig világosan kirajzolódik. A „nagypolitika” álláspontja egyértelműen a minél előbbi szabályozás irányába mutat. De nem csupán ezek jelentik a politikai aktorok álláspontját...

⁹⁷⁰ <https://santaclaraprinciples.org>.

2011-ben az ENSZ véleménynyilvánítás szabadságáért felelős különleges jelentéstevője kiemelte, hogy a cenzúrázási intézkedéseket az államoknak soha nem szabad átruházniuk a magánszervezetekre, és hogy senkit sem szabad felelősségre vonni olyan internetes tartalmakért, amelyeknek nem ő a szerzője.⁹⁷¹

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság 2018-ban ajánlást⁹⁷² adott ki az internetes közvetítők szerepéről és kötelezettségeiről, amelyben egyértelműen a fennálló felelősségi szabályok fenntartása mellett érvel: „Az államoknak a jogban és a gyakorlatban biztosítaniuk kell, hogy a közvetítőket ne lehessen felelősségre vonni olyan harmadik féltől származó tartalmakért, amelyekhez csupán hozzáférést biztosítanak, illetve amelyeket továbbítanak vagy tárolnak.”⁹⁷³ Kiemelik, hogy a szabályozási keret sokrétű, többszintű, és ráadásul folyamatosan fejlődik. Így – ahogy fentebb is láthattuk – az államok azzal az összetett kihívással szembesülnek, hogy olyan környezetet kell szabályozniuk, amelyben a magánfelek döntő szerepet töltenek be a jelentős közszolgáltatási értékkel bíró szolgáltatások nyújtásában. A szabályozás feladatát tovább bonyolítja az internet globális jellege, a közvetítők sokfélesége, valamint az internetes kommunikáció mennyisége és sebessége.⁹⁷⁴

Ugyanebben az évben az Európai Bizottság 2018/334. számú ajánlásában a status quóval kapcsolatban megjegyzi, hogy a szolgáltatóknak képesnek kell lenniük gyors döntéseket hozni a jogellenes online tartalommal kapcsolatban, illetve hatékony és megfelelő biztosítékokat kell kialakítaniuk, hogy körülmények között és arányosan járjanak el, és megelőzzék a nem jogellenes tartalom szándékolatlan eltávolítását.⁹⁷⁵

2019 júliusában az ENSZ (UN) véleménynyilvánítás szabadságáért felelős különleges jelentéstevője, az Európai Biztonsági és Együttmű-

⁹⁷¹ A különleges jelentéstevő a Koreai Köztársaság által alapított Koreai Kommunikációs Szabványügyi Bizottságot hozza fel példaként, amely egy kvázi állami és kvázi magánszervezet egyben, és amelynek feladata az online tartalom szabályozása. UNHRC: *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*. 2011, UN Doc A/HRC/17/27, 43.

⁹⁷² Recommendation CM/Rec(2018)2 of the Committee of Ministers to member States on the roles and responsibilities of internet intermediaries.

⁹⁷³ Uo., 1.3.7.

⁹⁷⁴ Uo., 9.

⁹⁷⁵ A Bizottság (EU) 2018/334 ajánlása, (3).

kódési Szervezet (OSCE) sajtószabadság-felelőse, az Amerikai Államok Szervezete (OAS) véleménynyilvánítás szabadságáért felelős különleges jelentéstevője és az Emberek és Népek Jogainak Afrikai Bizottsága (ACHPR) véleménynyilvánítás szabadságáért és az információhoz való hozzáférésért felelős különleges jelentéstevője jubileumi nyilatkozatot adtak ki, amelyben a szólásszabadságra a következő évtizedben váró váró kihívásokat vázolták.⁹⁷⁶ Ezek között szerepel a jelenlegi „privatizált” szabályozással szemben álló átláthatósági és elszámoltathatósági követelmények gyakorlatban történő érvényesítése,⁹⁷⁷ illetve az algoritmusok és mesterséges intelligencia általi tartalommoderálás transzparenciájának növelése.⁹⁷⁸

2021-ben az Európai Parlament számára készített tanulmány egy sokszempontú elemzés alapján hat alapvető fontosságú irányt azonosított a kérdés rendezésére. Az elemzés szempontjai az alábbiak voltak:

- „költség- és haszonelemzés;
- megvalósíthatóság és hatékonyság;
- fenntarthatóság;
- kockázatok és a bizonytalanságok, amelyek hatással lehetnek a politikára és annak célkitűzéseire;
- koherencia az EU célkitűzéseivel;
- etikai, társadalmi és szabályozási hatások;
- az uniós polgárok alapvető jogaira és szabadságaira gyakorolt hatás.”⁹⁷⁹

⁹⁷⁶ THE UNITED NATIONS (UN) SPECIAL RAPPORTEUR ON FREEDOM OF OPINION AND EXPRESSION, THE ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE (OSCE) REPRESENTATIVE ON FREEDOM OF THE MEDIA, THE ORGANIZATION OF AMERICAN STATES (OAS) SPECIAL RAPPORTEUR ON FREEDOM OF EXPRESSION AND THE AFRICAN COMMISSION ON HUMAN AND PEOPLES’ RIGHTS (ACHPR) SPECIAL RAPPORTEUR ON FREEDOM OF EXPRESSION AND ACCESS TO INFORMATION: *Twentieth anniversary joint declaration: challenges to freedom of expression in the next decade*. 2019, https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/JointDeclaration10July2019_English.pdf.

⁹⁷⁷ Uo., 3. a.

⁹⁷⁸ Uo., 3. d.

⁹⁷⁹ BERTOLINI, 2021, IX. o.

Ezek alapján a dokumentumban azonosított hat irány a következő:

1. „a status quo fenntartása,”⁹⁸⁰
2. a tudatosság növelésének és a médiaműveltség előmozdítása;
3. az önszabályozás előmozdítása;⁹⁸¹
4. társszabályozási mechanizmusok és eszközök létrehozása;
5. törvényi szabályozás elfogadása;
6. az online platformok (...) felelősségi rendszerének módosítása
 - 1) az Eker. irányelv szerinti felelősségi mentességek feltételeinek tisztázása, vagy
 - 2) harmonizált felelősségi rendszer létrehozása révén.”⁹⁸²

Ugyanabban az évben az Európai Unió „Digitális iránytű 2030: a digitális évtized európai útja” című dokumentumában fejezte ki nagyívű ambícióit, miszerint a célja olyan digitális szakpolitikák folytatása, amelyek lehetővé teszik az emberek és a vállalkozások számára, hogy létrehozzák az emberközpontú, fenntartható és virágzóbb digitális jövőt,⁹⁸³ ahol „a kormányok, a civil társadalom, a magánszektor, a tudományos élet és más érdekelt felek együtt dolgoznak”.⁹⁸⁴

XII. 3. A KABÁT VALÓDI ÚJRAGOMBOLÁSA

Bár a fentiekben vannak átfedések, nehéz lenne azt állítani, hogy az internet megjelenése és széles körű elterjedése után pár évtizeddel a világ pontosan tudja, hogy merre fog haladni. Török Bernát ugyanakkor meg-

⁹⁸⁰ Ugyanakkor vö. azzal, hogy 2021 őszén az ausztrál Legfelsőbb Bíróság ítélete alapján az ausztrál médiacégek felelősségre vonhatók a gyalázkodó kommentek miatt. MAO, Frances: Australia media can be sued for social media comments, court rules. *BBC News*, 2021. szeptember 8., <https://www.bbc.com/news/world-australia-58484205>.

⁹⁸¹ Ugyanakkor az önszabályozás korlátjairól lásd BAYER, 2019, 18. o.

⁹⁸² BERTOLINI, 2021, 74–83. o.

⁹⁸³ Communication from the Commission of the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade. COM/2021/118 final, 1. o.

⁹⁸⁴ Uo., 18. o.

jegyzi, hogy „a közbeszédben egyre inkább megnyilvánuló irracionalitás, a visszhangkamrákba való bezárkózás vagy a társadalom kritikus tömege által közösen elfogadott és hitelesnek tartott hiteles szervek hiánya nem csupán a közösségi média korának termékei”.⁹⁸⁵

E bonyolult – jogi, politikai és gazdasági szempontokat egyszerre tartalmazó – keretrendszer megalkotása még így várat magára. És bár a Tim Berners-Lee által a 2014-es TED Talk előadásában⁹⁸⁶ javasolt világméretű „Internet Magna Carta” megalkotása a különféle kormányzatok eltérő megközelítései miatt nem reális, mindenképpen gondolatébresztő. Ugyanakkor nem válaszolja meg a fő kérdést: kinek kell(ene) lépnie? Az bizonyosnak tűnik, hogy a három főszereplő egyike sem lesz képes a helyzetet egyedül kezelni. Sem az államok – bár a szándék, mint láthatuk, egyre erősebben jelenik meg a részükről⁹⁸⁷ –, sem a techcégek, sem pedig a civil szféra vagy a felhasználók. Paulina Wu így írta ezt le: „Bár a magánszereplők önmagukban nem elegendőek a sikeres szabályozáshoz, őket is be kell vonni a szabályozási folyamatba”,⁹⁸⁸ azaz a „platformszabályozási háromszög”⁹⁸⁹ mindhárom szereplőjének részt kell vennie a folyamatokban. Az állami és az önszabályozást fel kellene váltania vagy ki kellene egészítenie a társszabályozási megoldásoknak.⁹⁹⁰

⁹⁸⁵ TÖRÖK, 2021.

⁹⁸⁶ Az előadás megnézhető az alábbi linken: <https://www.youtube.com/watch?v=rCplocVemjo>. BERNERS-LEE, Tim: We Need a Magna Carta for the Internet. *New Perspectives Quarterly*, 2014, 31. évf., 3. sz., 39–41. o. A kérdés szorosan összefügg a – jelen könyvben nem tárgyalt – *digitális alkotmányosság* kérdéskörével. Bővebben lásd CELESTE, Edoardo: Digital constitutionalism: a new systematic theorisation. *International Review of Law, Computers & Technology*, 2019, 33. évf., 1. sz., 76–99. o.

⁹⁸⁷ Vö. „törvényekre van szükségünk, nem platform-irányelvekre”. N/A: Social media and democracy: we need laws, not platform guidelines, 2021.

⁹⁸⁸ WU, Paulina: Impossible to Regulate? Social Media, Terrorists, and the Role for the U.N. *Chicago Journal of International Law*, 2015, 16. évf., 1. sz., 309. o.

⁹⁸⁹ GORWA, 2019.

⁹⁹⁰ „Az önszabályozás általános elítélése, mert az a cenzúra csírájától fertőzött, ugyanolyan téves, mint az a nézet, amely kizárólag azért üdvözlí az önszabályozást, mert az kevesebb kormányzati beavatkozást jelent (vagy annak tűnik).” TAMBINI, Damian – LEONARDI, Danilo – MARSDEN, Chris: The privatisation of censorship: self regulation and freedom of expression. In TAMBINI, Damian – LEONARDI, Danilo – MARSDEN, Chris: Codifying cyberspace. Communications self-regulation in the age of internet convergence. Abingdon, 2008, Routledge – UCL Press, 282. o.

Ha pedig ez nem történik meg, akkor az az út, amelyre már számos ország rálépett, csak a kezdet lesz. 2021-ben a Freedom House éves internetről szóló jelentésében így fogalmazott: „A globális normák drámaian eltolódtak a digitális szférában történő nagyobb kormányzati beavatkozás irányába. Az elmúlt évben legalább 48 ország hozott jogszabályi vagy közigazgatási intézkedéseket⁹⁹¹ a technológiai vállalatok szabályozására.”⁹⁹² Láthattuk, hogy az internetszuverenitás kérdései befolyásolják a szólás-szabadságért folyó küzdelmet, a cenzúra fogalmának szűk és tág értelmezési keretei pedig az alul- és túlhasználat veszélyeire figyelmeztethetnek. Mindezek mellett a jogi fogalmak sokszor – ahogy Romain Badouard fogalmaz *A web új törvényei* című 2020-as könyvében – „elég homályosak ahhoz, hogy nagyon különböző típusú beszédet foglaljanak magukban, potenciálisan megnyitva az utat az online tartalomszabályozás politikai instrumentalizálása előtt”.⁹⁹³ Az állami szabályozás így válik elkerülhetetlenné,⁹⁹⁴ és ennek az internet nemzetközi jellegéből adódóan – félő – sok esetben lesznek járulékos veszteségei is. A nemzetközi bíróságok gyakorlatából az is látható, hogy a nagy techvállalatok nem bújhatnak többé a felhasználók mögé arra hivatkozva, hogy ők maguk nem állítanak elő tartalmat, és nem végeznek szerkesztői tevékenységet. Ugyanakkor az exponenciálisan növekvő mennyiségű tartalmat az új médiakörnyezetben emberi moderátorok és mesterséges intelligencia segítségével is csak a proaktivitást szem előtt tartva lehetséges ellenőrizni. Egyértelmű, hogy a szólásszabadság alapjogának sérülése nélkül kell eljárni, ráadásul az általános monitorozás vagy nyomon követés tilalmának megsértése bizonyosan cenzúrához vezet.

Eljutottunk oda, hogy a kabát valódi újragombolására van szükség.⁹⁹⁵ Ahogy David Kaye írja, „az egyik lehetőség: #DeleteFacebook.”⁹⁹⁶ Ez

⁹⁹¹ Ezen intézkedések típusairól részletesen lásd FAZEKAS János: Médiaigazgatás. In LAPÁNSZKY András (szerk.): *Közigazgatási jog. Szakigazgatásaink elmélete és működése*. Budapest, 2020, Wolters Kluwer, 907–931. o.

⁹⁹² FREEDOM HOUSE, 2021, 11. o.

⁹⁹³ BADOUARD, 2020, 13. o.

⁹⁹⁴ Vö. „Most azonban teljesen lehetséges, hogy a végső cyberlord maga a kormányzat.” YEN, 2020, 145. o.

⁹⁹⁵ Lásd 429. ljt.

⁹⁹⁶ Vö. a *Time Magazine* 2021. októberi címlapjával: PERRIGO, Billy: How Facebook Forced a Reckoning by Shutting Down the Team That Put People Ahead

kényszerítő erejű és viszonylag fájdalommentes lehet fejlett és demokratikus környezetben”,⁹⁹⁷ ám a fentebb bemutatott, kevésbé fejlett és kevésbé (vagy egyáltalán nem) demokratikus országok esetében messze jár a megoldástól. Ráadásul bár egyre több politikus használja a „megtörni a techcégek uralmát”⁹⁹⁸ kifejezést, jelen pillanatban úgy tűnik, hogy ezen óriásvállalatok bedöntésére (még) nem állnak készen.⁹⁹⁹ Lehetőség lehet, hogy nem teszünk semmit, és hagyjuk, hogy a piac önszabályozza magát, remélve, hogy a szólásszabályozás alternatív modelljei megküzdnek egymással. „Ez volt a kezdeti modell, de ma már alig beszélnek róla, és jó okkal: a vállalatok szuperdominánsak és kiéhezettek, és minden jövőbeli versenytársat kiütnek (amint azt a kisebb versenytársak felvásárlásai is mutatják).”¹⁰⁰⁰

E komplex kérdésnek egyszerű és gyors megoldása bizonyosan nincsen. Ahogy Alan Dershowitz fogalmaz: „Óvatosnak kell lennünk a rövid távú megoldások jóváhagyásával, amelyek hosszú távon veszélyt jelentenek.”¹⁰⁰¹ Egyértelmű, hogy „az internet szabadságát átfogóan kell értelmezni.”¹⁰⁰² A fentebbiek alapján pár alapkövetelményt rögzíthetünk, amely hozzájárulhat ahhoz, hogy az internet mint komplex ökoszisztéma szabályozását, a felelősségi kérdések alaposabb lefektetését és a jogszertlen tartalomszabályozás, azaz a cenzúra kérdéseit biztosabb kézzel tudjuk kezelni. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy a különféle dokumentumok vagy az állam vagy a szolgáltatók felé állítanak fel kötelezettséget,

of Profits. *Time Magazine*, 2021. október 7., <https://time.com/6104899/facebook-reckoning-frances-haugen>.

⁹⁹⁷ KAYE, David: *Speech Police. The Global Struggle to Govern the Internet*. New York, 2019, Columbia Global Reports, 84. o.

⁹⁹⁸ CULLIFORD, Elizabeth: Where U.S. presidential candidates stand on breaking up Big Tech. *Reuters*, 2020. január 24., <https://www.reuters.com/article/us-usa-election-tech-factbox-idUSKBN1ZN16C>.

⁹⁹⁹ A Facebook hipotetikus bukásáról, annak etikai és jogi hatásairól lásd ÖHMAN, Carl – AGGARWAL, Nikita: What if Facebook goes down? Ethical and legal considerations for the demise of big tech. *Internet Policy Review*, 2020, 9. évf., 3. sz., <https://policyreview.info/articles/analysis/what-if-facebook-goes-down-ethical-and-legal-considerations-demise-big-tech>.

¹⁰⁰⁰ KAYE, 2019, 84. o.

¹⁰⁰¹ DERSHOWITZ, Alan: *Case Against the New Censorship. Protecting Free Speech from Big Tech, Progressives, and Universities*. New York, 2021, Hot Books, 44. o.

¹⁰⁰² Recommendation CM/Rec(2016)5 of the Committee of Ministers to member States on Internet Freedom, 5. o.

de olyan megoldásokra van szükségünk, amelyek ezeket egységesen, holisztikus szemlélettel kezelik. E megoldásoknak az alábbiaknak bizonyosan meg kell felelniük:

1. Az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartása az internet szabályozása és működtetése során.¹⁰⁰³ Ez magában foglalja az internethez való hozzáférést, amelynek korlátozása a cenzúra legmodernebb formájú megnyilvánulása. Az internetnek a lakosság minden csoportja számára megkülönböztetés nélkül elérhetőnek, hozzáférhetőnek és megfizethetőnek kell lennie.¹⁰⁰⁴
2. Az internet mint komplex, folyamatosan változó és sokszínű ökoszisztéma jellegzetességeinek tiszteletben tartása, és ehhez egy olyan összetett szabályozási rendszer kialakítása, amely nem csupán a jelen azonnali problémáira kínál választ. E szabályozást ráadásul „anélkül kell megalkotni, hogy tönkretennénk azokat a hatalmas előnyöket, amelyeket egy nyitott és sokszínű globális internet biztosíthat”.¹⁰⁰⁵
3. A fentebb kifejtett háromelemű tesztnek való megfelelés, azaz mindenfajta jogi vagy jogi jellegű beavatkozásnak „(a) alkalmasnak kell lennie az elérni kívánt jogszerű célok megvalósítására (megfelelőség vagy jogszerűség), (b) a lehető legkisebb mértékű beavatkozást jelentő eszköznek kell lennie (szükségesség), valamint (c) szigorúan arányban kell állnia az elérni kívánt jogi céllal (*stricto sensu* arányosság)”.¹⁰⁰⁶
4. Az internetes tartalmak sokszínűségének, pluralizmusának és (ideális esetben) pártatlanságának biztosítása.
5. Együttműködés a „platformszabályozási háromszög” szereplői között,¹⁰⁰⁷ amely egyrészt a szabályozások megalkotásában kap jelentőséget, másrészt pedig „a tapasztalatok, technológiai megoldások és

¹⁰⁰³ Vö. „Az ilyen közvetítőknél az online véleménynyilvánítás főszereplőjeként betöltött hatalma elengedhetlenné teszi szerepük és az emberi jogokra gyakorolt hatásuk, valamint az ezzel kapcsolatos kötelezettségeik és felelősségük tisztázását.” CM/Rec(2018)2, 7.

¹⁰⁰⁴ CM/Rec(2016)5, 2.1.1.

¹⁰⁰⁵ SZOR, 2019, 114. o.

¹⁰⁰⁶ Lásd 838. l.

¹⁰⁰⁷ „Az internetre vonatkozó törvényeket és szakpolitikákat az állami hatóságok dolgozzák ki olyan inkluzív és átlátható folyamat keretében, amely lehetővé teszi vala-

bevált gyakorlatok önkéntes megosztásából áll”.¹⁰⁰⁸ Mindez magában foglalja, hogy a szereplők a saját szerepüknek megfelelően járnak el, azaz az államok nem „privatizálják” a továbbiakban a tartalomszabályozás és cenzúra elvégzését a magánvállalatok részére.

6. A részt vevő felek radikálisan nagyobb átláthatósága,¹⁰⁰⁹ amely magában foglalja a jogalkotási szándékok és folyamatok átláthatóságát is. A jogalkotók „tartózkodjanak az internethez való hozzáférés és a távközlés jogellenes korlátozásától a jövőben, különösen választások és tüntetések idején, valamint a Covid-19 világjárvány közepette.”¹⁰¹⁰
7. Minél széleskörűbb állampolgári, civil és felhasználói részvétel a döntéshozatalban.
8. A független szabályozó hatóságoknak biztosítaniuk kell a vonatkozó szabályok hatékony végrehajtását.¹⁰¹¹
9. A civilszervezetek szakmai álláspontjának gyakoribb kifejtése a bírósági eljárásokban *amicus curiae* beadványok formájában.¹⁰¹²
10. A különböző típusú bejelentési rendszerek (NTDS, NAM) hatékonyságának valódi vizsgálata.
11. A közérdekű adatokhoz való hozzáférés növelése.
12. A médiaműveltség fejlesztése a társadalom minden szegmensében.¹⁰¹³

mennyi érdekelt fél, köztük a magánszektor, a civil társadalom, a tudományos élet és a műszaki közösség részvételét.” CM/Rec(2016)5, 1.4.

¹⁰⁰⁸ A Bizottság (EU) 2018/334 ajánlása, (30).

¹⁰⁰⁹ PUDDPHATT, Andrew: *Letting the Sun Shine In. Transparency and Accountability in the Digital Age*. CI-2021/WTR/5. Paris, 2021, UNESCO, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf00000377231>, 7–9. o.

¹⁰¹⁰ UNHRC, 2021, 70.; KOKOLY Zsolt: Audiovisual Media Regulation during the COVID-19 Pandemic – Measures Undertaken by the Romanian Authorities during the State of Emergency. *Acta. Univ. Sapientiae, Legal Studies*, 2021, 10. évf., 1. sz., 67–75. o.

¹⁰¹¹ ARTICLE-19: *Taming Big Tech. Protecting freedom of expression through the unbundling of services, open markets, competition, and users’ empowerment*. 2021. december 8., https://www.article19.org/wp-content/uploads/2021/12/Taming-big-tech_FINAL_8-Dec-1.pdf, 19. o.

¹⁰¹² NOORLANDER, Peter: UNESCO Guide for Amicus Curiae Interventions in Freedom of Expression Cases. CI-2021/FEJ/G-1. Paris, 2021, UNESCO, 1–4. o.

¹⁰¹³ LSE TRUTH, TRUST & TECHNOLOGY COMMISSION, 2018, 25–27. o.

13. Legyen cél „a nemkívánatos beszédétől való elrettentés, de nem szabad elrettenteni a jogszerű, sőt társadalmilag értékes kommunikációt.”¹⁰¹⁴
14. Az EJEB Pihl-ügyben megfogalmazott iránymutatásai alapján a különféle feladatokat és szerepeket ellátó, illetve különböző szolgáltatásokat nyújtó platformok eltérő kezelése szükséges a társadalmi vitában betöltött szerepük, jogállásuk és méretük alapján.
15. A platformszolgáltatók felelősségének megállapítása csak a tartalomba való közvetlen beavatkozás után váljon lehetővé.
16. A szolgáltatók aktív és passzív szerepének pontos meghatározása.¹⁰¹⁵
17. Általános monitorozási / nyomon követési kötelezettség tiltásának fenntartása a szólásszabadság érvényesülése és a túlzott tartalomelvitel megakadályozása érdekében. „Ha az internetes közvetítők számára előírják vagy engedélyezik a harmadik fél által előállított tartalmak (folyamatos és általános) ellenőrzését és cenzúrázását, az nemcsak az internetfelhasználók véleménynyilvánítási szabadságára gyakorol mélyreható »dermesztő hatást« (*chilling effect*),¹⁰¹⁶ hanem cinkossá is teszi őket ügyfeleik magánéletének jelentős megsértésében.”¹⁰¹⁷
18. A jogellenes (vagy annak érzett) tartalomról szóló felhasználói bejelentéseknek elegendően pontosnak és megalapozottnak kell lenniük, hiszen ez vezet az online platformok cselekvéseihez, majd döntéseihez, és így válik eldönthetővé, hogy jogszerű vagy cenzurális jellegű intézkedésekről beszélhetünk.
19. A megfelelő tudomásszerzést a szóban forgó egyedi ügy sajátosságai alapján kell értékelni.

¹⁰¹⁴ SARTOR, 2017, 12. o.

¹⁰¹⁵ „Továbbra is kihívást jelent olyan kritériumok meghatározása, amelyek alapján a közvetítők beavatkozása egyértelműen aktívnak vagy passzívnak minősíthető. Számos beavatkozás vagy tevékenység, különösen a tartalom moderálása tekintetében, továbbra is szürke zónában marad.” BARATA, Joan: The Digital Services Act and the Reproduction of Old Confusions: Obligations, Liabilities and Safeguards in Content Moderation. *VerfBlog*, 2021a. március 2., <https://verfassungsblog.de/dsa-confusions/>.

¹⁰¹⁶ Lásd 77. l.

¹⁰¹⁷ ARTICLE-19: *Internet intermediaries: Dilemma of Liability*. 2013. augusztus 20., https://www.article19.org/wp-content/uploads/2018/02/Intermediaries_ENGLISH.pdf, 14. o.

20. A bejelentők kellő tájékoztatása szükséges az eljárás során.
21. Az ember általi moderálás és a mesterséges intelligencia használatának egymáshoz való viszonyrendszerének pontos meghatározása.
22. A különböző tartalmakat különböző eljárások során szükséges kezelni, nem lehetséges egyazon eljárásrend kialakítása az összes felöltésre kerülő tartalom esetére. A szolgáltatások meghatározásánál nem csupán az aktuális helyzetre, hanem a technológiai változások által későbbiekben generált szituációkra is szükséges figyelemmel lenni.
23. A platformok számára megfelelő mennyiségű idő biztosítása a jogilag megalapozott és elfogadható döntés meghozatalára.
24. Az online platformok döntései utáni elszámoltathatóság növelése.
25. A döntések után a felhasználók számára a hatékony jogorvoslathoz való hozzáférés biztosítása alapvető fontosságú.
26. A folyamatokat megfelelő biztosítékok adása mellett lehet csak szabályozni, hiszen a cenzúrát túlzott büntetésekkel is elő lehet idézni. „A szolgáltatót terhelő lehetséges felelősség költségeinek növekedése arra ösztönözheti azt, hogy blokkolja vagy korlátozza az olyan kommunikációt, amely felelősséget eredményezhet.”¹⁰¹⁵

Ám ha mindez meg is valósulna, biztosak lehetünk abban, hogy a cenzúra, azaz a tartalomszabályozás jogilag és etikailag is megkérdőjelezhető módja –, amely „éppen az alkotóerő egyik fő forrásától, a különbözőzés presztizsétől fosztja meg a kultúrembert”,¹⁰¹⁹ – sosem fog eltűnni. Néhol viasszorul, néhol megerősödik. A szólásszabadságért való küzdelem az internet megjelenésével csak új irányokat vett, de a régi félelmek új köntösben velünk maradtak. A technológia fejlődésével hol a szólás, hol az azt elnyomni kívánók kerülnek majd felül. „A kérdés persze, hogy a mondat után mi történik a színpadon. Marad-e valaki ott, és ha senki, az történés-e. (Igen.)”¹⁰²⁰

¹⁰¹⁵ SARTOR, 2017, 15. o.

¹⁰¹⁹ HARASZTI Miklós: *A cenzúra esztétikája*. Budapest, 1991, Magvető Kiadó, 25. o.

¹⁰²⁰ ESTERHÁZY, 2016, 128. o.

XIII. RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

ACHPR	Emberek és Népek Jogainak Afrikai Bizottsága, African Commission on Human and Peoples' Rights
AI	mesterséges intelligencia, artificial intelligence
CGM	fogyasztói / közönségi média, consumer-generated media
CJEU	Európai Unió Bírósága, Court of Justice of the European Union
CMC	számítógépes kommunikáció, computer mediated communication
DMA	digitális piacokról szóló jogszabály, Digital Markets Act
DPI	mélylési tartalom-ellenőrzés, Deep Packet Inspection
DSA	digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály, Digital Services Act
DST	digitális szolgáltatások adója, digital services tax
ECHR	Emberi Jogok Európai Egyezménye, European Convention on Human Rights
ECtHR	Emberi Jogok Európai Bírósága, European Court of Human Rights
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága
EJEE	Emberi Jogok Európai Egyezménye
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
EU	Európai Unió
EUB	Európai Unió Bírósága
FCC	Szövetségi Távközlési Bizottság, Federal Communications Commission
FTC	Szövetségi Kereskedelmi Bizottság, Federal Trade Commission
GDPR	Általános adatvédelmi rendelet, General Data Protection Regulation
ISP	Internet Service Provider, Internetszolgáltató
MI	mesterséges intelligencia
NAM	értesítési és cselekvési mechanizmus, notice and action mechanism
NN	értesítési és értesítési rendszer, notice-and-notice
NSD	értesítési és blokkolási eljárás, notice-and-staydown
NTDS	értesítési-eltávolítási eljárás, notice-and-takedown system

OAS	Amerikai Államok Szervezete, Organization of American States
OSCE	Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, Organization for Security and Co-operation in Europe
RSF	Riporterek Határok Nélkül, Reporters sans frontières
RTBF	elfeledtetéshez való jog, right to be forgotten
UGC	felhasználó által létrehozott tartalom, user-generated content
UN	Egyesült Nemzetek Szervezete, United Nations
UNESCO	Egyesült Nemzetek Szervezete Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNHRC	Egyesült Nemzetek Szervezete Emberi Jogi Tanács, United Nations Human Rights Council
VPN	virtuális magánhálózat, Virtual Private Network
VR	virtuális valóság, Virtual Reality

XIV. IRODALOM

Monográfiák, tanulmánykötetek, doktori értekezések

- ALEXANDER, Christopher: *A Pattern Language. Towns, Buildings, Construction*. Oxford, 1977, Oxford University Press
- BADOUARD, Romain: *Les nouvelles lois du web. Modération et censure*. Paris, 2020, Le Seuil. doi.org/10.4000/quaderni.2049
- BAJOMI-LÁZÁR Péter: Média és társadalom. Budapest, 2006, PrintXBudavár Zrt. – Médiakutató Alapítvány
- BALKIN, Jack M.: The American system of censorship and free expression. In PELEG, Ilan (szerk.): *Patterns of censorship around the world*. London – New York, 2019, Routledge. doi.org/10.4324/9780429301179-10
- BALLAGI Géza: *A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig*. Budapest, 1888, Franklin-Társulat
- BANAKAR, Rakesh – LORT PHILLIPS, Alexandra: Law, community and the 2011 London riots. In NOBLES, Richard – SCHIFF, David (szerk.): *Law, Society and Community: Socio-Legal Essays in Honour of Roger Cotterrell*. London – New York, 2014, Routledge
- BARBIER, Frédéric – LAVENIR, Catherine Bertho: *Histoire des médias de Diderot à Internet*. Paris, 2009, Armand Colin (Collection U)
- BARBIER, Frédéric: *Histoire du livre*. Paris, 2012, Armand Colin (Collection U)
- BARENDT, Eric: *Freedom of Speech*. Oxford, 2007, Oxford University Press. doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199225811.001.0001
- BARNARD, Catherine: *The Substantive Law of the EU. The Four Freedoms* (6. kiadás). Oxford, 2019, Oxford University Press. doi.org/10.1093/he/9780198830894.001.0001
- BAYER Judit: *A háló szabadsága. Az internet tartalmának szabályozási problémái a véleménynyilvánítás szabadsága tükrében*. Budapest, 2005, Új Mandátum Könyvkiadó – Zsigmond Király Főiskola
- BAYER Judit: Rights and Duties of Online Platforms. In BAYER Judit – HOLZNAGEL, Bernd – KÖRPISAARI, Päivi – WOODS, Lorna (szerk.): *Perspectives on Platform Regulation. Concepts and Models of Social Media Governance Across the Globe*. Baden-Baden, 2021, Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG. doi.org/10.5771/9783748929789

- BEATTIE, Scott: *Community, Space and Online Censorship: Regulating Pornotopia*. London – New York, 2009, Routledge
- BERKOWITZ, Eric: *Dangerous Ideas. A Brief History of Censorship in the West, from the Ancients to Fake News*. Boston, 2021, Beacon Press
- BERTOLINI, Andrea: *Liability of online platforms*. Brussels, 2021, European Parliamentary Research Service, European Union
- BLACKSTONE, William: *Commentaries on the laws of England: In one volume, together with a copious glossary of legal terms employed; also, biographical sketches of writers referred to; and a chart of descent of English sovereigns*. St. Paul, 1897, West Publishing Co
- BODÓ Attila Pál – PALICZ Tamás – JOÓ Tamás: *Az Ibtv. gyakorlata*. Budapest, 2020, Nemzeti Közszerzői Egyetem
- BOURDIEU, Pierre: *Language and Symbolic Power*. Cambridge, MA, 1991, Harvard University Press
- BOWMAN, Shayne – WILLIS, Chris: *We Media. How Audiences are Shaping the Future of News and Information*. The Media Center at The American Press Institute, 2003
- BRADBURY, Ray: *Fahrenheit 451*. New York, 1991, Ballantine Books
- BRIGGS, Asa – BURKE, Peter: *A média társadalomtörténete. Gutenberg-től az internetig*. Második, bővített, átdolgozott kiadás. Budapest, 2012, Napvilág Kiadó
- BROUGHTON MICOVA, Sally: *What is the harm in size? Very large online platforms in the Digital Services Act*. Brussels, 2021, Centre on Regulation in Europe
- BUSÄUS, Johann: *Sacros. Concilium Tridentinum: Editio reformata cum indice librorum prohibitorum ex praescripto Concilii*. Cologne, 1664, Johann Busäus
- BUSCH, Christoph – GRAEF, Inge – HOFMANN, Jeanette – GAWER, Annabelle: *Uncovering blindspots in the policy debate on platform power*. Bruxelles, 2021, Observatory on the Online Platform Economy, European Commission
- BUTLER, Judith: *Ruled Out: Vocabularies of the Censor*. In POST, Robert C. (szerk.): *Censorship and silencing: practices of cultural regulation*. Los Angeles, 1998, Getty Research Institute for the History of Art and the Humanities
- BUZINKAY Géza: *A magyar sajtó és újságírás története a kezdetektől a rendszerváltásig*. Budapest, 2016, Médiaudományi Intézet
- CABRERA BLÁZQUEZ, Francisco Javier – CAPPELLO, Maja – FONTAINE, Gilles – RABIE, Ismail – VALAIS, Sophie: *The legal framework for video-sharing platforms*. Strasbourg, 2018, European Audiovisual Observatory
- CAPPELLO, Maja (szerk.): *Mapping of national rules applicable to video-sharing platforms: Illegal and harmful content online*. Strasbourg, 2021a, European Audiovisual Observatory

- CAPELLO, Maja (szerk.): *Unravelling the Digital Services Act package*. Strasbourg, 2021b, European Audiovisual Observatory
- CARTER, Thomas F.: *The Invention of Printing in China and Its Spread Westward*. New York, 1955, Columbia University Press
- CASTELLS, Manuel: *The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture*, 1. kötet. Oxford, 2010, Blackwell Publishing
- CODREANU, Ionut – GANEA, Liana – GODÁRSKY, Ivan – HANÁKOVÁ, Eva – KLÍMA, Michal – KUŽEL, Rašo – MRAČKA, Marek – POLYÁK Gábor – TOMA, Mircea – URBÁN Ágnes – ZAMFIRESCU, Irina: *Four Shades of Censorship: State Intervention in the Central Eastern European Media Markets*. Budapest, 2021, Mérték Médiaelemző Műhely
- COHEN, Todd – DREEBEN, Michael – DRUMMOND HANSEN, Melodi et alii (szerk.): *CDA Section 230: Its Past, Present, and Future*. 2021, O'Melveny
- COLLIVER, Chloe: *Cracking the Code: An Evaluation of the EU Code of Practice on Disinformation*. 2019, Institute for Strategic Dialogue
- COUNCIL OF EUROPE: *Arbitrary Internet blocking jeopardises freedom of expression*. 2018, Commissioner for Human Rights
- CSÁKI-HATALOVICS Gyula Balázs: A közösségi média személyiségvédelemmel összefüggő kihívásai és szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban. In CZÉKMANN Zsolt – CSÁK Csilla – BARZÓ Tímea (szerk.): „*Gondolatok köztére*”. A közösségi média személyiségvédelemmel összefüggő kihívásai és szabályozása az egyes államokban. Miskolc, 2021, Miskolci Egyetemi Kiadó
- CSERPES Attila: *Marketing és menedzsment a közművelődésben*. Zalaegerszeg, 2011, Keresztury Dezső Általános Művelődési Központ
- DAKA, Marija: *Az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió alapp jogvédelmi rendszerének összefüggései – konvergencia és divergencia az európai jogi térben*. Doktori értekezés, 2020
- DE STREEL, Alexander – BUITEN, Miriam – PEITZ, Martin: *Liability of online hosting platforms. Should exceptionalism end?* Brussels, 2018, Centre on Regulation in Europe
- DE STREEL, Alexandre – DEFREYNE, Elise – JACQUEMIN, Hervé – LEDGER, Michèle – MICHEL, Alejandra: *Online Platforms' Moderation of Illegal Content Online. Law, Practices and Options for Reform*. Study for the committee on Internal Market and Consumer Protection, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, Luxembourg, 2020, European Parliament
- DE WITTE, Bruno: *Legal Instruments and Law-Making in the Lisbon Treaty*. In GRILLER, Stefan – ZILLER, Jacques (szerk.): *The Lisbon Treaty*. Schriftenreihe der Österreichischen Gesellschaft für Europaforschung (ECSA Austria) /

- European Community Studies Association of Austria Publication Series, 11. sz., Vienna, 2008, Springer. doi.org/10.1007/978-3-211-09429-7_4
- DELPIANO, Patrizia: *Church and Censorship in Eighteenth-Century Italy. Governing Reading in the Age of Enlightenment*. London – New York, 2018, Routledge. doi.org/10.4324/9781315141862
- DENTZEL, Zaryn: How the Internet Has Changed Everyday Life. In CASTELLS, Manuel et alii (szerk.): *Change: 19 Key Essays on How Internet Is Changing our Lives*. Madrid, 2014, Turner
- DERSHOWITZ, Alan: *Case Against the New Censorship. Protecting Free Speech from Big Tech, Progressives, and Universities*. New York, 2021, Hot Books
- FAZEKAS János: Médiaigazgatás. In LAPÁNSZKY András (szerk.): *Közigazgatási jog. Szakigazgatásaink elmélete és működése*. Budapest, 2020, Wolters Kluwer
- FRIEDMANN, Danny: Oscillating from Safe Harbor to Liability: China's IP Regulation and Omniscient Intermediaries. In FROSIO, Giancarlo (szerk.): *Oxford Handbook of Online Intermediary Liability*. Oxford, 2020, Oxford University Press. doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198837138.013.14
- FUCHS, Christian: *Implications of Deep Packet Inspection (DPI) Internet Surveillance for Society*. Uppsala, 2012, Uppsala University
- GALEWSKA, Eva: Zwalczanie nielegalnych treści zamieszczanych przez użytkowników w platform internetowych – kierunek regulacji Unii Europejskiej. In FLAGA-GIERUSZYŃSKA, Kinga – GOŁĄCZYŃSKI, Jacek (szerk.): *Prawo nowych technologii*. Warszawa, 2021, Wolters Kluwer
- GARTON ASH, Timothy: *Free Speech: Ten Principles for a Connected World*. London, 2016, Atlantic Books
- GILLESPIE, Tarleton: *Custodians of the internet: Platforms, content moderation, and the hidden decisions that shape social media*. New Haven – London, 2018, Yale University Press. doi.org/10.12987/9780300235029
- GOLDSMITH, Jack L. – WU, Timothy: *Who controls the Internet? Illusions of a borderless world*. Oxford, 2006, Oxford University Press. doi.org/10.1093/oso/9780195152661.001.0001
- GOLDSTEIN, Robert Justin: Introduction. In GOLDSTEIN, Robert Justin (szerk.): *The War for the Public Mind: Political Censorship in Nineteenth-Century Europe*. Westport, 2000, Praeger Publishers
- GOLDSTEIN, Robert Justin: *Political Censorship of the Arts and the Press in Nineteenth-Century Europe*. New York, 1989, Palgrave Macmillan. doi.org/10.1007/978-1-349-20128-0
- GOSZTONYI Gergely: A közösségi média felelősségi kérdéseinek korai szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban és az Európai Unióban. In MEZEY Barna (szerk.): *Kölcsönhatások. Európa és Magyarország a jogtörténelem sodrásában*. Budapest, 2021, Gondolat Kiadó

- GOSZTONYI Gergely: A parlamentarizmus helyreállítása. In MEZEY Barna – GOSZTONYI Gergely (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. Budapest, 2020a, Osiris Kiadó
- GOSZTONYI Gergely: *Alternatív (?) média – A közösségi média jogi szabályozásának vetületei*. Budapest, 2014, ELTE
- GREEN, Jonathon – KAROLIDES, Nicholas J.: *Encyclopedia on Censorship*. New York, 2005, Facts on File, Inc
- GRIFFITHS, James: *The Great Firewall of China: How to Build and Control an Alternative Version of the Internet*. London, 2019, Zed Books. doi.org/10.5040/9781350225497
- GURRI, Martin: *The Revolt of The Public and the Crisis of Authority in the New Millennium*. San Francisco, 2018, Stripe Press
- GYETVÁN Dorina: Az általános nyomon követési kötelezettség mint a közvetítő szolgáltatók felelősségének jövője? In FAZEKAS Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2021*. Budapest, 2021, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
- HALMAI Gábor: *Kommunikációs jogok*. Budapest, 2002, Új Mandátum Könyvkiadó
- HAMMER Ferenc: Smells, Sounds, Walks Like Public Service Broadcaster. But Then, Why Is It Not? – Community Media in Hungary. In GULYÁS Ágnes – HAMMER Ferenc (szerk.): *Public Service Media in the Digital Age: International Perspectives*. Newcastle upon Tyne, 2003, Cambridge Scholars Publishing
- HARASZTI Miklós: *A cenzúra esztétikája*. Budapest, 1991, Magvető Kiadó
- HARGRAVES, Robert: *The First Freedom: A History of Free Speech*. Stroud, 2003, Sutton Publishing
- HARKAI István: *Az internet hatása a többszörözési és a nyilvánossághoz közvetítési jogra*. Szeged, 2021, Iurispertius Kiadó
- HE, Qinglian: *The Fog of Censorship: Media Control in China*. New York, 2008, Human Rights in China
- HEGYI W. György: *Mos és res publica*. Budapest, 2018, Gondolat Kiadó
- HINTZ, Arne: Social media censorship, privatized regulation, and new restrictions to protest and dissent. In DENCİK, Lina – LEISTERT, Oliver (szerk.): *Critical Perspectives on Social Media and Protest: Between Control and Emancipation*. London, 2015, Rowman & Littlefield
- HORVÁTH Attila: A cenzúra működési mechanizmusa Magyarországon a szovjet típusú diktatúra időszakában. In PAÁL Vince (szerk.): *Magyar sajtószabadság és -szabályozás, 1914–1989: előadások a magyar sajtószabadság történetéhez*. Budapest, 2013, Médiatudományi Intézet
- HORVÁTH Barna: *A géniusz pere. Szókratész – Johanna*. Budapest, 2003, Attraktor

- INSTITUTE FOR PUBLIC POLICY RESEARCH: *Shared Destinies: Security in a globalised world. The interim report of the ippr Commission on National Security in the 21st Century*. 2008. november
- INTERNATIONAL TELECOMMUNICATION UNION: *Connect the World*. 2005
- JONES, Derek (szerk.): *Censorship. A world encyclopedia*. London – New York, 2015, Routledge
- KATSIREA, Irini: The Television Without Frontiers Directive. In DONDEERS, Karen – PAUWELS, Caroline – LOISEN, Jan (szerk.): *The Palgrave Handbook of European Media Policy*. London, 2014, Palgrave Macmillan. doi.org/10.1057/9781137032195_16
- KAYE, David: *Speech Police. The Global Struggle to Govern the Internet*. New York, 2019, Columbia Global Reports. doi.org/10.2307/j.ctv1fx4h8v
- KEANE, John: *Média és demokrácia*. Budapest, 1999, Helikon Kiadó
- KELEMEN Roland: A háromórás cenzúra és azt enyhíteni hivatott objektív és szubjektív sajtótilalom elhatárolása – sajtótilalmak az első világháború éveiben. In GERGELY András (szerk.): *Magyarország 1918. Az Osztrák-Magyar Monarchia és a történelmi Magyarország utolsó éve*. Budapest, 2020, Ifjabb Gróf Andrássy Gyula Alapítvány
- KELLER, Daphne – LEERSSEN, Paddy: Facts and Where to Find Them: Empirical Research on Internet Platforms and Content Moderation. In PERSILY, Nathaniel – TUCKER, Joshua A. (szerk.): *Social Media and Democracy. The State of the Field, Prospects for Reform*. Cambridge, 2020, Cambridge University Press. doi.org/10.1017/9781108890960.011
- KELLER, Perry: *Európai és nemzetközi médiajog. Liberális demokrácia, kereskedelem és az új média*. Budapest, 2014, Wolters Kluwer
- KELLER, Perry: The New Television without Frontiers Directive. In BARENDT M., Eric (szerk.): *Yearbook of Media and Entertainment Law. Volume III: 1997/98*. Oxford, 1998, Clarendon Press
- KÉPES György: *A Dán Királyság alkotmánytörténete a kezdetektől 1848-ig*. Budapest, 2019, ELTE Eötvös Kiadó
- KÉPES György: Felvilágosult abszolutizmus Dániában. In TEVESZ László (szerk.): *Államhatalom és társadalmi autonómia viszonya a nyugati keresztény civilizációban*. Budapest, 2015, ELTE Eötvös Kiadó
- KING, Andrew – EASLEY, Alexis – MORTON, John: *The Routledge Handbook to Nineteenth-Century British Periodicals and Newspapers*. Abingdon – New York, 2019, Routledge
- KLEIN Tamás: A web 2.0. egyes szabályozási kérdései – különös tekintettel az alkotmányjogi vonatkozásokra. In KLEIN Tamás (szerk.): *Tanulmányok a technológia- és cyberjog néhány aktuális kérdéséről*. Budapest, 2018, Médiaudományi Intézet

- KLEIN Tamás: *Sajtószabadság és demokrácia*. Budapest, 2020, Gondolat Kiadó – Dialóg Campus
- KOLTAY András: *A szólásszabadság alapvonalai – magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban*. Budapest, 2009, Századvég Kiadó
- KOLTAY András: Az internet szabályozása és a szólásszabadság alapkérdései. In BARNÁ ATTILA et alii (szerk.): *A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk megalkotásának 150. évfordulója*. Budapest, 2019, HVG-ORAC
- KOLTAY András: *Az új média és a szólásszabadság. A nyilvánosság alkotmányos alapjainak újragondolása*. Budapest, 2019, Wolters Kluwer
- KOSSEFF, Jeff: *The 26 Words That Created the Internet*. New York, 2019, Cornell University Press. doi.org/10.7591/9781501735783
- KOVÁCS ANDREA: Politikusok a közösségi médiában. In Fazekas Marianna (szerk.): *Jogi Tanulmányok 2021*. Budapest, 2021, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
- KRUGLIKOVA, Olga – ALEXEEV, Konstantin: The Russian Revolution and the Establishment of the Authoritarian Media System. In ARNOLD, Klaus – PRESTON, Paschal – KINNEBROCK, Susanne (szerk.): *The Handbook of European Communication History*. Hoboken, 2019, Wiley Blackwell
- KUCZERAWY, Aleksandra: *Intermediary Liability and Freedom of Expression in the EU: from Concepts to Safeguards*. Cambridge, 2018, Intersentia
- LANZA, Edison – JACKSON, Matías: *Content Moderation and Self-Regulation Mechanisms. The Facebook Oversight Board and its Implications for Latin America*. Inter-American Dialogue, 2021, Washington, D.C.
- LEHOTAY Veronika: *A jogszűkítés útján. A Horthy-korszak szabadságjog-megvonó intézkedéseinek jogtörténeti aspektusai*. Miskolc, 2020, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár
- LESSIG, Doris: Censorship and the Climate of Opinion. In JONES, Derek: *Censorship. A world encyclopedia*. London – New York, 2015, Routledge
- LESSIG, Lawrence: *Code 2.0*. New York, 2006, Basic Books
- LESSIG, Lawrence: *Code and Other Laws of Cyberspace*. New York, 1999, Basic Books
- LIANSÓ, Emma – VAN HOBOKEN, Joris – LEERSSEN, Paddy – HARAMBAM, Jaron: *Artificial Intelligence, Content Moderation, and Freedom of Expression*. Working paper of the Transatlantic Working Group on Content Moderation Online and Freedom of Expression, 2020. február
- LSE TRUTH, TRUST & TECHNOLOGY COMMISSION: *Tackling the Information Crisis*. London, 2018, The London School of Economics and Political Science
- LUBLINSKI, Jan – WAKILI, Merjam – BERNER, Petra: Introduction: A Major Challenge for Media Development. In LUBLINSKI, Jan – WAKILI, Merjam – BERNER, Petra (szerk.): *In the Service of the Public. Functions and*

- Transformation of Media in Developing Countries*. Bonn, 2014, DW Akademie
- MACKINNON, Rebecca: *Consent of the Networked. The Worldwide Struggle For Internet Freedom*. New York, 2013, Basic Books
- MADIEGA, Tambiana: Reform of the EU liability regime for online intermediaries. Background on the forthcoming Digital Services Act. *European Parliamentary Research Service*, 2020. május
- MÁLYUSZ Elemér (szerk.): *Sándor Lipót főherceg nádor iratai 1790–1795*. Budapest, 1926, Magyar Történelmi Társulat
- MAROS Andor: *A cenzúra*. Budapest, 1947, Népszava Könyvkiadó
- MARSDEN, Christopher T.: *Internet Co-Regulation: European Law, Regulatory Governance and Legitimacy in Cyberspace*. Cambridge, 2011, Cambridge University Press. doi.org/10.1017/CBO9780511763410
- MAYER-SCHÖNBERGER, Viktor – RAMGE, Thomas: *Reinventing Capitalism in the Age of Big Data*. New York, 2018, Basic Books
- MC LUHAN, Marshall – FIORE, Quentin: *Médiamasszás. Egy rakás hatás*. Budapest, 2012, Typotex Kiadó
- MC LUHAN, Marshall: *The Gutenberg Galaxy. The Making of Typographic Man*. Toronto, 1962, University of Toronto Press
- MCNAMEE, Joe: *The slide from self-regulation to corporate censorship*. Brussels, 2011, European Digital Rights
- MENDEL, Toby: *Restricting Freedom of Expression: Standards and Principles*. Halifax, 2010, Centre for Law and Democracy
- MERZIGER, Patrick – BALBI, Gabriele – BARRERA, Carlos – SIPOS Balázs: Crises, Rise of Fascism and the Establishment of Authoritarian Media Systems. In ARNOLD, Klaus – PRESTON, Paschal – KINNEBROCK, Susanne (szerk.): *The Handbook of European Communication History*. Hoboken, 2019, Wiley Blackwell. doi.org/10.1002/9781119161783.ch7
- MEZEY Barna: *A börtönügy a 17–19. században. A börtön európai útja*. Budapest, 2018, Gondolat Kiadó. doi.org/10.32577/mr.2019.1.11
- MILL, John Stuart: *On Liberty*. London, 1859, John W. Parker
- MILTON, John: Areopagitica. Beszéd Anglia Parlamentjéhez az engedélyhez nem kötött nyomtatás jogáért. In REMÉNYI Édua – KOLTAY András (szerk.): *A szólásszabadság káprázata. A szólásszabadság brit, amerikai és francia klasszikusainak szöveggyűjteménye*. Budapest, 2017, Wolters Kluwer
- MOLNÁR Péter: *Gondolatbátorság – Szólásszabadság és közbeszélgetés az Egyesült Államokban és Magyarországon*. Budapest, 2002, Új Mandátum Könyvkiadó
- MONTI, Matteo: The Eu Code of Practice on Disinformation and the Risk of the Privatisation of Censorship. In GIUSTI, Serena – PIRAS, Elisa: *Democracy*

- and Fake News. *Information Manipulation and Post-Truth Politics*. London, 2020, Routledge. doi.org/10.4324/9781003037385-20
- NADDAFF, Ramona: *Exiling the poets: the production of censorship in Plato's Republic*. Chicago, 2002, University of Chicago Press
- NAGY Gergely: *Angst. A városi harcos kézikönyve*. Budapest, 2007, Ulipus-ház Könyvkiadó
- NAGY Krisztina: *Műveltség – Média – Szabályozás. A médiaműveltség médiapolitikai jelentősége és szabályozási keretei*. Budapest, 2018, Gondolat Kiadó
- NAMASUDRA, Suyel – DEVI, Debashree – CHOUDHARY, Sandeep – PATAN, Rizwan – KALLAM, Suresh: Security, Privacy, Trust, and Anonymity. In NAMASUDRA, Suyel – CHRA DEKA, Ganesh (szerk.): *Advances of DNA Computing in Cryptography*. London, 2018, Chapman and Hall/CRC. doi.org/10.1201/9781351011419-7
- NOORLANDER, Peter: UNESCO Guide for Amicus Curiae Interventions in Freedom of Expression Cases. CI-2021/FEJ/G-1. Paris, 2021, UNESCO
- OSTER, Jan: *European and International Media Law*. Cambridge, 2017, Cambridge University Press
- OSTER, Jan: *Media Freedom as a Fundamental Right*. Cambridge, 2015, Cambridge University Press. doi.org/10.1017/CBO9781316162736
- PAÁL Vince: Sajtószabályozás és sajtószabadság a Horthy-korszakban. In PAÁL Vince (szerk.): *Magyar sajtószabadság és -szabályozás, 1914–1989: előadások a magyar sajtószabadság történetéhez*. Budapest, 2013, Médiatudományi Intézet
- PACELLI, Donatella – IERACITANO, Francesca – RUMI, Camilla: The dimensions of fear in the storytelling of European terrorism: The case of Bataclan. In BAYGERT, Nicolas – DURIN, Esther – LE MOING-MAAS, Élise – NICOLAS, Loic (szerk.): *La communication européenne, une scène de combats? Positionnements politiques et enjeux médiatiques*. Bruxelles, 2019, La Charte Professional Publishing
- PAPP János Tamás: *A közösségi média platformok szabályozása a demokratikus nyilvánosság védelmében*. Doktori értekezés, 2021
- PAPP János Tamás: Liability for Third-party comments before the European Court of Human Rights – Comparing the Estonian Delfi and the Hungarian Index-MTE decisions. In SZABÓ Marcell – LÁNCOS Petra Lea – VARGA Réka (szerk.): *Hungarian Yearbook of International and European Law 2016*. Hague, 2017, Eleven International Publishing. doi.org/10.5553/HYIEL/266627012016004001019
- PECH, Laurent: *The Concept of Chilling Effect. Its untapped potential to better protect democracy, the rule of law, and fundamental rights in the EU*. Brussels, 2021, Open Society European Policy Institute

- PETLEY, Julian: *Censorship. A Beginner's Guide*. Oxford, 2009, Oneworld Publications
- POLYÁK Gábor – PATAKI Gábor: Google Shopping: a 2017-es versenyjogi „gigabírság” elemzése, avagy milyen tanulságokkal szolgált a keresőmotorra kiszabott rekordbüntetés. In POLYÁK Gábor (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog: A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, 2020, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- POLYÁK Gábor (szerk.): Bevált módszerek, új haverok. Lány cenzúra a magyar médiában – 2015. *Mérték Füzetek*, 2016, 8. sz.
- POLYÁK Gábor: A forgalomirányító szolgáltatások médiaszabályozási kérdései. In POLYÁK Gábor (szerk.): *Algoritmusok, keresők, közösségi oldalak és a jog: A forgalomirányító szolgáltatások szabályozása*. Budapest, 2020, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- PRUZSINSZKY Sándor: *Halhatatlan cenzúra*. Budapest, 2014, Médiatudományi Intézet
- PUDDEPHATT, Andrew: *Letting the Sun Shine In. Transparency and Accountability in the Digital Age*. CI-2021/WTR/5. Paris, 2021, UNESCO
- RÉVÉSZ T. Mihály: Sajtószabályozás Magyarországon (1945–1960). In PAÁL Vince (szerk.): *Magyar sajtószabadság és -szabályozás, 1914–1989: előadások a magyar sajtószabadság történetéhez*. Budapest, 2013, Médiatudományi Intézet
- REYNDERS, Didier: Countering illegal hate speech online. 5th evaluation of the Code of Conduct. *European Commission*, 2020. június
- RICHTER, Andrei: *Regulation of social media in Russia*. Strasbourg, 2021, European Audiovisual Observatory
- RIORDAN, Jaani: *The liability of intermediaries*. Oxford, 2016, Oxford University Press. doi.org/10.1093/oso/9780198719779.001.0001
- ROBERTS, Margaret E.: *Censored. Distraction and Diversion Inside China's Great Firewall*. Princeton, 2018, Princeton University Press. doi.org/10.23943/9781400890057
- ROSENFELD, Sophia: Writing the History of Censorship in the Age of Enlightenment. In GORDON, Daniel (szerk.): *Postmodernism and the Enlightenment. New Perspectives in eighteenth-century French intellectual history*. New York – London, 2001, Routledge
- SARTOR, Giovanni: *Providers Liability: From the eCommerce Directive to the future*. In-depth analysis for the Directorate-General for Internal Policies. Strasbourg, 2017, European Parliament
- SCHEPPELE, Kim – VEDASCHI, Arianna: Conclusion: The Afterlife of 9/11. In SCHEPPELE, Kim – VEDASCHI, Arianna (szerk.): *9/11 and the Rise of Global*

- Anti-Terrorism Law*. Cambridge, 2021, Cambridge University Press. doi.org/10.1017/9781009023146
- SCHERMANN Egyed: *Adalékok az állami könyvcenzúra történetéhez Magyarországon Mária Terézia haláláig*. Budapest, 1928, Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó Rt.
- SCHMITT, Michael N. (szerk.): *Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations*. Cambridge, 2017, Cambridge University Press. doi.org/10.1017/9781316822524
- SIPOS Balázs: *Sajtó és hatalom a Horthy-korszakban*. Budapest, 2011, Argumentum Kiadó
- SORABJI, Richard: *Freedom of Speech and Expression: Its History, Its Value, Its Good Use, and Its Misuse*. Oxford, 2021, Oxford University Press. doi.org/10.1093/oso/9780197532157.001.0001
- STEINKE, Andrea: Faith and Professionalism in Humanitarian Encounters in Post-Earthquake Haiti. In HENSOLD, Julian – KYNES, Jordan – ÖHLMANN, Philipp – RAU, Vanessa – SCHINAGL, Rosa Coco – TALEB, Adela (szerk.): *Religion in Motion. Rethinking Religion, Knowledge and Discourse in a Globalizing World*. New York, 2021, Springer
- STEPHEN, Smith: *Freedom of Expression. Foundational Documents and Historical Arguments*. Oxford, 2019, Oxbridge Research Associates. doi.org/10.1080/08821127.2020.1715731
- SUZOR, Nicolas P.: *Lawless. The Secret Rules That Govern our Digital Lives*. Cambridge, 2019, Cambridge University Press. doi.org/10.1017/9781108666428
- SYLVES, Richard T.: *Disaster Policy and Politics. Emergency Management and Homeland Security*. Washington, 2019, Sage Publishing
- SZÓKE Gergely László: A közösségi oldalak szabályozási problémái. In KIS Kelemen Bence – MOHAY Ágoston (szerk.): *A technológiai fejlődés jogi kihívásai: Kézikönyv a jogalkotás és jogalkalmazás számára*. Pécs, 2021, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
- SZÜTS Zoltán: *A világháló metaforái*. Budapest, 2013, Osiris Kiadó
- TAMBINI, Damian – LEONARDI, Danilo – MARSDEN, Chris: The privatisation of censorship: self regulation and freedom of expression. In TAMBINI, Damian – LEONARDI, Danilo – MARSDEN, Chris: *Codifying cyberspace. Communications self-regulation in the age of internet convergence*. Abingdon, 2008, Routledge – UCL Press
- TÁNCICS Mihály: *Sajtószabadságról nézetei egy rabnak*. 1844, Amyotnál, Párisban
- TÓTFALUSI István: *Magyar Etimológiai Nagyszótár*. Budapest, 2001, Arcanum

- TOWNEND, Judith: Freedom of Expression and the Chilling Effect. In TUMBER, Howard – WAISBORD, Silvio (szerk.): *The Routledge Companion to Media and Human Rights*. Abingdon – New York, 2017, Routledge. doi.org/10.4324/9781315619835-7
- TURNER LEE, Nicol – RESNICK, Paul – BARTON, Genie: Algorithmic bias detection and mitigation: Best practices and policies to reduce consumer harms. *Brookings Institution*, 2019. május
- TUSIKOV, Natasha: *Chokepoints. Global Private Regulation on the Internet*. Oakland, 2017, University of California Press. doi.org/10.1525/california/9780520291218.001.0001
- VAIDHYANATHAN, Siva: *Antisocial Media: How Facebook Disconnects Us and Undermines Democracy*. Oxford, 2018, Oxford University Press
- VAN HOBOKEN, Joris – QUINTAIS, Joao Pedro – POORT, Joost – VAN EIJK, Nico: *Hosting intermediary services and illegal content online. An analysis of the scope of article 14 ECD in light of developments in the online service landscape: final report*. Luxembourg, 2018, European Commission
- VOORHOOF, Dirk: Same Standards, Different Tools? The ECtHR and the Protection and Limitations of Freedom of Expression in the Digital Environment. In O'BOYLE, Michael (szerk.): *Human Rights Challenges in the Digital Age: Judicial Perspectives*. Strasbourg, 2020, Council of Europe
- WALTON, Greg: *China's Golden Shield: Corporations and the Development of Surveillance Technology in the People's Republic of China*. Montreal, 2001, Rights & Democracy
- WILKE, Jürgen: *Censorship and Freedom of the Press*. Mainz, 2013, Leibniz Institute of European History
- WILMAN, Folkert: *The Responsibility of Online Intermediaries for Illegal User Content in the EU and the US*. Northampton, 2020, Edward Elgar Publishing. doi.org/10.4337/9781839104831

Tanulmányok, szakcikk, elemző újságcikk

- ABATE, Serafino: A Reflection On A Decade of Regulating Digital Platforms – Will 2021 be the Year of Internet Regulation Converging with Media and Telecoms Regulation? In WRIGHT, Emma (szerk.): *International Comparative Legal Guides. Telecoms, Media & Internet 2021, 14th Edition*. Global Legal Group, 2020
- ACCESSNOW: #KeepItOn update: who is shutting down the internet in 2021? 2021c. június 7.

- ACCESSNOW: Shattered dreams and lost opportunities – a year in the fight to. 2021b. március 3.
- ACCESSNOW: Targeted, Cut off, and Left in the Dark, 2020. február 24.
- ACCESSNOW: Update: internet access, censorship, and the Myanmar coup. 2021a. február 15.
- AKDENIZ, Yaman – GÜVEN, Ozan: *Web 2019: An Iceberg of Unseen Internet Censorship in Turkey*. Isztambul, 2020, Ífade Özgürlüğü Derneği – Freedom of Expression Association
- ANARKI: John Perry Barlow meghalt, a kiberforradalom elbukott. *Qubit*, 2018. február 8.
- ANDERSON, Christine: The Facebook Frontier: Harnessing the Power of Facebook Live. *South Carolina Libraries*, 2021, 5. évf., 1. sz. doi.org/10.51221/suc.scl.2021.5.1.8
- ANDOLINA, Andrea – TUNINETTI FERRARI, Andrea: Court of Rome and CJEU again on Internet Service Providers' liability: two days of ordinary (dis) harmonization. *Lexology*, 2020. január 27.
- ANDREWS, Evan: 7 Things You May Not Know About the Gutenberg Bible. *History*, 2015. február 23. (kiegészítve: 2018. augusztus 22.)
- ANDREWS, Philip – TREACY, Laura – DONOHUE, Ciarán: Update on Implementation of Audio-Visual Media Services Directive in Ireland. *McCann FitzGerald Knowledge*, 2021. április 19.
- ANGYAL Zoltán: Úton a digitális egységes piac felé. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020, 15. évf., 3. különsz.
- ARSÉNE, Séverine: La Chine et le contrôle d'Internet. Une cybersouveraineté ambivalente. *Annuaire Français de Relations Internationales*, 2019, 20. sz.
- ARTICLE-19: *Internet intermediaries: Dilemma of Liability*. 2013. augusztus 20.
- ARTICLE-19: *Russia: European Court Judgment is Victory for Freedom of Expression*. 2020. június 23.
- ARTICLE-19: *Taming Big Tech. Protecting freedom of expression through the unbundling of services, open markets, competition, and users' empowerment*. 2021. december 8.
- ARTICLE-19: *Why decentralisation of content moderation might be the best way to protect freedom of expression online*. 2020. március 30.
- ASBÓTH Emma – TAMÁS Bianka: Szezám tárulj – a kínai szociális kreditrendszer. *arsboni*, 2019. január 9.
- ASEN, Elke – BUNN, Daniel: What European OECD Countries Are Doing about Digital Services Taxes. *Tax Foundation*, 2021. november 22.
- ATWOOD, Margaret: Don't tell us what to write. *Index on Censorship*, 2010, 39. évf., 4. sz. doi.org/10.1177/0306422010388981

- BADOUARD, Romain: Ce que peut l'État face aux plateformes. *Pouvoirs – revue française d'études constitutionnelles et politiques*, 2021, 177. sz. doi.org/10.3917/pouv.177.0049
- BAJOMI-LÁZÁR Péter: Manipulál-e a média? *Médiakutató*, 2017, 18. évf., 4. sz.
- BALKIN, Jack M.: Free speech is a triangle. *Columbia Law Review*, 2018b, 118. évf., 7. sz.
- BALKIN, Jack M.: Old-School/New-School Speech Regulation. *Harvard Law Review*, 2014, 127. évf., 8. sz.
- BALKIN, Jack M.: Szólásszabadság az algoritmos társadalomban. A big data, a magánszabályozás és a véleménynyilvánítás szabályozásának új iskolája. *In Medias Res*, 2018a, 7. évf., 2. sz.
- BALL, Matthew: A Framework for the Metaverse. *MatthewBall.vc*, 2021. június 29.
- BALNI, Gabriele – BERT, Christiane Berth: Towards a telephonic history of technology. *History and Technology*, 2019, 35. évf., 2. sz. doi.org/10.1080/07341512.2019.1652959
- BARATA, Joan: The Digital Services Act and Its Impact on the Right to Freedom of Expression: Special Focus on Risk Mitigation Obligations. *Plataforma en Defensa de la Libertad de Información*, 2021b. június 22.
- BARATA, Joan: The Digital Services Act and the Reproduction of Old Confusions: Obligations, Liabilities and Safeguards in Content Moderation. *VerfBlog*, 2021a. március 2.
- BARDAROVA, Snezana: Comparison Between the European Court of Justice and European Court of Human Rights. *SSRN Paper*, 2013. doi.org/10.2139/ssrn.2281215
- BARKER, Alex – MURPHY, Hannah: YouTube reverts to human moderators in fight against misinformation. *Financial Times*, 2020. szeptember 20.
- BARLOW, John Perry: *A Declaration of the Independence of Cyberspace*. 1996. február 8.
- BÁTORFY Attila – HAMMER Ferenc – GALAMBOSI Eszter: *Monitoring Media Pluralism in the Digital Era: Application of the Media Pluralism Monitor in the European Union, Albania and Turkey in the years 2018–2019. Country report: Hungary*. European University Institute, 2020
- BAUMBACH, Trine: Chilling Effect as a European Court of Human Rights' Concept in Media Law Cases. *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 2018, 6. évf., 1. sz. doi.org/10.15845/bjclcj.v6i1.1555
- BAYER Judit: Between Anarchy and Censorship. Public discourse and the duties of social media. *CEPS Papers in Liberty and Security in Europe*, 2019, 3. sz.
- BAYER, Judit: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának 10. cikkkel kapcsolatos joggyakorlatának egyes súlypontjai. *Állam- és Jogtudomány*, 2017, 58. évf., 4. sz.

- BEN-SHAHAR, Omri: Data Pollution. *Journal of Legal Analysis*, 2019, 11. évf., 1. sz. doi.org/10.1093/jla/laz005
- BENNETT, Philip – NAIM, Moises: 21st-century censorship. *Columbia Journalism Review*, 2015, 14. évf., 1. sz.
- BERNERS-LEE, Tim: We Need a Magna Carta for the Internet. *New Perspectives Quarterly*, 2014, 31. évf., 3. sz. doi.org/10.1111/npqu.11475
- BICKERT, Monika: Online Content Regulation. *facebook.com*, 2020. február
- BISCHOFF, Paul: Internet Censorship 2021: A Global Map of Internet Restrictions. *comparitech.com*, 2021
- BLASI, Vincent: Milton's Areopagitica and the Modern First Amendment. *Yale Law School Occasional Papers*, 1995
- BOAS, Taylor C.: Weaving the Authoritarian Web. *Current History*, 2004, 103. évf., 677. sz. doi.org/10.1525/curh.2004.103.677.438
- BÓDINÉ Beliznai Kinga: Az oroszlan mint ítélkezési jelkép. *JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blogja*. 2021. március 1.
- BÓDINÉ Beliznai Kinga: Igazság és igazságtalanság oroszlan és kigyó képeben. *Ítéltáblai Határozatok*, 2020, 17. évf., 4. sz.
- BÓDINÉ Beliznai Kinga: Justitia különleges attribútuma, a strucc. *Kúriai Döntések*. 2021, 69. évf., 6. sz.
- BORIS János: A Nagy tűzfal és a SZORM, avagy a zárt internet orwelli világa. *Athenaeum*, 2016, 2. évf., 1. sz.
- BOURREAU, Marc – PERROT, Anne: Plateformes numériques: réguler avant qu'il ne soit trop tard. *Notes du Conseil d'Analyse Économique*, 2020, 60. évf., 6. sz. doi.org/10.3917/ncae.060.0001
- BOZÓKI András: Cenzúra és sajtó Magyarországon az 1980-as években. *Korunk*, 1996, 3. f., 7. évf., 1. sz.
- BRADY, Colette – LARKIN, Darragh: CJEU Rules on Liability of Internet Platforms for User Uploads. *William Fry*, 2021. július 15.
- BROOKS, David: Can We Build Trust in Online Communities? *Weave*
- BUITEN, Miriam – DE STREEL, Alexandre – PEITZ, Martin: Rethinking Liability Rules for Online Hosting Platforms. *CRC TR 224 Discussion Paper Series*, 2019, 74. sz. doi.org/10.2139/ssrn.3350693
- BUNI, Catherine – CHEMALY, Soraya: The secret rules of the internet. The murky history of moderation, and how it's shaping the future of free speech. *The Verge*, 2016. április 13.
- BUNN, Matthew: Reimagining repression: New Censorship Theory and after. *History and Theory*, 2015, 54. évf., 1. sz. doi.org/10.1111/hith.10739
- BURKE, Ciarán – MOLITORISOVÁ, Alexandra: What Does It Matter Who is Browsing? ISP Liability and the Right to Anonymity. *Journal of Intellectual*

- Property, Information Technology and E-Commerce Law*, 2017, 8. évf., 3. sz.
- BUZINKAY Géza: Sajtóreform 1914-ben. *In Medias Res*, 2013, 2. évf., 1. sz.
- CAMBRIDGE CONSULTANTS: Use of AI in online content moderation. *Ofcom*, 2019. július 18.
- CAMPBELL-KELLY, Martin – GARCIA-SWARTZ, Daniel D.: The History of the Internet: The Missing Narratives. *Journal of Information Technology*, 2013, 28. évf., 1. sz. doi.org/10.1057/jit.2013.4
- CAMPBELL, John: Nigerian President Buhari Clashes With Twitter Chief Executive Dorsey. *Council on Foreign Relations Blog*, 2021. július 8.
- CARPENTER, Scott: The Internet Shutdowns Issue. *The Current*, 2021, 4. sz.
- CASCONI, Sarah: After an Eight-Year Legal Battle, Facebook Ends Its Dispute With a French School Teacher Who Posted Courbet's 'Origin of the World'. *artnet*, 2019. augusztus 5.
- CAUFFMAN, Caroline – GOANTA, Catalina: A New Order: The Digital Services Act and Consumer Protection. *European Journal of Risk Regulation, First View*, 2021. doi.org/10.1017/err.2021.8
- CELESTE, Edoardo: Digital constitutionalism: a new systematic theorisation. *International Review of Law, Computers & Technology*, 2019, 33. évf., 1. sz. doi.org/10.1080/13600869.2019.1562604
- CENDIC, Kristina – GOSZTONYI Gergely: Freedom of expression in times of Covid-19: chilling effect in Hungary and Serbia. *Journal of Liberty and International Affairs*, 2020, 6. évf., 3. sz. doi.org/10.47305/JLIA2060014c
- CHANDEL, Sonali – JINGJI, Zang – YUNNAN, Yu – JINGYAO, Sun – ZHIPENG, Zhang: The Golden Shield Project of China: A Decade Later – An in-Depth Study of the Great Firewall. *International Conference on Cyber-Enabled Distributed Computing and Knowledge Discovery*, 2019. doi.org/10.1109/CyberC.2019.00027
- CHARRAD, Mounira – ZARRUGH, Amina – HA, Hyun: The Arab Spring Protests. *Contexts*, 2021, 20. évf., 1. sz. doi.org/10.1177/1536504221997871
- CHRISTENSEN, Christian: WikiLeaks and the Afterlife of Collateral Murder. *International Journal of Communication*, 2014, 8. sz.
- CITRON, Danielle Keats – BENJAMIN Wittes, Benjamin: The Problem Isn't Just Backpage: Revising Section 230 Immunity. *Georgetown Law Technology Review*, 2018, 453. sz.
- CITRON, Danielle Keats – FRANKS, Mary Anne: The Internet as a Speech Machine and Other Myths Confounding Section 230 Reform. *University of Chicago Legal Forum*, 2020, 3. sz. doi.org/10.2139/ssrn.3532691
- COLLINS, Keith: Net Neutrality Has Officially Been Repealed. Here's How That Could Affect You. *The New York Times*, 2018. június 11.

- COOK, Sinclair – DELROSSI, Michael: The Worrying Expansion of the Social Media Surveillance-Industrial Complex. *Knight First Amendment Institute*, 2021. december 6.
- COX, Christopher: The Origins and Original Intent of Section 230 of the Communications Decency Act. *Journal of Law & Technology*, 2020. augusztus 27.
- COX, Neville: Delfi AS v. Estonia: The Liability of Secondary Internet Publishers for Violation of Reputational Rights under the European Convention on Human Rights. *The Modern Law Review*, 2014, 77. évf., 4. sz. doi.org/10.1111/1468-2230.12081
- CRAMER, Frederick H.: Bookburning and Censorship in Ancient Rome: A Chapter from the History of Freedom of Speech. *Journal of the History of Ideas*, 1945, 6. évf., 2. sz. doi.org/10.2307/2707362
- CUNNINGHAM, Francine: European Commission publishes landmark package to regulate digital platforms and services. *Bird & Bird News Centre*, 2020. december
- CSORDÁS Attila: A feltölthető világ – Web 2.0. *Magyar Narancs*, 2005. november 17.
- DE BURCA, Gráinne: After the EU Charter of Fundamental Rights: The Court of Justice as a Human Rights Adjudicator? *Maastricht Journal of European & Competition Law*, 2013, 20. évf., 2. sz. doi.org/10.1177/1023263X1302000202
- DE GREGORIO, Giovanni: The e-Commerce Directive and GDPR: Towards Convergence of Legal Regimes in the Algorithmic Society? *European University Institute Working Paper RSCAS*, 2019, 36. sz. doi.org/10.2139/ssrn.3393557
- DE VRIES, Sybe A.: Editorial EU and ECHR: Conflict or Harmony? *Utrecht Law Review*, 2013, 9. évf., 1. sz. doi.org/10.18352/ulr.214
- DEÁK Izabella: Ki felel a kommentekért? A Delfi AS kontra Észtország ügy. *Közjogi Szemle*, 2015, 8. évf., 3. sz.
- DENYER, Simon: China's scary lesson to the world: Censoring the Internet works. *The Washington Post*, 2016. május 23.
- DERIEUX, Emmanuel: Responsabilité d'un portail d'actualités du fait de commentaires diffamatoires postés par des internautes. *Revue Lamy droit de l'immatériel*, 2015, 118. sz.
- DIAS OLIVA, Thiago: Content Moderation Technologies: Applying Human Rights Standards to Protect Freedom of Expression. *Human Rights Law Review*, 2020, 20. évf., 4. sz. doi.org/10.1093/hrlr/ngaa032
- DIPPOLD Ádám: A Google beszüntette gyanúsan cenzúrabarát projektjét. *Qubit*, 2019. július 19.

- DOWNES, Larry: Why treating the Internet as a public utility is bad for consumers. *The Washington Post*, 2016. július 7.
- DÖBÖR András: Sajtó és cenzúra a 18. és a 19. század fordulóján Magyarországon. *Médiakutató*, 2014, 15. évf., 2. sz.
- DRIJBER, Berend Jan: The revised television without frontiers directive: is it fit for the next century? *Common Market Law Review*, 1999, 36. évf., 1. sz. doi.org/10.1023/A:1018679407553
- E. H.: How does China censor the internet? *The Economist*, 2013. április 22.
- EASTERBROOK, Frank H.: Cyberspace and the Law of the Horse. *University of Chicago Legal Forum*, 1996, 1. sz.
- ECONOMY, Elizabeth C.: The great firewall of China: Xi Jinping's internet shutdown. *The Guardian*, 2018. június 29.
- EGGLESTON, Wilfrid: Press Censorship. *The Canadian Journal of Economics and Political Science*, 1941, 7. évf., 3. sz. doi.org/10.2307/137095
- ELEKES Dóra – KELEMEN Roland: Különleges jogrend és a háború hatása a filmművészetre az első világháború idején. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2021, 9. évf., 4. sz.
- ELLIS, John: Television and History. *History Workshop Journal*, 2003, 56. évf., 1. sz. doi.org/10.1093/hwj/56.1.278
- ERDŐS Éva: A megújult választottbírószági eljárás. *Miskolci Jogi Szemle*, 2019, 14. évf., 1. különsz.
- EUROPEAN AUDIOVISUAL OBSERVATORY: *Revises AVMSD tracking table*. 2021
- EUROPEAN COMMISSION: *Web Summit 2020 – A Europe for everybody with EC president*. 2020. december 2.
- EUROPEAN COUNCIL: *Restrictive measures following the 2020 Belarus presidential elections*. 2020. október 1.
- EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS: *Information Note on the Court's case-law*. 2014, 173. sz., Akdeniz v. Turkey – 20877/10, Decision 11.3.2014 [Section II]
- EUROPEAN FEDERATION OF JOURNALISTS – INTERNATIONAL PRESS INSTITUTE – EUROPEAN CENTRE FOR PRESS AND MEDIA FREEDOM: *Mapping Media Freedom annual report 2017*. 2018
- EUROPEAN FEDERATION OF JOURNALISTS – INTERNATIONAL PRESS INSTITUTE – EUROPEAN CENTRE FOR PRESS AND MEDIA FREEDOM: *Mapping Media Freedom: a Four-Month Snapshot*. 2020
- EUROPEAN PARLIAMENT: *History: European Single Market*. 2012. június 28.
- FASQUELLE, Daniel – INACIO, Emanuelle: DMA/DSA: Une nouvelle et importante étape dans la régulation européenne des acteurs du numérique. *Europe: Actualité du droit de l'Union européenne*. 2021, 5. sz.
- FAVRO, Karine – ZOLYNSKI, Célia: DSA, DMA: L'Europe encore au milieu du gué. *Dalloz IP/IT*, 2021, 4. sz.

- FEDASIUK, Ryan: Buying Silence: The Price of Internet Censorship in China. *China Brief*, 2021, 21. évf. 1. sz.
- FERENCZY L. Tibor: Sajtólevelezés régebben és ma. *Korunk*, 1971, 10. sz.
- FILATOVA-BILOUS, Natalia: Once again platform liability: on the edge of the 'Uber' and 'Airbnb' cases. *Internet Policy Review*, 2021, 10. évf., 2. sz. doi.org/10.14763/2021.2.1559
- FOLEY DABBARACCIO, Ashley: *Communication in History: The Key to Understanding*
- FREEDOM HOUSE: *Freedom on the Net 2020. The Pandemic's Digital Shadow*. 2020. október 21.
- FREEDOM HOUSE: *Freedom on the Net 2021. The Global Drive to Control Big Tech*. 2021. szeptember 16.
- FRESHWATER, Helen: Towards a Redefinition of Censorship. In MÜLLER, Beate: *Censorship & Cultural Regulation in the Modern Age*. Critical Studies, 22. sz., Amsterdam – New York, 2004, Rodopi
- FRIEDMANN, Danny: Sinking the safe harbour with the legal certainty of strict liability in sight. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2014, 9. évf., 2. sz. doi.org/10.1093/jiplp/jpt227
- FRIVALDSZKY János: A politikai véleménynyilvánítás szükségessége, joga és felelőssége a közjó és a jó kormányzás szemszögéből. In *Medias Res*, 2016, 5. évf., 2. sz.
- GELLÉN Klára: Az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv reklámjogi szabályainak változásairól az egységes digitális piaci stratégia törekvéseinek tükrében. In *Media Res*, 2018, 7. évf., 1. sz.
- GHOSH, Dipayan: Facebook's Oversight Board Is Not Enough. *Harvard Business Review*, 2019. október 16.
- GILBERT, Kirsten: L'Oréal v. eBay: ECJ Judgment. *SCL*, 2011. július 12.
- GILES, Micheal W.: From Gutenberg to Gigabytes. Scholarly Communication in the Age of Cyberspace. *The Journal of Politics*, 1996, 58. évf., 3. sz. doi.org/10.2307/2960435
- GILLESPIE, Tarleton: Content Moderation, AI, and the Question of Scale. *Big Data & Society*, 2020, 7. évf., 2. sz. doi.org/10.1177/2053951720943234
- GLESS, Sabine – JEANNINE, Martin: The comparative method in European Courts: A comparison between the CJEU and ECtHR? *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 2013, 1. évf., 1. sz. doi.org/10.15845/bjcl.v1i1.522
- GOLDSMITH, Jack L. – WU, Timothy: Digital Borders: National Boundaries Have Survived in the Virtual World and Allowed National Laws to Exert Control Over the Internet. *Legal Affairs*, 2006, 40. sz.

- GOLUNOVA, Valentina: The Digital Services Act and freedom of expression: triumph or failure? *Maastricht University Blog*, 2021. március 8.
- GORDON, Jill: John Stuart Mill and the „Marketplace of Ideas”. *Social Theory and Practice*, 1997, 23. évf., 2. sz. doi.org/10.5840/soctheorpract199723210
- GORWA, Robert: The platform governance triangle: conceptualising the informal regulation of online content. *Internet Policy Review*, 2019, 8. évf., 2. sz. doi.org/10.14763/2019.2.1407
- GOSZTONYI Gergely: A közösségi média elterjedése és korai szabályozási kérdései. *Jogtörténeti Szemle*, 2021, 23. évf., 2. sz.
- GOSZTONYI Gergely: A ló joga, avagy szükséges-e internetjogot oktatni? *JOG. történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja*, 2021. november 2.
- GOSZTONYI Gergely: Az internet az új feudalizmus? *JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja*, 2021. október 18.
- GOSZTONYI Gergely: Az internet-hozzáférés korlátozásának gyakorlata az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt. *In Medias Res*, 2021, 10. évf., 1. sz.
- GOSZTONYI Gergely: Some human and technical aspects of online content regulation. *Journal of Liberty and International Affairs*, 2021, 7. évf., 4. sz. doi.org/10.47305/JLIA21371149g
- GOSZTONYI Gergely: The European Court of Human Rights and the access to Internet as a mean to receive and impart information and ideas. *International Comparative Jurisprudence*, 2020b, 6. évf., 2. sz.
- GOSZTONYI Gergely: Zeran v. AOL, avagy az ítélet, amely létrehozta az internetet. *JOG.történet. Az MTA–ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja*. 2022. február 14.
- GRABER, Jay: Ecosystem Review. *matrix.org*, 2021. január
- GRABNER-KRÄUTER, Sonja – BITTER, Sofie: Trust in online social networks: A multifaceted perspective. *Forum for Social Economics*, 2015, 44. évf., 1. sz. doi.org/10.1080/07360932.2013.781517
- GROSSMAN, Lev: You Yes, You Are TIME’s Person of the Year. *Time Magazine*, 2006. december 25.
- HALMAI Gábor: „Az előző vizsgálat eltöröltetvén örökre...”? *Fundamentum*, 1997, 1. évf., 1. sz.
- HÁMORI Balázs: A Barnaby Rich-szindróma a XXI. században. A figyelem, mint szűkös jószág. *Köz-gazdaság*, 2015, 10. évf., 3. sz.
- HANLEY, Steven M.: International Internet Regulation: A Multinational Approach. *The John Marshall Journal of Information Technology & Privacy Law*, 1998, 16. évf., 4. sz.
- HAO, Karen: How Facebook got addicted to spreading misinformation. *MIT Technology Review*, 2021. március 11.

- HARASZTI Miklós: Szamizdatok. *Élet és Irodalom*, 1993, 37. évf., 49. sz.
- HARMON, Elliot: How Congress Censored the Internet. *Electronic Frontier Foundation*, 2018. március 21.
- HARWIT, Eric – CLARK, Duncan: Shaping the Internet in China. Evolution of Political Control over Network Infrastructure and Content. *Asian Survey*, 2001, 41. évf., 3. sz. doi.org/10.1525/as.2001.41.3.377
- HAYES, Andrew F. – GLYNN, Carroll J. – SHANAHAN, James: Willingness to Self-Censor: A Construct and Measurement Tool for Public Opinion Research. *International Journal of Public Opinion Research*, 2005, 17. évf., 3. sz. doi.org/10.1093/ijpor/edh073
- HELBERGER, Natali – PIERSON, Jo – POELL, Thomas: Governing online platforms: From contested to cooperative responsibility. *The Information Society*, 2018, 34. évf., 1. sz. doi.org/10.1080/01972243.2017.1391913
- HERENDY Csilla: A kereső, a dokumentumok és a user. *Médiakutató*, 2010, 11. évf., 1. sz.
- HEROLD, Anna: Country of origin principle in the EU market for audiovisual media services: consumer's friend or foe? *Journal of Consumer Policy*, 2008, 31. évf., 1. sz. doi.org/10.1007/s10603-007-9054-1
- HERTIG RANDALL, Maya: Freedom of Expression in the Internet. *Swiss Review of International and European Law*, 2016, 26. évf., 2. sz.
- HICKS, Stephen: Plato on censoring artists. 2012.
- HIREMATH, Banesh K. – KENCHAKKANAVAR, Anand Y.: An Alteration of the Web 1.0, Web 2.0 and Web 3.0: A Comparative Study. *Imperial Journal of Interdisciplinary Research*, 2016, 2. évf., 4. sz.
- HOOFNAGLE, Chris Jay – VAN DER SLOOT, Bart – BORGESIU, Frederik Zuiderveen: The European Union general data protection regulation: what it is and what it means. *Information & Communications Technology Law*, 2019, 28. évf., 1. sz. doi.org/10.1080/13600834.2019.1573501
- HU, Margaret: Cambridge Analytica's black box. *Big Data & Society*, 2020, 7. évf., 2. sz. doi.org/10.1177/2053951720938091
- HUMAN RIGHTS WATCH: *Russia: Growing Internet Isolation, Control, Censorship. Authorities Regulate Infrastructure, Block Content*. 2020. június 18.
- HUMAN RIGHTS WATCH: *Russia: New Law Expands Government Control Online. Wider Internet Surveillance*. 2019. október 31.
- HUNGLER Sára: Szociális integráció az autonóm szociális párbeszéd útján született keretmegállapodások révén. *Magyar Jog*, 2020, 67. évf., 12. sz.
- HUSOVEC, Martin: Holey Cap! CJEU Drills (Yet) Another Hole in the E-Commerce Directive's Safe Harbors. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2017, 12. évf., 2. sz. doi.org/10.1093/jiplp/jpw203

- HUSZÁR Daniella: A véleménynyilvánítás és kifejezés szabadsága a közösségi média platformjain. *Média Kábel Műhold*, 2021, 25. évf., 4. sz.
- HUSZTI József: Platon eszményi állama. *Széphalom*, 1927, 1. évf., 1. sz.
- IMBARLINA, Elizabeth: The Roles and Relationship between the Two European Courts in Post-Lisbon EU Human Rights Protection. *Jurist*, 2013. szeptember 12.
- INTERNET SOCIETY: *Internet Way of Networking: Two Thirds of People Worldwide Are Not Confident in Politicians Regulating the Internet*. 2020. december 9.
- JACKSON, Benjamin F.: Censorship and Freedom of Expression in the Age of Facebook. *New Mexico Law Review*, 2014, 44. évf., 1. sz.
- JANAL, Ruth: Eyes Wide Open. Adapting the Digital Services Act to the Realities of Intermediary Service Provision. *VerfBlog*, 2021. szeptember 7.
- JENIK, Claire: A Minute on the Internet in 2021. *statista.com*, 2012. július 30.
- JILLSON, Elisa: Aiming for truth, fairness, and equity in your company's use of AI. *ftc.gov*, 2021. április 19.
- JOHNSON, Bobbie: How Google censors its results in China. *The Guardian*, 2010. január 13.
- JÜTTE, Bernd Justin: CJEU sheds light on liability for operators of open Wi-Fi networks. *European Law Blog*, 2016. szeptember 28.
- KAPRONCZAY Katalin: Cenzúrai reformok a felvilágosodás szellemében. *Orvostörténeti Közlemények*, 1998, 43–44. évf., 158–165. sz.
- KARAMBIRI, Zakaria: Les responsabilités liées aux contenus postés dans les blogs. *Revue du Droit des Technologies de l'Information*, 2009, 36. sz.
- KAYALI, Laura: France's plan to rein in Big Tech (and Ireland and Luxembourg). *Politico*, 2021. május 27.
- KÉKESDI-BOLDOG Dalma: A szovjet-kommunista sajtómodell sajátosságai és korszakai Magyarországon 1956 és 1990 között. *Jel-Kép*, 2021, 42. évf., 1. sz. doi.org/10.20520/JEL-KEP.2021.1.53
- KELEMEN Linda: A közösségi platformok szabályozása az Európai Unióban. *Médiatudományi Intézet Blog*, 2021. március 1.
- KELEMEN Roland: Sajtórendészet különleges jogrend idején. *In Media Res*, 2020, 9. évf., 2. sz.
- KELEMEN Roland: Sajtószabadság vagy hadiérdek? – Az első világháború dilemmája. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2014, 2. évf., 2. sz.
- KENEDI Géza: A sajtójog reformja. *Jogtudományi Közöny*, 1906, 41. évf., 52. sz.
- KHANZODE, Ku. Chhaya A. – SARODE, Ravindra D.: Evolution of the World Wide Web: From Web 1.0 to 6.0. *International Journal of Digital Library Services*, 2016, 6. évf., 2. sz.

- KIM, Nancy S. – TELMAN, D. A. Jeremy: Internet Giants as Quasi-Governmental Actors and the Limits of Contractual Consent. *Missouri Law Review*, 2015, 80. évf., 3. sz.
- KLONICK, Kate: Inside the Making of Facebook's Supreme Court. *The New Yorker*, 2021. február 12.
- KLONICK, Kate: The Facebook Oversight Board: Creating an Independent Institution to Adjudicate Online Free Expression. *Yale Law Journal*, 2020, 129. évf., 2418. sz.
- KOEBLER, Jason – COX, Joseph: The Impossible Job: Inside Facebook's Struggle to Moderate Two Billion People. *Vice*, 2018. augusztus 23.
- KOKOLY Zsolt: Audiovisual Media Regulation during the COVID-19 Pandemic – Measures Undertaken by the Romanian Authorities during the State of Emergency. *Acta. Univ. Sapientiae, Legal Studies*, 2021, 10. évf., 1. sz. doi.org/10.47745/AUSLEG.2021.10.1.05
- KOKOLY Zsolt: Exceptions to the Principle of Free Transmission and Retransmission of Audiovisual Media Content – Recent European Case-Law. *Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies*, 2020, 9. évf., 1. sz. doi.org/10.47745/AUSLEG.2020.9.1.05
- KOLTAY András – LAPSÁNSZKY András: Az új magyar médiaszabályozás alkotmányossági kérdései. *Iustum Aequum Salutare*, 2011, 7. évf., 2. sz.
- KOLTAY András: „A cenzúra éj...” – Gondolatmorzsák a sajtó előzetes korlátozásáról. *Infokommunikáció és Jog*, 2007, 4. évf., 3. sz.
- KOLTAY András: A közügyek vitáinak szabadsága és a személyiségi jogok védelme. *Pázmány Law Working Papers*, 2019, 4. sz.
- KOLTAY András: A médiatartalmak közzététel előtti korlátozásának lehetőségei: engedélyezés, regisztráció, cenzúra, végzések. *Iustum Aequum Salutare*, 2014, 10. évf., 1. sz.
- KOLTAY András: Az internetes kapuőrök és az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikke – a sajtószabadság új alanyai. *Állam- és Jogtudomány*, 2017, 58. évf., 4. sz.
- KOSSEFF, Jeff: Twenty Years of Intermediary Immunity: The US Experience. *SCRIPTed*, 2017, 14. évf., 1. sz. doi.org/10.2966/scrip.140117.5
- KÖNIG, Maximilian: Does the AVMS-Directive apply to social media platforms? Will we get more European content on video-sharing platforms? – EU releases Guidelines on the AVMS-Directive. *Lexology*, 2020. július 8.
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL: *A háztartások információs- és kommunikációs eszköz-használatának főbb jellemzői*. 2021
- KRAVETS, David: UN Report Declares Internet Access a Human Right. *Wired*, 2017. június 3.

- KRENC, Frédéric – VAN DROOCHENROECK, Sébastien: Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme. *Journal des tribunaux*, 2015, 134. évf., 39. sz.
- LÁNCOS Petra Lea: Az elfeledtetéshez való jog és az extraterritorialitás kérdései. *In Medias Res*, 2017, 6. évf., 2. sz.
- LANGVARDT, Kyle: Regulating Online Content Moderation. *Georgetown Law Journal*, 2017, 106. évf., 5. sz. doi.org/10.2139/ssrn.3024739
- LAURSEN, John Christian: Censorship in the Nordic Countries, Ca. 1750–1890: Transformations in Law, Theory, and Practice. *Journal of Modern European History*, 2005, 3. évf., 1. sz. doi.org/10.17104/1611-8944_2005_1_100
- LÉNÁRD Sándor: Kié az utolsó szó? A Facebook Ellenőrző Bizottság döntésének margójára. *Ludovika Blog*, 2021. május 25.
- LEVY, Stephen: The Internet Isn't the Wild Wild West Anymore. It's Westworld. *Wired*, 2017. április 1.
- LI, He – YU, Lu – HE, Wu: The Impact of GDPR on Global Technology Development. *Journal of Global Information Technology Management*, 2019, 22. évf., 1. sz. doi.org/10.1080/1097198X.2019.1569186
- LIBOR, Christine: EU-Kommission: Entwürfe zum Digital Services Act und Digital Markets Act. *AfP*, 2021, 52. évf., 1. sz. doi.org/10.9785/afp-2021-520109
- LIMA, Cristiano: Lawmakers rebuff Facebook's proposed internet rules. *Politico*, 2021. március 24.
- LTE: *Evolution of communication*. 2016. július 11.
- MA, Richard T. B. – LUI, John C. S. – MISRA, Vishal: Evolution of the Internet Economic Ecosystem. *IEEE/ACM Transactions on Networking*, 2015, 23. évf., 1. sz. doi.org/10.1109/TNET.2013.2291852
- MACKINNON, Rebecca: Race to the Bottom. Corporate Complicity in Chinese Internet Censorship. *Human Rights Watch*, 2006, 18. évf., 8. sz.
- MACLENNAN, Anne F.: Celebrating a Hundred Years of Broadcasting – An Introduction and Timeline. *Journal of Radio & Audio Media*, 2020, 27. évf., 2. sz. doi.org/10.1080/19376529.2020.1831865
- MARLINSPIKE, Moxie: My first impressions of web3. *moxie.org*, 2022. január 7.
- MARONI, Marta: A Court's Gotta Do, What a Court's Gotta Do. An Analysis of the European Court of Human Rights and the Liability of Internet Intermediaries through Systems Theory. *European University Institute Working Paper RSCAS*, 2019, 20. sz. doi.org/10.2139/ssrn.3360481
- MARTIAN, Indra – ADAM, Fadzli: Role of the Internet and Social Media in the Spread of ISIS in Indonesia. *Halaqua*, 2021, 5. évf., 1. sz. doi.org/10.21070/halaqa.v5i1.1130

- MAXWELL, David R.: The Nicene Creed in the Church. *Concordia Journal*, 2015, 41. évf., 1. sz.
- MCGOLDRICK, Dominic: The Limits of Freedom of Expression on Facebook and Social Networking Sites: A UK Perspective. *Human Rights Law Review*, 2013, 13. évf., 1. sz. doi.org/10.1093/hrlr/ngt005
- MERCER, Shannon Togawa: The Limitations of European Data Protection As A Model for Global Privacy Regulation. *AJIL Unbound*, 2020, 114. sz. doi.org/10.1017/aju.2019.83
- MESTER Béla: A cenzúra és az elmék fölötti uralom. Elmetartalmakra vonatkozó metaforáink gondolatszabadságot érintő következményeiről. *Világosság*, 2003, 44. évf., 5–6. sz.
- MESTER Béla: Néhány sajátos szókép John Milton Areopagiticájában. *Világosság*, 2003, 44. évf., 11–12. sz.
- MILEFF Péter: P2P hálózatok. Miskolci Egyetem Általános Informatikai Tanszék
- MILKAITE, Ingrida: Tamiz v. UK: Google's blog-publishing service is not liable for offensive comments. *Strasbourg Observers*, 2017. november 23.
- MILTON, Mueller: Updated Internet Regulations? *IG Institutions, Platform Governance*, 2021. március 22.
- MOORE, Michael: The purpose of Occupy Wall Street is to occupy Wall Street. *Nation*, 2012, 294. sz.
- MORAVEC, Ondřej – SMIEŠKO, Ivan – GALEWSKA, Ewa – GOSZTONYI Gergely – ZOLEA, Sirio – SCHNEIDERS, Pascal: Digital Services Act Proposal (Social Media Regulation). *Studia Politica Slovaca*, 2021, 14. évf., 2–3. sz. doi.org/10.31577/SPS.2021-3.5
- MORGAN, John: Scholars overseeing Facebook: Supreme Court or fairness washing? *Times Higher Education*, 2021. március 10.
- MURRAY, Andrew D.: Nodes and Gravity in Virtual Space. *Legisprudence*, 2011, 5. évf., 2. sz. doi.org/10.5235/175214611797885684
- MUSSARD, Helen: Digital Advertising Industry Warns Against Misguided EU Regulation. *IAB Europe*, 2020. szeptember 29.
- N/A: C.E.D.H., 19 mars 2019. Hoiness c. Norvège. *Auteurs & média*, 2019, 3. sz.
- N/A: French Avia law declared unconstitutional: what does this teach us at EU level? *European Digital Rights*, 2020. június 24.
- N/A: Internet disrupted in Armenia amid political turmoil and alleged coup attempt. *Digital Watch*, 2021. február 25.
- N/A: Internet shutdown in the Republic of the Congo on election day. *Digital Watch*, 2021. március 21.
- N/A: Joined Cases C-236/08, C-237/08 & C-238/08, Google France SARL v. Louis Vuitton Malletier SA. *Harvard Law Review*, 2010, 124. évf., 648. sz.

- N/A: Mergers: Commission fines Facebook €110 million for providing misleading information about WhatsApp takeover, 2017. május 18.
- N/A: *Public Service Media and Public Service Internet Manifesto*. 2021
- N/A: Social media and democracy: we need laws, not platform guidelines. *European Parliament News*, 2021. február 10.
- NÁDORI Péter: Delfi AS v. Észtország: strasbourgi döntés a névtelen kommentekért viselt szolgáltatói felelősségről. *Infokommunikáció és Jog*, 2013, 10. évf., 56. sz.
- NÁDORI Péter: Megoldás a komment-dilemmára? *In Medias Res*, 2014, 3. évf., 2. sz.
- NÁDORI Péter: Úton a tömeges internetes szólás jogi megítélésének új megközelítése felé. A strasbourgi Nagykamara ítélete a Delfi-ügyben. *In Medias Res*, 2019, 8. évf., 2. sz.
- NAUGHTON, John: The evolution of the Internet: from military experiment to General Purpose Technology. *Journal of Cyber Policy*, 2016, 1. évf., 1. sz. doi.org/10.1080/23738871.2016.1157619
- NCAC: *Facebook agrees to reconsider artistic nudity policies*. 2019. június 5.
- NEWTN, Mette: Index Librorum Prohibitorum. *Beacon for Freedom of Expression*, 2010
- NEWTON, Casey: Mark in the Metaverse. Facebook's CEO on why the social network is becoming 'a metaverse company'. *The Verge*, 2021. július 22.
- NEWTON, Casey: Read the full transcript of Mark Zuckerberg's leaked internal Facebook meetings. *The Verge*, 2019. október 1.
- NEWTON, Casey: The trauma floor. The secret lives of Facebook moderators in America. *The Verge*, 2019. február 25.
- NORDIN, Jonas: The Swedish Freedom of Print Act of 1776 – Background and Significance. *Journal of International Media & Entertainment Law*, 2017–2018, 7. évf., 2. sz.
- O'REILLY, Tim: *What Is Web 2.0. Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software*. 2005. szeptember 30.
- OBAR, Jonathan – WILDMAN, Steven: Social Media Definition and the Governance Challenge: An Introduction to the Special Issue. *SSRN Electronic Journal*, 2015. doi.org/10.2139/ssrn.2663153
- OCHA: *Solomon Islands: Worst flooding in history*. 2014. április 30.
- OPPENHEIM, Charles – SMITH, Victoria: Censorship in Libraries. *Information Services & Use*, 2004, 24. évf., 4. sz. doi.org/10.3233/ISU-2004-24401
- ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE: *Freedom of Expression on the Internet*. 2011. december 15.
- OSTER, Jan: Communication, defamation and liability of intermediaries. *Legal Studies*, 2015, 35. évf., 2. sz. doi.org/10.1111/lest.12064

- OWENS, Jay: The tech giants dominated the decade. But there's still time to rein them in. *The Guardian*, 2019. december 25.
- ÖHMAN, Carl – AGGARWAL, Nikita: What if Facebook goes down? Ethical and legal considerations for the demise of big tech. *Internet Policy Review*, 2020, 9. évf., 3. sz. doi.org/10.14763/2020.3.1488
- PARK, Kevin: Facebook Used Takedown and It Was Super Effective! Finding a Framework for Protecting User Rights of Expression on Social Networking. *New York University Annual Survey of American Law*, 2013, 68. évf., 4. sz. doi.org/10.2139/ssrn.2252252
- PARTI Katalin: „10 dolog, amit utálok benned”, avagy a kormányzati szintű internet-blokkolás kritikája a német törvény kapcsán. *Infokommunikáció és Jog*, 2010, 7. évf., 3. sz.
- PASLAWSKY, Alexandra: The Growth of Social Media Norms and Government's Attempts at Regulation. *Fordham International Law Journal*, 2017, 35. évf., 5. sz.
- PEGUERA, Miquel: The DMCA Safe Harbors and Their European Counterparts: A Comparative Analysis of Some Common Problems. *Columbia Journal of Law & the Arts*, 2009, 32. évf., 4. sz.
- PERARNAUD, Clément: A step back to look ahead: mapping coalitions on data flows and platform regulation in the Council of the EU (2016–2019). *Internet Policy Review*, 2021, 10. évf., 2. sz. doi.org/10.14763/2021.2.1566
- PERRIGO, Billy: How Facebook Forced a Reckoning by Shutting Down the Team That Put People Ahead of Profits. *Time Magazine*, 2021. október 7.
- PEUKERT, Alexander: Five Reasons to be Skeptical About the DSA. *VerfBlog*, 2021. augusztus 31.
- PIECHUCKA, Alicja: *Fifteen Minutes of Fame, Fame in Fifteen Minutes: Andy Warhol and the Dawn of Modern-Day Celebrity Culture*. 2014
- PILLARI, Anthony: *The Current Juridic and Moral Value of the Index of Forbidden Books*. 2017
- PODSZUN, Rupperecht – BONGARTZ, Philipp – LANGENSTEIN, Sarah: Proposals on How to Improve the Digital Markets Act. *SSRN Electronic Journal*, 2021. doi.org/10.2139/ssrn.3788571
- POGÁCSÁS Anett: Modern jogérvényesítés vagy modern cenzúra? A weboldalak blokkolásának újabb tanulságai. *In Medias Res*, 2020, 9. évf., 1. sz.
- POLLICINO, Oreste: Judicial protection of fundamental rights in the transition from the world of atoms to the word of bits: the case of freedom of speech. *European Law Journal*, 2019, 25. évf., 2. sz. doi.org/10.1111/eulj.12311
- POLYÁK Gábor – SZÓKE Gergely László: The country of origin principle and competition among national regulatory régimes in East Central Europe. *Central European Journal of Communication*, 2009, 2. évf., 1. sz.

- PONGÓ Tamás: Új korszak az online véleménynyilvánítás korlátozásában? Gondolatok a Facebook Oversight Board működéséről. *Iustum Aequum Salutare*, 2020, 16. évf., 4. sz.
- POP, Valentina: Zuckerberg Tells EU Regulators Facebook Wants More Content Liability. *The Wall Street Journal*, 2020. február 17.
- PRABHU, Devika: Application of Web 2.0 and Web 3.0: An Overview. *International Journal of Research in Library Science*, 2016, 2. évf., 1. sz.
- PRICE, Byron: Governmental Censorship in War-Time. *The American Political Science Review*, 1942, 36. évf., 5. sz. doi.org/10.2307/1949286
- PRICE, Rob: Twitter is trying to build a new decentralized social media service that could transform its business – or present new kinds of headaches. *Insider*, 2019. december 11.
- PYATI K., Ajit: WSIS: Kinek a víziója az információs társadalomról? *Információs Társadalom*, 2005, 5. évf, 4. sz. doi.org/10.22503/inftars.V.2005.4.5
- QIUFAN, Chen: The Reunion: a new science-fiction story about surveillance in China. *MIT Technology Review*, 2019, 122. évf., 1. sz.
- RÉNYI Pál Dániel: Ez nem újságírás, ez politikai nehézfegyverzet. *444.hu*, 2017. május 18.
- REPORTERS WITHOUT BORDERS: China's Cyber Censorship Figures. *rsf.org*, 2021. március 12.
- REPORTERS WITHOUT BORDERS: Taking Control? Internet Censorship and Surveillance in Russia. *rsf.org*, 2019. november 27.
- REPORTERS WITHOUT BORDERS: Taking Control? Internet Censorship and Surveillance in Russia. Updated. *rsf.org*, 2021. augusztus 31.
- RÉVÉSZ T. Mihály: A sajtószabadság „örömmünnepe” 1867 Magyarországn. *In Medias Res*, 2017, 6. évf., 1. sz.
- REYNOLDS, Matt: The strange story of Section 230, the obscure law that created our flawed, broken internet. *Wired*, 2019. március 24.
- RIEFA, Christine: The end of Internet Service Providers liability as we know it – Uncovering the consumer interest in CJEU Case C-324/09 (L'Oréal/eBay). *Journal of European Consumer and Market Law*, 2012, 1. évf., 2. sz. doi.org/10.1007/s13590-012-0006-x
- ROBERTSON, Adi: Twitter wants to decentralize, but decentralized social network creators don't trust it. *The Verge*, 2019. december 12.
- ROBERTSON, Adi: Twitter's decentralized social network project takes a baby step forward. *The Verge*, 2021. január 21.
- RODRÍGUEZ DE LAS HERAS BALLELL, Teresa: The Scope of the DMA. Pivotal for success, critically assessed. *VerfBlog*, 2021. augusztus 30.
- ROMERO-MORENO, Felipe: 'Notice and staydown' and social media: amending Article 13 of the Proposed Directive on Copyright. *International Review of*

- Law, Computers & Technology*, 2019, 33. évf., 2. sz. doi.org/10.1080/13600869.2018.1475906
- ROMM, Tony: Trump warns he'll 'monitor the censorship' on social media after Facebook banned some far-right leaders. *The Washington Post*, 2019. május 3.
- ROY, Ankush Sinha: How does Facebook handle the 4+ petabyte of data generated per day? Cambridge Analytica – facebook data scandal. *Medium*, 2020. szeptember 16.
- RUCKENSTEIN, Minna – TURUNEN, Linda Lisa Maria: Re-Humanizing the Platform: Content Moderators and the Logic of Care. *New Media & Society*, 2020, 22. évf., 6. sz. doi.org/10.1177/1461444819875990
- SAJÓ András – CLARE, Ryan: A bírói érvelés és az új technológiák – Gondolati keretek, újdonság, alapjogok és az internet. *Fundamentum*, 2016, 20. évf., 2–4. sz.
- SCHIMPFÖSSL, Elisabeth – YABLOKOV, Ilya – ZEVELEVA, Olga – FEDIRKO, Taras – BAJOMI-LÁZÁR Péter: Self-censorship narrated: Journalism in Central and Eastern Europe. *European Journal of Communication*, 2020, 35. évf., 1. sz. doi.org/10.1177/0267323119897801
- SCHWENK, Kim: Lifting the Veil: Abolishing Censorship at the Vatican. *San Diego State University Library*, 2020
- SCOTT, Mark – KAYALI, Laura: What happened when humans stopped managing social media content. *Politico*, 2020. október 21.
- SEPSI Tibor: No comment? Az internetes hozzászólásokért való jogi felelősség. *Fundamentum*, 2015, 19. évf., 4. sz.
- SETHI, Purna Chandra – BEHERA, Prafulla: Network Traffic Management using Dynamic Bandwidth on Demand. *International Journal of Computer Science and Information Security*, 2017, 15. évf, 6. sz.
- SIDLAUSKIENE, Jurate – JURKEVIČIUS, Vaidas: Website Operators' Liability for Offensive Comments: A Comparative Analysis of Delfi as v. Estonia and MTE & Index v. Hungary. *Baltic Journal of Law & Politics*, 2017, 10. évf., 2. sz. doi.org/10.1515/bjlp-2017-0012
- SLUMKOSKI, Corey: History on the Internet 2.0: The Rise of Social Media. *Acadiensis*, 2012, 41. évf., 2. sz.
- SMUK Péter: A kormány beszéde. Az Első Alkotmánykiegészítés paradigma és a „government speech” alkotmányos korlátai az Egyesült Államokban. *Iustum Aequum Salutare*, 2019, 15. évf., 4. sz.
- SOLANKI, Manishkumar R. – DONGAONKAR, Abhijit: A Journey of Human Comfort: Web 1.0 to Web 4.0. *International Journal of Research and Scientific Innovation*, 2016, 3. évf., 9. sz.
- SORBÁN Kinga: A videómegosztóplatform-paradoxon, avagy az új európai szabályok alkalmazhatósága a globalizáció és az eltérő tagállami implementáció keresztmetszetében. *In Medias Res*, 2019, 8. évf., 2. sz.

- SORBÁN Kinga: Ethical and legal implications of using AI-powered recommendation systems in streaming services. *Információs Társadalom*, 2021, 21. évf., 2. sz. doi.org/10.22503/infars.XXI.2021.2.5
- SPANO, Roberto: Intermediary Liability for Online User Comments under the European Convention on Human Rights. *Human Rights Law Review*, 2017, 17. évf., 4. sz. doi.org/10.1093/hrlr/ngx001
- SPEIER, Hans: International Political Communication: Elite vs. Mass. *World Politics*, 1952, 4. évf., 3. sz. doi.org/10.2307/2009125
- STAGNARO, Angelo: Facebook Censors Image of Santa Kneeling Before Our Lord. *National Catholic Register*, 2018. december 26.
- STEELE, Jennifer Elaine: A History of Censorship in the United States. *Journal of Intellectual Freedom & Privacy*, 2020, 5. évf., 1. sz. doi.org/10.5860/jifp.v5i1.7208
- STERLING, Bruce: A Short History of the Internet. *The Magazine of Fantasy & Science Fiction*, 1993, 84. évf., 2. sz.
- STEVENSON, Christopher: Breaching the Great Firewall: China's Internet Censorship and the Quest for Freedom of Expression in a Connected World. *Boston College International and Comparative Law Review*, 2007, 30. évf., 2. sz.
- STRÖMBÄCK, Per: Good Samaritan Paradox Paradox. *Netopia*, 2020. június 12.
- SURREL, Hélène: Responsabilité d'un portail d'actualité en raison de l'affichage d'un hyperlien: CEDH, 4 décembre 2018. Magyar Jéti Zrt c/Hongrie. *La Semaine Juridique: Édition Générale*, 2019, 52. sz.
- SÜKÖSD Miklós: A cenzúra: gondolatgyilkosság. Tácsics Mihály a sajtószabadságról és a társadalmi nyilvánosságról. *Médiakutató*, 2021, 22. évf., 2. sz.
- SÜKÖSD Miklós: A szamizdat mint tiposzféra. Földalatti nyomtatási kultúra és független politikai kommunikáció a volt szocialista országokban. *Médiakutató*, 2013, 14. évf., 2. sz.
- SZIGETI Tamás – SIMON Éva: A hozzászólás szabadsága: a közvetítő szolgáltatói felelősség aktuális kérdéseiről. *Fundamentum*, 2016, 20. évf, 2–4. sz.
- SZIKORA Tamás: A Facebook Oversight Board első döntései – meglepetések helyett „papírforma”? *Ludovika Blog*, 2021. február 5.
- SZIKORA Tamás: Vajon miben hoz érdemi változást a Facebook újonnan felállt felügyeleti szerve? *Ludovika Blog*, 2020. május 25.
- SZILVAY Gergely: Hogyan és miért cenzúráz a Facebook? *Mandiner*, 2018. március 13.
- SZOSZKIEWICZ, Łukasz: Internet Access as a New Human Right? State of the Art on the Threshold of 2020. *Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Im. Adama Mickiewicza*, 2020, 8. sz. doi.org/10.14746/ppuam.2018.8.03

- TAI, Qiuqing: China's Media Censorship: A Dynamic and Diversified Regime. *Journal of East Asian Studies*, 2014, 14. évf., 2. sz. doi.org/10.1017/S1598240800008900
- TANEJA, Harsh – XIAO WU, Angela: Does the Great Firewall Really Isolate the Chinese? Integrating Access Blockage With Cultural Factors to Explain Web User Behavior. *The Information Society*, 2014, 30. évf., 5. sz. doi.org/10.1080/01972243.2014.944728
- TATÁR Attila: A tárhelyszolgáltatók körében felmerülő felelősségi kérdésekről. *Infokommunikáció és Jog*, 2019, 16. évf., 72. sz.
- THE UNITED NATIONS (UN) SPECIAL RAPPORTEUR ON FREEDOM OF OPINION AND EXPRESSION, THE ORGANIZATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE (OSCE) REPRESENTATIVE ON FREEDOM OF THE MEDIA, THE ORGANIZATION OF AMERICAN STATES (OAS) SPECIAL RAPPORTEUR ON FREEDOM OF EXPRESSION AND THE AFRICAN COMMISSION ON HUMAN AND PEOPLES' RIGHTS (ACHPR) SPECIAL RAPPORTEUR ON FREEDOM OF EXPRESSION AND ACCESS TO INFORMATION: *Twentieth anniversary joint declaration: challenges to freedom of expression in the next decade*. 2019
- THE WORLD WIDE WEB CONSORTIUM: *What is the Semantic Web?*⁹ 2013. december 11.
- THREET, Dan: Mill's Social Pressure Puzzle. *Social Theory and Practice*, 2018, 44. évf., 4. sz. doi.org/10.5840/soctheorpract201872743
- TOOR, Amar: German passes controversial law to fine Facebook over hate speech. *The Verge*, 2017. június 30.
- TÓTH Árpád: A kivételes hatalom jogi szabályozása Magyarországon az első világháború előestéjén. *Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica*, 1996, 50. évf., 13. sz.
- TÖLGYESI Beatrix: Az orosz „szuverén internet” törvényről. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai Szemle*, 2020, 13. évf., 2. sz. doi.org/10.32576/nb.2020.2.8
- TÖRÖK Bernát: A szólásszabadság védelmének dinamikája. *Magyar Jog*, 2017, 64. évf., 12. sz.
- TÖRÖK Bernát: Platforms and Fundamental Rights. *Hungarian Conservative*, 2021, 1. évf., 2. sz.
- TÖRÖK Diána: Félrement uniós szabályozásra figyelmeztet a digitális piac. *IAB Hungary Blog*, 2020. október 14.
- TRIVEDI, Upmanyu: India Court Finds Indefinite Restrictions in Kashmir Illegal. *Bloomberg*, 2020. január 10.
- UNESCO: *World Trends in Freedom of Expression and Media Development. Global Report 2021/2022*. Paris, 2021, UNESCO.

- URBAN, Jennifer M. – KARAGANIS, Joe – SCHOFIELD, Brianna L.: Notice and Takedown in Everyday Practice. Version 2. *University California Berkeley Public Law Research Paper*, 2017, 2755628. sz. doi.org/10.31235/osf.io/59m86
- VACCARI, Cristian – CHADWICK, Andrew: Deepfakes and Disinformation: Exploring the Impact of Synthetic Political Video on Deception, Uncertainty, and Trust in News. *Social Media + Society*, January-March 2020. doi.org/10.1177/2056305120903408
- VAN CANNEYT, Tim: The proposed DSA – part 1 – Transforming the delivery of online services through EU regulation. *fieldfisher*, 2021. január 12.
- VANDER MAELEN, Carl: Magyar Jeti Zrt v. Hungary: the Court provides legal certainty for journalists that use hyperlinks. *Strasbourg Observers*, 2019. január 19.
- VÁRNAY Ernő: Az Alkotmánybíróság és az Európai Bíróság. Együttműködő alkotmánybíráskodás? *Állam- és Jogtudomány*, 2019, 60. évf., 2. sz.
- VISITFLANDERS: *Social media doesn't want you to see Rubens' paintings*. 2018. július 21.
- VOORHOOF, Dirk: The Court's subtle approach of online media platforms' liability for user-generated content since the 'Delfi Oracle'. *Strasbourg Observers*, 2020. április 10.
- WANG, Faye Fangfei: Site-blocking Orders in the EU: Justifications and Feasibility. *14th Annual Intellectual Property Scholars Conference (IPSC), Boalt Hall School of Law, University of California, Berkeley*, 2014. augusztus 7–8.
- WEBER, Valentin: The Worldwide Web of Chinese and Russian Information Controls. *University of Oxford Centre for Technology and Global Affairs Working Paper Series*, 2019, 11. sz.
- WENDEHORST, Christiane: Platform Intermediary Services and Duties under the E-Commerce Directive and the Consumer Rights Directive. *Journal of European Consumer and Market Law*, 2016, 5. évf., 1. sz.
- WEST, Sarah Myers: Censored, suspended, shadowbanned: User interpretations of content moderation on social media platforms. *New Media & Society*, 2018, 20. évf., 11. sz. doi.org/10.1177/1461444818773059
- WEST, Sarah Myers: Data Capitalism: Redefining the Logics of Surveillance and Privacy. *Business & Society*, 2019, 58. évf., 1. sz. doi.org/10.1177/0007650317718185
- WHEELER, Tom: Facebook Says It Supports Internet Regulation. Here's an Ambitious Proposal That Might Actually Make a Difference. *Time*, 2021. április 5.
- WHEELER, Tom: The Justice Department's Antitrust Lawsuit Against Google Isn't Enough to Stop the Abuses of Big Tech. *Time*, 2020. október 20.

- WOJTYŚ, Edward: The Boston Marathon Tragedy. *Sports Health*, 2013, 5. évf., 4. sz. doi.org/10.1177/1941738113491383
- WOODHAMS, Samuel – MIGLIANO, Simon: The Global Cost of Internet Shutdowns. *Top10VPN*, 2021. január 4.
- WORLD BANK: *World Development Report 2021: Data for Better Lives*. 2021
- WORLDOMETER: *How Many Countries Are There in the World?* 2020
- WU, Paulina: Impossible to Regulate? Social Media, Terrorists, and the Role for the U.N. *Chicago Journal of International Law*, 2015, 16. évf., 1. sz.
- YAR, Lucia – HENDRYCH, Lukáš – STRZALKOWSKI, Michał – SZICHERLE, Patrik: Visegrad Four want to distinguish between 'illegal' and 'harmful' content in Digital Services Act. *Euractiv*, 2020. november 2.
- YEN, Alfred C.: Revisiting the Western Frontier. *IDEA – The Law Review of the Franklin Pierce Center for Intellectual Property*, 2020, 60. évf., 1. sz.
- YEN, Alfred C.: Western Frontier or Feudal Society?: Metaphors and Perceptions of Cyberspace. *Berkeley Technology Law Journal*, 2002, 17. évf., 4. sz. doi.org/10.2139/ssrn.322522
- YEN, Neil Y. – ZHANG, Chengcui – WALUYO, Agustinus Borgy – PARK, James J.: Social Media Services and Technologies Towards Web 3.0. *Multimedia Tools and Applications*, 2015, 74. sz. doi.org/10.1007/s11042-015-2461-4
- ZÁHONYI-ÁBEL Márk: Filmcenzúra Magyarországon a Horthy-korszak első évtizedében. *Médiakutató*, 2012, 13. évf., 2. sz.
- ZANATHY Anna: „Kiberjog” vagy Netikett: Az internet szabályozására vonatkozó jogtörténeti elméletek. *Joghistória*, 2021, 26. évf., 1–2. sz.
- ZANATHY Anna: Burst the Bubble: How to defend freedom of expression from algorithmic personalization. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 2021, 11. évf., 7. sz. doi.org/10.29322/IJSRP.11.07.2021.p11513
- ZANDT, Florian: 50 Percent Of Rural America Without Internet Access. *statista.com*, 2021. augusztus 17.
- ZANDT, Florian: Is Free Internet a Myth? *statista.com*, 2021. szeptember 22.
- ZETTER, Kim: Undersea Cables Cut; 14 Countries Lose Web – Updated. *Wired*, 2008. december 19.
- ZHU RONGJI, Premier: Measures for the Management of Internet Information Services. *Chinese Law & Government*, 2010, 43. évf., 5. sz. doi.org/10.2753/CLG0009-4609430504
- ZÓDI Zsolt: Az Európai Unió digitális szolgáltatásokról és digitális piacokról szóló új rendelettervezetei. *Gazdaság és Jog*, 2021, 29. évf., 1. sz.
- ZUCKERBERG, Mark: A Blueprint for Content Governance and Enforcement. *facebook.com*, 2018. november 15.
- ZUCKERBERG, Mark: The Internet needs new rules. Let's start in these four areas. *The Washington Post*, 2019. március 30.

Jogszabályok, irányelvek, tervezetek

1553. évi XXIV. törvénycikk az eretnek könyvek kiadása és nyomtatása tárgyában
1912. évi LXIII. törvénycikk a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről
1922. évi XVII. törvénycikk az 1922/23. költségvetési év első hat hónapjában viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról
1939. évi II. törvénycikk a honvédelemről
- 2011/833/EU: A Bizottság határozata (2011. december 12.) a bizottsági dokumentumok további felhasználásáról, Hivatalos Lap L 330, 14.12.2011, 39–42. o.
2013. évi L. törvényt az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról (Ibtv.)
- A Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmánya
- A Tanács irányelve (1989. október 3.) a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról, 89/552/EGK, Hivatalos Lap L 298, 17/10/1989, 0023–0030. o.
- A végrehajtás részletes szabályai a Központi Bizottság és az Államtanács „a Párt és a Kormány nyilatkozatainak önkényes terjesztésének ellenőrzésének javításáról és a hatósági jogkör használatáról a terjesztés növelése, ezáltal a helyi és a mezőgazdasági szinten való könnyítésről” szóló közleménye kapcsán. 2003. augusztus.
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2120 rendelete (2015. november 25.) a nyílt internet-hozzáférés megteremtéséhez szükséges intézkedések meghozataláról, továbbá az egyetemes szolgáltatásról, valamint az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról szóló 2002/22/EK irányelv és az Unión belüli nyilvános mobilhírközlő hálózatok közötti barangolásról (roaming) szóló 531/2012/EU rendelet módosításáról, Hivatalos Lap L 310, 26.11.2015, 1–18. o.
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet).
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg). PE/51/2019/REV/1, Hivatalos Lap L 130, 17.5.2019, 92–125. o.
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2021/784 rendelete (2021. április 29.) az online terrorista tartalom terjesztésével szembeni fellépésről (EGT-vonatkozású szöveg). PE/19/2021/INIT, OJ L 172, 17.5.2021, 79–109. o.

- Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól („Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv”), Hivatalos Lap L 178, 17/07/2000, 0001–0016. o.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) (ECT-vonatkozású szöveg). Hivatalos Lap L 95, 15.4.2010, 1–24. o.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2018/1808 irányelve (2018. november 14.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 2010/13/EU irányelvnek (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv) a változó piaci körülményekre tekintettel való módosításáról. PE/33/2018/REV/1 Hivatalos Lap L 303, 28.11.2018, 69–92. o.
- Az Európai Parlament és a Tanács 98/34/EK irányelve (1998. június 22.) a műszaki szabványok és szabályok terén történő információszolgáltatási eljárás megállapításáról. Hivatalos Lap L 204, 21.7.1998, 37–48. o. és Az Európai Parlament és a Tanács 98/84/EK irányelve (1998. november 20.) a feltételes hozzáféréseken alapuló, vagy abból álló szolgáltatások jogi védelméről. Hivatalos Lap L 320, 28.11.1998, 54–57. o.
- Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata, Hivatalos Lap C 326, 26/10/2012, 0001–0390. o.
- Bundesgesetz über Maßnahmen zum Schutz der Nutzer auf Kommunikationsplattformen (Kommunikationsplattformen-Gesetz, KoPl-G), BGBl. I Nr. 151/2020
- Communication from the Commission of the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade. COM/2021/118 final
- Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Principles and guidelines for the Community’s audiovisual policy in the digital age. COM/99/0657 final
- Communication from the Commission: Guidelines on the practical application of the essential functionality criterion of the definition of a ‘video-sharing platform service’ under the Audiovisual Media Services Directive 2020/C 223/02 (C/2020/4322), Hivatalos Lap C 223, 7.7.2020, 3–9. o.

Communications Decency Act (CDA), Pub. L. No. 104-104 (Tit. V), 110 Stat. 133 (Feb. 8, 1996)

Executive Order 13925 Preventing Online Censorship

Executive Order 14036 Promoting Competition in the American Economy

Federal Law No. 149-FZ of July 27, 2006 on Information, Information Technologies, and Information Protection

Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken (Netzwerkdurchsetzungsgesetz, NetzDG), BGBl. I S. 3352

Javaslat az Európai Parlament és a tanács rendelete a digitális ágazat vonatkozásában a megtámadható és méltányos piacokról (digitális piacokról szóló jogszabály), 2020/0374(COD), COM/2020/842 final

Javaslat az Európai Parlament és a tanács rendelete a digitális szolgáltatások egységes piacáról (digitális szolgáltatásokról szóló jogszabály) és a 2000/31/EK irányelv módosításáról, 2020/0361(COD), COM(2020) 825 final

MOL 38–43. 529/1957. I.M. II./1

Protecting and Promoting the Open Internet, 80 FR 19737

The Digital Millennium Copyright Act (DMCA), Pub. L. No. 105-304, 112 Stat. 2860 (Oct. 28, 1998)

Федеральный закон от 01.05.2019 № 90-ФЗ „О внесении изменений в Федеральный закон „О связи” и Федеральный закон „Об информации, информационных технологиях и о защите информации”

Ajánlások, magatartási kódexek, közlemények, előterjesztések, jelentések

- A Bizottság (EU) 2018/334 ajánlása (2018. március 1.) az illegális online tartalom hatékony kezelésére irányuló intézkedésekről
- A Bizottság határozatának összefoglalója (2017. június 27.) az Európai Unió működéséről szóló szerződés 102. cikke és az EGT-megállapodás 54. cikke szerinti eljárással kapcsolatban (Ügyszám AT.39740 – Google Search [Shopping])
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai digitális egységes piaci stratégia. COM(2015) 192 final
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai megközelítés az online félretájékoztatás kezelésére. COM(2018) 236 final
- A jogellenes online gyűlöletbeszéddel szembeni fellépést szolgáló magatartási kódex

European Parliament resolution of 15 June 2017 on online platforms and the digital single market (2016/2276[INI])

Facebook Community Standards

Ministeri előterjesztés 1867. febr. 25-ről, a sajtóügyben, az 1848. évi XVIII. törvénycikk életbeléptetése, az esküdtszékeknek Pesten, Debreczenben, Eperjesen, Nagyszombatban és Kőszegen felállítására, s a sajtó ügyekben a királyi, illetőleg a kerületi táblák biráskodása tárgyában.

Recommendation CM/Rec(2016)5 of the Committee of Ministers to member States on Internet Freedom

Recommendation CM/Rec(2018)2 of the Committee of Ministers to member States on the roles and responsibilities of internet intermediaries

UNHRC: *Disease pandemics and the freedom of opinion and expression. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression.* 2020, UN Doc A/HRC/44/49, 25.

UNHRC: *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression.* 2011, UN Doc A/HRC/17/27

UNHRC: *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression.* 2013, UN Doc A/HRC/23/40, 79.

UNHRC: *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression.* 2018, UN Doc A/HRC/38/35, 64.

UNHRC: *Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association.* 2021, UN Doc A/HRC/47/24/Add.2, 69.

UNHRC: *The Promotion, Protection and Enjoyment of Human Rights on the Internet.* 2012, UN Doc A/HRC/RES/20/80

UNHRC: *The Promotion, Protection and Enjoyment of Human Rights on the Internet.* 2016, UN Doc A/HRC/32/L.20.

UNITED STATES DEPARTMENT OF JUSTICE: *Section 230 – Nurturing Innovation or Fostering Unaccountability? Key Takeaways and Recommendations*, 2020. június

UNITED STATES GOVERNMENT ACCOUNTABILITY OFFICE: *Report to Congressional Committees. Sex trafficking. Online Platforms and Federal Prosecutions.* GAO-21-385, 2021. június

Jogesetek

ACLU v. Reno, 929 F. Supp. 824 (E.D. Pa. 1996)

Ahmet Yildirim v. Turkey App no. 3111/10 (ECtHR, 18 December 2012)

Akdeniz and Altıparmak v. Turkey App no. 35278/20

Akdeniz and Altıparmak v. Turkey App no. 5568/20

Akdeniz and Others v. Turkey App nos 41139/15 and 41146/15 (ECtHR, 4 May 2021)

Akdeniz v. Turkey App no. 20877/10 (ECtHR, 11 March 2014)

Association Ekin v. France App no 39288/98 (ECtHR, 17 July 2001)

AT.40462, Amazon.com, Inc.; Amazon Services Europe SARL; Amazon EU SARL; Amazon Europe Core SARL

Axel Springer AG v. Germany App no. 39954/08 (ECtHR, 7 February 2012)

Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v. Netlog NV (C-360/10), ECLI:EU:C:2012:85

Belpietro v. Italy App no 43612/10 (ECtHR, 24 September 2013)

Bulgakov v. Russia App no. 20159/15 (ECtHR, 23 June 2020)

Bunt v. Tilley & Others [2006] EWHC 407 (QB); [2007] 1 WLR 1243; [2006] 3 All ER 336; [2006] EMLR 523

Cengiz and Others v. Turkey App nos 48226/10 and 14027/11 (ECtHR, 1 December 2015)

Cubby, Inc. v. Compuserve Inc., 776 F. Supp. 135 (S.D.N.Y. 1991)

Daniel v. Armslist, LLC, 386 Wis. 2d 449 (Wis. 2019)

Davison v. Habeeb & Others [2011] EWHC 3031 (QB)

Delfi AS v. Estonia App no. 64569/09 (ECtHR, 16 June 2015)

Editorial Board of Pravoye Delo and Shtetel v. Ukraine App no. 33014/05 (ECtHR, 5 May 2011)

Ein Prozent v. Facebook Ireland Ltd, Oberlandesgericht Dresden, 4 U 2890/19, 2020. június 16.

Elvira Dmitriyeva v. Russia App nos. 60921/17 and 7202/18 (ECtHR, 30 April 2019)

Engel and Others v. The Netherlands App nos 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72 (ECtHR, 8 June 1976)

Engels v. Russia App no. 61919/16 (ECtHR, 23 June 2020)

Enigma Software Grp. U.S.A v. Mahwarebytes, Inc., 946 F.3d 1040, 1052 (9th Cir. 2019), cert. denied, 141 S. Ct. 13, 208 L. Ed. 2d 197 (2020).

Eva Glawischnig-Pieszczek v. Facebook Ireland Limited (C-18/18). ECLI:EU:C:2019:821

Fatullayev v. Azerbaijan App no 40984/07 (ECtHR, 22 April 2010)

Force v. Facebook, Inc., 934 F.3d 53, 64 (2d Cir. 2019), cert. denied, 140 S. Ct. 2761 (2020)

Frank Peterson v. Google LLC and Others and Elsevier Inc. v Cyando AG (C-682/18 and C-683/18), ECLI:EU:C:2021:503

Google France SARL and Google Inc. v. Louis Vuitton Malletier SA (C-236/08), *Google France SARL v. Viaticum SA and Luteciel SARL* (C-237/08) and

Google France SARL v. Centre national de recherche en relations humaines (CNRRH) SARL and Others (C-238/08). ECLI:EU:C:2010:159
Handyside v. The United Kingdom App no 5393/72 (ECtHR, 7 December 1976)
Høiness v. Norway App no. 43624/14 (ECtHR, 19 March 2019)
Inquérito 4.781, Distrito Federal (2020. május 26.)
Jameel (Yousef) v. Dow Jones & Co. Inc. [2005] EWCA Civ 75; [2005] QB 946; [2005] 2 WLR 1614; [2005] EMLR 353
Jankovskis v. Lithuania App no. 21575/08 (ECtHR, 17 January 2017)
Kablis v. Russia App nos. 48310/16 and 59663/17 (ECtHR, 30 April 2019)
Kalda v. Estonia App no. 17429/10 (ECtHR, 19 January 2016)
Kaschke v. Gray & Hilton (No 2) [2010] EWHC 1907 (QB)
Khadija Ismaylova v. Azerbaijan App no 30778/15 (ECtHR, 27 February 2020)
L'Oréal SA v. eBay International AG [2009] RPC 21, [2009] ETMR 53, [2009] EWHC 1094 (Ch)
L'Oréal SA and Others v. eBay International AG and Others (C-324/09). ECLI:EU:C:2011:474
Magyar Jeti Zrt. v. Hungary App no. 11257/16 (ECtHR, 4 December 2018)
Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt. v. Hungary App no. 22947/13 (ECtHR, 2 February 2016)
Marshall's Locksmith Serv. Inc. v. Google, LLC, 925 F.3d 1263, 1267 (D.C. Cir. 2019)
OOO Flavius and Others v. Russia App nos 12468/15, 23489/15, and 19074/16 (ECtHR, 23 June 2020)
Packingham v. North Carolina, 137 S. Ct. 1730, 198 L. Ed. 2d 273 (2017)
Perna v. Italy App no 48898/99 (ECtHR, 6 May 2003)
Pihl v. Sweden App no. 74742/14 (ECtHR, 9 March 2017)
Puls 4 TV GmbH & Co. KG v. YouTube LLC and Google Austria GmbH (C-500/19)
Ramazan Demir v. Turkey App no. 68550/17 (ECtHR, 9 February 2021)
Scarlet Extended SA v. Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM) (C-70/10), ECLI:EU:C:2011:771
Sotiris Papasavvas v. O Fileleftheros Dimosia Etaireia Ltd and Others (C-291/13) ECLI:EU:C:2014:2209
Stichting Collectieve Antennevoorziening Gouda and others v. Commissariaat voor de Media. CJEU, C-288/89, 1991, I-04007
Stratton Oakmont, Inc. v. Prodigy Servs., (N.Y. Sup. Ct. May 24, 1995)
Tamiz v. Google Inc Google UK Ltd [2013] EWCA Civ 68
Tamiz v. United Kingdom App no. 3877/14 (ECtHR, 19 September 2017)
Tobias Mc Fadden v. Sony Music Entertainment Germany GmbH (C-484/14), ECLI:EU:C:2016:689

United States Telecom Ass'n v. FCC 825 F.3d 674 (D.C. Cir. 2016)
UPC Telekabel Wien GmbH v. Constantin Film Verleih GmbH and Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH (C-314/12) ECLI:EU:C:2014:192
Vladimir Kharitonov v. Russia App no. 10795/14 (ECtHR, 23 June 2020)
Von Hannover v. Germany (No. 2) App nos. 40660/08 and 60641/08 (ECtHR, 7 February 2012)
Wikimedia Foundation Inc. ve Diğerleri Başvurusu (Basyuru Numarasi: 2017/22355, Karar Tarihi: 26/12/2019)
Zeran v. America Online, Inc., 129 F.3d 327 (4th Cir. 1997), cert. denied, 524 U.S. 937 (1998)
Zeran v. Diamond Broadcasting, Inc., 19 F. Supp. 2d 1249 (W.D. Okla. 1997), 203 F.3d 714 (10th Cir. 2000)

Rövid internetes hivatkozások

AGBO, Lawrence: #FreeSenegal: Senegal Disables Facebook, Other Social Media Apps. *Allnews Nigeria*, 2021. március 6.
 ATAY ALAM, Hande – ARIF, Merieme – Joe STERLING, Joe: Turkey Blocks Wikipedia over What it Calls Terror „Smear Campaign”. *CNN*, 2017. április 29.
 B. Klára: Szociális média vagy közösségi oldalak, portálok – mennyire hasznosak nekem? *network.hu*, 2010
 BATEMAN, Tom: Tonga is finally back online. Here's why it took 5 weeks to fix its volcano-damaged Internet cable. *Euronews*, 2022. február 23.
 BING, Christopher: Facebook CEO calls for updated internet regulations. *Reuters*, 2019. március 31.
 BOBÁK Áron: Bemutatták a törvényjavaslatot, ami jelentősen megtépázhatja a nagy technológiai cégek hatalmát Európában. *Raketa.hu*, 2020. december 16.
 BUTCHER, Mike: The Real Facebook Oversight Board launches to counter Facebook's Oversight Board. *TechCrunch*, 2020. szeptember 30.
 COLLMAN, Ashley: Russia disconnected itself from the rest of the internet, a test of its new defense from cyber warfare, report says. *Insider*, 2021. július 23.
 CULLIFORD, Elizabeth: Facebook pledges \$130 million to content oversight board, delays naming members. *Reuters*, 2019. december 12.
 CULLIFORD, Elizabeth: Where U.S. presidential candidates stand on breaking up Big Tech. *Reuters*, 2020. január 24.
 DAWSON, Aimee: Facebook censors 30,000 year-old Venus of Willendorf as 'pornographic'. *The Art Newspaper*, 2018. február 27.
 DEUTSCH, Alison L.: WhatsApp: The Best Facebook Purchase Ever? *Investopedia*, 2021. június 26.

- EASTON, Adam: Poland proposes social media ‚free speech’ law. *BBC News*, 2021. január 15.
- ELEK Nikolett: Magyar, és tényleg a közösségé – elindult a Hundub. *Magyar Nemzet*, 2020. december 27.
- ESPINER, Tom: Internet is a ‚lawless space’, says expert. *ZDNet*, 2008. november 28.
- FAULCONBRIDGE, Guy: Father of Web says China will dismantle ‚great firewall’. *Reuters*, 2013. november 22.
- FRANCIS, Lizzy: The YouTube Pedophile Commenting Scandal, Explained. *Fatherly*, 2019. július 17.
- GALLAGHER, Ryan: Google Plans to Launch Censored Search Engine in China. *The Intercept*, 2018. augusztus 1.
- GAMBRELL, John: Mobile internet disruptions seen in Iran amid water protests. *AP*, 2021. július 22.
- GAO, Charlotte: China Clarifies Reports of VPN Ban. *The Diplomat*, 2017. július 13.
- GILBERT, David: Belarus Cut Off the Internet and Tried to Make It Look Like an Accident. *Vice*, 2020. augusztus 11.
- GUTMANN, Ethan: Who Lost China’s Internet? *The Weekly Standard*, 2002. február 15.
- HAAS, Benjamin: China moves to block internet VPNs from 2018. *The Guardian*, 2017. július 11.
- HUNT, Katie – Xu, Cy: China ‘employs 2 million to police internet’. *CNN*, 2013. október 7.
- HUSZÁK Dániel: Bejelentették: szabályozza Magyarország a Facebookot és a nagy techcégeket. *Portfolio.hu*, 2021. január 26.
- JACKSON, Jon: Internet Disrupted in Colombia as Protesters Killed During Rally Against Iván Duque Márquez. *Newsweek*, 2021. május 5.
- JACKSON, Nicholas: United Nations Declares Internet Access a Basic Human Right. *The Atlantic*, 2011. augusztus 8.
- KARR, Timothy: How Censoring Facebook Affects the Fight for Black Lives. *The Root*, 2016. augusztus 29.
- KEDROSKY, Paul: I Call „Market Top” on „You”.
- KILMANN, Carter: Are We Experiencing Another Dot-Com Bubble? *Bacon Bits*, 2021. február 18.
- KIRÁLY András: „A lakosság tájékoztatása hiányos, gyakran téves, vagy félrevezető, totális cenzúra van”. *444.hu*, 2021. március 16.
- KÓSA András: Bárkinél lekapcsolhatja az internetet az állam. *Népszava*, 2020. május 21.

- KUGYELA Tamás: Most gyilkolja meg az EU az internetet? *index.hu*, 2018. június 20.
- LŐRINCZ Tamás: Közös karámba terelnék az újságírókat. *Népszava*, 2018. január 27.
- MA, Alexandra: Russia officially introduced a ‚sovereign internet‘ law to let Putin cut off the entire country from the rest of the web. *Insider*, 2019. november 1.
- MANDHANA, Niharika – HOYLE, Rhiannon: Facebook Left Up Video of New Zealand Shootings for an Hour. *The Wall Street Journal*, 2019. március 21.
- MAO, Frances: Australia media can be sued for social media comments, court rules. *BBC News*, 2021. szeptember 8.
- MARCHITELLI, Rosa: Amazon under fire for allowing sale of Nazi paraphernalia. *CBC*, 2015. december 14.
- MARSH, Sarah – CULLIFORD, Elizabeth: Faced with rare protests, Cuba curbs social media access, watchdog says. *Reuters*, 2021. július 14.
- MEYER, Carl: Canada looks at Australia’s experience regulating social media. *Canada’s National Observer*, 2021. február 1.
- MOORE, Michael: Facebook sharing this cat photo could get you BANNED. *Daily Express*, 2016. október 5.
- MUDDE, Cas: When illiberal forces win, the answer is more – not less – democracy. *The Guardian*, 2018. június 6.
- N/A: 435 millióból készül a magyar web 3.0. *index.hu*, 2014. július 10.
- N/A: A Megafon meglepélte, hogy a Facebook Trump létezését már visszamenőleg is cenzúrázza. *888.hu*, 2021. április 1.
- N/A: Amid anti-Modi protests, Facebook says services restricted in Bangladesh. *CNA*, 2021. március 27.
- N/A: Az Akadémia nem tilt és nem cenzúráz. *mta.hu*, 2018. október 4.
- N/A: Az állhírek ellen indított kampányt a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság. *hvg.hu*, 2020. szeptember 3.
- N/A: Bolsonaro: New bill will limit tech giants’ power to remove content. *BBC News*, 2021. szeptember 7.
- N/A: Chad: Internet shutdowns impeding freedom of expression. *Amnesty International*, 2021. április 9.
- N/A: China internet: Xi Jinping calls for ‘cyber sovereignty’. *BBC News*, 2015. december 16.
- N/A: Denmark: Facebook blocks Little Mermaid over ‘bare skin’. *BBC News*, 2016. január 4.
- N/A: Do naked bodies belong on Facebook? Tech giant struggles with changing ‘vague and unevenly enforced’ rules over nudity and body art without suppressing freedom of speech. *Daily Mail Online*, 2020. január 15.
- N/A: Facebook Censors Rubens Paintings For Nudity. *frieze*, 2018. július 24.

- N/A: Így fűjták fel 20 éve a dotcomlufit. *origo.hu*, 2019. március 30.
- N/A: Information Overload, Why it Matters and How to Combat It. *Interaction Design Foundation*, 2020. június 17.
- N/A: Lukashenka authorizes Internet blocking. *Belsat TV*, 2021. május 25.
- N/A: Mégis megszólalt a Facebook: így dolgoznak a bejegyzéseinket átnéző moderátorok. *hvg.hu*, 2019. július 29.
- N/A: Nagyon durva médiatörvényt vezet be Egyiptom. *24.hu*, 2019. szeptember 27.
- N/A: Nyilvánosak a Facebook moderálási alapelvei. *nlc.hu*, 2018. április 24.
- N/A: The Fathers of the Internet. *Inmesol*, 2014. március 16.
- N/A: YouTube, Netflix and Facebook could face millions in fines for breaches of proposed new laws. *Newstalk*, 2020. december 9.
- N/A: Госдума ввела штрафы за нарушение закона об анонимайзерах. *Meduza*, 2018. június 5.
- NYUSZTAY Máté: Betiltották a csókos szájú Putyint. *hvg.hu*, 2017. április 5.
- PANZARINO, Matthew: Apple Files Motion To Vacate The Court Order To Force It To Unlock iPhone, Citing Constitutional Free Speech Rights. *TechCrunch*, 2016. február 25.
- PINTÉR Mónika: Ha a Facebook egy ország, itt az új alkotmánya. *24.hu*, 2018. április 24.
- QUEROL, Ricardo de: Zygmunt Bauman: “Las redes sociales son una trampa”. *El País*, 2016. január 9.
- RODRIGUEZ, Salvador: Biden on Facebook: ‘They’re killing people’ with vaccine misinformation. *CNBC*, 2021. július 16.
- SHAHBAZIAN, Armen – YIN LEE, Tse: Buffalo bottoms prove too much for Iranian TV censors. *BBC News*, 2018. szeptember 5.
- SOLOMON, Brian: Facebook Buys Oculus, Virtual Reality Gaming Startup, For \$2 Billion. *Forbes*, 2014. március 25.
- STAPLEY-BROWN, Victoria: Paris court hears arguments in Facebook censorship case centering on Courbet’s Origin of the World. *The Art Newspaper*, 2018. február 2.
- STELTER, Brian: What Australia’s new law might mean for the news you see in the future. *CNN*, 2021. március 1.
- SZILY László: Leszerelték a román rendőrök a kormánypártot trágárul gúnyoló egyedi rendszámot. *444.hu*, 2018. július 31.
- TANGEN JR, Ole: Will the Taliban restrict internet access in Afghanistan? *DW*, 2021. augusztus 30.
- TÓTH Csaba Tibor: Lukashenka törvényben engedélyezte az internet azonnali korlátozását Belaruszban. *azonnali.hu*, 2021. május 25.

- VELOCCI, Carli: Internet Access Is Now a Basic Human Right. *Gizmodo*, 2016. július 4.
- VERHOEVEN, Beatrice: China Snubs Disney's 'Christopher Robin' Amid Longtime Winnie the Pooh Ban. *The Wrap*, 2018. augusztus 3.
- WANI, Ashraf: Taliban shut down internet in Panjshir to prevent Amrullah Saleh from tweeting. *India Today*, 2021. augusztus 29.
- WEISSMANN, Cale Guthrie: Google hit with another EU antitrust fine: The grand total now comes to €8.2B. *Fastcompany*, 2019. március 20.

Egyéb

- ESTERHÁZY Péter: *Hasnyálmirigynapló*. Budapest, 2016, Magvető Kiadó
- HÁY János: *Ne haragudj, véletlen volt*. Budapest, 2020, Európa Kiadó
- JÓZSEF Attila: Levegőt! In SZABOLCSI Miklós (szerk.): *József Attila összes versei*. Budapest, 1975, Szépirodalmi Kiadó
- JÓZSEF Attila: Thomas Mann üdvözlése. In SZABOLCSI Miklós (szerk.): *József Attila összes versei*. Budapest, 1975, Szépirodalmi Kiadó
- PILINSZKY János: Intelem. In HAFNER Zoltán (szerk.): *Pilinszky János összes versei*. Budapest, 1996, Osiris Kiadó
- ZÁVADA Péter: Az allegória természetéről. In ZÁVADA Péter: *Gondoskodás*. Budapest, 2021, Jelenkor Kiadó